אלע ווערק פון שלום־עליכם

אין שטודם

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אין שטורם

א ראמאן אין צוויי טיילן.

שלום־עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניו־יאָרק, 1918

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

אין שמורם. אַ ראַמאַן אין צוויי טיילן.

נעשריבען אין יאָהר 1907.

ערשטער טייל.

קאפיטעל א.

פסח, פסח און פסח.

דריי פערשיידענע פסח'ען האָט מען צוגענרייט אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואסילטשיקאָווער גאס.

דאָס הייסט, דער פסח איז אייגער, די מצות, דער מרור, די הגדה — אלץ, אלץ די זעלבע, נאָר די ארט צונרייטען, דאָס פאָר־ברייטען, דאָס רעכטען זיך איז נישט אומעדום גלייך. וויל די מענשען, וואָס אינ'ם הויז נומער 13 אויף וואסילטשיקאָווער גאס, זענען פערשיידענע מענשען מיט פערשיידענע כאראקטערען, מיט פערשיידענע מיינונגען.

דריי זענען זיי דאָ אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואסיל־טשיקאָווער גאס, און יעדער פון די דריי מיינט, אז נאָר ז י י ן גאָט איז אמת, אז נאָר ז י י ן מיינונג איז ריכטיג און אז נאָר צוליעב איהם איז בעשאפען געוואָרען אָט דאָס וועלטעל.

אפשר מיינט איהר, אז די דריי זענען מענשען פון פערשיי־דענע גלויבענס, פון פערשיידענע עלטערען און פון פערשיידענע לענדער?

חלילה! אלע דריי גלויבען אין איין גאָט, אלע דריי קומען־ארוים פון איין יחוס און אלע דריי נעהערען צו איין לאנד.

דאָס זענען דריי רוסישע אידען, וועלכע דער פערפאסער פון דעם ראָמאן האָט די עהרע פאָרצושטעלען פאָר זיינע לעזער:

איציקעל שאָסטעפּאָל, סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש און נחמיה דער שוסטער.

איציקעל! — דער נאָמען אַליין זאָגט אייך שוין, אז דאָס דאַרף זיין א איד פון דער אַלטער וועלט, א איד, וואָס האַנדעלט מיט וואַלד, מיט גוראַלנים, מיט ברויט, מיט פּאַראַדעס; אַדער ער האָט א שארפע קראָם, א מאַנופאַקטור־נעשעפט, אַדער א פּאַבריק פון גלאָזוואַרג; אַדער ער שטעלט־צו פּראָוויאַנט אין די טורמעס מיט די קאָזאַרמעס, טיילט זיך מיט'ן סמאָטריטעל און מיט די אינטענדאַנטען אויף דער האַלב און האַדוועט די אַרעסטאַנטען און די סאַלדאַטען מיט קדחת און מיט קרענק; אַדער אויב ניט, איז איציקעל א איד א בעל־הלואה, חלילה נישט קיין פּראָצענטניק, קיין וואָכערניק, נאָר מעשה באַנקיר מיט אַנווייזונגען און טראָטען, יאָגט זיך ניט נאָך גרויסע פּראָצענטען, זוכט בטוחים, פערלייהט נעלד אויף הייזער, סאָלידע וועכסעלעך וכדומה.

יעדענפאַלס, איז איציקעל פעררעכענט אין שטאָדט פאַר אייניעם פון די פיינסטע, פאַרנעהמסטע און אַנגעזעהענסטע מענשען. אומעדום בעגענענסט דו איהם אויבן־אַן, אומעדום הערסט דו: איציקעל שאָסטעפּאָל! איציקעל שאָסטעפּאָל! איז ערניץ א שמחה, א סערזאָמלונג, איין אונטערהאַנדלונג וועגען שטאָדט־זאָכען — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. איז, חלילה, א צרה, א לויה, איין אומגליק, א שרפה, א מגפה, א פּאָגראָם — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. קלויבט מען געלט — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. דאַרף מען שרייען — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. און פון אמת קאָן מען ניט אַוועקגעהן: שרייען קאָן איציקעל שאָסטעפּאָל זעהר גוט. נעבען גיט ער נישט אַזוי פיעל, ווי ער שרייט און פילדערט און טאַראַראַמט...

אז איהר וועט קומען אמאָל צו פאָהרען אין מיין שטאָדט אַריין, אַדער אז איהר וועט פאָהרען אמאָל אין באָהן און וועט בעגענענען א צעטראָגענעם נפש מיט רויטע גלאָטע בעקלעך, מיט שטאַרק־גלאַנצענדיגע שוואַרצע (איצט שוין גרויליכע) האָר, מיט

א געגרייזעלט בערגעל, וואָס ער לאָזט דאָס נישט צו־רוה און פּלעבט דאָס און דרעהט דאָס און צופּט דאָס, מיט נרויסע שענע שוואַרצע אידישע אויגען, וואָס וועו א פּרוי פּער־מאָגט אַזעלכע אויגען, זענט איהר נאָך איהר די כּפּרה, מיט אַבי־סעל אַיין אויסגעבויגענער עכט־אידישער נאָז, מיט א קאָפּעלישעל, וואָס איז תמיד פּערדוקט אַרונטער אויף יענער זייט קאָפּ, מיט האַלב־פּערקאַטשעטע אַרבעל און מיט א שירם אונטער'ן אַרעם סיי זומער סיי ווינטער, — אז איהר וועט בענגענען אזא נפש, מענט איהר צוגעהן צו איהם נליך, אויף מיינע אחריות, איהר זאָלט נאָר קיין מורא נישט האָבען, און זאָגען צו איהם: — שלום עליכם, רב איציקעל!

וועט ער אויפשטעלען אויף אייך זיינע שענע שוואַרצע אר־דישע אויגען, נעבען א האַלבען שמייכעל, אויסציהען א ווייסע, א שענע, א ווייכע האַנד און אייך ענטפערען: עליכם שלום אייך, וואָס מאַכט איהר?

ער וועט ביי אייך ניט פרענען, וואר איהר זענט, און ווי אזוי איהר הייסט; וואָרום אז איהר זענט איהם מכבד מיט א שלום־עליכם, קענט איהר איהם מן הסתם. און וואר קען איהם נישט? פונ'ם קלענסטען אַרעמאַן ביז'ן נרעסטען נביר און אריסטאָקראַט, און צוריק — פונ'ם לעצטען קאַלבאַסניק ביז'ן שטרענגסטען פרו־מאָ קענען זיך אַלע מיט איציקעל שאָסטאָפּאָל, און איציקעל שאָס־טאָפּאָל קען זיך מיט אַלעמען, שטימט מיט אַלעמען, זאָגאָר בע־פריינדעט מיט אַלעמען, אויסגעבונדען מיט דער גאַנצער וועלט.

און די „גאַנצע וועלט" האָט ליעב אַזעלכע מענשען. די „גאַנצע וועלט" האָט ליעב א מענשען, וואָס בוינט יענעם און בויגט זיך אַליין; די „גאַנצע וועלט" האָט ליעב א מענשען, וואָס שמיי־כעלט און לאָזט זיך שמייכלען, וואָס נאַרט־קאָפּ און לאָזט זיך נא־רען, וואָס טרעט און לאָזט זיך טרעטען. די „גאַנצע וועלט" נעהט מיט דעם נאַנג, אז פרינציפּען, אידעאַלען וכדומה אזעלכע זאָכען זענען נוט אויף פּאָפּיער; אינ'ם לעבען זענען זיי נאַרישקייטען,

קינדערייען, יונגעלשע זאבאבאנעס... פאלג מיך, לעזער, נעב אהער די האנד, לאמיר געהן ווייטער, מיר האבען א סך — א סך צו געהן!

דער צווייטער פארשוין, וואס וואהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף וואסילטשיקאווער גאס, איז סאלאמאן סאפראנאוויטש דער אפטייקער, א טיפ פון יענעם מין אפטייקערס, וואס עסען א קאלבאס איינגעטונקען אין סמעטענע אהן א היטעל אומגעוואשען פאר'ן דאוונען יום כפור אין דערפריה און האבען פיינט א אידען בתכלית השנאה, און נאר דערפאר, וואס קיין אומה ולשון פערמאגט נישט אזוי פיעל סוביעקטען מיט געלע הארי, ווי דאס אידישע פאלק. און כמעט קאן מען זאגען, אז ער האט רעכט. איהר האט געזעהען עפים א סך רויטע נויים מיט געלע האר? אליין איז ער א געלער, א טאטען האט ער נעהאט א נעלען, א שוועסטער האט ער — איז זי אזש א רויטע; ער האט א זוהן, סאשא הייסט ער (מיר ווילען זיך באלד מיט איהם בעקענען), איז ער א נעלער.

מאהלט אייך, סאלאמאן אליין פארבט זיך, גאלט זיך, לאזט נישט, מע זאל ארויסזעהען די געלע הער פונים קאפ מיט'ן בארד. וואס־זשע טהוט מען אבער מיט די ברעמען? וויפיעל וואלט סאלאמאן סאפראנאוויטש אוועקגענעבען, ער זאל נעווען נעבארען ווערען א שווארצער!

דאס איז אבער אלץ נעווען אמאל; איצט איז אונזער סאפראנאוויטש שוין נישט מעהר קיין נעלער: ער איז שוין א ווייסער — ער איז גרוי.

און גרוי איז ער געוואָרען פאר דער צייט פון צער־נידול־בנים, איבער צרות פון קינדער!

איין קינד, איין־און־איינציג שטיקעל סאשא — און אזוי פיעל צרות! און פון וואס, מיינט איהר, צרות? א שלעכט קינד? וויל נישט לערנען? א פערשטאפטער קאפ? — חלילה, אומגעקעהרט. א יונגעל איז סאשא געווען א וואויל־ס; א קעפעל א גוטס; לער־

נען האָט ער געוואָלט זעהר; צו צעהן יאָהר איז ער נעווען גרייט אַרײַנצוטרעטען נישט נאָר אין ערשטע — אין דריטע קלאַס גימנאַזיע. איז אָבער דער חסרון, וואָס מע האָט איהם נישט געוואָלט צונעמען איבער די פּראָצענטן! איך מיין, אז איך דאַרף מיינע לעזער נישט נעבען צו פערשטעהן, פון וואָסערע פּראָצענטען עס רעדט זיך דאָ. אָלע וווייסען, ברוך השם, אז ביי אונז אינ'ם געבענשטען רוסישען לאַנד האַנדעלט מען מיט א אידען אויף פּראָצענטען: אין די גימנאזיעס און אוניווערזיטעטען נעמט מען צו וואָס ווינציגער אידישע קינדער, דערפאַר אָבער אז עס קומט צום פּריזיוו, צום מיליטער, נעמט מען ביי אידען אָהן פּראָצענט, זיי זאָלען חלילה קיין פּאַראיבעל נישט האָבען...

אָך, האָט זיך נעבאַך סאָלאָמאָן סאָפּראַנאָוויטש געפֿאַנט, געערנערט זיך, אויסנעריסען נעוואָרען! סטוייטש, זיין זוהן, זיין סאַשא וויל מען ניט צונעמען אין גימנאזיע! ערשטענס, איז ער נישט נלייך מיט אָלע אידען, איז בעקאַנט מיט'ן דירעקטאָר פון גימנאזיע, קען זיך נוט מיט די לעהרער, שפּיעלט מיט זיי אין פּרעפֿעראַנס און אין ווינט. מיט איינעם א לעהרער, ראַמאַנענקא הייסט ער, האָט ער געהאַט א שמועס וועגען זיין זוהנדעל סאַשא, און האָט נעהאַפט פון איהם א מיאוסען אָפּשניט. ער, דער לעהרער ראַמאַנענקא, האָט איהם אָפּגעשניטען אויפ'ן גוויישען שטייגער: — וואָס וויל איהר? וואוהין קריכט איהר? וואָס פּאַר א שייכות האָט איהר, יהודים, מיט אונזערע שוהלען, גימנאזיעס, אוניווערזיטעטען? דאַרטען, אין אייער לאַנד, אין ארץ־ישראל, וועט איהר געבען אייערע קינדער שטודיערען! דאָ וועט איהר זיי לערנען האַנדלען, וואַנדלען, שאַכער־מאַכער!...

א צעקאַכטער איז אווען פון איהם אונזער אָפּטייקער, נישט נעווואוסט, וואו זאָל ער אהינטהון די גרויע אויגען מיט די נעלע ברעמען אונטער די בלויע בריללען. ערנער פון אלץ האָבען איהם נעשטאַכען די ווערטער: „אייער לאַנד"... „ארץ־ישראל"... ער, סאָלאָמאָן סאָפּראַנאָוויטש, איז אזא מחותן מיט ארץ־ישראל, אזוי

ווי ראַמאַנענקע איז א מחותן מיט יושר... ארבה, אין שטאַדט ווייסען אַלע, אז סאַפראַנאָוויטש דער אַפטייקער איז א נעפעהרלי־כער אַנטיציוניסט „פּא פּרינציפּו", האָט פיינט די ניינעבאַרענע אידישע סעקטאַנטען, וואָס רופען זיך נאַציאָנאַליסטען, א סך ער־גער, ווי איציקע שאַפּטעפּאַל האָט פיינט די ווייסע־חברה'ניקעס, וואָס ווילען זיך צעטיילען מיט זיין ביסעל אַרעמקייט — די סאָ־ציאַליסטען.

און מערקווירדיג, ווי גאָט פיהרט די וועלט! בעראַרף זיך טרעפען אזוי, אז דוקא ביי דעם אַפּטייקער, דעם געוועזענעם קאָל־באסניק און יעצטיגען אַנטיציוניסט, שפּרינגט־אַרויס א זוהן סאשא, א הייסער פייערינער נאַציאָנאַליסט! און ביי דעם בורשואָזנעם איציקע שאַפּטעפּאַל, וואָס האָט מורא פאר א סאָציאַליסט ערנער ווי פאר א רוסישען זשאַנדאַרם, וואַכטמײַסטער א טעכטערעל טעמע אַדער טאַמאַרא, א פערבערנטע, א פערקאַכטע סאָציאַליסטקע!

דער דריטער פּאַרשוין, וואָס וואוינט אינ'ם הויז נומער 13, איז נחמיה דער שוסטער.

נחמיה דער שוסטער איז א שלים־מזל. אזוי רופט איהם זיין ווייב זיסעל — א קליין שוואַרץ וויבעלע מיט קליינע שוואַרצע ברענענדינע אויגעלעך, פון פאַרנט נישט איין צאָהן. אז מע טהוט א קוק אויף דעם קליין־דאַר־טרוקען וויבעלע און אויף איהרע צוויי בנים חיים און בעני, צוויי הויכע, נעזונדע, געפאַקטע חלאַ־פאַקעס, ווילזיך בשום אופן נישט גלויבען, אז דאָס איז די מוטער און דאָס זענען איהרע קינדער. אויך דער פאַטער, נחמיה, האָט וויניג עהנליכעס מיט זיינע זיהן. נחמיה איז א קאַרנאַסט אידעל, א בעוואַכסענע מיט א בריייטער ברוסט, מיט בריייטע ביי־נערינע פלייצעס, מיט א ברייט ביינערינ פּנים, מיט א צוגעפלעצטע נאָז, און האָט ליעב צוויי זאכען: אַביסעל בראַנפען און א סך רעדען. א גאנצען טאָג מאַכט זיך איהם ניט צו דאָס מויל. און זאָל ער נעמען אַביסעל בראַנפען, אזוי ווערד ער אַנשוויינען, אומעטיג און דערשלאָגען.

פונקט דער היפך פון זיין פריינד יודעל קטנתי׳ס.

יודעל קטנתי׳ס פראָפעסיע איז שנוידערייַ, נאָר פערנעמען פערנעמט ער זיך מעהר מיט פּאָליטיק, מיט זייטינע ענינים, מיט שטאָדט־זאַכען; אויף אונזער היימיש לשון ווערד דאָס אָנגערופען: א מענש וואָס קהל׳ט זיך. און קהל׳ען קהל׳ט ער זיך דער־פאַר, וואָס ער זיצט, מיינסטענטייל, אָהן א שטאָך אַרבייט, און מהאי טעמא איז ער א קבצן, און מהאי טעמא האָט ער אין זיך נייען מאָס רעד. און קטנתי רופט מען איהם איבער זיין לשון־קודש רעדען; כמעט נאָך יעדע צווייי־דריי ווערטער אידיש מוז ער אריינווארפען איין ווארט א לשון־קודש׳דיגס, וואָסער־נים־איז, צי עס פאַסט זיך, צי ניין, אבי לשון־קודש. פאַרהאַן א סך מענ־שען אויפלכע, וואָס האָבען ליעב בעפוצען און אויסמישען זייער שפּראַך מיט פרעמדע ווערטער. איך קען איינעם א קליינשטעדטעל־דיגען משכיל, א „אינטעליגענט", וואָס שפּריצט מיט פרעמדע ווער־טער אויף אלע זייטען, האָט כען איהם א נאָכען געגעבען „ישראליק ציוויליזאַציע" — און דאָס קליינע שטעדטעל אז עס גיט א נאָמען, איז דאָס אָנגעמאַסטען, ווי יודעל קטנתי זאָגט: א ג י ל ו א ש מ ח — צוגעשניטען און אויפגענייהט...

א משונה־מאָדנע ריהרענדע גוטפריינדשאפט הערשט צווישען די צוויי וויילד־פרעמדע נפשות, צווישען יודעל קטנתי און נחמיה דעם שוסטער. ס׳איז נישטא דער טאָג, וואָס יודעל זאָל נישט קומען צו נחמיה דעם שוסטער „אביסעל זיצען", און אביסעל זיצען הייסט אביסעל שמועסען, און אביסעל שמועסען הייסט אבי־סעל בערעדען די שכנים, די שטאָדט, די נאַנצע וועלט... נאָך אז יודעל איז אויף יענער זייט שוועל, קאָנט איהר שוין הערען א הוסט מיט א „רוח אין זייער טאטען אריין, עמר, אונזער פּאָלק, ס׳וואָל אויף זיי קומען א פּאַהיבעל, א חלירע, א שרפה, א מגפה מיט כל ישראל אחיהם"... ענטפערט איהם נחמיה מיט א ניגון:

— ונאמר אמן! וואָס איז די מעשה, יודעל, וואָס דו ביזט אזוי, אזוי...

— אזוי וואָס? ברפידים'דינ? — חאָפּט איהם אונטער יודעל קטנתי. — ס'זאָל אַ רוח אין זייער טאַטענס טאַטען אַריין ביז אַרם הראשון נעפּלוינען נעוואָרען פּאַר זייער יפּיש חייכון ויסני יומיכון, ווי זיי פּאַראומערען אונז די יאָהרען און טעג מיט זייערע פּאַראַד־קעם און מיט זייערע מנהגים און מיט זייערע בעלי־טובות און מיט זייער רחמנות האָבען אויף אַרעמע לייט נעבאָך, וואָס האָבען נישט מיט וואָס דעם פּסח אַריינצופּיהרען...

— שוין! — מישט זיך אַריין דעם שוסטערס ווייב זיסעל. — צווויי שלים־מזל'ען האָבען זיך צענויפּנעסקאַמפּאַניעט און מע זאָרגט זיך וואָס אַרעמע לייט האָבען נישט אויף פּסח. נו, און איהר זענט שוין באַוואָהרענט מיט'ן נאָנצען פּסח? נעהט אייך נעזונטערהייד. אם ירצה השם, יום־טוב וועט איהר קומען צו נעהן, אַדער חול המועד, דעמאָלט איז ניטאָ וואָס צו טהון, וועט איהר זיך אָנרעדען, ווי די פּויקען...

און זיסעל דעם שוסטערס ווייב איז משלח דעם שניידער קטנתי מיט כבוד און נעמט זיך צו דער אַרבייט, רויזען, קעהרען, שמירען, וואַשען, קראַצען; צי ס'איז דאָ אויף פּסח, צי ס'איז ניטאָ אויף פּסח — פּסח'דינ אין שטוב, כשר, ריין, זויבער — דאָס מוז זיין, סיי ביי'ם גביר, סיי ביי'ם אַרעמאַן, און אפילו ביי'ם לעצ־טען עני־שבענים מוז זיין פּסח גלייך כשר, ריין און זויבער. ביי אַלעמען, ביי אַלע אידען גלייך, ביי אַלע אידען אין אַיין צייט, ביי אַלע אידען איין מצה, ביי אַלע אידען ארבע כוסות — פּיער, נישט מעהר און נישט ווינצינער... אין דער נלייכהייט לינט אַ שטיק סאַטיספּאַקציע, אַ בעלוינונג פּאַר דעם נעמיינעם מאַן נעבאָך, ער זאָל זיך ניט מתקנא זיין אָן דעם נגיר.

— האָט דען איציקעל שאָסטאָפּאָל אַנדערע מצות, ווי מיר? — אזוי טישעט זיך נחמיה דער שוסטער און בעקומט פון זיין סקעפּ־טישער זיסעל אַ יברכך:

— ס'אַ משל! האָט דאָך שוין איציקעל שאָסטאָפּאָל די מצות אין שאָפּע, און מיר האָבען אַ קרחת!

— וועלען מיר האָבען מצות אויך. זיסעל, דאנה ניט, אלע אידען וועלען האָבען מצות אויף פסח, קיין חמץ וועט קיינער חלילה נישט עסען!

— שלים־מזל! נו, און אייער? און שמאלץ? און עופות? האָסט דו פארגעסען?

— עט־נו, למאי א נאַנץ יאָהר האָט ער דען נישט די זעלבע אייער און שמאלץ און עופות? — אזוי פרובט זיך דער שוסטער בעקעמפען דעם סקעפטיציזם פון זיין ווייב און ברענגט איהר א נייעם ארגומענט:

— צי, א שטייגער, אָט וועלען מיר זיך אלע זעצען אין איין צייט צום סדר, אלע וועלען מיר זאָגען פון איין הגדה, אלע וועלען מיר דערצעהלען די זעלבינע נסים פון דעם זעלבינען מצרים, אלע וועלען מיר טרינקען צו פיער כוסות. צי אפשר רעכענסט דו, זיסעל, אז מיר וועלען טרינקען נאָר דריי כוסות, און איציקעל שאָסטעפאל וועט טרינקען פינף כוסות?

— וואָס איך רעכען, ווילסט דו וויסען? איך רעכען, אז ער האָט שוין די ארבע כוסות לאַנג אָנגעגרייט אין קעלער, און דו האָסט זיי דערווייַל נאָר אין זינען...

— וואָס אהרט מיך, אז אין זינען, נארעלע? וואָס איז מיר שלעכט, אז איך טראָכט מיר איצט פון אביסעל משקה, פון א גוט ביסעל וויין, איין אמת א בעסאראבער גלעזעל וויין, א געשמאקס, א שטארקס, א שטישפעדיגס?...

— וואָס זאָגט איהר אויף דעם שלים־מזל?

די וועדטער זענען נעזאָגט נעוואָרען שוין צו די קינדער, צו חיימ'ען און צו בעני'ן, וואָס זיצען ביי'ם וועדקשטאָט מיט די האָמערס אין די הענד און קלאָפען פלעקלעך אין די פארעשוועס אריין.

— וואָס זאָלען מיר זאָגען? — ענטפערט איהר דער עלטערער חיים פאר זיי ביידען. — מיר קאָנען נאָר זאָגען, אז דער וואָס האָט נישט וואָס צו עסען האָט פול רעכט צו דענקען וועגען עסען, און

נישט נאָר צו דענקען פון דעם אַליין, נאָר צו טראַכטען וועגען דעם, ווי אַזוי מאַכט מען, אַז אַלע זאַלען עסען גלייך...

— וועגען דעם האָט אונז שוין באַווּאָהרענט משה רבינו, — זאָגט נחמיה דער שוסטער, וואָס האָט זיך אָנגענומען מיט תורה פון יודעל דעם שניידער.

— משה רבינו איז געווען א נאַנץ גוטער מענטש, — מישט זיך אַריין דער קלענערער זוהן בעני — ער האָט אונז געשענקט אַלעמען גלייך אַיין ברויט אויף פּסח מיט אַיין הנדה מיט איינע פיער כוסות; פאַר וואָס־זשע האָט ער שוין אין אַיין וועגע נישט געמאַכט, אַז אַלע זאַלען טאָקי האָבען די אַלע דריי זאָבען? דער־וויילע וויסען מיר, אַז מצות און ארבע כוסות האָט איציקל שאָס־טעפּאָל, און מיר האָבען נישט מעהר ווי די הנדה...

— זיי האָבען אונז איינגעטהיילט די הנדה, — מאַכט חיים, — בכדי מיר זאַלען האָבען וואָס צו זאָגען, און זיי וועלען דערווייל עסען די פּאַלירטשיקעס מיט די חרעמזלעך...

— אויסקרענקען זאַלען זיי, רבונו של עולם! — שטעלט אַריין דערווייל א קללה זיסעל.

— פאַר וואָס קומט זיי שעלטען? — פרעגט נחמיה. — וואָס זענען זיי, חכמה מיינע, שולדיג אין דעם, וואָס מיר האָבען ניט אויף פּסח?

— אָט מיט דעם, וואָס זיי האָבען און מיר ניט, זענען זיי שול־דיג!... — אַזוי גיט איהם צו פערשטעהן זיין ווייב זיסעל, ווי א רבי גיט צו פערשטעהן דעם תלמיד. — זאַלסט ניט זיין קיין שלים־מזל, וואַלסט דו אַליין פאַרשטאַנען, אַז זיי זאַלען האָבען ווינציגער, וואַלטען מיר נעהאַט מעהר, דעמאָלט וואַלטען מיר זיך אַלע אויס־גענליבט.

— די מאַמע איז א מאַרקסיסטקע! — בעמערקט חיים צו בע־ני'ן, און בעני ענטפערט איהם:

— מע וואַלט זי באַראַפט נעמען אַמאָל אויף א דיסקוסיע... מאַמע, וועסט געהן מיט אונז אויף א דיסקוסיע?

— אין דער ערד אַריין וועל איך אייך נעהן! איהר פֿאַרגעסט, אז ס'איז ערב־פּסח, און איך האָלט נאָך גאָר פון פֿאַרעכט!... דער שלים־מזל זאָל זיך עס דערמאָנען, אז א חוץ קאַרטאָפּעל האָבען מיר נאָך גאָר נישט ניט, נישט קיין ביסעל שמאַלץ, נישט קיין אייער, נישט קיין עוף... א קיש־קיש, קיש־קיש!...

דער דאָזיגער „קיש" געהערט צום האָהן, וואָס איז די גאַנצע צייט נעזעסען שטיל פערבאָרגען אונטער'ן אויוועז און געפּיקט די ברעקלעך, און דערהערט פון דער שוסטערין אַזעלכע ווערטער, האָט דאָס איהם א פּנים פערדראָסען:

— קאָ־קאָ־קאָ־קאָ — מיט וואָס בין איך ניט קיין עוף?

— אין דער ערד אַריין, קיש־קיש־קיש־קיש! שוין צעברא־כען א טעפּעל, א חלירע!

— א! זעהסט דו? — מאַכט נחמיה דער שוסטער צום ווייב.— נאָר־וואָס האָסט דו נעזאָגט, אז ס'איז נישטא ביי דיר קיין עוף אויף פּסח, און וואָס איז דאָס?

— א גדולה אויף דער באָבע! — ענטפערט איהם זיסעל. — שענע זאַכען וועסט דו האָבען פון דעם דאָזיגען עוף! דרייי פונט בייגער און א האַלב פונט פּאָדעשוועי, פּלייש ווי א גומעלאַסטיק פון איין אַלטען קאַלאָש. אפילו קיין פּלאַסטערעל ניט אויף אונ־טערצושמירען די סקאָוורעדע, טאָמער וועט זיך פּאַרגלוסטען די קינדער א לאַטקע, א שטיקעל צונעפּרישטע מצה... זאָלסט אָנקוקען ביי איציקעל שאָסטעפּאָל נעהען אַרום צוויי אינדיקעס, איין אינדיק מיט איין אינדיטשקע, ס'זאָל איהם נאָר פּאַרשטעהרט ווערען, רבונו של עולם, נאָט זאָל טהון א נס, זיי זאָלען איהם טרפה ווערען ביידע מיט א מאָל, וואָלט איך מיך מחיה נעווען! א שטיק נעזונט וואָלט מיר צוגעקומען!...

— וואָס וואָלט אָבער דיר אַרויסנעקומען דערפון? — פרעגט דער מאַן.

— א מצוה! פּאַר וואָס קומט איהם, אז זיין טאָכטער, וואָס איז נעווואָכסען מיט מיין טאָכטער אין איין הויף, אונטער איין דאַך,

זאל זי שטודיערען אין די קלאסען, שפּיעלען אויף פּאַרטעפּיאַנעס, און אונזער טאַכטער זאל זיצען איינגעבויגען אין דרייען איבער דער מאשין, טאַמער וועט זי קוים פּאַרדיענען אויף א קלוידעל?

— צו וועמען האסט דו טענות? — שלאַגט איהר איבער נחמיה און קוקט אויף איהר דורך א מאַרנע בריל, וואַס בעשטעהט פון איין גלעזעל און פון איין לעכעל.

— נישט צו דיר, שלים־מזל, צו גאָט האָב איך טענות...

— נישט צו גאָט, צו מענטשען דאַרפסט דו טענה'ן. — מישט זיך אריין דער עלטערער זוהן חיים. — גאָט אליין האָט באשאפען די וועלט פּאַר אלעמען גלייך, נאָר די מענטשען האָבען זיך מיט איהר שלעכט איינגעטהיילט...

— איינעם נאָר, דעם אנדערען נאָר ניט, — לענט צו דער יונגערער בעני.

זיסעל פערטראַכט זיך, לענט אוועק אויף א מינוט די ארבייט, ווישט־אויס די הענד אין פּאַרטוך און טהוט א פּרעג ביי די קינדער גאַנץ ערנסט:

— וואָס־זשע טהוט מען דערצו?

— וואָס מע טהוט דערצו? — ציהט אוים חיים. — עקס־פּראָפּריאַציע!

— עקס וואָס? — פּרעגט זיסעל.

— עקספּראָפּריאַציע, — זאָגט איהר בעני.

זיסעל ווייל נאָכזאָגען דאָס וואָרט און קאָן נישט, טהוט זי א שפּיי, נעמט זיך צוריק צום בעזעם, און ביידע זיהן שיסען אוים א געלעכטער.

* * *

אביסעל איז דעם שוסטער'ס ווייב נערעכט, וואָס זי פייערט אזוי: נישט נאָר אינדיקעם א פּאָר דרעהען זיך ארום ביי איציקעל שאָסטעפּאָל אין הויף און פערהאקען דעם קאָפּ מיט זייער געפּילדער „האַלדער! האַלדער!" און פערפּאַסקודיגען דעם הויף מיט איבער־לאָזען סימנים אויף יעדען טריט און שריט, — מע בעדאַרף זיך פער־

גינען א קוק טהון, וואָס פאר א שטייג מיט עופות דאָרטען זיצען און פּיקען און גרייטען־צו שמאלץ פאר זייער בעל־הבית'טע, אי־ציקעל שאָסטעפּאל'ס ווייב, שיווקע די נגידית'טע, און אויב איהר פּוילט זיך ניט אַרייַנקוקען צו איהר אין דער „שפּי־זאַרני", וועט איהר זעהען די טעפּ שמאלץ פּסח'יגע, מיט די סלאָיעס איינגעמאַכטס פּסח'יגען, און אין קעלער די דייזשקעלעך געזייערטע אוגערקעס, געמאַרינירטע עפּעל, מן המובחר! און בראַנפּען פּסח'יגער, און קאָניאַק, עכטער „כרמל קאָניאַק" פון ארץ־ישראל נאָך פון פּאַראַיאָהרען צוגעגרייט. ווי גוט עס מוז זיין אויפ'ן הארצען, ווי ריין עס דארף זיין דער קאָפּ, ווי לויטער עס דארף זיין דער מוח, אז מע זאָל אין זינען האָבען איבערצולאָזען קאָניאַק פון אַיין יאָהר אויפ'ן אַנדערען! און רעדט מיט איציקעל שאָסטעפּאל, וועט ער אייך ניט אויפהערען צו זיפצען און צו קרעכצען אויף צרות ישראל, און זאָגען, אז מע לעבט נאָר נישט אויף דער וועלט!

אויך שיווקע זיין ווייב האָלט אין אַיין קלאָגען און ווייַנען אויפ'ן אידישען גלות. „פון די אַרעמע לייט, זאָגט זי, איז ניט אויסצושטעהן! ווי אזוי האָט מען כח, זאָגט זי, צו צוזעהען דעם דלות, וואָס אין שטאָרט? מע דארף האָבען, זאָגט זי, א הארץ פון א טאָטער, אז מע זאָל קאָנען דורכגעהן די אידישע גאָס פאר פּסח, וואו אַרעמע לייט נעבאָך שלעפּען פאר די פּאָלעס! נאָר א גזלן, זאָגט זי, קאָן נעהן אין שוהל־גאָס און אויסהערען אָלע גע־שרייען מיט די געוויינען פון די אַרעמע לייט, וואָס בעטען מצות אויף פּסח! איך געה, זאָגט זי, דעריבער פון שטוב ניט ארויס, איך זאָל ניט צוזעהען די צרות מיט די יסורים מיט די וועהטיגען פונ'ם אידישען פּאָלק. וויפּיעל איך האָב געקאָנט, זאָגט זי, האָב איך נעגעבען... אין פּאַדראַד האָב איך געשיקט צעטיילען אַנדערהאַל־בען רובעל, א פּאָר אָלטע שיך האָב איך אַוועקגעשענקט צו דער חברה „מלבישי־ערומים", דעם שניידער האָב איך אויסגעבאָרגט א פּאָר רובעל אויף אָפּצוניהען, נדבות טיילט מען אָלע טאָג, היינט

וואו איז „מעות־חטים“? מיין מאן ארבייט טאג ווי נאכט ארום די „מעות־חטים“, גאט זאל מיר העלפען, מיין טאכטער זאל מיר קומען בשלום אהיים, וועל איך האבען, אם ירצה שם, א כשר'ען און פריי־ליכען פסח“...

אזוי טראכט זיך איציקעל שאסטעפאל'ס פרוי, שיווקע, קוקט אין פענסטער אריין, אין דער וואסילטשיקאווער גאס, וואו עס ווערד ערב־פסח־צייט א טוואן ביז'ן האלז, ארעמע לייט שפאנען־ארום איבער דער בלאטע שטארק פערפארעט און פערשוויצט, מע זוכט עפים יעדער א פערדיענסטעל אויף פסח; מיט זיי אינאיינעם ווערען פערשווארצט די פערדלעך נעבאך, אויסגעדארטע, הונגע־ריגע, פערשוויצטע, מיט איינגעפאלענע זייטען און מיט צעלאזטע נעזלעכער — נאט ווייסט, אויף וועמען עס איז דא א גרעסערער רחמנות: צי אויף די דאזיגע אויסגעמוטשעטע פיערפיסינע שטומע בעשעפענישען, וואס דיענען אזוי געטריי זייערע ארעמע בעלי־בתים, צי אויף זייערע צווייפיסינע נישט מעהר גליקליכע טיראנען, וואס גענהען־נאך פון הינטען און הוקען און טיוקען און ווייקען, און שמייסען און קאטעווען און שניידען זיי די אפגעקראכענע פערוואונדעטע פעל? — וואס הוקעט איהר? וואס טיוקעט איהר? וואס ווייקעט איהר? וואס שמייסט איהר? וואס קאטעווט איהר? וואס שניידט איהר די פעל? נארישע מענשען! זעהט איהר דען ניט, אז מיר ווילען גענהן, מיר ווילען שלעפען, נאר מיר קאנען נישט, קוים וואס מיר פלאנטען מיט די פיס? !

און שיווקע די נגידית־טע קוקט אין פענסטער אריין, זעהט דאס אלץ, הערט דאס געשריי מיט'ן טארארם, וואס אין דרויסען — נאר דער קאפ איהרער איז נישט דא; איהרע מחשבות זענען דארטען, מיט איהר טאכטער, וואס פאהרט אהיים אויף פסח. שוין דא א דעפעש, אז היינט פארנאכט קומט זי צו פאהרען מיט'ן קוריער־צוג אהיים.

„דער אויבערשטער זאל העלפען (אזוי טראכט זיך שיווקע שאסטעפאל), דאס קינד זאל קומען געזונדערהייט, אוועקווארפען

די נאַרישקייטען — שטודיערען, בילדען, שוין בלייבען בעסער א היגע. דאָ וועט זי א כלה ווערען, אָדער פאַר שמשון בערנשטיינ'ס א זוהנדעל, אָדער פאַר לוי האַלפערינ'ס א זוהנדעל, — ביידע וואויל בחורים'לעך, שענע, געזונדע, רייכע, און ביידע פון פיינע עלטערען — זי ווייסט אליין ניט, וועמען פון די צוויי זאָל זי וועלען בעסער?"...

— נעקומען דער איד פונ'ם האַלץ און וויל אייך זעהען.

— וואָס וויל פון מיר אָט דער שלים־מזל? אָט באַלד געה איך...

און שיווקע שאָטעפאַל געהט ארויס צום אידען פונ'ם האַלץ, ליפא הייסט ער. אליין איז ער א קליינער, נאָר א באָרד טראָגט ער, ווי א בעזעם, און עס דאַכט זיך איהר אויס, אז ער איז א בי־סעל א חושים'דיגער. עפּים דולט ער איהר א קאָפּ. ער האָט א טאַכטער, ו ו א ָ ם ז י צ ט, און אזוי ווי איהר טאַכטער טא־מאַרא איז געווען בעקאַנט מיט זיין טאַכטער, לכן איז ער געקומען אָפּנעמען א גרוס. אָט דער חושים ליפא האָט זי געמאַכט נער־ווען, און זי פאַלט־אַן אויף איהם, טאַקי נאָר ווי א נגידית קאָן אָנ־פאַלען אויף איין ארעמאַן:

— ערשטענס, ווער זענט איהר, וואָס אייער טאַכטער זאָל זיין בעקאַנט מיט מיין טאַכטער? און, צווייטענס, וואָס פאַר א מחותן איז זי מיט איהר, אז איהר אליין שעמט זיך ניט און זאָגט, אז אייער טאַכטער זיצט?...

— וואָס זאָל איך מיך שעמען? — ענטפערט איהר דער איד פון האַלץ און גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד מיט גדלות. — זי זיצט חלילה נישט פאַר קיין גנבה. זי איז א... „פאַליטישעסקע"...

דאָס וואָרט „פאַליטישעסקע", איידער ער רעדט ארויס, קוקט ער זיך ארום אויף אַלע זייטען, און אז ער האָט דאָס שוין ארויסגערעדט, זעהט מען, אז עס טהוט איהם אי הנאה, אי ער האָט חרטה...

— נעהט אייך געזונטערהייד אוֿן לאָזט אונז צוּרוה מיט אייערע פּזמונות דאָרטען. מיין טאָכטער איז ווייט פון די זאכען, און מיר אודאי...

— ווייט, זאָגט איהר? המ... איך מיין, איהר האָט אַ טעות... — אזוי ענטפערט איהר ליפּא. נאָר שוועקע הערט איהם שוין נישט; זי האָט איהם געלאָזט דאָ שטעהן אליין מיט זיין בעזעם־באָרד און איז פערשוואונדען געוואָרען אין קיך אריין צו די דינענסטען, זיי געבען אַ פינסטערען סוף, זיי זאָלען נישט אריינלאָזען יערען שלעפּער אין שטוב אריין מיט די בלאָטיגע שטיוועל!... און אליין זעצט זי זיך אוועק צוריק צום פענסטער און קוקט אַרוים אויף איהר טאָכטער, וואָס דאַרף באַלד קומען צו פּאָהרען.

* * *

נאָך איין מענש זיצט אין דער זעלבער צייט ביי׳ם פענסטער אינ׳ם זעלבען הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, און קוקט אַרוים אויף אַ גאַסט, אויף אַ זעהר אָנגעלעגטען גאַסט — דאָס איז סאָלאָמאָן סאָפראָנאָוויטש דער אָפּטייקער. ער האָט אויך געהאַט אַ דעפּעש פון זיין זוהנדעל סאַשאַ, אז ער פּאָהרט מיט׳ן קוריער־צוג און קומט פּאַרנאַכט אהיים.

סאַשאַ לערענט אין אוניווערזיטעט, שטודיערט מעדיצין. שוין באַלד אַ יאָהר, אז דער פּאָטער האָט איהם ניט געזעהען. בריעף האָט ער פון איהם זעהר אָפּטע און זעהר גוטע, און דער אָפּטייקער איז מיט זיין זוהן העכסט צופריעדען. נאָר פון אַ צייט, אז אינ׳ם זוהנ׳ס בריוולעך האָבען זיך אָנגעהויבען דורכוואַרפען מאָדנע וועטער. סאַשאַ האָט אָנגעהויבען צו דערמאָנען זעהר אָפט די וועטער: „איד“... „פּאָלק“... „נאַציאָנאַליזם“... „חוב“... „היסטאָריע“... ווי קומט דאָס צו סאַשאַ׳ן? און צו וואָס דאַרף ער דאָס? סאָלאָמאָן סאָפראָנאָוויטש זיך צוליעב זיין קינד, קאָן מען זאָגען, מפקיר געווען איידער ער האָט איהם דערלעבט זעהען ענדיגען די גימנאַזיע און אַריינטרעטען אין אוניווערזיטעט. דער אָפּטיי־

קער האָט געהאט פאר זיך נאָר איין ציעל: אז זיין סאשא זאל זיין א דאקטאָר, מעהר פערלאנגט ער נישט! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אזוי... פערלאנגען פערלאנגט ער נאָך עפּיס, למשל: א שענעם קאבינעט, א פערדעל איין אייגענעם מיט א פאעטאנדעל א שענק אויף ארומצופאהרען איבער די קראנקע... נו, און צו דערצו דאָרף מען גאלד, און גאלד קאָן מען בעקומען דורך א שדוך, און א שדוך דאָרף מען טהון א נעהויבענעם, א רייכען, מינימום פינף און צוואנציג טויזענד!... און עס פליהט איהם דורך א מחשבה: איציקעל שאָסטעפאל'ס טעכטערעל... א שען מיידעל... א ברונעטקע מיט פייערינע אויגען... גאלד איז אפילו דאָ, און א סך, נאָר עס איז א פראגע, אויב דער חזירוק, אָט דער איציקעל שאָסטעפאל, וועט וועלען געבען פינף און צוואנציג טויזענד?... „חאפּט איהם דער וואטעמאכער, וועט ער ניט וועלען, דאָרף מען ניט! איך דאָרף איהם אויף כפּרות, דעם חסיד'ינע, דעם צבוע'ק, דעם אידאש מיט'ן שירם!"...

אזוי זיצט זיך אונזער אפּטייקער ביי'ם פענסטער, קוקט דורך די בלויע ברילען און טראכט וועגען זיין זוהן סאשא און בויעט לופט־שלעסער פון זיינע טוועגען. און זיין זוהן סאשא? — סאשא זיצט אין וואגאן צווייטע קלאס מיט איציקעל שאָסטעפאל'ס טעכטערעל טאמארא און דיסקוטירט מיט איהר איבער דער פראגע פון נאציאנאליזם און קאסמאפּאליטיזם, און קוקט איהר בעת מעשה אין די קלוגע שווארצע וייבע אויגען, וואָס נעמען אייך דורך־און־דורך, לאכען פון אייך, גלעטען אייך צו גלייבער צייט און ציהען אייך צו צו זיך מיט א אונפערמיידליכער קראפט.

— וואָס וויל איהר פון מיר? — זאגט צו איהם טאמארא האלב לאכענד. — איך זאל אויפגעבען דעם גרעסטען אידעאל פון דער וועלט, איך זאל פערשטעלען די אויהערען און ניט הערען די געשרייען פון די הונדערט מיליאָן מענשען, וואָס שרייען „ברויט און פרייהייט", צוליעב א הויפען מענשען, וואָס ליידען נישט מעהר און נישט ווינציגער פון אלע אנדערע — וואָס איז? באשר

זיי זענען מיט מיר פון איין פאלק און זיי האבען מיט מיר איין היסטאריע און מיר מיט זיי טראגען אלץ איינע נעמען !...

— און האבען אלץ איינע אויגען און זענען געשטעמפעלט מיט אלץ איינע נעזיכט, — ענדיגט פאר איהר סאשא סאפראנאוויטש.

— איצט איז נישט קיין צייט צו קוקען אויף אזעלכע זאכען, — ענטפערט איהם טאמארא.

— און דאך קוקט מען — זאגט סאשא — אויף אזעלכע זאכען זעהר שטארק. אט וועל איך אייך דערצעהלען, וואס איך שטעה אוים אין אוניווערזיטעט פון מיינע חברים איבער דער פארב פון מיינע האר...

— אי־אי־אי ! — שלאגט איהם איבער טאמארא. — זיי האבען אייך אודאי געזאגט, אז איהר זענט א רויטער ? ערשטענס, איז דאס אמת (לאכט), און צווייטענס, וואס פאר א ווערטה האט דער בזיון מיט די ליידען קעגען די בזיונות מיט די ליידען, וואס דאס גאנצע רוסישע פאלק טראגט איבער פון דעם רעזשים ? !

— אויב דאס גאנצע רוסישע פאלק טראגט איבער בזיונות מיט ליידען, טראגען מיר, אידען, די זעלבע בזיונות און צרות טאפעלט, ערשטענס, אלס מענשען, און, צווייטענס, אלס אידען.

— וועלכעם איבערוועגט ביי אייך, מאסיע סאפראנאוויטש : די אלגעמיינע מענשליכע ליידען, צי אייערע אייגענע אידישע צרות ?

— עס לאזט זיך ניט אפשאצען און איבערוועגען, פרייליין שאסטאפאל, פונקט ווי איהר וואלט מיך פרעגען אלס מעדיקער : וועלכע שמערצען איבערוועגען, צי דער וועהטיג פון איין אפגעשניטענעם פינגער פון דער האנד ? צי דער וועהטיג פון איין אפגעשניטענעם פינגער פון דעם פוס ? דערויף וואלט איך אייך געזאגט : ביטער איז דעם, וואס מע האט איהם אפגענומען א פינגער פון דער האנד, צוויי מאל ביטער איז דעם, וואס מע האט איהם אפגענומען צוויי פינגער, פון דער האנד און פון דעם פוס...

און אויב איהר ווילט, פריילין שאָסטעפאל, וועל איך אייך אויס־זאָגן א סוד, אז מיינע אידישע צרות ערגערען מיך מעהר אלס מיינע אלגעמיינע מענשליכע שמערצען. ווייסט איהר פאר וואָס? ווייל צו די צרות וועהרד נאָך צוגעוועצט אויך א פערדראָס, א הארצ־וועהטיג: למאי זאָלען מיר, אלס אידען, זיין פערפאלגט ביי פער־פאלגטע, פערשקלאפט ביי פערשקלאפטע?...

טאמאראַ שאָסטעפאל חאפט זיך אויף, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען צינדען זיך אָן, ווי צוויי ליכט.

— ניט אמת! הערר סאפראַנאָוויטש, ניט אמת! איהר הערט וואָס איך זאָג? איך זאָג, אז איהר און אלע אייערע קאָלעגען, די נאַציאָנאליסטען, האָבען אויסגעטראַכט א ליגען, אז מיר וועלען פערפאלגט פונ׳ם רוסישען פאלק! ס׳א ליגען — מיר וועלען פער־פאלגט פון דער ביוראָקראַטיע, ניט פונ׳ם פאלק! איהר זענט אָדער נרויסע ליגנערס, אָדער נרויסע טפשים!

— ווי באלד אזוי, האָב איך מיט אייך ניט וואָס צו רעדען! — זאָגט סאשא סאפראַנאָוויטש און קעהרט זיך אָפּ פון איהר און קוקט אין פענסטער פונ׳ם וואַגאָן.

— חא־חא־חא! חא־חא־חא! — צעלאַכט זיך טאמאראַ און רוקט זיך צו צו איהם און פערקוקט איהם אין די אויגען אריין. — נישט אייך האָב איך געמיינט, נאָר אייערע חברים; אייך האָב איך אויסגעשלאָסען...

— איך דאַנק אייך זעהר! — ענטפערט איהר סאשא און קוקט איהר נישט ווילענדיג אין די אויגען אריין און טראַכט זיך בעת מעשה: וועלכע פערבאָרגענע קראפט ליגט אין די דאָזיגע צוויי שוואַרצע פענסטערלעך, וואָס זיי האָבען איהם אזוי פער־כשופ׳ט, בעצויבערט און פערשקלאפט, אז ער איז גרייט איבער־צוטראָגען אלע מינים בעלעדיגונגען אויף דער וועלט, אבי זעהען פאר זיך אָט די צוויי נרויסע שענע שוואַרצע טיעפע קלוגע אוי־גען?...

קאפיטעל ב.

קינדער און עלטערן, עלטערן און קינדער.

איך זאל וועלען כאראקטעריזירן דעם ראמאן פון קאשא קאפראנאוויטש און טאמארא שאסטעפאל אין דריי וועלטער, וואלט איך נעוואנט דאס, וואס מיר זאגען בשעת קרוש לבנה: כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך — ווי איך שפרינג קענען דיר און קאן דיך נישט אנריהרען... אלע זיינע וונגע יאהרען לויפט קאשא נאך טאמארא'ן, שפרינגט אקענען איהר — און קאן זי נישט חאפען...

פריהער, אז קאשא איז נאך נעווען א יונגעל אין פינפטער קלאס נימנאזיע און האט נע'בחור'ט זיך, נעזוכט וואנסילעך אויף דער אויבערשטער ל"פ, האט ער זיך ניט איין מאל בענענענט מיט איציקעל שאסטעפאל'ס טאכטער אויף די טרעפ, זיך פערקוקט אויף איהרע שוואַרצע גלאנצענדינע ווייבע שענע אוינען, וואס האבען אלע מאל נעלאזט אויף איהם איין איינדרוק, נלייך ווי זי לאכט אוים איהם און מסתמא אוים זיינע נעלע האר, וואס ער האט נע'ירש'עט פון זיין פאטער דעם אפטייקער. און דאך האט ער חשק נעהאט זיך אפשטעלען מיט איהר רעדען, זיך בעקענען, אביסעל שמועסען, רעדען וועגען א ביכעל, אדער נלאט אזוי פלאפלען אין דער וועלט אריין, ווי נעווענהנליך א בחור מיט א מיידעל. איז דאס אבער איהם קיינמאל נישט נעראטען, וויל טאמארא איז נעוואכסען אין אזא הויז, וואו א מיידעל שטעלט זיך ניט אף און שמועסט ניט און פלאפעלט ניט מיט קיין אומבעקאנטען בחור, און בעקענען זיך מיט איהם פאסט דאס נישט פאר איהר פאטער.

איציקעל שאסטעפאל וואהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואס אויף דער וואסילטשיקאווער גאס, שוין היבשע עטליכע יאהר, און איז מיט סאלאמאן סאפראנאוויטש כמעט נאך נישט בעקאנט, א חוץ

וואָס ער שיקט אַמאָל אַריין צו איהם אין דער אָפּטייק נאָך א רפואה, אָדער ער חאָפּט זיך אַריין צו איהם נאָך א נדבה אויף שטאָרט־זאכען.

ביי איציקעל שאָסטעפּאָל האָט סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש קיין אַנדער נאָמען נישט, נאָר „אָפּטייקער".

— נוט מאָרגען אייך, אָפּטייקער!

— רב אָפּטייקער! גיט עפּים א נדבה אויף א נויטינער זאך.

און אָפּגענומען ביי'ם אָפּטייקער די נדבה און אַרויסגעגאַנגען פון דער אָפּטייק, קען ער איהם שוין מעהר ניט.

וואָס פּאַר א כחותן איז ער מיט איהם, אז שבת — אַזוי דער־צעהלט שיווקע — קאָכט מען ביי'ם אָפּטייקער פונקט ווי אין דער וואָכען, ערב יום כפּור קיין כפּרות שלאָגט מען ניט ביי איהם, און א פּסח איז ביי איהם... נאָט זאָל ניט שטראָפען פּאַר די רעד!

שיווקע שאָסטעפּאָל ווייל נישט רעדען קיין לשון־הרע אויף א אידען, נאָר פּערדריסען פערדריסט זיך, און קאָכען קאָכט זי זיך:

— סטייטש פּסח! אזא הייליגער יום טוב פּסח!...

וואָס פּסח? ווער פּסח? — דאָס זאָגט זי נישט, נאָר מע בע־דאַרף שוין אַליין פערשטעהן, וויפּיעל גאָל עם שטעקט אין די ווערטער.

אויך דער אָפּטייקער האָט פיינט איציקלען, ווי א כשר'ער איר האָט פיינט חזיר, נאָר ער בעווייזט ניט אַרויס זיין פיינדשאפט און איז מיט איהם, אַדרבה, פרייגרליך, ווי מיט אַלע שכנים; וואָס זאָל מען טהון? די ווייסטע פּרנסה!... הינטער די אויגען הייסט ביי איהם איציקעל שאָסטעפּאָל „גאָט'ס גנב", „היפּאָקריט", „אי־דאש", וכדומה אזעלכע נעמען. אין די אויגען אָבער הייסט ער ביי איהם: „גאָספּאָדין שאָפּעטאָל", און אמאָל נאָך: „מנאָגאָוווא־זשאיעמי גאָספּאָדין שאָסטעפּאָל"... פּאַר וואָס קומט דאָס איהם — ווייסט ער אַליין נישט. וויפּיעל יאָהר זיי זענען שכנים האָט נאָך דער אָפּטייקער נישט געהאט פון איציקעל שאָסטעפּאָל

קיין טובה אויף אַט אַזוי פיעל — און פון דעסטוועגען זעהט איהר דאָך, מנאָגאָאוואָשאיעמי !...

סאַשא דעם אַפּטייקער'ס זוהן איז געווען א וואָהל יונגעל און איינער פון די בעסטע שילער אין גימנאַזיע. ער האָט זעהר גוט געלערנט, א סך געלעזען, נישט אין זינען געהאַט דאָס וואָס אַנדערע בחורים, נאָר זינט ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַראַ'ס שענע שוואַרצע נרויסע אויגען האָט ער אָננעהויבען אַפּט צו פערטראַכטען זיך, בעקומען חשק צו בענעגענען זיך מיט זיי נאָך א מאָל און נאָך א מאָל — ביז זיי זענען געקומען צו איהם מיט א וויזיט איינמאָל ביינאַכט אין חלום.

און געקומען זענען זיי צו איהם מיט א פייער, מיט אַיין אימפּעט, האָבען איהם אַרומגענומען מיט זייער פּראַכט און נלאַנץ, האָבען זיך צעגאַסען מיט אַזוי פיעל חן, פּריינדליכקייט, מיט לייב און ליעבשאַפט, האָבען ענדליך אַריינגענידערט צו איהם אין הארצען אַזוי טיעף און בעזעצט זיך ביי איהם אין דער נשמה אַזוי פעסט, אז מעהר פערגעסען זיי האָט ער שוין נישט געקאָנט, וויפיעל ער האָט זיי פון זיך נישט געטריבען !

סאַשא האָט אַליין נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס פאַר א כח עס זיהט איהם אָפּצושטעהן לאַנג־לאַנג און וואַרטען אויף די טרעפּ, טאַמער וועט זיך בעוויזען איציקעל שאָסטעפּאל'ס טאָכטער און טאַמיר וועט ער זיך בענעגענען מיט איהרע שוואַרצע שענע קלוגע אויגען, — און האָט ער זיך דערוואַרט אויף איהר, און האָט ער זיך בעגענעגט מיט איהר פייעריגען קוס, האָט ער גטהאָן נישט מעהר, ווי אויפגעהויבען די רגלים און געמאַכט ויברח, אַנטלאָפען צו זיך אַהיים, צו די אוראָלען, צו די ביכער, זיך פערטיעפט און פערטראַכט און ווידער נע'חלומ'ט פון איציקעל'ס טאָכטער, פון איהר שענער פינור און פון איהרע שוואַרצע נרויסע קלוגע אויגען, און וויעדער אָפּנעווואַרט זי אויף די טרעפּ, און וויעדער בענעגענט זיך און ווידער א ויברח ! — און אזוי א לאַנגע צייט, ביז דאָס פייער האָט אויסגעבראָכען, און דעם אַפּטייקער'ס זוהן האָט

זיך אײַנגעשטעלט, פערבונדען א געשפּרעך מיט איציקען שאָפּטע־פּאָל׳ם טאָכטער.

איציקעל שאָפּטעפּאָל האָט נישט געוואָלט, אז זיין טאָכטער זאָל נעהן מיט אַלע מיידלעך אין נימנאזיע; ער האָט אָבער נישט נעשפּאָרט פּאַר איהר קיין נעלד צו דינגען איהר די בעסטע לעהרער מיט די בעסטע נובערנאַנטקעם זי צו אונטערריכטען, און די בעסטע לעהרער — אַזוי האָט נערעכענט איציקעל — זענען גויים, ניט אידען. א אידישער לעהרער איז קודם כל אַיין אַפּיקורוס און מאַכט זיינע שילער און שילערינס אויסנעלאַסען, און א גוייששער לעהרער ווייסט זיך נאָר זיין זאַך — מע צאָהלט איהם נעלד, דאַרף ער לערנען.

מיט דעם נאַנג איז נענאַנגען איציקעל שאָפּטעפּאָל, און האָט זיך נישט נעפּוילט אריבערנעהן אין נימנאזיע צום בעסטען לעהרער, צו ראַבּינאָוויטש׳ן, זיך איין עצה האַלטען מיט איהם: אַזוי ווי ער, שאָפּטעפּאָל, האָט א טאָכטער זעהר א נעראָטענע, זאָל ער, ראַבּינאָוויטש, איהם רעקאָמענדירען עפּים א רעכטען רעפּעטיטאָר.

האָט איהם ראַבּינאָוויטש אויסנעהערט און נעזאָנט:

— אויב דו ווילסט א רעכטען לעהרער, א נעטרייען, קאָן איך דיר רעקאָמענדירען מיין אייגענעם זוהן, ער איז א נעצייכענטער פּראַגאָג, א נעוועזענער סטודענט, וואָס האָט זיך צעקריגט מיט די פּראָפעסאָרען און איז איצט ביי מיר אָהן א שום בעשעפּטיגונג.

דאָס איז זיכער, אז וועז ראַבּינאָוויטש זאָל זיין א אידיש קינד, א „נעוועזענער" סטודענט, וואָלט איהם אזא מין איציקעל שאָפּטעפּאָל נעוויס נישט אַרײַנגעלאָזט צו זיך אין שטוב אַריין, נאָר פּאַר א גוי האָט א איד דרך־ארץ, ער כּעס זיך זיין וואָס ער ווי׳ל זיך, אבי א גוי.

אונזערע שונאים, וואָס ווייסען נישט דאָס אידישע לעבען אין גלות און קענען ניט זיין גלות־פּסיכאָלאָגיע, שטעלען זיך פּאַר, אז א איד פּערהאָסט א גוי און פּראָכטעט איהם. זיי ווייסען ניט פון

דעם סוד, אז אלם וואם פרעמרס איז ביי אידען טייערער ווי אירגענס. אז א איד וויל עפּיס דערצעהלען א זאך, וואם כּע זאל איהם גלויבען, זאגט ער: „דאם האב איך געהערט פון א כריסט, נישט פון קיין אידען"... זיי קוקען זיך ניט צו, ווי דאם נאנצע שטרעבען פון א פערמעגליכען אידען איז צו געווינען די געזעלשאפט פון די כריסטען, די גוטע מיינונג פון א כריסט; איין גוויישער קאמפּלימענט איז ביי זיי טויזענד מאל טייערער פון צעהנטויזענד אידישע קאמפּלימענטען... ביי קיין אומה ולשון האט איהר נישט אזא אויסדרוק, ווי: „אונזערע אידעלעך", „מיט א אידען איז גוט קוגעל עסען", „אידישע גליקען", „אידישע מעשיות", „אידישע זאבאבאנעס" און נאך כדומה אזעלכע שענדליכע אויסדרוקען, וואם האבען זיך געקאנט אויסבילדען נאר ביי א פאלק, וואם לעבט אזוי פיעל הונדערט יאהר אהן א היים אין גלות.

אז ראמאנענקא'ס זוהן, דער געוועזענער סטודענט, איז געקומען צו טאמארא'ן צו דער ערשטער לעקציע, האט איציקעל שאסטאפאל, פון זיין כבוד וועגען, אראפּגעהאפּט דאם היטעל און אנגעטהאן א קיילעביג זיידען יארמעלקעלע — שייך, א פריץ! און אזוי איז שוין געווען א חוק אלע טאג: איז אריינגעקומען ראמאנענקא — איז דאם היטעל ארונטער; איז אוועקגעאנגען ראמאנענקא — איז ארונטער די יארמולקע.

און ראמאנענקא דער לעהרער, דער געוועזענער סטודענט, האט נעטהאן זיין ארבייט נעטריי: ער האט מיט טאמארא'ן נעלערענט, מיט טאמארא'ן נעלעזען, טאמארא'ן ענטוויקעלט און האט זיך אין טאמארא'ן פערליעבט, און טאמארא האט זיך פערליעבט אין ראמאנענקא'ן...

נישט ראמאנענקא, נישט טאמארא האבען זיך ווען עס איז דערקלערט אין זייערע נעפיהלען, אדער אפילו מזכיר נעווען וועגען דעם. דאם איז נעווען א שטילער צוזאמענשטויס פון צוויי ברענדינע שטערען, וואס האבען זיך נעטראפען מיט איין אונגעהייערען כח איינס אקעגען דאס אנדערע, און ביידע צוזאמען האבען זיי

נעשוועבט אין דער אונענדליכקייט פון זייערע אידעאלען, נישט אפצוגעבען זיך דין וחשבון, וואם זיי טהוען, וואוהין זיי געהען און וואם קאן זיין דערפון דער סוף...

דער, וואם ווייסט די געשיכטע פון די געשעהענישען אין דער לעצטער צייט, וועט פערשטעהן דעם פשט פון די ווערטער: „געוועזענער סטודענט". דאס איז געווים איינער פון די בעסטע קינדער פון לאנד, וואס האבען א וואהרע ליעבענדעם הארץ, מיט א ריינעם געווישען, מיט א הויכען אידעאל, מיט א גוטען ווילען צו טהון עטוואס גוטעם, נוצליכעם פאר'ן אומגליקליכען הונגעריגען כאלק... קורץ, ראמאנענקא איז געווען ניט נאר א סאציאליסט און א רעוואלוציאנער, נאר אויך איין אנפיהרער, איין ארגאניזאטאר פון א נאנצער חברה, און אט דער בחור איז געווען געצוואונגען א געווייסע צייט צו פערברענגען אין דער הוים, און איהם האט דאס אונזער איציקעל שאסטעפאל אויסגעזוכט אלס דעם איינציגען רעפעריטאר פאר זיין איינציגער ציטערדינגער טאכטער טאמארא, און ווי גליקליך האט זיך געשעצט אונזער איציקעל, אז ער האט געהערט פון ראמאנענקא'ן אליין, פון א כריסט, אז זיין טאכטער לערענט גוט און קאן גוט און איז אליין גוט — ארום און ארום גוט!

ניט איין מאל האט זיך איציקעל שאסטעפאל בעריהמט צווישען אירען, וואס פאר א טייערען לעהרער ער האט, א כריסט, און וואס דער לעהרער דער כריסט זאגט וועגען זיין טאכטער! און אז ער, איציקעל, וועט זעהען, אז זיין טאכטער זאל זיך לערנען און לערנען, עם אהרט איהם ניט, אז זי זאל אפגעבען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימנאזיע. אין גימנאזיע נעהן — דאס טאקי ניט, אבער אפגעבען עקזאמען, ברענגען איין אטעסטאט, פארוואס ניט?!

און איציקעל האט אויסגעפיהרט זיינס: זיין טאכטער איז אין די קלאסען נישט נענאנגען, זיך אליין נעלערענט, רעפעטירט פון ראמאנענקא'ן, נעהאלטען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימ-

נאזיע און געבראכט צו טראָגען אהיים איין אטעמטאט! — דאָס איז געווען פאר אונזער איציקעלס שאָסטעפּאל א גליקליכער טאָג, א טריומף. זיין טאמארא האָט איין אטעמטאט פון אכט קלאָסען, און דוקא נישט געגאנגען אין גימנאזיע!

— הא, וואָס זאָגסט דו, שיווקע?

— וואָס זאָל איך זאָגען? — ענטפערט איהם שיווקע. — ס'איז צייט איצט צו טראכטען וועגען א שדוך.

— הא? וואָס? א שדוך זאָגסט דו? אַווי פריה? — מאכט צו איהר איציקעל און דרעהט און פלעכט און גרייזעלט זיך דאָס שווארצע נעגרייזעלטע בערדעל. — וואָס האָסט דו אַזוי קיין צייט ניט? און אפשר, הא? אפשר ביזט דו גערעכט, שיווקע? טאָקי צייט שמועסען וועגען א שדוך.

און איציקעל שאָסטעפּאל בעטראכט זיין טאָכטער. ווי אַזוי זי איז אויסגעוואכסען, נעווארען א פּארשוין, קיין עין־הרע, א יפת־תואר; אלע זאָגען א יפת תואר, אפילו כריסטען...

און טאמארא לייענט ביכער, לערענט ווייטער, זעהט זיך אלע טאָג מיט'ן לעהרער, מיט ראָמאנענקע'ן. און די פּאָטער און מוטער פערשטעהען ניט, וואָס נאָך האָט זי צו לערנען? ביז וואָנען איז דער שיעור צו לערנען? און וואָס נעהט אהער אלע טאָג דער לעהרער? און דער פּאָטער וואָרט־אָפּ א טאָג און צוויי און דריי און רופט־צו צו זיך טאמארא'ן און זאָגט צו איהר:

— טאָכטער מיינע, וואָס טהוט דאָ דער לעהרער?

— גאָר נישט, — ענטפערט איהם די טאָכטער — מיר לייענען אינאיינעם ביכער, מיר שמועסען.

— ביז וואָנען איז דער שיעור? עס מוז דאָך האָבען א מאָל א סוף, צי ניין?

— וואָס מוז האָבען א סוף? — פרעגט איהם די טאָכטער.

— דאָס לערנען מוז האָבען א סוף, — ענטפערט איהר דער פאָטער.

— לערנען האָט קיין סוף ניט, — זאָגט איהם טאמארא.

— די תורה האָט ניט קיין גרונד? — בעמערקט איהר מיט א שפּאָס דער פּאָטער.

— געווים נישט. — מאכט צו איהם טאמארא אויך מיט א שפּאָס. — איך האלט ערשט ביי מה טובו.

— נאָך גאָר פון פּאָרענט? — שפּאָסט ווייטער דער פּאָטער.— ווען־זשע וועסט דו קומען צו גאָט?

— אז איך וועל ענדיגען אוניווערזיטעט און פּראָקטיצירען פּריהער א פּאָר יאָהר אין קליניק און האָספּיטאל, וועל איך ערשט דעמאָלט אָנהויבען מיין פּראָקטישע ארבייט, וועלכע וועט זיין פּאר מיר א נייע שוהל אויף צו שטודירען . . . . . .

. . . . . .

איצעקל שאָכטעפּאל איז געבליבען אָפּהענדיג, צעשטעהרט און אָהן לשון. ער האָט דער טאָכטער אויף איהר פּארשלאָג נישט ענטפערט גאָר נישט. ער האָט זיך נאָר אויפגעהאָפּט פונ׳ם בענקעל, פערלענט די הענד ארונטער, דעם קאָפּ ארָאָפּ, און געזומען שפּאנען איבער דער שטוב. נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעשטעלט אקענען זיין טאָכטער, און זייערע ביידענס גרויסע שוואַרצע אויגען האָבען זיך בענגענט, געקוקט נישט גלייך, נאָר פון אונטען ארויף, און שארף, אהן וועדטער, געפייערט ווי צוויי ווילדע חיות, וואָס זענען גרייט זיך א וואָרף טהון איינס אויף דאָס אנדערע... דער כאָטער האָט אויסגערעדט מיט א פעסטער שטימע:

— טאָמארא! דו וועסט טהון אט דאָס, וואָס א י ך וועל דיר הייסען!...

דערויף האָט איהם טאָמארא נעענטפערט אויך מיט א פעסטער קלאָרער שטימע:

— טאָטע! דו האָסט א טעות! איך וועל טהון אט דאָס, וואָס א י ך ווילּ!...

— וואָם? וואָם האָסט דו געזאָגט? זאָג נאָך א מאָל!
— איך וועל דיר זאָגען נאָך צעהן מאָל, נאָך הונדערט מאָל:
איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...
— אָנו, לאָמיר זעהען!...
— מיר'ן זעהען!...

* * *

נאָרישקייטען! איציקעל שאָסטעפאָל איז נענוג קלוג אויף צו פערשטעהן, אז ס'איז נישט די יאָהרען, ניט די צייטען, וואָס מע האָט געקאָנט א קינד צווינגען, עס זאָל טהון דעם רצון פון די על־טערען. די צייטען האָבען זיך אויף אזוי וויים געביטען, אומעדום אויף דער נאָנצער וועלט, אונטער די אידען וועניגסטענס, אז עלטע־רען זענען צופריערען, וועו זיי זענען ניט געצוואונגען צו טהון דאָס, וואָס זייערע קינדער ווילען... איציקעל שאָסטעפאָל האָט בכבודו ובעצמו אָפּגעפיהרט די טאָכטער זיינע קיין פּעטערבורג, איהר בע־שטעלט קוואַרטיר און קעסט ביי זיי'ן אין אייגענע, א דרוקערס א ווייב, אליין געגאַנגען מיט איהר אַיינקויפען ביכער, קליידער, פּאַ־פּיער וכדומה, און אז ס'איז געקומען צום נעזעגענען און צום קושען זיך, האָט זיך דער פּאָטער געוואָלט צעווייגען, האָט איהם די טאָכ־טער אָנגענומען ביי די הענד:

— פּע, טאָטע, ווי קומט דאָס צו דיר, דאָס פּאַסט פּאַר א אי־דינע!... דו קאָנסט גאָנץ רוהיג פּאָהרען אהיים... דו ווייסט, אז דיין טאָכטער איז שוין נישט מעהר קיין קינד, וואָס מע דאַרף איבער דעם ציטערען... פּאַרהאַן, דאָנקען גאָט, א פּאַסט, וואָס טראָגט בריעף הין און צוריק... אויף יום־טוב וועל איך מכתמא זיך דורכפּאָהרען אהיים... פּאָהר געזונד און גריס דער מאָמע גאָר פּריינדליך!

א נאָנץ וועג, צוריקפּאָהרענדיג, זיצט איציקעל שאָסטעפאָל אין וואָגאָן און טראַכט זיך:

— וואָס טהוט זיך דא? מיין טאָכטער, מיין איינאונאיינציג קינד, וואָס איבער הונדערט צוואַנציג יאָהר איז מיין פערמעגען

איהרס, — צו וואָס דאַרף זי שטודיערען, לערנען זיך?... א פּראָפעסיאָן, זאָגט זי, וויל זי האָבען... סאָמאָסטאָיאטעלנע, זעלבסט־שטענדיג וויל זי זיין... א מענש פּאר זיך... ננו!!! נאָט אייך אזעלכעס! און וועד איז שולדיג, אז ניט איך אליין? עס האָט זיך מיר נענלוסט זי לערנען, בילדען, מאכען זי פּאר א וואוילקע־נעווירינע — א מצוה אויס דיר!

אזוי טראכט זיך איציקעל שאָסטעפּאל און דרעהט און פּלעכט און ציפּעט דאָס נענרייזעלטע בערדעל זיינס, און טרייסט זיך חאטש דערמיט, וואָס זיין טאכטער האָט איהם ניט אָפּגעטהאָן קיין ערנערע זאך... למשל, וואל וואָלט זיין, וועז טאמארא פערליעבט זיך אין א שלים־מזל, אָט, א שטייגער, אין דעם אָפּטייקער'ס זוהנ־דעל, וואָס דרעהט זיך איהם אלע מאל פּאר די אויגען?...

און עס קומט איהם אויפ'ן זינען דער געלער סאשא סאפראנא־ווימש, וואָס איז אויך געבליבען אין פּעטערבורג שטודיערען און וואָס דעם נאנצען וועג האָט ער זיי געפּלאנטעט זיך פּאר די פּיס, נישט געהאט די העזה צו צוגעהן צו זיי צו נאהענט...

— וואָס טהוט דאָ דעם אָפּטייקער'ס בחור'ל? — האָט איציקעל געהאט א פּרענ געטהאָן ביי דער טאכטער און בעקומען ענטפער:

— ער פאהרט שטודיערען.

— שטודיערען? אלע שטודיערען? אויף וואָס שטודיערען?

— אויף דאקטאר.

— מיט דיר אינאיינעם?

— וואָס פּאר א כחותן איז ער מיט מיר?...

די לעצטע ווערטער האָבען דעם כאטער אביסעל בערוהיגט. און דאָך איז ער נעקומען צו פאהרען אהיים א צעקאכטער, אויס־נעלאזט זיין נאנץ ביטער האַרץ אויפ'ן ווייב'ס קאָפּ, ווי נעוועהנ־ליך א מאן, אז ער קומט אהיים צעטראָגען און צערודערט... א קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאן און פערשטעהט איהם, לאזט זי

איהם צורוה, „ביז דאָס משוגעת וועט איבערגעהן"... שיווקע איז אָבער נישט פון דער קאַטעגאָריע קלוגע ווייבער. דאָס, וואָס איהר האָרץ פיהלט און דער קאָפּ דענקט — דאָס זאָגט איהר מויל...

קוים דערלעבט זעהען דעם מאַן צוריק, נעהט זי איהם אַקעגען:

— נו? וואָס הערט זיך?

— וואָס זאָל זיך הערען?

— וואָס מאַכט דאָס קינד?

— וואָס זאָל זי מאַכען?

— אָפּגעפיהרט קיין פּייטערבאַרג?

— ניין, איך האָב זי איבערגעלאָזט אין וועג.

— באַשטעלט א קוואַרטיר?

— ניין, נעלאָזט אין דרויסען.

— וואָס ביזט דו אַזוי כהנ'דינ?

— דול מיר נישט קיין יאַרמעלקע!...

א קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, אז זי חאַפּט פון איהם א פּעטשאַטקע, ווישט זי אָפּ די ליפּען און מאַכט א שווייג. שיווקע איז אָבער, ווי געזאָגט, נישט פון די אי־בערגעשפּיצטע ווייבער, וואָרט זי אָפּ א ווייל און פערבינדט א נייעם שמועס:

— נעפעלט דיר אונזער שכן?

— וואָסער שכן?

— דער אָפּטייקער.

— וואָס איז שוין ווייַדער?

— ער באַגעגענט מיך נעכטען אויף די טרעפּ און מאַכט צו מיר: אַוועקגעפאָהרען אייער מאַן קיין פּעטערבורג?... זאָג איך: אַוועקגעפאָהרען קיין פּעטערבורג... זאָגט ער: אָפּגעפיהרט די טאַכ־טער?... זאָג איך: אָפּגעפיהרט די טאַכטער... און איך האָב, זאָגט ער, מיין זוהן אָפּגעשיקט אַליין...

— טהוט מיר הנאה! — זאָגט איציקעל צום ווייב און שטעלט אוועק אויף איהר א פּאָר גרויסע שוואַרצע אויגען. — אקענען וואָס דערצעהלסט דו מיר?

— אקענען נאָר ניט, — זאָגט שיווקע, — גלאָט אזוי... נאָכדעם מאכט ער צו מיר, דער אפטייקער היסט עס: מיין זוהן קען זיך מיט אייער מאכטער...

— טהוט מיר נאָך מעהר הנאה! צו וואָס דאַרף איך דאָס וויסען?! — שרייט שאסטעפאל.

— וואָס האָטס דו זיך צעשרינגען? גלאָט אזוי, דו ביזט נעקומען פון וועג, דערצעהל איך דיר...

— איך פרעג דיך דען?

— זעה נאָר, ווי ער האָט צעלאָזט דעם כהן!

— לאָז מיך צורוה! און דו! מיר ניט מיין קאָפּ!! און טשעפּע זיך אָפּ פון מיין לעבען!!!

און איציקעל שאסטעפאל האָפּט דעם שירם און אנטלויפט פון שטוב און בעגענעט זיך א נאָז קענען א נאָז מיט'ן אפטייקער. קאָן מען ניט זיין אזוי נראָב און ניט אפענטפערען אויפ'ן גוט־מאָרגען מיט א גוט־יאָהר, און אז יענער פרעגט: וואָס מאכט א י ה ר — מוז מען זיך אפּשטעלען און זאָגען: א דאנק, וואָס מאכט א י ה ר? און אָט אזוי פערבינדט זיך, ניט ווילענדיג, א שמועס צווישען אונזערע צוויי שכנים.

א פ ט י י ק ע ר: וועז קומט איהר פון פעטערבורג?

א י צ י ק ע ל: היינט.

א פ ט י י ק ע ר: אפענפיהרט די טאכטער אויף די קורסען?

א י צ י ק ע ל: אפענפיהרט די טאכטער אויף די קורסען.

א פ ט י י ק ע ר: שטודיערט מערייצין?

א י צ י ק ע ל: שטודיערט מערייצין.

א פ ט י י ק ע ר: מייגעם האָב איך אפענשיקט אליין.

א י צ י ק ע ל: אליין...

א פ ט י י ק ע ר: א זוהן איז נישט קיין טאכטער.

א י צ י ק ע ל: נישט קיין מאכטער...
א פ ט י י ק ע ר: מיינער קען זיך מיט אייערער זעהר גוט...
א י צ י ק ע ל: זעהר גוט... האט קיין פאראיבעל ניט, איך האב קיין צייט ניט!

און איציקעל שאסטעפאל געהט אוועק נאך מעהר צעקאכט און טראכט זיך: וואס וויל פון מיר אט דער אפטייקער? וואס דרעהט ער מיר א מוח מיט זיין זוהן, אז ער קען זיך מיט מיין טאכטער? האט ער נישט עפים א מיין דערביי? באמבעלט זיך ניט ביי איהם א שדוך?... א שענער מחותן סאפראנאוויטש דער אפטייקער, חא־חא־חא!...

אזוי לאזט אוים איציקעל שאסטעפאל זיינע טרויערינע מחשבות מיט א ביטער געלעכטער און בענענענט זיך מיט א נייער פריטשעפע, מיט ליפא'ן.

ליפא, אדער, ווי מע רופט איהם, דער איד פון האלץ, איז געווארן, אז איציקעל שאסטעפאל איז געקומען פון פעטערבורג, איז ער געקומען צו לויפען אפענעמען א גרוס, טאמער האט ער זיך ערגיץ בענענענט דארטען מיט זיין טאכטער?

— שלום־עליכם אייך, רב איציקעל, איך לויף אייך שוין נאך א האלבע שעה! — אזוי זאגט צו איהם ליפא דער איד פון האלץ און גלעט דעם בעזעם־בארד.

— וואס וועט איהר זאגען גוטס? — פרעגט איהם שאסטעפאל.

— איך האב אייך געוואלט פרעגען, אפשר האט איהר באגענענט דארטען מיין מאשע'ן?

— וואסער מאשע?

— מיין טאכטער מאשע!

— וואו האב איך זי באגענענט?

— דארט, אין פעטערבורג איז זי דאך, אינאייניעם מיט אירער... זי איז א גוטע בחור'טע!

— ווער?

— די טאַכטער מיינע, מאַשע הייסט זי... זי קאָן זיך מיט אייערער זעהר גוט... ווייסט איהר, ווער זיי האָט באַקענט?

— ווער?

— רער לעהרער.

— וואָסער לעהרער?

— ראַמאַנקא. ער איז א רעכטער חברה־מאַן...

— וואָס הייסט א חברה־מאַן?

לייפּא דער איר פון האַלץ גלעט זיך דעם בעזעם־בּאַרד און קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען, רערט שטיל:

— ער איז א צעצעליסט!...

— א וואָס?

— א צעצעליסט... פון די צעצעליסטען, וואָס קאַטאַרי... (ער קוקט זיך ארום, רערט שטיל.) ער האָט זיי אלע געמאַכט פאַר צעצעליסטקעס, מיינע און אייערע...

— מיינע? מיין טאַטאַראַ? אַבער גאָר לא!... האָט קיין פאַראיבעל ניט, איך האָב קיין צייט ניט...

און איציקעל שאַכטעפּאל לויפט ווי א משוגענער, גלייך ווי עמיצער יאָגט איהם נאָך. „וואָס פאַר איין אַנשיקענישׂ! — טראַכט ער זיך. — אלע באַריהמען זיך, אז זיי קענען זיך מיט איהר!... נו, קענען זיי זיך מיט איהר! געזונטערהייד! לאָזען זיי זיך קענען!"...

דאָס איז אַבער נישט אמת. א וואַרעם האָט זיך פערקלויבען צום פאַטער אינעוועניג אין האַרצען און עסט איהם און טאַטשעט איהם, און עם פערדריסט איהם זעהר גוט, וואָס וואו ערגיין א שלים־מזל קען זיך מיט זיין טאַכטער און האלט זי אין כוילע! און מעהר גיפט פון אלע האָט איהם אריינגעלאָזט אט דער באַרד־איד לייפּא מיט זיין „צעצעליזם"... עפּים האָט שאַכטעפּאל געחאַפּט נאָך פריער; עפּים האָט מען איהם אריינגעלעגט א גריל; עפּים האָט ער געהערט די טאַכטער פּלעטשען: „ארגאַניזאַציע"... „וווסעאַבשטשע זאַבאַסטאַווקע"... „קאַנסטיטוציע"... וכדומה אועלכע דבורים האָט ער זיך אַנגעהערט פון איהר, ווען עם פלעגט קומען צו רער. און

ער, דער נאַרישער פּאַטער, פֿלענט הערען, קוקען איהר אין די אויגען אַריין און קוועלען, וועלען ברייטער ווי לענגער: „א מאַנס־בילשער קאָפּ אויף איהר. — פֿלעגט ער זיך טראַכטען. — וואָס וועט פון איהר אויסוואַכסען? אַיין עבירה, וואָס זי איז ניט געבאָרען א יונגעל!" און דער גליקליכער פּאַטער האָט געבויעט לופט־שלעסער וועגען זיין געליעבטער טאַכטער, זיך פּאַרנעשטעלט, אז עם קומט צו פּאָהרען צו איהם א מיליאָנער, א מין פּאָליאָקוו פון פּעטערבורג, און שדכנ'ט זיך צו זיין טאָכטער, און די טאָכטער שיקט איהם אָפּ צום טאַטען, און ער, דער טאַטע, נעמט אויף פּאָליאָקוו'ן פּאַר א גאַסט אין דער גרויסער זאַל, זיצט מיט איהם ביי'ם קיילעכיגען טישעל, א קרעפּלע קעגען א קרעפּלע, און מיט רעדט פון אייזענבאָהנען, פון בריקען, פון צוקער־פּאַבריקען, וואָלד־קלעפּקע, רעלסען, נעכטיגע טעג, ביז מיט קומט אַרויף אויף דעם רעכטען ענין: אויף זיין טאַמאַרא.

— איך האָב געהערט, הערר שאָסטעפּאָל, אז איהר האָט זעהר א גערעטענע טאָכטער. — זאָגט צו איהם פּאָליאָקוו און שפּיעלט זיך מיט'ן קייטעל פון'ם זייגער.

— וואו? אזוי דאַרט אין פּעטערבורג? — מאַכט צו איהם איציקעל שאָסטעפּאָל, און דאָס האַרץ זיינם שפּרינגט שיער ניט אַרויס פּאַר פּרייד און גדלות.

— גוטס — זאָגט צו איהם פּאָליאָקוו — לאָזט זיך הערען גאַנץ ווייט... איך האָב זי שוין געזעהען, געהערט אויך, זי געפעלט מיר זעהר, איך בין, דאַרפט איהר וויסען, פּאָליאָקוו'ס א זוהן... און פּערמענען, דאַנקען גאָט...

— א! — שלאָגט איהם איבער שאָסטעפּאָל. — פון אייער פּערמענען האָבען מיר געהערט, אויף מיר נעזאָגט געווארען... דער עיקר איז זי, די טאָכטער מיין איך, אויב איהר זענט איהר געפעלען?...

און איציקעל שאָסטעפּאָל קוועלט, דאָס האַרץ וואַכסט איהם פּאַר פּרייד, פּאַר גדלות און פּאַר גליק! א קלייניגקייט — האָבען

פּאָליאקאָוו'ן כּאָר אַיין אייִדעם! ס'איז פּאָוואָלינסקע עטליכע און דרייסיג מיליאָן! עס וועט אַ רוה אין אַייערע פּאָטער און מוטער אַריין, דער גאַנצער שטאָדט, דער גאַנצער וועלט!!!

אָט דאָס זענען געווען די זיבע חלומות פון'ם נאַרישען פּאָטער, און די דאָזיגע חלומות זענען צעשלאָגען געוואָרען מיט אַ מאָל, אין איין טאָג, אין איין אויגענבליק, אין דעם מאָמענט, וואָס טאַכאַ האָט איהם דערקלערט, אַז איהר אייניציגער צוועק איז לערנען, שטודירען מעדיצין, ענדיגען דאָקטאָר, פּראַקטיצירען, זיין אַ נוצליכער מענש פאַר'ן לאַנד, פאַר דער מענשהייט, וכדומה אַזעלכע כיאַדנע דבורים... וועד שדוך? וואָס חתונה האָבען? פון דעם קיין חצי דבור נישט אַפילו, זי דערמאָנט גאָרנישט און וויל נישט הערען!...

פון דער אַנדערער זייט אָבער, פּאָטערליעבע זוכט אַ זכות אויף אַ קינד, וויל זיין אַ כלייניושר, געפינט אַ טרייסט:

— נישטאָ נאָך אַ צווייטע טאַכאַרא, ווי מיין טאַכאַרא!... נישטאָ נאָך די אַנדערע אַזא גערָאָטענע, אַזא שענע, אַזא קלוגע, אַזא טייערע און אַזא געטרייע טאָכטער, ווי כיין טאָכטער!

און ער דערמאָנט זיך, ווי זי האָט זיך כיט איהם געזעגענט און וואָס זי האָט איהם געזאָגט, און עס ווערד איהם אַ ביסעל גרינגער אויפ'ן האַרצען, און ער טרייבט אַוועק פון זיך אַלע טונקעלע כיהשבות כיט אַלע איבעריגע רעד כיט די אַלע זייטיגע פאַרשוינען, וואָס פלאָנטען זיך איהם פאַר די פים, און ער לאָזט אַריין צו זיך אַ האָפענונג, אַז זי קאָן אַנדערש ווערען, אַז זי קאָן אויך דאָרטען זיך בעגענענען כיט אַ כין פּאָליאקאָוו, און עס קאָן זיך איבערדרעהען די גאַנצע כאַשינעריע כיט'ן קאָפּ אַראָפּ, כיט די פים אַרויף, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען געבען אַ קוק... „נישט געזאָרגט זיך! נאָר נישט געזאָרגט זיך! בטחון! גוואַלד, בטחון! האָפענונג! אמונה אין הקדוש־ברוך־הוא! ער, אַז ער וויל, קאָן ער!"...

קאפיטעל ג.

מ א ש ש א ב א ש ע ו ו י ט ש.

ליפא באשעוויטש, אדער דער איר פונ׳ם האלץ, איז א איר, וואס שטעלט־צו האלץ אין אלע הייזער — און פון דעם לעבט ער, דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג.

„דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג"... עס רעדט זיך נאר אזוי, וואהרום ווי איז דאס אימשטאנד אזא, איך בעט איבער אייער כבוד, איין עני ואביון, ווי ליפא באשעוויטש, צו געבען בילדונג זיינע קינדער און דערציהען זיי, אז דער קאפ איז איהם גאר פערטהאן אין אנדערע זאכען: ער זוכט ברויט א שטיקעל פאר זיך, פאר זיין ווייב און קינדער, ער זוכט און זוכט און קאן עס נישט גע־פינען! אויף אלע זייטען ווארפט זיך נעבאך דער ארעמער בא־שעוויטש, פון שטוב צו שטוב נעהט ער אנשלאגען האלץ, א גוטע מאס, איין אמת׳ער קלאפטער, דריי מיט א פערטעל אויף דריי מיט א פערטעל, צוויי און פופציג ווערשאק!... און אויף אויסצוצאהלען! איהר הערט? אויף אויסצאהלען, סך הכל א קערבעל א וואך!...

און נאך די אלע גליקען, אז מע געפינט שוין דעם קונה, און מע האט זיך שוין אויכגעדונגען פאר׳ן פרייז, און מע האט איהם שוין צוגעשטעלט דאס האלץ, און מע האט שוין אויסגעמאסטען דעם קלאפטער דריי מאל אין דער בריים, און ער האט אראפגעשיקט דעם איידעם, ער זאל אויך אנקוקען און אויסמעסטען דאס האלץ (דער איידעם איז א יונגערמאן א בעל־חשבון, א מאטעמאטיקער, פערשטעהט אלגעברע), און דעם שכן האט מען אויך א בעט גע־טהאן, ער זאל חאפען א קוק אויפ׳ן קלאפטער האלץ, און מע האט שוין, ברוך השם, דאס האלץ צעהאקט אויך, און צענויפגעלעגט אויך, און מע הייצט שוין מיט׳ן האלץ א גאנצע וואך, — קומט מען צו געהן נאכ׳ן ערשטען קערבעל, חאפט מען ערשט א פעטשא־טעק פון דער בעל־הבית׳טע, פון דער מאדאם, אז עס ווערד פינס־טער אין די אויגען:

— א שענעם קלאפטער האלץ האָט איהר מיר געגעבען! אזא כזל אויף מיינע שונאים! עס איז דען האלץ? איידער מע הער־לעבט זעהען א שטיקעל פייער, קריכען ארוים, שונאי ציון, די אוי־גען פון קאפ!...

— וואָס רעדט איהר, מאדאמעניו, זאלט איהר מיר זיין נע־זונט און שטארק! — טענה'ט נעבאך דער ארעמער האלץ־איה. — ס'איז נאָלה, ניט קיין האלץ! ס'איז אכת'ע בארלינער האלץ, ניט פלאָטאָווע האלץ, טרוקען האלץ, ווי פעפער, נאָלה, ניט קיין האלץ!...

— א כאדנער איד איהר זייט! — מישט זיך אריין דער כאן. — מע זאגט אייך, אז דאָס האלץ איז נאָס האלץ, דאָס האלץ ווייל ניט ברענען, קומט איהר צו געהן און זאגט, אז דאָס האלץ איז טרוקען האלץ!

— דאָס האלץ מוז זיין פון אזא בוים א נאסען, — שטעלט אריין א וואָרט אויך דער איידעם, דער בעל־חשבון, דער מאטע־מאטיקער, וואָס פערשטעהט אלנעברע.

די נסים, וואָס א איד שטעהט אוים אין דער ענגער, פינסטערער, חושכ'דיגער, שכוציגער, אזוי־גערופענער „טשערטא", וואוהין דער גלות האָט אידען פערוואָרפען און צענויפגעפאקט אלע אינאיינעם, זענען אזוי גרוים און אזוי וואונדערליך, אז יעדער איינציגער וואָלט געהאט צו דערצעהלען יציאת־מצרים, ווי אזוי נאָט האָט מיט איהם נעפיהרט, ער האָט דורכגעלעבט א יאָהר, און נאָך א יאָהר, און נאָך א יאָהר, און האָט אויפגעצוינען און חתונה געמאכט א קינד, און נאָך א קינד, און נאָך א קינד, — חדושים ונפלאות!

ליפא באשעוויטש וואָלט געהאט צו דערצעהלען מעהר פון אלעמען. אכט קינדער האָט איהם נאָט געגעבען, און אלע אכט געראָטענע, געצייכענטע קעפ. אלסדינג קאָנען זיי, אלץ וויסען זיי, און פרעגט זיי, וועז און וואו האָבען זיי געלערענט? צי האָבען זיי אָנגעקוקט וועז א חדר? (א חוץ דעם, וואָס ער אליין פלעגט מיט זיי ביינאכט א כאל אונטערקנעלען.) צי האָבען זיי געזעהען

וען א לעהרער? (א חוץ דעם, וואס איינער האט נעלערענט מיט'ן אנדערן.) און פון דעסטוועגען, אז ס'איז בעשערט, זענען זיי אלע אריין אין גימנאזיע, אלע גוט נעלערענט און אויסגעצייכענט זיך אזוי, אז דער לעהרער דער אנטיסעמיט ראכיאנענקא (דער פאטער האט געפועלט, מע זאל זיי בעפרייען פון נעצאהלטם און מע זאל זיי נאך ארויסגעבען אויף קלייזונג און אויף שטיוועלעך, מחמת ליפא'ס קינדער האבען א טבע: ביז פופצעהן יאהר נעהען זיי האלב־נאקעט און אינגאנצען בארווים...

ליפא באשעוויטש זאל זיך פערלאזען אויף דער וועלט, ביז עמיצער וועט זיך א כאל דערמאנען זאגען א גוט ווארט איבער זיינע קינדער, וואלט ער בעדארפט לאנג וואנדערן. און דא וואכסט ביי איהם אז מאשא, וואס „זינט גאט האנדעלט מיט מאשען האט ער נאך אזא מאשע ניט געהאט"...

— ערשטענס, איהר טהון, איהר ארבייטען, גילדענע הענט! היינט איהר לערנען!... גאלע פינעפען!... איהר האט נעוזהען איהר אטעסטאט? ניין נאך? איך האב אייך נאך נישט געוויזען? אט וועל איך אייך ווייזען, וועט איהר זהען אין אטעסטאט! און אליין, אליין פון זיך. אז איך זאג אייך, ס'איז א מאשע פון גאט! שוין אין מאל א מאשע!

אזוי האט נעקלונגען ליפא באשעוויטש איבער אלע שכנים און בעקאנטע, פערשלאגען אלעמען דעם קאפ מיט זיין מאשא. און וואר שמועסט, אז מאשא האט געענדיגט די גימנאזיע און האט געבראכט אהיים א גאלדענע מעדאל, איז דער ארעמער פאטער שיער ניט אראפ פון'ם זינען און האט שיער ניט כישוגע געמאכט אלע שכנים מיט אלע בעקאנטע און אומבעקאנטע. איטליכען בעזונדער האט ער אפגעשטעלט, געוויזען די מעדאל אין דערצעהלט, וויי אזוי זיין מאשא לערנט, וויי אזוי זי האט אויסגענומען ביים דירעקטאר און ביי די לעהרער און וויי אזוי זי טהוט און ארבייט אין שטוב, לעהרענט מיט די קלענערע קינדער, און וואס פאר א פאפיער זי האט אוועקגעשיקט צום מיניסטער, וואס זי, מאשא,

אליין האָט געשריבען... און נישט לאַנג נעטראַכט, האָפּט ער צרוים א פּאָפּיער און לייענט אייך בקול רם און מיט א קוועטש און מיט איין אָפּזאץ:

„יעווא ווייסאָקאָפּרעוואָסחאָדיטעלסטוואו נאָסקאָדינו מינים־טרו נאראַרנאהא פּראָסווישטשעניא...“

פּריי האָבען אָפּגעאָטעמט די שכנים און בעקאַנטע פון ליפּא באשעוויטש, אז זיין טאַכטער מאשא איז אַוועקגעפאָהרען קיין פּע־טערבורג. אַצינד, האָבען זיי נערעכענט, וועט זיי ליפּא לאָזען צו־רוה מיט זיין מאשא'ן. זיי האָבען אָבער געהאט א מיאוסען טעות; זיי האָבען נעמוזט בעקענען זיך מיט איהר קאָרעספּאָנדענץ, מיט די בריף, וואָס מאשא שרייבט צו איהרע עלטערען פון פּעטער־בורג. מערקווירדיגע בריף! זי ארבייט שווער און ביטער, נייהט גרעט, אום צו פּערדיענען איהר אויסקומענוש, און שטודיערט אויף דאָקטאָר. היינט שרייבט זי פון א נייעם לעבען, וואָם וועט זיך איינטרעטען אין גאנצען לאנד, א לעבען פון פּרייהייט, פון גלייכ־הייט — קאָנסטיטוציע! אין יעדען בריף רעדט זי פון קאָנסטי־טוציע; עס הויבט זיך אָן ביי איהר מיט קאָנסטיטוציע און עס לאָזט זיך אוים מיט קאָנסטיטוציע... עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז די שכנים האָבען איהם א נאָמען געגעבען „קאָנסטיטוציע“, דאָס הייסט, אָנשטאָט ליפּא באשעוויטש האָט מען איהם אָנגעהויבען רופען „ליפּא קאָנסטיטוציע“...

חכמים האָבען זיך נעוועדטעלט איבער ליפּא באשעוויטש'עס טאַכטער מיט איהר קאָנסטיטוציע. און ליפּא באשעוויטש'עס טאַכטער האָט געארבייט מיט דער גאַנצער נישט אויף קאָטאָווע איבער דער קאָנסטיטוציע און נענלויבט, אז ניט היינט איז מאָרגען האָבען מיר זי, די שענע, די ריינע, די געווינשטע קאָנסטיטוציע! מע וועט זי אונז געבען, האָט מאשא באשעוויטש ג'טענה'ט, א מבול פון בלוט וועט פערגאָסען ווערען! דער מבול וועט פערטרינ־קען די זינדיגע ערד און אָפּשווייפען דעם גאנצען שמוץ, און עם

וועלען זיך אויסלייטערען די הימלען, און עס וועט ארויסשיינען די זונן, און עס וועט ווערען ליכטיג אין דעם גאנצען לאנד!

אזוי האָט געפֿרעדיגט מאשא באשעוויטש אויף יעדען טריט און שריט צווישען יונגווארג און צווישען ארבייטער, און האָט בעקומען א נאָמען אין די געווייכע קרייזען און איז געוואָרען בעליעבט פונ׳ם פֿראָפּעסטען פּאָלק. „אונזער מאשא" — אזוי האָט זי געהייסען אין די געוויסע קרייזען, און א סך זענען נעווען גרייט צו נעהן מיט איהר אין פייער און אין וואסער און עס וועלט...

קיין בריעפטרעגער אין דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג האָט ניט אזוי פיעל אויסגעמארשירט א טאָג, ווי אונזער מאשא באשעוויטש. אויפגעשטאנען אין דער פריה און אָננעשריבען א פּאָר צעהנדלינג בריעף צו פערשיעדענע חברים איבער פערשיעדענע אנגעלעגנהייטען, האָט זי זיך נעלאָזט נעהן פון עק שטאָדט היבשע עטליכע מיל אין אינסטיטוט, פון אינסטיטוט וויעדער א היבשער מהלך אין דיעשאָווקע, וואו מע קאָן קרינען צו יעדער צייט דעם בילינסטען מיטאָג, און פון דאָרטען וויעדער א מיל צעהן צו דער פּאבריק אויף דער ארבייט, און פון דאָרטען צו בעקאנטע, פון די בעקאנטע צוריק אהיים אין עק וועלט אריין, מעהרסטענטיל צופוס. וואָרום אויף צו פאָהרען אומעדום בעדארף מען האָבען רויטשילד׳ס פערמעגען מיט קורח׳ס עשירות... אזוי האָט געזאָגט מאשא באשעוויטש און האָט געשפּרייזט איבער פּעטערבורג, ווי א גוט פערד, זיך ניט אָפּצושטעלען אויף קיין מינוט.

אין וואָס איז בעשטאנען מאשא באשעוויטש׳עס ארבייט — האָט, א חוץ איהר פּארטיע, אי דאָס די גאנץ נאָהענטע, קיינער נישט געוואוסט און נישט נעדארפט וויסען — קאָנספּיראציע... נאָר פּאָליציע האָט רוקא נעוואוסט, געוואוסט אָלע איהרע שטיקלעך אַרבייט, וואָס זי האָט אָפּגעטהאָן, און געזוכט זי מיט ליכט און נישט געקאָנט געפינען. — — —

נאָר איינער האָט זיך אונטערגענומען זי אויסצוכצן. דאָס איז געווען א בעריהמטער שפּיק מיט'ן נאָמען י א ש ק א ו א ר א נ א.

קאפיטאל ד.

י א ש ק א ו א ר א נ א.

אין די פאפיערען שטעהט ער פערשריבען „יאקאוו וולאדימי־ראוויטש וואראנין, צווייי און דרייסיג יאהר אלט". דער אמת'ער נאָמען זיינער איז: „יענקעל וואַרענער", פון א קליין שטעדטעל אין גראדנער גובערניע. זיין ביאגראפיע איז אינטערעסאנט, און מיר נעבען זי איבער אַווי קורץ, ווי ווייט ס'איז נאָר מעגליך.

...דער פאָטער א מלמד... די מוטער א בעקערין... ביז פינף יאָהר געלעבט הונגער... פון פינף יאָהר געהאָלפען ברענגען די קינדער עסען אין חדר אריין, פער־דיענט א גראשען, נעקויפט ביי דער מוטער א בייגעל אויף אָנ־בייסען... פּורים געטראָגען שלח־מנות... זומער נעגאנגען באָרוויש ביז דרייצעהן יאָהר... נאָך דער בר־מיצוה נישט געוואָלט דאווענען... נעשלאָגען פון'ם פאָטער, צעבראָכען א האנד... אנטלאָפען קיין גראָדנא... געשלאָפען אין דרויסען... געלערענט פון א משוגענעם רוסיש און מאטעמאטיק... נע'גנב'עט א גמרא אין שוהל, פערזעצט פאר א האלבען ברויט... אנטלאָפען קיין מיר אין דער ישיבה... זיך פערשטעלט פאר א פרומען, נעראוועט פון פריה ביז נאכט... נעגעסען טעג... נע'גנב'עט שטיקלעך בולקע פון'ם טיש... שבת נעחאפט מיט א פאפיראָס אין בית־הכסא... געשלאָגען... אנטלאָפען קיין ביאליסטאָק... געוואָרען א לעהרער... נענומען א גילדען א וואָך פאר צוויי שעה אין טאג... נעהונגערט... געוואָרען א חתן פאר א מיידעל, טויב ווי די וואנד... נענומען פינף און פופציג רובל נדן... נעקויפט א פאָר שטיוועל (דאָס ערשטע נייע פאָר שטיוועל!)... אנט־לאָפען קיין ווילנא... אָפּגענעבען עקזאמען אויף זעכס קלאסען... זיך בעקאנט מיט בונדיסטען... געשריבען דראמעס אין זשארגאן...

נעטראָנען פערקויפען צו א פערלענער... פאַרגעלענט א פרייז אויף דער וואָג: צווויי גילדען א פונט... די דראָטעם צערייסען, אָננע־שריבען א סאָטירע אויפ'ן פערלענער... בעווייזען פאַר די חברים... אָלע נעווען ענטציקט... שוועקנעשיקט אין א אידיש בלאָט... פאַר־פאָלען ווי אין וואָסער... זיך פערליבט אין א מיידל... כיאוס ענט־זאָגט... זיך געוואָלט טרינקען אין וויליקא... בעקומען א ידיעה, אז דער פאָטער איז טויט, די כוטער הונגערט... זיך געגעבען דאָס וואָרט אויסשטודירען אדוואָקאַט... צרייז אין אפטייק... אָפּגעווען צווויי יאָהר... געשיקט דער כוטער געלט, א רובל א וואָך... אויף יום־טוב צווויי רובל... דער אפטייקער זיך געטרעפען, אז ער טיילט אַרעמע מיידלעך פאַרפומען אומזיסט... א אינטריגע פון'ם אפטיי־קער'ס פרוי... אנטלאָפען קיין פעטערבורג... געוואָלט שטודירען מעדיצין... שטאַרק געהונגערט... געוואָלט דערשלאָגען זיך צום באַ־ראָן גינזבורג... אויסגעשטאַנען שטונדענלאַנג אויפ'ן פראָכט... נע־צויגען די אויפמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציע... ארעסטירט... נע־וואָלט ארויסשיקען מיט'ן עטאַפּ קיין גראָדנא... זיך נע'שמד'ט... פערלאָרען די האָפנונג אופ'ן באָראָן גינזבורג... דער כוטער קיין נעלד נישט נעקאָנט מעהר שיקען... אליין אויך געהונגערט... זיך נעשטעלט אין ארסענאל פאַר אַיין ארבייטער... נעהערט לעקציעס אין אוניווערזיטעט... זיך נעריבען אוף אָלע פערזאַמלונגען... זיך נעקענט מיט אָלע סטודענטען און ארבייטער... די שמד פערבאָר־נען... נעווען פערמישט אין א כאַנדאַל מיט רינאַמיט... שיער ניט בעקאָנט זיך מיט סיביר... נענאַנגען אויף קאַנפראָמיס... אויכנע־נעבען א פאַר חברים, ניך בעפרייט געוואָרען... נעוואָלט הענגען זיך... בעקומען איין איינלאַדונג, פאַרגעלענט א שטעלע אלס שפּיאָן... מיט פרייד דערזעהען דעם ערשטען הונדערטער... זיך פערליבט אין א גוי'ע א וועשערין... חתונה נעהאַט... האָט צווויי קינדער... דיענט נעטריי... נאַטשאַלסטווע העכסט צופריעדען... נעקויפט איין איינגן הייזעל... נעהט אָלע מאָל העכער... ביי אוי־ניגע ארבייטער פערדאכטעט... בעקומען א גרוס פונ'ם מלאך־

המות... היט זיך די ביינער... געהאָט די עהרע א פּאָר מאָל צו רא־
פּאָרטירען פּערזענליך פּאָר א הויכען נאַטשאַלניק... בעקומען א
קאָמאַנדיראָווקע קיין ווארשא... אויסגעפילט זיין מיסיאָן אויפ'ן
בעסטען אָרט... בעקומען א שענע מתנה מיט א שטענדיגען פּאָס־
טען אין פּעטערבורג... וואָלט געקאָנט זיין פּאָלשטענדיג צופריע־
דען, וועז די אַרבייטער זאָלען ניט שרעקען מיט'ן טוידט...

עד כאן ביאָגראָפּיע פון יאשקא ווארָאנא.

* * *

יאשקא ווארָאנא האָט געמוזט מודה זיין, אז אזא שווער שטי־
קעל אַרבייט, ווי די דאָזיגע פערבאָרגענע „מאשא" האָט איהם
פערגעבען, האָט ער נאָך נישט געהאט קיינמאָל, און אז ער וועט
זי האָבען צו נעדענקען וויל ער וועט לעבען! א חשד האָט ער
געהאט אויף א מיידעל מיט קורצע האָר, וואָס איז געגאַנגען אייג־
מאָל פון א פערזאַמלונג מיט א גאַנצער חאַליאַסטערע, שוין שפעט
אין דער נאכט איז דאָס געווען, זיך אָפּגעשטעלט אלע וויל
און דיסקוטירט (ס'איז געווען אין יענע גליקליכע טעג, וועז דריי
מענשען האָבען נאָך געקאָנט אין גאָס רעדען פראַנק און פריי). אָפּ־
געזאגענט זיך מיט דער חאַליאַסטערע, האָט דאָס דאָזיגע מיידעל גע־
נומען א דראָשקע און געהייסען זיך פיהרען אויף איינע פון די
פינסטערע געסלעך פון דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג. זעלבסט־
פערשטענדליך, אז יאשא האָט באַלד אויך גענומען א דראָשקע
און האָט זיך אויך געהייסען פיהרען אויף דער זעלבער גאָס, און
אז דאָס מיידעל האָט זיך אָפּגעשטעלט, צעצאָהלט זיך, אראָפּגע־
קראָכען, אָנגעקלונגען און אריינגעגאַנגען אין הויף אריין, האָט אוג־
זער אָגענט אָפּגעוואַרט א וויל, אָנגעקלונגען צום דוואָרניק, אריינ־
געגאַנגען אין הויף אריין, בעוויזען דעם דוואָרניק זיין אָגענט־
צייכען און געהייסען זיך וויזען די ביכער, וואו עס וועלען
אריינגעשריבען אלע די, וואָס וואָהנען דאָ אין הויף. יאשקא האָט
דורכגעבלעטערט אלע ביכער עטליכע מאָל הין און צוריק און אָפּ־

נעשטעלט זיך אויפ'ן נאָמען מ ר י ם ג י ט ע ל ב א ש ע־ ו ו י ט ש . . . וואָהנט ביי א אָרשער מעשטשאנין משה מאלקין... — א??? מאלקין?... א קענטליכער נאָמען... ביי אים וועל איך שוין עפּעס אויסנעפינען...

קאַפּיטעל ה.

די קלינע קאָמונע.

מאלקין איז נעווען בעפּאַנט רער פּאָליציע שוין פון לאַנג — דורך זיין חלאַפּאַטשען וועגען פּראַוואָשיטעלסטוואָ און דורך זיי־ נע אָפּטע פּראָשעניעס מיט זיין רולען א קאָפּ. עס האָט נישט נע־ האָלפען קיין זאָך, קיין ארעסטירען, קיין ארויסשיקען מיט'ן עטאַפּ — מאלקין האָט זיך אייננעשפּארט איין מאָל פּאר אלע מאָל: אָרשע איז פּאר איהם צו קליין, ער וויל זיין א פּעטערבורגער — און ער האָט אויסגעפּיהרט. ער האָט געבראַכט צו פיהרען פון אָר־ שע איין „אטעסטאט" פון א בעל־מלאכה (א שוהוואַכסמאכער) און האָט זיך בעזעצט אין פּעטערבורג.

צווויי כחות האָבען געארבייט פּאר מאלקינען, ער זאָל ווערען א פּעטערבורגער תושב: איין כח האָט איהם געטריבען פון אָרשע, וויל אין אָרשע איז ניטאָ וואָס צו טהון. דער אַנדערער כח האָט איהם געצויגען קיין פּעטערבורג, וויל אין פּעטערבורג, האָט ער נעהערט, וועלען אידען רייך, אונגעהייער רייך. פון דער מלחמה (דאָס איז געווען אין דער מלחמה־צייט מיט יאַפּאַן). מאלקין האָט אָבער אביסעל פערשפּעטינט. איבער דעם חלאַפּאַטשען וועגען פּראַוואָשיטעלסטוואָ און איבער'ן געהן מיט'ן עטאַפּ האָט ער דורכ־ נעלאָזט די סאַמע בעסטע, די גאָלדענע צייט, און איז אָנגעקומען קיין פּעטערבורג דעמאָלט, וועו מע האָט שוין גאָר אָנגעהויבען שמועסען וועגען שלום — און אונזער שוהוואַכסמאכער האָט זיך אומזיסט אויסגעבראַכט, און ער וואָלט געשטאַרבען פון הונגער, וועו זיין וויב זאָל איהם ניט קומען צו הילף מיט איהר קאָנען

גוט קאבען פיש און באקען חלה. ער האָט געעפענט א וואלוועלע קיך מיט בעטלעך פאר ניט קיין רייכע לייט און אויסגעהאנגען א צעטעל — און עס האָט איהם מצליח געווען: אין נאָר א קורצע צייט איז מען געוואוירע געוואָרען איש מפי איש, אז ביי מאלקינען עסט מען נעשמאקע פיש מיט פרישע חלה אלע טאג, און נישט טייער — און מאלקינס קוואַרטיר, וואָס איז געווען אונטער'ן סאמע הימעל, אויפ'ן אויבערשטען עטאַזש, איז גיך געוואָרען בעזעצט דורך שטענדיגע קוואַרטיראַנטען, יונגע מענשען פון פערשיעדענע פראָפעסיעס, אָרעמע, בעסער געזאגט, מענשען אָהן פּראָפעסיעס, דאָס, וואָס מע רופט אָן „אינטעליגענטע פראָלעטאריערס". אזעלכע מענשען, וואָס וואָלטען א בעלן געווען עפּיס טהון, ארבייטען, האָרעווען, אבי פערדיענען זיך דאָס שטיקעל ברויט. ניט צוליעב געלד חלילה, נאָר אום צו הערהאָלטען די נשמה, בכדי מע זאָל קאָנען פּאַרטזעצען די גרויסע ארבייט פון דער הייליגער אידעע, וועלכע האָט זיי אלע צענויפגעקלויבען דאָ, אונטער'ן סאמע הימעל, ביי מאלקין דעם שוהוואכסמאכער...

ואלה שמות — אָט דאָס זענען די נעמען פון די קוואַרטיראַנטען, וואָס ביי מאלקינען אונטער'ן הימעל.

מ א י ר פ ר י ד ע ל — צוויי און צוואנציג יאָהר, א בונדיסט. געלערנט אין דריי גימנאזיעס, ניט געענדיגט אייניע אפילו, איבער מאטעמאטיק. וויל מאטעמאטיק איז א בורזשואזע חכמה. צעקריגט מיט די עלטערן. אנטלאָפען קיין פעטערבורג, זיך פערשריבען פאר א זעצער אין דרוק, אריין אין אוניווערזיטעט. ניערעריגע וואוכס, שווארץ, נעשטופעלט, א ניערעריגע ראיה.

ח י י ם ב ר ו י ד א — פיער און דרייסיג יאָהר. געווען א מלמד. אליין זיך אויסגעלערנט שפראך. פיעל געלעזען. א געפּהרליכער אנטי־ציוניסט און אנטי־נאציאנאליסט. לייענט שטילערהייר דעם „השלח"... פערשריבען פאר א שנייידער. פון וואָס ער לעבט וויים נאָר נאָט און ער... א הויכער, א דינער, רעדט הייזעריג, דאכט זיך, א קאנדידאט אויף משאחאטקע, און אפשר ניט...

מישא בערעזניאק (רער אמת'ער נאָמען זיינער איז משה פידלער) — קרוב צו פערציג. איין אנטלאָפענער פון סיביר. געענדיגט צוויי פאקולטעטען. א זעלטענער גבור. אז ער רעדט, הודעט ער. שטאַרק געזוכט פון פּאָליציע. לעבט פון דעם, וואָס ער זינגט אלע זונטאג אין „כאָר". שווער צו דערקענען אין איהם א אידען. גרוים, בעוואַכסען, זעהט אויס ווי א דיאק. א ווילדער בעל כעסן.

ניסעל אוורוטים — א יונגעל פון נייענצעהן יאָהר. נישט געלערענט אין ערגיץ. זעלטענע פעהיגקייטען. שרייבט שירים אין די בעסטע רוסישע ציטונגען, חתמ'עט זיך „קאָליברי". א פיין־ערינער אנארכיסט. פערשריבען א פאדבער. וויים ווי א מיידעל, פוכטע בעקלעך.

עטקע ווייראך — פיער און צוואַנציג יאָהר. א ליטווישקע פון באָברויסק. פערשריבען פאריקמאכערין. געענדיגט גימנאזיע. שטודיערט אויף דאנטיכטין. לעבט פון קלעפּען קאָראָבקעס. שוואַרץ, נאָר הנ'עוודיג. אויגען — פייער.

חוה וואהל — איין און צוואַנציג יאָהר. שטאַמט פון גרויסען יחוס: דער פאָטער בעריהמט זיך, אז ער קומט פון פונ'ם אידישען־פוילישען קעניג שאול וואהל. אוועקגעוואַרפען א חתן א גביר. זיך אויסגעלערענט מאַסכאוש. פערשריבען היטעלמאכערין. א מסוכנ'ע רעוואָלוציאָנערקע. ניט קיין שענע.

מאשא באשעוויטש — קענען מיר.

אצינד וואָלט מען נאָך בעדארפט פּאַרשטעלען אייך מאלקינ'ס דריי עלטערע בנים. „בנים", ניט „זיהן" — איז די משמעות, אז דאָס זענען דריי הויכע געזונדע קלאָפערס, מיט הויכע רגלים, מיט געזונדע ידים, וואָס קאָנען גוט ארבייטען און גוט אכל'ען; זיי האָבען איין אפעטיט, וואָס מיליאָנערען מעגען זיי מקנא זיין. אויף זיי קוקענדיג, עמט זיך גאָר אנדערש. א כפרה זיבעצעהן יום־טוב'דינע סעודות מיט אכצעהן חופה־וועטשערעס, מיט הונדערט ראָאוטען, דינערס און באנקעטען פון פיעלפאכע מיליאָנערען, פאר איין

וועטשערע אין דער וואכען בייִם שוהוואכסמאכער דאַרטען אין דער הויף, אונטער'ן סאמע הימעל, ביי דעם אינטעליגענט־פראָלע־טאריש געוינדעל, — נישטאָ קיין צערעמאָניעס! נישטאָ קיין אויבען־אַן! מע זעצט זיך צוועק און מע רעדט און מע עסט אלע אינאיינעם, מיינס און דיינס און שותפות'דיג — א מין קאָמונע...

מיט דער צייט איז דאָ טאקי געוואָרען א שטיקעל קאָמונע — א דאַנק דער נייער קוואָרטיראַנטקע מאשא באשעוויטש. אז מאשא באשעוויטש איז נעקומען צום ערשטען מאל בעשטעלען זיך דאָ קוואָרטיר און קעסט, האָט זי זיך פון דער ערשטער מינוט אָן געפיהלט, אז זי איז אין דערהיים. בעקענט זיך מיט דער נאַנצער קאָמפּאַניע און כּיט אלע פּאַרשוינען בייִם נאָמען, האָט מאשא אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דאָס היטעלע מיט'ן מענטעלע, פער־קאטשעט די ארבעל און אוועקגעשטעלט זיך העלפען דער פרוי מאל־קין וואשען דאָס געפּעס. מאלקין אליין האָט זיך אפילו געפּרובט פּראָטעסטירען, האָט איהם מאשא אָפּגעשניטען:

— עס איז ניט אייער עסק! קוים האָב איך צייט, דאַרף איך אייך העלפען; וועל א י ך קיין צייט ניט האָבען, וועט איהר כּיר העלפען... אט, למשל, האָט זיך ביי מיר צעריסען א שוך, איהר זעהט? זייט זיך כּיטריה, הערר מאלקין, נאָט אייך מיין שוך און טראָגט איהם אריין צום שוסטער, איך האָב געוועהען דאָ אין הויף ביי אייך א שוסטער; בעדינגט זיך מיט איהם, וואָס ער וועט וועלען פאר דער רעפּעראַציע, און זייט כוחל טאקי אין איין וועגם בעצאָהלט איהם דאַרטען, וואָרום איך בין היינט נישט ביי געלד...

שפּעטער כּיט עטליכע כּינוט האָט מאשא דערהערט קאָוויר־טשען א קינד פון הינטער'ן אויוועז ארויס, האָט זי זיך אָנגערופען צו דער פרוי מאלקין:

— דאָס איז אייערס? אנו, ווייזט נאָר אהער אייער ווייר־נענדיג בעשעפענישעל, וועלען כּיר זעהען, וואָס געהט דעם אפּ?...— און מאשא האָט געגוטען דאָס קינד צו זיך אויף די הענד, איהם א נאָמען געגעבען „פּעמפּעק", געדרעהט און געטרייסעלט און גע־

טאנצט מיט דעם, אזוי לאנג, ביז דאָס ווייטערדיגע בעשעפענישעל אדער פּעמפּעק האָט ארויסגעשטעלט א רויט צינגעל מיט זעכס נאר־וואָס אויסגעשניטענע צייהנדלעך און האָט זיך פערגאנגען פון גע־לעכטער.

— וואָס זיצט איהר, ווי די כלות, צענויפּגעלעגט די הענד? — האָט זיך מאשא צעשריען אויף די צוויי קוואַרטיראַנטקעס, די מייר־לעך, וואָס שטודיערען אייטע אויף דאַנטיסטין, די צווייטע מאַס־סאוש.

— וואָס זאָלען מיר טהון? — פרענען די מיידלעך מיט א גע־לעכטער.

— וואָס זאָלט איהר טהון? — ענטפערט זיי מאשא. — חאַפּט אַיין אויטאָמאָביל און פאָהרט זיך דורך אַביסעל איבער „ניעוו־סקי“!... אָט ליגט א בעזעם, נעמט מען און מע פערקעהרט די שטוב.

עס פערשטעהט זיך, אז דעם ערשטען אויפדערנאכט, צו דער ערשטער וועטשערע, האָבען זיך אלע געוואָלט אויספייענען פאר מא־שא באשעוויטש, איטליכער מיט זיין פרייד־ענקען און מיט זיין שען רעדען, און מע האָט פערבונדען א דיסקוסיע איבער א פּרינציפּיעלע עקאָנאָמישע פראגע, און עס האָבען זיך א גאָם געטהאָן וועדטער: „קאַרל מארקס... לאַסאַל... פּראָלעטאַריאַט... קויטסקי... קלאַסענ־קאַמפּף“...

— שאַט, קינדערלעך! — האָט אויסגעשריען מאשא באשע־וויטש און האָט זיך פערשטעלט די אויהרען. — ווילט איהר פיהרען א דעבאַטע ניט ווי געגט, נאר ווי מענשען, דאַרפט איהר דאָס מא־כען פּאַרלאַמענטאַריש, אויסוועהלען א פּרעזידענט, זיך מעלדען צום וואָרט. היינטיגם מאָל בין איך אייער פּרעזידענט... הערר בערעז־ניאָק, איהר האָט דאָס וואָרט!...

און אָט אזוי איז דאָס במילא געוואָרען ביי מאלקינען א קליי־נע קאָמונע, און איהר פיהרערין איז געוואָרן מאשא באשעוויטש.

קאפיטעל ו.

געשאפען דעם פויגעל און ניט געטראפען.

עס איז נאך נישט געווען רעכט נאכט, עס זענען נאך נישט אלע גאסען געווען בעלייכט, אז די קליינע קאמונע, וואס געפינט זיך הויך אונטער'ן דאך, ביי מאלקינען אין וואהנונג, האט זיך אנגעהויבען אינציגווייז צענויפגעהן און אויפרגעבען איינס דעם אנדערען די פאסירונגען פונ'ם טאג. איטליכער פון זיי האט געהאט פעק מיט נייעס צו דערצעהלען: דער פון א געהיימער פערזאמלונג, דער פון איין איבערפאל איבער ארבייטער, דער פון א נייעם שטרייק, וואס ווערד געפלאנט, און איטליכער האט געוואלט, מע זאל איהם אויסהערען פריהער. האט זיך אריינגעמישט דער בעל־הבית, מאלקין אליין, און האט זיך אנגערופען צו דער חברה בזו הלשון:

— ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, קינדער? אט הערט מיך אויס, וועל איך אייך דערצעהלען א שענס. ערשטענס, בין איך עלטער פון אייך, — פון דעם, וואס איך בין דא בעל־הבית, דער איך שוין ניט, ביי אייך שפיעלט דאס ווארט „בעל־הבית" א קנאפע ראלע, — און צוויטענס, זאג איך אייך צו, אז איהר וועט לאכען.

— אויב לאכען, זענט איהר פארהאנד, הערר מאלקין, איהר האט דאס ווארט!

זעלבסטפערשטענדליך, אז די וועלטער געהערען צום שטענדיגען פרעזידענט פון דער קאמונע, צו מאשא באשעוויטש, וואס איז די נאנצע צייט געזעסען פערטראכט, צערודערט, געפויקט מיט די פינגער איבער'ן טיש — א סימן, אז זי איז ניט אויפגעלעגט... און דער בעל־הבית מאלקין הויבט אן צו דערצעהלען זיין מעשה:

— אין דערפריה, אז איהר אלע זענט זיך צעגאנגען וויי זאלץ אין וואסער, און איך בין געבליבען איינער אליין מיט אט דעם קליינעם פעמפעק (ער ווייזט אויפ'ן מיזיניקעל, וואס זיצט ביי דער מאסמאזישינטקע אויף די הענד און רייסט זי ביי דער נאז), עפענט

זיך אויף די טהיר און עס קומט אריין צו מיר א פּאָקענטרענער מיט ביכלעך און זעצט זיך אוועק מיט מיר פּלאַפּלען, און דער קליינער פּעמפּעק לאָזט ניט אויסרעדען א וואָרט, ווי זיין שטייגער איז. בקיצור, היסטאָריעס, מעשיות, געשיכטען, עס לאָזט זיך אויס, אז ער איז א חברה־מאַן, און נאָך א פּאַרברענטער דערצו, פּאַרקויפט טרפה ביכלעך און האָקט מיר אריין בשעת מעשה א גאַלקע, אז די מאַשא, וואָס האָט זיך אריינגעהאַפּט אין די טיפּאָגראַפיעס און האָט אָפּגעדרוקט די פּראָקלאַמאַציעס, איז דאָס זיין טאָכטער... נו? האָב איך אייך געזאָגט, אז איהר וועט לאַכען?

— נו? וואָס־זשע האָט א י ה ר געזאָגט? — פּרענט איהם מאַשא באַשעוויטש.

— וואָס זאָל איך איהם זאָגען? — מאַכט מאַלקין. — איך האָב איהם געזאָגט, אז ער איז מחילה א גרויסער שקרן. האָט ער געוואָלט מיך איבערשפּאַרען און איינרעדען, אז ס'איז פּאָרט זיין טאָכטער'ס ארבייט, האָט דאָס מיך שוין אונטערגעטראָגען, האָב איך איהם אויסגע'בטל'ט אַלע בייזע חלומות און האָב איהם מגלה געווען דעם סוד, אז די מאַשא איז גאָר אַין אַנדער מאַשא, און אז איך קען זי, און אז זי וואָהנט דאָ טאַקי ביי מיר אין שטוב...

נלייך ווי א בייזע פּליעג האָט איהר דערלאַנגט א ביס, אַווי האָט זיך מאַשא באַשעוויטש אויפגעהאַפּט! געגעבען א פּליעסק מיט די הענד און אויסגערופען צו מאַלקינען:

— וואָס האָט איהר געטהאָן? איהר זענט דאָך א יונגעל, איין אַלט יונגעל און א נאַריש יונגעל! וועט האָט אייך געבעטען, איהר זאָלט פּלאַפּלען מיט דער צונג? אך, מאַלקין! מאַלקין!...

און מאַשא באַשעוויטש האָט גענומען לויפען איבער'ן שטוב, פּייערען און וואַרפען זיך, און אָקקען און אייקען און ברעכען די הענד. די נאַנצע קאָמונע און מאַלקין אַליין האָבען זיך פּשוט דערשראָקען פּאַר איהר; זינט זיי קענען זיך מיט מאַשא באַשעוויטש האָבען זיי זי נאָך נישט געזעהען אזוי אויפגערעגט און צעטראָגען, ווי אצינד. עס האָט נישט געהאָלפּען קיין בערוהיגען, קיין

אויסרעדען דאָס האַרץ. מאַשאַ באַשעוויטש האָט זיך נישט גע־
לאָזט איבערredעדען. און אויף מאָלקינען האָט זי געפייערט, גע־
שוועבעלט.

— וואָס פאַר אַ רעכט האָט איהר געהאַט ארויסצוגעבען פאַר
אַ ווילד־פרעמדען מענשען, וואָס איהר קענט איהם ניט און ווייסט
איהם ניט, אַזעלכע זאַכען, וואָס געהערען זיך מיט אייך ניט אָן?
איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז אַ חברה־מאַן פון דעם גוטען
אַרט... אונזער דוואָרניק האָט מיר עפּים געפּלעטשעט היינט אין
דער פריה, אַז נעכטען ביי נאַכט, נאָך מיין קומען אַהיים, איז דאָ
געווען עפּעס אַ נפּש און האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף עמיצען, ער
ווייסט ניט, צי אויף כּיר, צי אויף אַיין אַנדער באַרישני... ווייסט
איהר, קינדער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך פּאָהר אַריבער
אויף אַיין אַנדער קוואַרטיר, און טאַקי באַלד, קינדער! פּרובט נישט
כּיך איבערredעדען, וואַרפּט אַווענק אַלע אייערע גרימאַסען מיט די
טרויעריגע רעדעלעך. העלפּט מיר בעסער צענויפּנעמען מיין „באַ־
גאַזש", און זאָל אייַנער פון אייך זיך מטריח זיין צום דוואָרניק
כּיך אויסשרייבען פון די ביכער, אַז איך בין ארויסגעפאָהרען פון
פּעטערבורג אין ווילנא... אויב זיי וועלען כּיך וועלען זוכען, וואָלען
זיי זיך חאָטש דרעהען דעם קאָפּ... זייט געזונד, קינדער, אין אַ
פּאַר טעג קרום וועט איהר האָבען פון כּיר אַ ידיעה... זיי געזונד,
קלייַנער פּעמפּעק, געב אַהער די אויסגעשמירטע כּאָרדע דיינע, איך
ווינש, דו זאָלסט וואַכסען און זיין חאָטש אַ ביסעלע קליגער פון
דיין טאַטען... אַדיע!

אַיין אייגענע שוועסטער דאַרף מען אַזוי וואַרעם ניט ארויס־
בעגלייטען, ווי וואַרעם די קלייַנע קאָמונע האָט ארויסבעגלייט איהר
פּרעזידענט מישא באַשעוויטש. אַלע זענען געווען גריהרט, דער־
שלאָגען פון אַזא אונערוואַרטעטען כּוח. די מאַדאָם מאַלקין האָט
זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט זיך צעווויינט. און די צווויי
מיידלעך, די קוואַרטיראַנטקעס, די דאַנטיסטין מיט דער כּאַסאַ־
זשיסטין, האָבען זיך צוגעגרייט געהן בעגלייטען זי, האָט אָבער

מאשא נעפראָטעסטירט קעגען דעם, אָון אַז זי האָט שוין נעהאַלטען אויף יענער זייט טהיר, האָט זי זיך אומגעקעהרט צו דער קאָמונע מיט'ן פּנים אָון האָט צו זיי אַזוי נעזאָגט:

— וואָס נאָר, קינדער, האָב איך אייך פערגעסען זאָגען? יאָ, טאָמער דערהערט איהר, א קשיא אויף א כּשה, אַז מע האָט מיך נעפאָקט, זאָלט איהר זיך ניט דערוועגען קיינער פּון אייך נעהן צו מיר צו נאָסט, אָון פאָלגט מיך, אין אויוועז הייצט זיך, זייט מבער חמץ, זוכט אוים, וועז איהר האָט ערגיץ א בריוועל, א שטיקעל פּאַפּיער, א פראָקלאַמאַציע, א ביבעל, אָון פערברענט דאָס געוונדער־הייט, אָון וועד עס פיהלט, אַז ער דאַרף ניט זיין דאָ, זאָל ער בעצייטענס בעסער זיך אָפּטראָגען... זייט נעזונד אַלע! זיי געזונד, קלייַנער פּעמפּעק! נאָך דיר וועל איך בענקען...

זעלבסטפערשטענדליך, אַז תיכף נאָך מאשאָ'ס אַוועקנעהן האָט איבער דעם זיך פערבונדען א הייסע דעבאַטע צוויישען די מיטגליעדער פּון דער קאָמונע. אייניגע האָבען שאַרף קריטיקירט מאשאָ'ס אָנטלויפען אָון מאשאָ'ס בעהאַלטען זיך; אייניגע האָבען זי פערענטפערט אָון האָבען זיך געמוטמעז צו דער ארבייט: ברענען בריעף אָון ביכלער, אָון מאַלקינ'ס בנים האָבען נעהאַלפען. די פרוי מאַלקין האָט הנאה נעטהאָן, וואָס מע האָט פערשפּאַרט האַלץ, אָון דער קלייַנער פּעמפּעק האָט נעקוועלט, ניט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג פונ'ם פייער, נעמיינט, אַז דאָס ברענט מען פּון זיין כבוד וועגען...

* * *

דאָס פייער אין אויוועז האָט שוין לאַנג אויסגעלאָשען, די אש פון די פערברענטע פאַפּיערען האָט די פרוי מאַלקין שוין לאַנג פערשאַרט, אָון די איבערגעבליבענע מיטגליעדער פון דער קאָמונע זענען זיך צעגאַנגען איטליכער אין זיין ווינקעל אָפּצורוהען פון דער ארבייט אָון זאָרג פּון דעם גאַנצען טאָג. נאָר איין מאַלקין מיט'ן ווייב זענען נעזעסען אינצווייען נעבען דעם קליינעם פּעמפּעק'ס וויעגעלע אָון געבראָכען זיך דעם קאָפּ, וואו וועלען זיי נעמען מאָרגען

אין מארק אריין? דער מאן האָט געפרענט ביי׳ם ווייב, דאָס ווייב האָט געפרענט ביי׳ם מאן: וואו נעמט מען געלד? „נישט גוט!"— האָט געזאָגט מאלקין. „נישט גוט!" — האָט צוגעבאמקעט פרוי מאלקין... און סאמע אין דער מינוט הערט זיך א קלאַפ אין טהיר, און נאָך א קלאַפ, און נאָך א קלאַפ, וואָס א מאָל שטארקער און שטארקער.

— ווער איז דאָרט? — פרענט מאלקין.

— היימישע! — ענטפערט א קול פון יענער זייט טהיר.

— וואָס רעכענסט דו, זאָל דאָס זיין, איין אבלאווע? — פרענט מאלקין ביי זיין ווייב און קאָן זיך ניט דערוואַרטען אויף איהר תשובה, וואָרום איידער די פרוי מאלקין עפענט אויף דאָס מויל צו ענטפערען, טהוט א טרעשטשע די טהיר און עס קומען אריין געסט: א פּריסטאַוו מיט נאָך א פּריסטאַוו, עטליכע פּאָליציסטען און זשאַנדארמען, צווישען זיי איינער אין אָפּיציער. פּאר גרויס אימפּעט האָט זיך מאלקין צוגעזעצט צום טיש, און די פרוי מאלקין איז צוגענאַנגען צו פּעכפּעק׳ס וויעגעלע.

— זדראַווסטוואוי, גאָלובטשיק!·— אזוי האָט אויסגערופען צו מאלקינען דער פּריסטאַוו, וואָס האָט איהם ניט אין מאָל געזעהען ביי זיך אין אוטשאסטאָק. — וואָס זשע מאכסט דו עפּים, מיין טייערער? ווי נעהט׳ס דיר אין די געשעפטען?

מאלקין איז געווען אזוי איבערראשט, אז ער האָט נישט געקאָנט עפענען דאָס מויל... און די איבעריגע חברה, די פּאָליציסטען מיט די זשאַנדארמען מיט׳ן אָפּיציער און מיט׳ן צווייטען פּריסטאַוו, האָבען דערווייל געטהאָן זייער ארבייט: זיי האָבען אויפגעוועקט די נאַנצע קאמונע, אראָפּגעשלעפּט זיי מחילה פון די בעטלעך — איך בעט איבער אייער כבוד — האלב־נאקעט, צוגעשטעלט צו יעדען א סאלדאט, און עס האָט זיך אנגעהויבען איין אונטערזוכונג.

— מאשא באשעוויטש! — האָט אויסגערופען דער זשאַנדארמסקי אָפּיציער, נאָך גאָר א יונגערמאַנטשיק, בלוט און מילך,

מיט צוויי שענע נעקרייזעלטע קאטלעטלעך אויף די באקען א לא פושקין. — וועלכע פון אייך איז דאָ מאשא באשעוויטש?

— מאשא באשעוויטש איז ניטאָ, — האָט זיך איינגעשטעלט מאלקין ארויסרעדען די ערשטע דריי ווערטער.

— וואָס הייסט, זי איז ניטאָ?

— ארויסגעפאָהרען.

אז עמיצער זאָל געווען ווארפען א באָמבע, וואָלט זי נישט בעסער דאָרפט האָבען קיין שענערען עפעקט און וואָלט נישט געקאָנט זיין מעהר איבערראשען, ווי עס האָט זיי איבערראשט די ידיעה, אז די, צוליעב וועלכע זיי זענען געקומען אהער אויף זיכער, איז נישטאָ.

— ארויסגעפלויגען אייער פויגעלע! — האָט זיך מיט א ביטער שמייכעלע אָנגערופען דער זשאנדארמפקי אפיציער מיט די קאָטלעטען א לא פושקין צו איינעם א פארשוין, וואָס איז געשטאנען ביי דער טהיר גאנץ אוכבעמערקט, אָנגעטהאָן אין איין אויבערדאָק פון אזא קאָליר, וואָס איז שווער צו זאָגען, צי איז דאָס גרוי, צי איז דאָס געל, צי איז דאָס געלבליך; גיכער קאָן מען זאָגען, אז עס איז אלע דריי קאָלירען צוזאמען. די גאנצע צייט איז דער אוכבעמערקטער פארשוין אינ'ם דרייקאָלירענדיגען אויבערדאָק געשטענען, ווי א מענש א זייטיגער, ווי אייגער, וואָס כע וואָלט איהם ארויינגערופען פאר איין עדות. דערהערט אָבער, אז כאשא באשעוויטש איז נישטאָ, האָט דער פארשוין מיט א מאָל אויפגעלעבט, צוגעגאנגען צום טיש, א ווארף געטהאָן מיט די אש־קאָלירענדיגע ברילען אויף אלע זייטען, דאָס פנים איז איהם געווארען טויבט, די הענד האָבען געציטערט. ער איז צוגעגאנגען צו מאלקין'ן גאנץ נאָהענט, ארויסגעקוקט איהם טיף אין די אויגען ארויין און מיט א שטילער, נאר ענערגישער שטימע האָט ער צו איהם א זאָג געטהאָן אויף אידיש:

— מאלקין! וואו איז כאשא באשעוויטש?... איך ווייס, אז איהר ווייסט... עס וועט זיין געווינטער פאר אייך אלעמען, אז איהר וועט זאָגען דעם אמת...

מאלקין האט דערקענט דעם אינדערפריהיגען גאסט, דעם פא־
קענטרעגער.

דאס איז געווען יאשקא ווארשא.

קאפיטעל ז.

מאשא זוכט א טערימאריע.

אז מאשא באשעוויטש האט זיך אפגעזעגענט מיט דער „קלי־
נער קאמונע", וואס ביי מאלקינען אונטער'ן הימעל, האט זי ג־
נומען איהר „באגאזש", א טשאכאטעטשנעם טשעמאדאנטשיקעל,
איבערגעבונדען מיט א שטריקעל, געהאפט א דראזשקע און געהיי־
סען זיך פיהרען אויף איינע פון די ווייטע גאסען פון דעם גרויסען
צעווארפענעם פעטערבורג. מחמת דער וועג איז געווען אביסעל
ווייטליך, האט זיך מאשא אריינגעלאזט אין א שמועס, ווי איהר
שטייגער איז, מיט'ן איזוואזטשיק, א געזונדען ארלאווסקען
מוזשיק מיט א פנים פון א בער, און איז געווארען געווארען
פון איהם, אז ער האט אין ארלאווער גובערניע א שטיקעל ערד,
וואס עם קלעקט איהם ניט אויף טרוקען ברויט, מוז ער קוטשירען,
און דאס ווייב מוז וואשען גרעט, און די קינדער... ער, די קינדער!
דריי זיהן האט ער מיט א טאכטער, איז איינער, דער עלטערער, א
זאפאסנאי, ג'הרג'עט געווארען אין מאנדזשוריע, דער אנדערער
איז אוועק ערשט היינטיגם יאהר פאר א כאלדאט...

— צו וואס טויג דיר אזוי פיעל סאלדאטען? — פרעגט איהם
מאשא. — שטעלסט־צו סאלדאטען צו דער רוסישער ארמיע?

— וואס־זשע זאל מען טהון? — ענטפערט איהר דער איז־
וואזטשיק. — מע הייסט, דארף מען געבען.

דער איזוואזטשיק דרעהט־אוים צו איהר זיין פנים, קוקט זיך
איין, ווער דאס רעדט מיט איהם, טאמער איז דאס איין אונטער־
נעשיקטע. מאשא'ס פנים אבער זאגט, אז זי איז ניט פון די אונ־
טערגעשיקטע, און אויף דעם איזוואזטשיק'ס פנים בעווייזט זיך א

מין גרימאסע, וואס מע מוז דאס אננעמען פאר א שמייכעל, און ער צעריבט זיך מיט איהר, ניט איהר אנצוהערעניש, אז ער איז ניט אזא פינסטערער פארשוין, ווי זי מיינט, אז ער וויסט אויך וואס סע טהוט זיך איצט אויף דער וועלט; ער אליין טאקי לייענט ניט קיין ביכלעך, מחמת ער קען ניט, נאר אנדערע לייענען איהם, סילוועסטער לייענט איהם און פערטייטשט איהם איטליכס וואהרט. וער איז דער סילוועסטער? סילוועסטער איז אין ארביטער פון אין אייזענפאבריק, וואהנט מיט איהם אויף איין פלאץ, שלאפען ביידע אויף איין ערד. דערצעהלט איהם סילוועסטער, וואס אויף די פאבריקען טהוט זיך: מע גרייט זיך צו א שטרייק. אפילו ער מיט זיין פערדעל וועט מוזען שטרייקען אזוי לאנג, ביז דער פאטער נאפאן וועט הייסען.

— וער איז דער נאפאן? — פרעגט איהם מאשא, אום צו אי־בערציינען זיך, אויף וויפיעל איז דער איוואנאוטשיק אינפארמירט פון דעם, וואס טהוט זיך אויף די פאבריקען.

— דער פאטער נאפאן — ניט איהר דער איוואנאוטשיק צו פער־שטעהן אויף זיין שפראך — דאס איז דער גלח, וואס איז נעשיקט געוואָרען צו מלחמה האלטען מיט דער שוואַרצער קליפה, מיט'ן אנטיכריסט, וואס האט זיך ביי אונז אין לאנד ארויסגעהאפט און וויל פון דאָרט נישט ארויס. וויפיעל מע האט איהם נישט אונטער־געוויכערט מיט ווייראד, וויפיעל תפלות מע האט ניט אוועקגעלעגט אויף איהם, מיט קלגות, מיט תוכחות, מיט בעשוואָרונגען — ער ריהרט זיך ניט פון אָרט, אט דער שוואַרצער כח, דער אנטיכריסט, ס'זאל אויף איהם קומען א חלירע!...

ביי די וואָרטער דערלאנגט ער דעם פערדעל דאס, וואס ער וואלט וועלען דערלאנגען אנטיכריסטען, און מאשא וויל ארויסבע־קומען פון דעם נפש, ער זאל איהר נעבען צו פערשטעהן, וער איז, נאך זיין מיינונג, דער אנטיכריסט?

— וויסט איהם דער רוח! — ענטפערט ער איהר. — איך מיין, אז ער דארף שטאמען פון אידען.

— וואָס עפּעס פון אידען? — פרעגט איהם מאשא ערשטוינט.

— פון וואַנען דען, אז ניט פון אידען? — ענטפערט איהר דער פּויער, ווי א בר־סמכא. — אלסדינג וואכסט פון אידען. און די מלחמה איז דען ניט פון אידען?

— פון וואַנען וויסט דו דאָס?

— איך וויים ניט, איך מיין אזוי...

דאָ שטעהט־פּאָר מאשא'ן א שווערע אויפגאבע: אויפקלערען דעם דאָזיגען נפש, ווער איז גאפּאָן, און ווער איז אַנטיכריסט, און וואָס זענען די אידען, און ווער האָט אַרויסגערופען די מלחמה? א שווער שטיקעל ארבייט איז דאָס נעווען! האקען האלץ איז א סך גרינגער דערפון! און דאָך איז זי צופריעדען מיט איהר ארבייט, וואָרום אז זיי זענען צוגעפּאָהרען אהין, וואו זי האָט בעדארפט, און האָט זיך צעצאָהלט מיט'ן איזוואָזטשיק פּאר די אַנדערהאלבען שעה, וואָס זיי זענען געפּאָהרען, האָט אויף זיין בעריש פּנים גע־שפּיעלט א בריוט לויטער שמייכעל, וואָס האָט געקאָנט זאָגען:

— אַצינד איז פּאר מיר אלץ ווי אויף א טעלער!...

* * *

צונעפּאָהרען צו א הויבען גרוי־געפּארבטען מויער, האָט מאשא באשעוויטש אָנגעקלונגען אין טויער, און עס האָט זיך בעוויזען א דוואָרניק מיט א וויסען פּארטוך און מיט א וויים בלעכעל אויפ'ן היטעל, און מאשא איז געוואָהר געוואָרען פון איהם א טרויעריגע בשורה, אז דער פּארשוין, אויף וועלכען זי פרעגט זיך נאָך, איז ארעסטירט, און זי קאָן דאָ ניט בלייבען, מיטן דער בעל־הבית פון'ם הויף האָט איהם אָנגעזאָגט, אז ער זאָל קיין סטודענטען מיט יונגע „בארישנים" קיין צימער נישט פערדינגען. „זאָלען זיי בע־סער, זאָגט ער, שטעהן לעריג, אדער זאָלען זיי, זאָגט ער, דריי מאָל ברענען אויפ'ן פייער, אויידער די פּאָליציע זאָל מיר זאָגען, אז מיין הויף איז א נעסט פון סטודענטען, גנבים, זשולִיקעס און סאציא־ליסטען!"...

מאשא האָט נעבאך געמוזט נעמען איהר „באגאזש", דאָס טשעכאָטשנע טשעכאָדאנטשיקעל, און געהן זוכען א טעריטאָריע ערגיץ אַנדערש, אויף דער דריטער גאס פון דאנען. אויף איהר קלוגע האָט זיך בעוויזען א פרוי מיט א רויטער פעטשויל׳ע מיט גרינע קווייטען, דעם דוואַרניק׳ס ווייב, און האָט איהר געזאגט מיט א ניגון, זי זאל געהן פון דאנען וואָס גיכער, וואָרום ס׳איז א פולער הויף מיט פאָליציע. זיי זוכען עמיצען...

אוראי האָט אונזער העלדין געמוזט פערקירעווען דעם דישעל און „נעמען לינקס", און טאקי שטעלען פיס, וואָרום בעקענען זיך מיט דער פאָליציע וועט זי ניט פערשפעטיגען, זי האָט נאָך זעהר זעהר א סך צו טהון !... פלוצים (אלע גוטע מחשבות קומען־אן פלוצים) טהוט איהר א שיין א מחשבה אין קאָפ : „טאמארא !... טאמארא שאָסטעפאל !"...

מאשא באשעוויטש און טאמארא שאָסטעפאל, חאָטש זיי זענען געווען חבר׳טעס פון איין שטאָרט, מיט אטעכטאטען פון איין גימנאזיע, דאָך האָבען זיי זיך זעלטען בעגעגענט, נישט וויל מע האָט עפּים געהאט איינע צו דער אַנדערער, נאָר זיי קאָנען אליין ניט זאָגען פאר וואָס. ביי זיך אין הארצען האָט זיך מאשא מודה געווען, אז זי האָט ניט ליעב טאמארא׳ס בורזשואזנע עלטערען מיט זייער בורזשואזנע שטוב. מאשא געדענקט, וואָס פאר א שווערען אייגדרוק זי פלעגט אַרויסטראָגען פון טאמארא׳ס שטוב אלע מאל, וען זי איז אהין געקומען. טאמארא׳ס מוטער פלעגט איהר הייבען דערלאנגען א גלאז טיי מיט אזא נוכח, גלייך ווי איינער איז זיך מפקיר פון עמיצענס וועגען, ברענגט א קרבן על־פי נויט. וואָס זאל מען טהון? מע מוז א מאל געבען יעמעד א גלאז טיי !... און אלע מאל הגם האָט דיענסטמיידעל פערגעסען אריינווארפען צוקער, און אלע מאל האָט זי געשאלטען דאָס מיידעל, למאי זי פערגעסט אריינצווארפען צוקער.

און איהר פאטער, איציקעל שאָסטעפאל? — איהם האָט זי נאָר פיינט געהאט. זי געדענקט א סצענע, ווי אזוי זי איז אמאל

געקומען צו טאמארא'ן, נישט געטראָפען זי אין דערהיים און בענענט זיך מיט'ן פאָטער אויף דער שוועל.

— ווער איז דאָס מיידעל? — האָט איציקל א פרעג געטהאָן בייִם ווייב און האָט זיך א קראַץ געטהאָן אונטער'ן קאָלנער.

— טעמעס'ס א חבר'טע, — האָט דאָס ווייב געענטפערט, נישט נעווּאָלט אַנרופען זי בייִם נאָמען, ווער זי איז. מאַשא איז שוין נעווען דעמאָלט אין זעכסטען קלאַס נימנאַזיע און האָט זיך שוין געקאָנט אוים'טענה'ן מיט א גרעסערען פון איציקל שאָסטע־פּאָל. האָט זי מיט שטאָלץ געזאָגט צו איהם:

— איך בין ליפּא'ס טאָכטער.

— וואָסער ליפּא? — פרעגט איציקל.

— ליפּא באשעוויטש, — ענטפערט איהם מאַשא.

— וואָסער באשעוויטש? — פרעגט ווייטער איציקל, נעמט נישט צו די האַנד פון'ם קאָלנער.

— דער איד פון'ם האָלץ, — מישט זיך אריין טאמארא'ס מוטער, און איציקל דרעהט זיך אוים צו מאַשא'ן מיט'ן הינטען, און מאַשא נעהט אַוועק פון דאָרט א צעקאָכטע און גיט דאָס וואָרט, מעהר צו טאמארא'ן אהיים נישט געהן. בענעגענט זי אָבער טאמארא און שטעהט־צו צו איהר און רעדט אַזוי לאַנג, ביז זי רעדט זי איבער.

איינמאָל האָבען זיי זיך בעגעגענט אין פּעטערבורג אויף א פערזאַמלונג, און טאמארא האָט גענומען שטראָפען מאַשא'ן פאר וואָס זי קומט ניט צו איהר. האָט איהר הערויף מאַשא געענטפערט:

— פאר וואָס קומסט דו ניט צו מיר? — און האָט זיך באלד פערהאַפט. — איבערגענג, קאָנסט דו צו מיר ניט קומען....

— פאר וואָס?

— ווייל מאָלקינ'ס רעזידענץ, דאָרט וואו איך וואָהן, אונטער'ן הימעל, איז צו קליין פאר דיר!...

דאָס האָט שוין טאמארא'ן פערדראָסען, און זי איז דוקא געקומען צו איהר, זיך בעקענט מיט מאָלקינען און מיט דעם גאַנצען

פּראָלעטאַריישען נעזינדעל, נעפּיהרט אפילו א ריסקוסיע מיט דער קאָמונע און פערלירעבט אין זיך די גאנצע קאָלאָניע, פונ׳ם יונגסטען אוורוטים ביז׳ן אלטען סיבירניק בערעזניאק, — אלעמען איז טאַמאַרא געפּעלען, אפילו די צוויי מיידלעך פון דער קאָמונע, עטקע און חוה.

— אציגנד האָף איך, אז דו וועסט זיין ביי מיר אויך? — זאָגט טאַמאַרא צו מאשאַ׳ן.

— ביי דער ערשטער געלעגנהייט, — זאָגט מאשאַ, און אַווי ווי טאַמאַרא איז אוועקגענאַנגען, אזוי האָט זי שוין אָן איהר פערגעסען. דערמאָנט האָט זי זיך אָן טאַמאַרא׳ס איינלאַדונג אין דער מינוט, וועו זי איז געגאַנגען מיט איהר באַגאַזש אין די הענד איבער דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג זוכען א טעריטאָריע.

אָפּגענאַנגען נאָך עטליכע מייל, האָט אונזער העלדין אָפּגעשטעלט זיך ביי א געלבען מויער און האָט אָנגעקלונגען ביי דער פאַראַנע טהיר. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען א קליין באַרווים שיקסעל מיט גרויסע קאַרעלען אויפ׳ן האלז און מיט א פּערטיגען געלעכטערעל אויפ׳ן פּנים. מאשאַ האָט איהר איבערגענעבען דעם באַגאַזש און האָט זי א פּרעג געטהאָן, ווי אזוי מע רופט זי.

— מיך רופט מען מאשאַ, — זאָגט דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען און לאַכט.

— אויב אזוי, האָבען מיר שוין צוויי מאשאַס,— האָט מאשאַ באַשעוויטש זיך אָנגערופען צו דער קליינער מאשאַ און האָט זיך געהייסען אַריינפיהרען צו דער „באַרישני" (טאַמאַרא שאָסטעפּאל) אין צימער אַריין.

— ווער איז דאַרטען? — האָט זיך געלאָזט הערען פון צוויי־טען צימער א קול פון א מאַנסביל.

— ס׳איז איך! — האָט איהם געענטפערט מאשא באַשעוויטש, אויסגעפּאַקט דאָס טשעמאַדאַנעל און צעלעגט זיך ביי טאַמאַרא׳ן אין צימער, אזוי ווי ביי זיך אין דערהיים.

— וואר איז געווען דער איך? — האָט זיך געלאָזט הערען נאָך א מאָל די זעלבע מאַנסביליש שטימע, און נישט בעקומען מעהר קיין ענטפער, האָט זיך בעוויזען דער מאַנסביל אַליין, א פּאַרשוין פון א יאָהר פערציג, א צעקאָשמעטער, א צעבורשעטער, אָהן א העמד, מיט א פּידזשאַקעל פערשפּילעט ביז ארויף, אָהן הויזענטרעגער, און דערפּאַר, אפּנים, האָבען זיך די הויזען שטאַרק נעשלעפּט אויף דער ערד, און דערפּאַר, אפּנים, האָט ער זיי אונטערגעהאַלטען ביי׳ם בויך מיט ביידע הענד, געגעבען אַלע מאָל א שלעפּ ארויף און צו גלייכער צייט געהאַט צו טהון מיט די פּענסנע, וואָס האָבען בשום אופן נישט געוואָלט האַלטען זיך אויף דער נאָז, נישט קוקענדיג דערויף, וואָס די נאָז איז ביי איהם אין אויסגעבויגענע אידישע נאָז. שולדיג זענען דאָ, אפּנים, די בריל׳ען, ניט די נאָז, און אפשר דער בעל־הבית פון דער נאָז, וואָס שיינט א צעטראָגענע בריאה צו זיין, אייגער פון די נפשות, וואָס זענען שטענדיג פערהאָרעווט, פערטאַרראַמט, הויבען אָן צוואַנציג טויזענד ארבייטען און לאָזען קיינמאָל נישט אוים, גאָט ווייסט וען זיי ווערען פאַרטיג!...

דערזעהען ביי טאַמאַרא׳ן אין ציממער איין אומבעקאַנטען מענשען, האָט זיך דער צעקאָשמעטער פּאַרשוין כּיט די לאַנגע פאַלענדיגע הויזען געגעבען א חאַפּ־צוריק און א בויג־איין אויף וויפּיעל עס האָבען איהם ערלויבט די בריל׳ען, און א זאָג געטהאָן די געווייסע באַאַלע פּראָזע:

— מיט וועמען האָב איך די עהרע? (אנשטאָט א ר״ש קומט אוים ביי איהם א ח״ת).

— די עהרע איז ניט אזא גרויסע. — האָט איהם מאשא אפּגענטפערט פּראָסט, ווי איהר שטייגער איז, און האָט זיך געטהאָן דערווייל איהר ארבייט: צענויפּגעלעגט די האַנדטיכלעך, די קעמלעך, די בערשטלעך מיט די טיכלעך מיט די קלענערלעך, ווי ביי זיך אין דער היים. — איך בין טאַמאַרא׳ס א חבר׳טע פון דער היים; מיין נאָמען איז מאשא באשעוויטש.

ווי איין עלעקטרישער שטראָם איז דער נאָמען „מאשא באשע־ווּיטש" דורכגעלאָפען דורכ'ן גאנצען גוף פון דעם צעקאָשמעטען פּארשוין. א פרייגדליך שמייכעל האָט זיך צעגאָסען איבער זיין גאנצען פּנים. איין אנדער מענש איז ער געוואָרען! ער האָט זי אָננעגומען ביי דער האנד און נישט ארויסגעלאָזט זי די גאנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט. און גערעדט האָט ער לאנג און א סך און אָהן אָפּשטעל, געקייטעלט איינס אינ'ם אנדערען אזוי קונציג, אז איבערצוהאָקען איהם איז אונמעגליך, סיידען אוועקגעהן אין מיטען אָדער איבערשרייען איהם מיט א טאָן העכער. די, וואָס קענען איהם, טהוען דאָס טאקי, — מע האָט קיין אנדער ברירה ניט...

— זענט איהר דאָס די מאשא באשעוויטש? אי־אי־אי! טא־מאָא וועט קומען, וועט זי זיך אויפהענגען פּאָר פּחייד! מיט העחען פון אייך אלע טאָג, דחיי מאל א טאָג. צעהן מאל א טאָג! איהר זייט א העלדין! א גחויסע העלדין! ניט אלע קאָנען דאָס, וואָס איהר קאָנט! מיט דאָחפען אלע ביי אייך זיך לעחנען! מיח זענען קינדעח, חדח־יונגלעך קעגען אייך! מיין נאָמען איז אבחאם מאחקאָוויטש! אבחאם מאחקאָוויטשען קענען אלע! מיין פּחא־פעסיע איז דחוקעחיי, נאָח אליין בין איך א שטיקעל מאחלעח, א שטיקעל קינסטלעח, א שטיקעל שחייבעח, א שטיקעל דיכטעח, א וועגעטאחיאנעץ און א טאלסטאָווץ. ווי אזוי האלט איהר פון טאלסטאי? איך האלט פון איהם זעהר שטאחק! איהר זאָגט מסתמא, אז עח איז מעהר דיכטעח אלס פילאָזאָף? איך בין מיט אייך ניט איינפעחשטאנדען!...

אויב מאשא באשעוויטש איז נעווען איינפערשטאנדען מיט אבראם מארקאָוויטש'עס מיינונג איבער טאלסטאי'ס פילאָזאָפיע אָדער ניט — דאָס איז א בעזונדערע פראגע, נאָר אז מע דארף ארויסנעמען די האנד פון זיין האנד — דאָס האָט זי געזעהען און האָט דאָס בעצייטענס געטהאָן, און האָט איהם געוואָלט איבער־רייסען אין מיטען, איז אבער נעווען אונמעגליך, מחמת אבראם מארקאָוויטש האָט געהאלטען סאמע אין רעכטען שמועס, און ס'איז

געווען פֿשוט א רחמנות איהם איבערצוריסען, ווי ס'איז א רחמנות אויפֿוועקען א מענשען, למשל, ווען ער האלט אין רעכטען געשמאקען שלאף. א גליק, וואס ס'איז אננעקומען טאמארא שאסטעפאל.

און אז טאמארא איז אננעקומען, האט זי אבראם מארקא־וויטש'ען נאנץ פיין משלח געווען פון איהר צימער, נעהייסען זא־נען ראזען, אז זי האט א נאסט צו דער טיי...

— נישט צו דער טיי, — פערריכט זי מאשא — נאר אויף א נאנצע וואך, אדער אויף צוויי וואכען, ביז איך וועל מיר קריגען א מקום־מנוחה. איך האף, אז דו האסט נאר נישט קעגען דעם, מע זאל ארויסטראגען אהער נאך א בעטעל?

טאמארא איז געוואָרען אביסעל רויטליך: איציקעל שאסטע־פאל'ס טאכטער איז ניט געווען געוג דעמאקראטיש, זי זאל קאנען איבערטראגען אזוי לייכט אזא מין בענעמונג, ווי עס האט זיך ער־לויבט די עכטע דעמאקראטין מאשא באשעוויטש. טאמארא האט איהר געזאגט, אז מיט פערגעניגען וועט זי זי האלטען נישט נאר צוויי־דריי וואכען, אפילו צוויי־דריי חדשים, דעם גאנצען ווינטער, און איז אריבער באלד אויף איין אנדער שמועס, וועגען דער קא־מונע: וואס מאכט די קאמונע? וואס מאכט מאלקין? און וועגען אבראם מארקאוויטש, וואס פאר א פלאפלער ער איז, א נוטער מענש, א דימענט, נאר א פלאפלער, און וועגען זיין פרוי ראזע, וואס איז איהרע, טאמארא'ס, א קרובה.

— נישט דערפאר, וויל זי איז מיר א קרובה, — זאגט טאמא־רא — נאר אז דו וועסט זיך מיט איהר נעהענטער בעקענען, וועסט דו אליין זאגען, אז דאס איז ניט קיין פרויענצימער, נאר א מלאך פון גאט! און א קינד האבען זיי, דאס הייסט, זיי האבען א סך קינדער, נאר איין קינד האבען זיי, זיוזיא הייסט ער, א יונגל פון פיער יאהר, וויים איך ניט, וואס פון איהם וועט אויסוואכסען! קלוג ווי א שד, גוט ווי א מלאך, און שען איז ער! האסט געזעהען אמאל ראפאעל'ס בילד, אראפענעמען פון איהם זעלבסט? א!

איך האָב נאָר פערגעסען, אז דו ביזט א... א... אז דו האָלסט נישט פון קונסט!...

— האָסט אַ גרויסען טעות, טאַמאַרא! אמת'ע קונסט האָב איך ליעב, און קלייניע קינדער אויך... — אזוי זאָגט מאשא, און טאַמאַרא ענטפערט איהר דערויף מיט א זיפץ; זי דערמאָנט זיך, אז אָט איז זי, טאַמאַרא שאָסטעפאָל, אין פּעטערבורג שוין א היבש שטיקעל צייט — און האָט נאָך דערווייל נישט געטהאָן גאָרניט... און זי איז מקנא איהר חבר'טע מאשא, שטאַרק מקנא, נאָר ארויס־זאָגען דאָס האָט זי קיין מוט... עפענט זי אויף די טהיר, שטעקט אריין דעם קאָפּ און רופט אויס אויף א קול:

— זיווּיא! ניאַניא! נישטאָ קיינער! — און באַלד נאָך דעם זאָגט זי וויערער צו מאשאָ'ן: — האָסט דו עפּיס בריעף פון דער היים? וואָס שרייבט מען דיר?

— זעהר אָפט! — ענטפערט איהר מאשא און צעלאַכט זיך. — שוין צו אָפט! כמעט א טאָג איבער א טאָג האָב איך פון מיין קאָפּעליע בריוולעך, פון די שוועסטערלעך, פון די בירעלעך, פון דער מאַמען און פונ'ם טאַטען, און איבערהויפט — פונ'ם טאַטען! ער שרייבט צו מיר אַלע צווּיי טאָג, און איך איהם מוז שרייבען אַלע צווּיי טאָג. און נישט גלאַט אזוי בריוולעך, נאָר בריעף, גאַנצע מגילות, בעשרייבונגען פון אַלסדינג, וואָס סע קומט פאָר, און מעהר, נעווּעהנלעך, פון דער „רעוואָלוציע". ער איז ביי מיר א רעוואָלוציאָנער, א געפּעהרליכער רעוואָלוציאָנער!...

אזוי לאַנג אוים מאשא און צעלאַכט זיך מיט איהר גוטען אויפּריכטיגען געלעכטער און בעווייזט איהרע געזונדע ווייסע שענע צייהן, וואָס קיין דאָנטיסט אין דער וועלט האָט נאָך נישט געהאַט די זכיה זיך צוריהרען צו זיי מיט זיינע גלאַנצענדיגע שטאָהלענע אינסטרומענטען. און וויעדער א מאָל איז איהר טאַמאַרא מקנא, סאי אויף דעם, וואָס זי שרייבט זיך איבער אזוי אָפט מיט איהר „קאָפּעליע", סאי אויף איהרע ווייסע צייהן...

— שוין דערלאנגט דעם סאמאוואר!— זאגט דאם קליינע באר־ווייסע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען, וואם מע רופט זי אויך מאשא.

קאפיטעל ח.

מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטאפאל.

שוין לאנג האט זיך מאשא ניט געפיהלט אזוי גוט, ווי ביי'ם טיש פון טאמארא שאסטאפאל'ס בעלי־בתים. א גאנץ געזינדעל האט זי דארטען נעטראפען, א נעסט, אדער א קוואקע, מיט קליינע היהנדעלעך ארומנערינגעלט. אויפ'ן טיש איז געשטאנען ברויט אנגעשניטען און קעז און פוטער און אייגעמאכטס. נאהענט צום סאמאוואר איז געזעסען אבראם מארקאוויטש'עס ווייב, ראזע, נאך נאר א פרישע און א שענע פרוי, ארומגערינגעלט מיט א גאנצער חאליאסטרע קינדער, איינס קלענער פונ'ם אנדערען. איטליכס קינד איז זיך א וועלטעל פאר זיך. יעדער מיט זיין קאפריז, מיט זיין השגה, מיט זיין מאגנדעל און מיט זיין יצר־הרע'לע. און די מוטער, די גליקליכע קוואקע, ראזע, זיצט ביי'ם סאמאוואר און קוקט וואם יעדען פעהלט, און מערקט וואם יעדער וויל, און אלץ ווערד אין איין מינוט בעשאפען, און עס נעמט זי ניט קיין קאפריז; און צעשלאגען זיך צווישען זיך א פאר קינדערלעך, צענעמט זי זיי; און צעווייגט זיך ווער פון זיי, ווערען אויסגעווישט די טרערען; און צעלאכט זיך א קינד, לאכט די מוטער מיט און קוועלט און וואכסט און לעבט מיט זיי צוזאמען.

וועמען פון די אלע האט די מוטער מעהר ליעב? עס וועט ניט זיין קיין פאראדאכס, ווען איך וועל זאגען, אז זי האט יעדעס קינד מעהר ליעב פונ'ם אנדערען, דען יעדעס קינד האט אין זיך עמוואם אזעלכעס, וואם דאם צווייטע האט דאם נישט. דאך איז אין דער שטוב פארהאן א צענטרום, א מיטעלפונקט, ארום וועלכען אלץ דרעהט זיך, ווי ארום א זונן, און וועלכעם אלע האבען ליעב

אהן א ברעג, און ארום וועלכען און צוליעב וועלכען אלץ לעבט און געפינט א בעזונדערען אינטערעס צום לעבען. דאס איז זיווזיא!

טאמארא שאסטעפאל האט ביי זיך א גאנצע קאלעקציע פון פאטאגראפישע בילדער פון דעם דאזיגען קינד. אבראם מארקא־ויטש האט אליין וויפיעל מאל געוואלט אראפנעמען זיווזיא'ן אויף פאפיער (אבראם מארקאוויטש איז א שטיקעל קינסטלער), האט זיך אבער די גאנצע פאמיליע, א חוץ ראזע'ן, ארויסגעמישט, שטארק געפראטעסטירט קעגען דעם, ניט דערלאזט, אז דער פאטער זאל אוועקנעמען ביי'ם קינד דאס, וואס די מילדע נאטור האט דעם געשענקט. דער פאטער האט דאס געפרייחט און געקרענקט; נע־פרייהט, וואס ער איז דער פאטער פונ'ם קינד, און געקרענקט, וואס מע גלויבט ניט אין זיין קינסטלערישען טאלאנט. האט ער זיך מיישב געווען און האט איהם בעשריבען אין א ליעד, א גרויסען ליעד. איז אבער דאס ליעד אויסגעקומען נאך ערגער פון דעם נע־מעלד. דאס ליעד איז קיינעם ניט געפעלען, אויסער איין ראזע'ן. נאר פון ראזע'ן איז קיין ראיה ניט; איהר איז אלץ געפעלען; וואס אבראם מארקאוויטש זאל ניט רעדען, אדער שרייבען, איז דאס גוט, איז דאס זיס, איז דאס פראכטפול! קיינער גלויבט ניט אזוי אין אבראם מארקאוויטש'ס טאלאנטן, ווי זיין ווייב ראזע. ער אליין גלויבט ניט אזוי פיעל אין זיך, וויפיעל ראזע. ביי איהר איז „אבראשא" א זשעניא, וואס קיינער פערשטעהט איהם ניט און קיינער שעצט איהם ניט, וואהרום אז אלע זאלען איהם פערשטעהן און שעצען אזוי ווי זי, וואלט ער נישט בעראפט אפגענעבען אזוי פיעל גאלדענע צייט צו דער דרוקערייי, וואס גיט זיי קוים־קוים צום לעבען. די וועלט זאל זיין אביסעל מעהר מבין, — אזוי דענקט ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א פערלעגער, וואס וואלט ארויסגעגעבען אלע זיינע ליעדער, וואס ער האט וועז געשריבען פון זינט ער איז פאר איהר א חתן געוואהרען. די וועלט זאל זיין אבי־סעלע מעהר מבין, — דענקט ווייטער ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א בעלן, וואס וואלט אוועקגעקויפט אט די אלע בילדער,

וואָס ער מאַהלט און מאַהלט פון זינט זי קען איהם. און ראָזע חאָפט א קוק אויף די וועגן, וואָס זענען פערהאַנגען מיט עטיודען און מיט בילדער, מעהרסטענטייל, נישט־געענדיגטע, און זי דערמאַנט זיך, אז אויפ'ן בוידעם לינען בילדער נאָך דריי מאָל אזוי פיעל, אויך נישט־געענדיגטע... און זי דערמאַנט זיך, וויפיעל לידער, פאָעמען און נישט־געענדיגטע ראָמאַנען עס לינען אין אַלע שאָפעס און אין אַלע טישקעסטלעך, און אפילו אין די „קאַרזינעס" פון דעם גרעסטן לינען נאָנצע פּעק מיט מאַנוסקריפּטען. גאָט זאָל היטען פון אויס־רוימען, ארויסווארפען אַדער פערברענען! וואָס איז? איהר האָט מורא, אז ראָזע איז נישט בעקאַנט מיט די אַלע אונשטערבליכע ווערק? צי איהר מיינט, אז ראָזע האָט נישט געלייענט אָט די אַלע פּאָעמען, מיט די באַלאַדען, מיט די סקיצען, מיט די ערצעהלונגען און ראָמאַנען? דאָס הייסט, זי אליין האָט זיי ניט געלייענט; ער, דער מאַן, האָט זיי איהר געלייענט, און ניט איין מאָל — א סך מאָל! ס'איז א סברה, אז ראָזע איז אין איהר מאַנ'ס ווערק מעהר קלאָר, ווי ער, דער פערפאַסער אַליין. וויפיעל מאָל מאַכט זיך, אז אבראָם מארקאָוויטש פרעגט ביי ראָזע'ן, ווי אזוי הייסט ביי איהם דער און דער העלד פון דעם און דעם ראָמאַן? אִיאָ, זילבער־שטיין? — „ניין, נשמה מיינע! — ענטפערט איהם ראָזע. — דו האָסט א טעות!"...

ביי אבראָם מארקאָוויטש'ן איז ראָזע'ס אויטאָריטעט און רא־זע'ס קריטיק די בעסטע, די קלינסטע און די אויפריכטיגסטע. פאַר די אַלע אנדערע קריטיקער טאָר מען קיין ווערק ניט ווייזען; די בעסטע זאָך מאַכען זיי אייך צו נישט, נעוועהנליך מחמת קנאה; זיי פערגינען נישט!... ווי קאָן מען פערגלייכען א פרעמדען צו אַיין אייגען וויב? למשל, וועט זיך א פרעמדער אוועקזעצען טריסטען א מענשען, איהם אויסרעדען דאָס האַרץ, ער זאָל זיך ניט זאָרגען, וואָס די וועלט אָנערקענט איהם ניט?

— וואַרט־צו, מיין לעבען, עס וועט נאָך קומען א צייט, וואָס די וועלט וועט זיך ארומקוקען אויף דיר אויך! — אזוי האָט איהם

ראָוע אויסגערעדט דאָס האַרץ. — אָט האָבען זיי איצטער צו טהון מיט טאָלסטאָי, מיט נאַרקי, עס קעהרט די וועלט! זאָלען נאָר אַרויס די ערשטע ליעדער דיינע אויף דער וועלט — וואו האָלסט דו מיט זיי? ביזט נאָך ניט פאַרטיג? וויפיעל ביכלעך דרוקסט דו? אינגאַנצען צוויי טוויזענד? לעכערליך! צוויי הונדערט טויזענד. צום ווינצינסטען!

און ביידע זעצען זיך אַוועק, מאַכען א חשבון, וויפיעל קאָנען זיי פערדינען, וועו זיי זאָלען, צום ביישפיעל, אַרויסלאָזען אויף דער וועלט די „זעמטליכע ליעדער" פון אַבראָם מאַרקאָוויטש? דער חשבון איז אויבען־אויף, ווי אויף א טעלער: די בעפעלקערונג פון׳ם לאַנד איז הונדערט פערציג מיליאָן. וועלען מיר זאָגען, אז נאָר א צעהנט־חלק קאָן לעזען — אַלזאָ, האָבען מיר פערצעהן מיליאָן לע־זער. וועלען מיר זאָגען, אז ניט אַלע קאָנען קויפען ביכער, דאָס הייסט, אייגער וועט קויפען און צעהן וועלען לייענען, — האָבען מיר, אַלזאָ, אַריבער א מיליאָן קויפערס? וויפיעל עס דאַרף קאָס־טען אָפדרוקען א ביכעל — דאָס וויסט שוין אַבראָם מאַרקאָוויטש: ער האָט דאָך א דרוקעריי... נאָר דאָס אַליין איז בלאָטע. דער עיקר איז דאָך דער כבוד, דער נאָמען!...

און דאָס גליקליכע פאָר טראָגט זיך אַוועק אויף די נרינגע פלינ־לען פון דער רייכער פאַנטאַזיע אין עולם הדמיון, אין גן־ערן, וואָס זיי אַליין האָבען איהם אויסגעבויעט... און דערווייל האָט אַבראָם מאַרקאָוויטש געגומען דרוקען ביי זיך אין דער אייגענער טיפּא־גראָפיע די „ערשטע ליעדער" זיינע אין א ביכעל מיט׳ן נאָמען „די יונגע האַרפע", געהאָט צו טהון קודם מיט׳ן צענזאָר, וואָס האָט איהם נעגעבען מאָטאַריאַל צו רעדען און שרייען אויף אָנדערט־האַלבען יאָהר נאָכאָנאָנד, ביז גאָט האָט רחמנות געהאָט, דער צענ־זאָר האָט דאָס דורכגעלאָזט בשלום, און די „יונגע האַרפע" איז אַרויס פון דרוק, גאַנץ שען אילוסטרירט מיט א האַרפע און מיט א האָנד, וואָס שפּיעלט אויף דער האַרפע, — נאָר אז ס׳איז ניטאָ קיין מזל, העלפט נישט קיין חכמה! טאָלסטאָי און נאַרקי און טשע־

כאָו און די איבעריגע אלע געהען אין די צעהנער הונדערטער טויזענדער, און די „יונגע האַרפּע" פון אבראם מארקאָוויטש לינט אויף א בוידעם (פון 2,000 לינען נישט געריהרט 1,941!). נו, קאָן ניט צעזעצט ווערען די נאל? זאל אבראם מארקאָוויטש ניט ברענען, ניט פייערען? א גליק, וואָס ער האָט אזא ווייב, ווי רָאזע, און וואָס זיי האָבען אזא קינד א צאַצקע, ווי זיוזיא.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער זיוזיא'ן? — רופט זיך אן אבראם מארקאָוויטש צו זייער נאסט, צו מאשא'ן.

דערזעהען דאָס ערשטע מאל זיוזיא'ן, האָט זי איהם שיער ניט אויפגענעסען. נישט נאָר ער האָט זי נענומען מיט זיין וויים מאַר־מאָר מלאָכ'יש פנימ'על, לאַנגע זיידען־קאַלירענע לאָקען, מיעפע הימעל־בלויע אויגען, אויסגעמאָקט נעזעל, קליין מיילכעל, אנטי־טשנע מאַרעלע, קלאָסיש געשטאלט און אויסערגעווענליכע גראַציע; ער האָט זי בעצויבערט מיט זיין בענעמען זיך, מיט זיין האלטען זיך, מיט זיין רערען און מיט זיין שפּראַך. ער האָט איהר פערגעבען אזעלכע פראַגען און האָט איהר געענטפערט אזוי קלוג און שארף, אז מאשא איז ארויס פון די כלים. זי איז צום קינד צוגעזאָדרען געוואָרען, און איהר ליעבשאפט צום קינד איז נאכדעם געוואכסען פון שעה צו שעה, פון טאָג צו טאָג, ביז זי האָט זיך איינמאל מודה געווען פאר טאמאר'ן, אז זי פיהלט זיך צום קינד צוגעבונדען מעהר ווי צו איהרע איינענע שוועסטערלעך און ברידערלעך, און אז זי קאָן זיך נאָרניט פאָרשטעלען, אז זי זאל זיך וועלן קאָנען שיידען מיט דעם זיוזיא'ן, וואָס האָט פערנומען ביי איהר אין הארצען נאָר אומגעריכט אזא גרויסען פלאַץ! וואו זי האָט געהאט ערגיץ א פרייע מינוט, האָט זי דאָס אוועקגענעבען זיוזיא'ן. מיט זיוזיא'ן לערנען, מיט זיוזיא'ן רערען, מיט זיוזיא'ן פערבראַכט־נען, מיט זיוזיא'ן שפּיעלען זיך — איז ביי איהר געווען איינס פון די גרעסטע פערגענינגענס. איז מאשא געקומען אהיים, איז דאָס ערשטע נעווען זיוזיא! איז מאשא אויפגעשטאנען פון שלאָף — איז זיוזיא! אינ'ם גרעסטען פאַליטישען שמועס איז געווען זיוזיא!

א תענוג איז געווען ביי מאשא'ן אוועקצוצען זיך דערצעהלען זיו־זיא'ן מעשיות. אויף מעשיות דערצעהלען איז מאשא געווען א בריה, און מעשיות איז געווען ביי זיווזיא'ן דאָם חיות, דאָם לע־בען! און מאשא האָט זיך אוועקגעזעצט דערצעהלען איהם איין מעשה נאָך דער אַנדערער, און זיווזיא האָט אויפגעעפענט זיינע אויסגעטאָקטע ליפעלעך, זיינע הימעל־בלויע אויגעלעך, און האָט געקוקט אויף מאשא'ן מיט גרויס פערשטאַנד, ווי אַיין אמת'ער בר־דעת, און ווי אַיין אמת'ער בר־דעת געשטעלט אָפטמאָל א פראָגע, און ווי אַיין אמת'ער בר־דעת געלאָכט דאָרט, וואו מע דאַרף לאָכען, און געווויינט דאָרט, וואו מע דאַרף ווייגען.

קוקענדיג אויף דעם יונגען בעשעפעניש, אויף דעם געראָטען נפש'על, וואָס איז פול מיט לעבען, האָט קיינער ניט געקאָנט זיך ריכטען, אז דאָם וועט זיין דער ערשטער קרבן אינ'ם אויסגוס פונ'ם גרויסען שטורם...

* * *

אין דער קורצער צייט, וואָס מאשא האָט פערברַאכט מיט טא־מארא שאָסטעפאָל אלם נאסט, האָט זי טאמארא ליעב געקריגען, ווי אַיין אייגענע שוועסטער, און איז צוגעבונדען געווארען צו איהר מיט לייב און לעבען. מאשא האָט נישט געדאַרפט וואַרטען ביז איהר חבר'טע וועט „אנטפלעקען" פאַר איהר איהר נשמה, אויסגיסען איהר הארץ; זי איז געווען קלאָר אין טאמארא'ס לעבען, מע קאָן זאָגען, אויף אויסוועניג. טאמארא איז געווען איבערראַשט, ווען זי האָט ערפאָהרען, אז מאשא ווייסט פון איהר רַאמאַן מיט'ן יונגען רַאמאַנעקאָן'... דאָם איז געווען אויפ'ן אַנדערען טאָג נאָך מאשא'ס בעזעצען זיך ביי טאמארא'ן. זי האָט דערזעהען ביי טאמארא'ן אויפ'ן טיש א פאַרטרעטעל אין א קליין זילבערן רעמעל.

— א! — האָט א זאָג געגעבען מאשא, נאָר א קוק געטהאָן אויפ'ן פאַרטרעט. — דאָם איז ער, רַאמאַנעקאָ. ער וועט היינט רעדען אין גרויסען מאניעוש... שאָדע, וואָס איך קאָן דאָרט היינט

ניט זיין, איך בין פערנומען אין איין אנדער אָרט... ער ווייסט, אז איך וועל ניט זיין...

— דו האָסט זיך נעזעהען מיט ראָמאַנענקאָ'ן?—האָט טאַמאַרא אַ זאָג געטהאָן, און סע האָט זיך ניט־וויל־ענדיג אַרויסגעריסען פון איהרע ווערטער אַ נעפיהל פון... אייפערזוכט? ניין! צו הייליג איז ביי איהר ראָמאַנענקאָ, צו גרויס איז ביי איהר מאַשא!... וואָס דען איז דאָס געווען?... מאַשא האָט זי אָבער גיך אַרויסגעפיהרט פון פערלעגענהייט. זי האָט צו איהר אַזוי געזאָגט:

— דאַרפסט זיך ניט וואונדערען. איך קען ראָמאַנענקאָ'ן פרי־הער פון דיר און בעסער פון דיר... אז ער האָט דיך ליעב — איז אַ פאַקט... דו פערגעטערסט איהם, און ער פערדיענט דאָס... אָבער איך מוז דיר זאָגען אויפריכטיג — דו ווייסט, אז אַנדערש קאָן איך ניט זאָגען: — גליקליך וועט איהר קיינמאָל ניט זיין, ניט דו, ניט ער... דו ווילסט וויסען, פאַר וואָס? דו פערגעסט, אז ער געפינט זיך אויף אַ „וואולקאַן", און דו ביזט בעשאַפען געוואָרען צו איין אַנדער לעבען...

דאָס איז געזאָגט געוואָרען אַזוי ערנסט און מיט אַזאַ וווייכען צערטליכען טאָן, אז טאַמאַרא שאָסטעפאָל האָט זיך נישט געקאָנט געפינען בעלעריגט. זי האָט רוהיג געזאָגט:

— דו ווילסט מיר זאָגען, אז איך בין ניט קיין העלדין און בין נישט ווערטה, אז...

— האָסט אַ טעות! נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען! — שלאָגט איהר איבער מאַשא די רעד. — איך האָב דיר נישט געוואָלט דערנידעריגען. אדרבה, איך האָב ליעב אזעלכע ווי דו; דו ביזט דאָס לעבען אליין, און צום לעבען ביזט דו בעשאַפען. איך וואָלט אויך געוואָלט זיין דאָס, וואָס דו... איך וועל דאָס אָבער ניט זיין קיינמאָל; שולדיג איז אין דעם די צייט. אין אַ ביטערע צייט לעבען מיר... און די אומשטענדען האָבען זיך פאַר מיר צענויפגעלעגט אַזוי, אַז איך וויים ניט היינט,

וואו איך וועל מאַרגען זיין... דאָס זעלבע איז אויך מיט איהם, מיט ראָמאַנענקאָ'ן. הלואי איך זאָל האָבען א טעות, נאָר איך זעה איהם וויים־וויים פון דאָנען!...

— פֿאַר מיר איז ניטאָ קיין וויים! — זאָגט טאַמאַרא מיט היץ. — וואו ער, דאָרט בין איך! נישטאָ די קראָפט אין דער וועלט, וועלכע זאָל מיך אָפּהאַלטען און קאָנען צעשיידען מיט דעם מענשען, סיידען דער טוידט...

— יעדע אַנדערע אויף דיין אָרט וואָלט אויך אזוי געזאָגט. עס מאַכט דיך נאָר הויך אין מיינע אויגען. — זאָגט איהר מאַשא. — איך קאָן מיך אָבער ניט איינהאַלטען און כּוז דיר זאָגען גאָנץ אָפּען דאָס, וואָס איך מיין: איך בעדויער דיך, טאַמאַרא, און נישט אזוי דיך, ווי דיינע עלטערען.

— מיינע עלטערען? (טאַמאַרא'ס אויגען צינדען זיך אָן מיט פּייער.) לעבען מיר דען צוליעב די עלטערען? פֿאַר וואָס בעדויערסט דו ניט דיינע עלטערען?

— פון וואַנען ווייסט דו, אז ניין?...

ביי די וועלטער קומט אָן אַבראָם מאַרקאָוויטש, און זייער שמועס וועלן איבערגעריסען אין מיטען.

קאַפּיטעל ט.

ער האָט זיי נעפֿאַקט!

ביי אַבראָם מאַרקאָוויטש'ן אין שטוב האָבען אַלע, פון אַבראָם מאַרקאָוויטש'ן ביז'ן קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען און ביז'ן קליניטשקען זיווּיא, געהאַלטען אין סאַמע זיסען שלאָף, ווען דער גוטער זיסער מלאך קומט און פּלאַנטעט זיינע גוטע זיסע חלומות... אָך, חלומות! יעדער זעהט אין חלום דאָס, וואָס ער וויל, דאָס, וואָס ער זוכט. למשל, אַבראָם מאַרקאָוויטש'ן האָבען זיך געפּלאַנטעט ביכער און בילדער אין די אַלפּים, אין די מיליאָנען!... מע שלאָגט איהם אָפּ די טהירען!... אַלע ווילען זיינע ליעדער, די „יוננע האַרפּע" — ער האָט שוין ניט קיין הענד פֿאַר

קענדיג, ער שיקט זיי אפ צו ראָזע'ן... און ראָזע זעהט נאָך א שע־
נערען חלום: א מאסע מענשען... א פּראָצעסיע... אין מיטען געהט
אבראם מארקאָוויטש מיט אלע קינדער... זיוויא אויף צופריהער
מיט'ן טאטענס „יוננע האַרפע" אין די הענד... דאָס פאלק שטו־
רעמט און שרייט: לעבען זאל דער אונשטערבליכער פערפאסער
פון דער אונשטערבליכער „האַרפע!"... גאָר הינטען געהען נאָך
מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפ גראָף טאלסטאי, מאקסים גאָרקי, אנטאָן
טשעכאָוו, גענע, שילער, שעקספיר, מארק טווען און אנדערע בע־
ריהמטע שריפטשטעלער, און ווייננען... טאמארא שאסטאפאל זעהט
אין חלום ראָמאנענקא'ן מיט גרויסע אותיות „ק א נ ס ט י ־
ט ו צ י ע!"... און מאשא באשעוויטש, וואָס שלאָפט אקעגען טא־
מאַר'ן אויף א קורצפּיסינער סאָפע, חלומ'ט פון א פּאַרלאָמענט,
און זי זעהט זיך אליין אין פּאַרלאָמענט שטעהן אויף דער פּלאַט־
פּאָרם מיט די הענד ארונטער, און די וועגד זענען בעהאנגען מיט
פּראָקלאַמאציעס: „לעבען זאל די פרייהייט!"... מאשא דעם קליי־
נעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען חלומ'ען זיך רויטע, גרינע,
בלויע, ווייסע, געלע קאַרעלען, אָהן א שיעור קאַרעלען!... זיוויא'ס
ניאניא חלומ'ט, אז זי זיצט אויף א לאַנגער באנק אין קינדער־גאַר־
טען מיט א סך ניאניס און מע רעדט... און זיוויא אליין זעהט פּאַר
זיך וועלאָסיפּעדען און זיינערלעך, זיינערלעך און וועלאָסיפּעדען קא־
טשען זיך, רעדלען זיך, דרעהען זיך, פליהען, פליהען...

פלוצים — סטוק־סטוק־סטוק! טראָך־טאראָך! עס קלינגען
די פענסטער, עס פּלאַצען די טהירען. נאָך איין מינוט — און די
שטוב איז פול מיט פּאָליציע. אלע וואכען־אויף, זענען טוידט ווי
די טוידטע, עס ציטערען די צייהן אין מויל. די אלטע ניאניא צלמ'ט
זיך. רופט נאָט צו הילף. אפילו דער קליינער זיוויא, וואָס האָט
נאָר־וואָס געזעהען אזוי פיעל וועלאָסיפּעדען מיט אזוי פיעל זיי־
נערלעך, האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעלע, אויפגעעפענט די
גרויסע טיעפע הימעל־בלויע אויגען און א פרעג נעטהאָן ביי דער
אלטער שטיל:

— ניאנא! עס ברענט?...

— ניין, קינד, עס ברענט ניט, עס ברענט ניט, נאָר איז מיט אונז!

— וואָס דען? גזלנים? — פרעגט זיוויא און דעקט זיך אָפּ און וויל אַריבערשפּאַנען מיט א פוס אויף יענער זייט בעטעלע.

— ניין, קינד, נישט קיין גזלנים! — ענטפערט איהם די ניאנא און דעקט איהם אַיין. — נא דיר גאָר גזלנים!

— וואָס דען איז?

— פּאָליציע! — ענטפערט איהם די אַלטע ניאניא, צלמ׳ט זיך און רופט יעזוס׳ען צו הילף.

— וואָס־זשע גאָר ביינאכט? — הערט זיוויא ניט אויף צו שטעלען איין פראגע נאָך דער אַנדערער, און וויל נישט פאַלגען די אַלטע ניאניא, וויל זיך נישט לענגן. זיוויא וויל זעהען, וואָס איז דאָס אַזעלכעס פּאָליציע, און וואָס טהוט זי דאָ, און וואָס עפּים ביינאכט? און זיוויא זיצט און קוקט, און זעהט, ווי אָפּיציערען מיט גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט גאָלדענע קנעפּ עפענען אַלע שאַפעס, מיט אַלע קאסטענס, מיט אַלע טישען און טישקעסטלעך, און מע בלעטערט ביכער, און מע פּאקט פּאפּיערען, דעם פּאפּא׳ס בי־כער מיט׳ן פּאפּא׳ס פּאפּיערען... און דער פּאפּא אליין שטעהט און ציטערט, און די מאַמע רייבט איהם דעם שטערן... און אָט איז די טיאָטיא מאַמאַרא — שטעהט נעבען דער טיאָטיא מאשא און קוקט אויף איהר אזוי, גלייך ווי זי וואָלט האַלטען ביי׳ם שמארבען... און די טיאָטיא מאשא שטעהט שוין גרייט אָנגעטהאָן מיט׳ן היטעלע אויף די אונטערגעשערענע האָר, האַלט די הענד אַרונטער און רעדט מיט א שענעם אָפּיציער מיט שוואַרצע באקענבארדען, ווי קאַטע־טען, און ביי דער זייט שטעהט א שוואַרצער יונגערמאַנטשיק מיט אַיין אַרבעס־קאַליריענעם אויבערראָק און רייבט זיך א האַנד אָן א האַנד...

און די טיאָטיא מאשא געהט־צו צו זיוויא׳ן און נעמט איהם אַרום און דריקט איהם צו צום הארצען שטארק־שטארק, און קושט

איהם אין ביידע אויגען, אין שטערן, אין קאָפּ, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אז איהרע הענד זענען קאַלט און איהרע אויגען זענען נאַס, און זי זאָגט צו איהם מיט א שמייכעל:

— זיוזיא! דו וועסט ניט פערגעסען די טיאָטיא מאשא?

און זיוזיא חאָפּט ארום דער טיאָטיא מאשאַ'ס ווייסען האַלז מיט ביידע הענדעלעך און ער קושט זי איין מאָל און צוויי מאָל און צוויי מאָל און צוואַנציג מאָל, און נאָך איין מאָל, און נאָך א האַלבען מאָל, און דעם לעצטען מאָל, און עס הערט זיך א שארפּ־שניידענדיגע שטימע פון איין אָפּיציער:

— פּאַרטיג!...

און אַלע שטעהען־אויף, און אַלע זענען גרייט, און אַלע געהען־אָפּ, אַלע אָפּיציערען מיט די גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט די גאָל־דענע קנעפּ, און ביידע טיאָטים געהען־אָפּ, און די קלייניע מאשא מיט די גרויסע קארעלען לייכט זיי צו, און דער פּאָפּא איז געבליבען זיצען, ציטערט ווי א בלאַט, און די מאַמא האַלט איהם צו און ווייגט, און אַלע קינדער זענען געבליבען שטעהן און טרייסלען זיך און געהניצען, ווילען שלאָפען, און נאָר די טיאָטיא טאַמארא מיט דער טיאָטיא מאשא זענען נישטא, און די אַלטע ניאניא צלמ'ט זיך, רופט יעזום'ען צו הילף. און דער קלייניער זיוזיא פאַלט מיט־ן שענעם ווייסען פּנים אין די קלייניע ווייסע קישעלעך און ווייגט און ווייגט און ווייגט, ווי א פיעריהריג פערשטאַנדיג גערָאטען קינד קאָן ווייגען...

* * *

עס האָט שוין באַלד געשארייעט אויף טאָג, און אברהם מאר־קאָוויטש האָט נאָך אלץ ניט געקאָנט בערוהיגען זיך, וויפיעל ראָזע האָט איהם נישט געמאַטערט, געריבען די שלייפען, אויסגעגאָסען אויף איהם דעם גאַנצען א־דע־קאָלאָן. ער האָט זיך גאָרנישט גע־וואַלט גלויבען, אז ער איז פריי, און האָט אַלע מינוט זיך געווענ־דעט צו זיין ווייב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ראָזע! איך בין פריי?...

— דו ביזט פריי, אבראשא, ביזט געווען פריי און פריי וועסט דו מיר זיין תמיד, שטענדיג און אייביג!...

ווי אַ ציטעריג קינד, ווי אַ געפֿעסטעטער, אַ געבאַלעוועטער בן־יחיד, איז געווען ביי איהר אבראשא. אַלץ האָט ער ביי איהר אויסגעפֿיהרט. קיין זאַך איז פֿאַר איהר נישט געווען צו שווער, אַבי אבראשא זאָל זיין צופֿריעדען. דאָס בעסטע און דאָס שענסטע און דאָס ערשטע, וואָס עס איז געווען אין שטוב, איז אַוועקגענג־בען געווארען איהם, אַלץ איהם, און אברהם כארקאָוויטש האָט דאָס אָנגענומען אַלסדינג, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט, אַז איהם קומט דאָס. און טאַכער איז אַזוי גיך נישט געווען דאָס, וואָס ער ווייל, וואָס איהם איז געפֿעלען און וואָס ער דארף, האָט ער שטאַרק נישט געוואָלט לידען, זיך געשמיצט און געוואַרפען און אויסגע־לאָזט דעם גאַנצען כעס — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו רא־זע'ן. און ראָזע האָט דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, איהם אָפּגענג־בען דעם גערעכט. טאַכאַרא האָט ניט געקאָנט צוזעהען זיינע נענג, און אַלס ראָזע'ס איין אייגענע, האָט זי געפֿרופּט אַ פּאָר מאָל פיר־האַלטען איהם, האָט זיך ראָזע אייגעשטעלט פאַר איהר מאָן און האָט איהם פערענטפערט, וני דער בעכטער ארוואָקאַט... אין דער קורצער צייט, וואָס כאַשא האָט געגאַסטירט ביי טאַכאַרא'ן, איז זי איהר געקומען צו־הילף, און ביידע מיידלעך האָבען זיך געמוטען אויף אברהם מארקאָוויטשען, איהם אַ נאָכמען געגעבען „סאַטראַפּ", „דעספּאָט" און נאָך אזעלכע נעמען, איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און דוקא מיט גוטע רעד, ביז ער איז זיי געוואָרען אַ דם־שונא, ארומגענאַנגען אָנגעבלאָזען, ווי איין אינדיק, און אויסגעלאָזט זיין ביטער הארץ — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו ראָזע'ן! און רא־זע האָט אויך דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, אויסגעווייגט זיך שטילער־הייד, אויסגעווישט די אויגען — און שא, וויעדער די זעלבע שע־נע, פרישע, בליהענדיגע ראָזע, ארומגערינגעלט מיט איהר חאַליא־סטרע ענגאַאיסטלעך, איינס גרעסער פון דאָס אַנדערע...

פון דעסטוועגען, און נאָך דעם אַלעמען, אז מע האָט צוגענומען טאַמאַראַ'ן מיט מאַשאַ'ן, אי'ז אפילו דער ענגאַאיסט אַבראַם מאַרקאָוויטש געווען געקרענקט מיט סכנת־נפשות. ער איז נאָכדעם אַרומגענגען גאַנצע טעג, ווי א משוגענער, געפייערט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער פאַליציע, גערעדט (פאַר ראָזע'ן) אויף דער רעגיערונג כל הפסלנות שבעולם, געזאָגט (ראָזע'ן): אָט לויפט ער צום פּראָקוראָר, צום מיניסטער — פאַר וועמען האָט ער מורא? ער איז א ריינער מענש, אין זיינע ביכער און אין זיינע כתבים איז נישטאָ גאָרנישט.

— גאָרנישט, אַבראַשא, גאָרנישט! — ענטפערט איהם ראָזע, און איהם שמיעקט דאָס ניט, פערחאַפּט ער זיך:

— וואָס הייסט, גאָרנישט? עס איז פאַרהאַן ביי מיר אין די ליעדער גענוג מאַטעריאַל, נאָר פערשטעלט. הא, ראָזע?

— געווים, פערשטעלט! — גיט איהם נאָך ראָזע, און עס בליבט, אז נישט שפּעטער ווי מאָרגען לויפט־אַוועק אַבראַם מאַרקאָוויטש עפּים טהון פאַר די געפאַנגענע... און עס גיהט אַוועק דער מאָרגען, און נאָך איין מאָרגען, און נאָך צוויי מאָרגענס, און אַבראַם מאַרקאָוויטש קאָכט זיך, שפּריצט מיט פייער!

וואָס ער צערעדט! א גליק, וואָס אַחוין ראָזע'ן הערט דאָס קיין בן־אָדם נישט!... און טאַמאַרא שאַסטעפאַל און מאַשא באַשעוויטש דערווייל זיצען, און אַבראַם מאַרקאָוויטש טהוט גאָרניט פון זייערטוועגען...

קאַפּיטל י.

דער זונטאג.

נאָך פון שבת ביינאכט אָן האָבען אָנגעהויבען אריינטרעטען מילִיטער. גאַנצע עסקאַדראָנען האָבען זיך פערשפרייט הינטער דער שטאָדט און מע האָט געוואַרט...

טויזענדער ארבייטער האָבען זיך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, מיט־גענומען מיט זיך די ווייבער מיט די קינדער און בעוואָפענט זיך מיט

היילִיגע בילדער און איקאַנעס... קאָואקען זענען ארומגעפלויגען אויף די פערד הין און הער אויף די הויפט־גאַסען פון דער שטאָדט. אַלע בריקען וואָס איבער דער „ניעווא" זענען געווען בעדעקט מיט קאָזאקען, אולאַנער, דראַגונער און אַנדערע מינים חיל. אפילו די פעסטונג פון דער שטאָדט איז געווען גרייט, ווי עס געהערט צו זיין.

פונקט נייען אזוינער אין דער פריה האָט זיך אַנגעהויבען צו ציהען א שנירעל פון מענשען פון אַלע „זאַכטאַוועס" און געגאַנגען מיט די היילִיגע בילדער, מיט'ן גלח אין מיטען, אַנגעטהאָן אין גלח'שע קלַיידער מיט א פּאָפּיער אין דער האַנד. קוקענדיג אויף דער פּראָצעסיע פון פּריעסטליכע מענער, פּרויען און קינדער, האָט מען געקאָנט מיינען, אז דאָס איז עפּעס א היילִיגער, א פּאַטריאָטישער יום־טוב.

עס איז דאָ א שפּריכווָאָרט: „וואָסער א גוט יום־טוב — אזא גוט יאָהר". איצטיגס מאָל איז דאָס נישט מקוים געווָארען. דער „גוט יום־טוב" איז געווען א פּריעסטליכער און א פּריינדליכער; דער „גוט יאָהר" איז געווען א בייזער, א מורא'דיגער, א פייערינגער און א בלוטינגער.

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

די אַלטע אברהם מאַרקאָוויטש'עס ניאַניא האָט לכבוד זונטאָג אַנגעטהאָן זיוזיא'ן אין זיינע יום־טוב'דיגע מלבושים'לעך א־לא־פּאַני, וועלכע האָבען איהם צוגענעבען א בעזונדערען חן, און איז געגאַנגען מיט'ן קינד אויפ'ן שפּאַציער, ווי אַלע טאָג. דערזעהען מענשען געהען אויף בויידע זייטען טראָטוּוארען, האָט זיך די אַלטע ניאַניא געלאָזט מיט'ן קינד אהין, וואו אַלע געהען. און וואָס ווייטער זיי זענען געגאַנגען, אַלץ גרעסער האָט געוואַכסען דעם שטראָם

פון מענשען, און עס האָט זיך געבילדעט א ים פון קעפ. דער ים האָט זיך געצויגען און געטראָגען די מענשען אזוי ווי חוואַליעס, איינס איבער'ן אנדערען, אלץ ווייטער און ווייטער. און אז די אלטע ניאניא האָט געוואָלט געהן צוריק, איז שוין געווען כמעט אונמעגליך, און זי האָט זיך געטראָגען מיט'ן קינד קעגען איהר אייגענעם ווילען אהין, וואו אלע. אויף איהר פראָגע: וואוהין געהט מען דאָס? האָט זי בעקומען איין ענטפער פון איין ארבייטער, וואָס איז געגאַנגען יום־טוב'דיג אויך מיט א קינד פון א יאָהר זעכס ביי דער האנד:

— מיר געהען בעטען.

— וואָס זשע איז אזוי פיעל סאָלדאָטען? — פרעגט איהם ווייטער די ניאניא.

— פון אונזער כבוד וועגען, אלטיטשקע, פון אונזער כבוד וועגען!

אזוי ענטפערט איהר דער ארבייטער און ווערד פערטראָגען מיט דער חוואַליע מענשען דורך איין אנדער חוואַליע, און די אנדערע חוואַליע ווערד פערשוואונדען דורך א דריטער חוואַליע מענשען. און די אלטע ניאניא האלט־צו מיט דער לינקער האנד זיוויא'ן און מיט דער רעכטער האנד צלמ'ט זי זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף. דאָס האַרץ זאָגט איהר נעבאָך, אז זי איז דאָ נישט גוט אריין, זאהר נישט גוט... און זי שטעלט זיך אפ, די אלטע ניאניא, מיט'ן קינד, ביי דער גרויסער בריק, און נעמט דאָס קינד אויף די הענד, און זי דערזעהט הייליגע בילדער טראָגט מען, און א גלח געהט גלח'יש אָנגעטהאָן, און הייליגע לייכטער, הערט זי, זינגט מען, — צלמ'ט זי זיך, די אלטע, און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס איז דאָ, ניאניא? — פרעגט ביי איהר זיוויא און קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען איז דעם ים פון קעפ.

— בעטען געהט מען, קינד מיינס.

נאָר זיוויא דערהערט פּלוצים — מע שיסט; פרענט ער ביי דער ניאַניא, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מע שיסט? ענט־פערט איהם די אַלטע, אַז ס׳איז אַ מנהג, אַלע יום־טוב שיסט מען... און זיוויא קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען לעגען זיך, פרענט ער ביי דער ניאַניא, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען לעגען זיך? ענטפערט איהם די אַלטע, אַז ס׳איז אַ מנהג, אַז מע בעט, דאַרף קען קניען... און זיוויא קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען פאַ־לען, פאַלען... פרענט ער ביי דער ניאַניא, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען פאַלען? און איידער די אַלטע ענטפערט איהם, דער־פיהלט זי אַ זעץ פון הינטען, אַ קלאַפּ פון פּאַרענט און אַ דריקענישׁ, אַ שטיקענישׁ פון אַלע זייטען. און זי דערזעהט, ווי מענשען לוי־פען, שטופּען זיך, שפּרינגען איינס איבער דאָס אַנדערע, און זי דער־הערט אַ מאָנעם הילך, אַ געשרייַ, אַ געוויינערייַ מיט אַ קוויטשע־ריי, מיט אַ הוקען, מיט אַ טיוקען און מיט אַ פייפען, און זי צלמ׳ט זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס׳ען צו־הילף. און מיט דעם זעלבען כח, מיט דעם זעלבען שטראָם, וואָס האָט זי געבראַכט אַהער צו טראָגען, טראָגט דאָס זי צוריק, און זי האַלט דאָס קינד צוגע־דריקט צום הארצען, און זיוויא האַלט זיך מיט ביידע הענדלעך ביי דער ניאַניא׳ס האַלז, קוקט צוריק און הערט ניט אויף צו פרענגן קשיות: למאי מע לויפט, למאי מע שרייט, למאי מע שטופּט זיך, למאי מע ווייַנט? און די אַלטע קאָן איהם נישט ענטפערען דערויף גאָר נישט... זי פיהלט, אַז ניט די פיס איהרע, נאָר די מענשען טראָגען זי. וואוהין — ווייסט זי ניט. און אָט האָבען זיך אַרייַ־געשניטען אין דעם שטראָם פון מענשען גרויסע געזונדע פערד מיט ברייטע הינטענס און טרעטען אויף די מענשען... און כאַלדאַטען זיצען אויף די גרויסע געזונדע פערד מיט מורא׳דיגע פנימ׳ער און מיט בלויזע שווערדען און מע שיסט, און מענשען פאַלען, פאַלען... און זי דערהערט, די אַלטע ניאַניא, אַ זעץ פון אויבען, און אַ מאַ־נער קוויטש רייסט זיך אַרויס פון זיוויא׳ן, און ער לאָזט אָפּ איהר

האלז, און בויגט אן דאם קעפעל אראפ, אראפ. און א וואַרעם פלי־
סיגקייט דערפיהלט זי אויף איהר האלז, און בלוט, דערזעהט זי,
גיסט זיך פון איהר האנד אראפ, און זי ווייסט נאך ניט וועמעם
בלוט דאם איז, און זי זעהט ניט, אז זיוויא׳ס קאפ איז צעהאקט,
צעשפאלטען, און עס ווערד איהר פינסטער אין די אויגען, און זי
פאלט אנידער מיט׳ן טוידטען קינד אויף דעם ווייסען קאלטען שניי,
וואם איז פערפארבט מיט רויטען אומשולדיגען בלוט...

אט אזוי האט זיך אנגעהויבען דער דאזיגער זונטאגדיגער טאג,
וואם איז פערבליבען אין דער רוסישער היסטאריע אונטער׳ן נא־
מען „דער רויטער זונטאג“...

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

קאפיטעל יא.

טאמארא בעפרייהט.

תחילת איז פאר טאמארא׳ן געווען איהר ארעסט א שטיקעל
בעפריעדיגונג, מען קען זאגען, א כין הנאה, א גרויס, וואם זי איז
לייטענגליך, זיצט גלייך מיט מישא׳ן און מיט אלע אנדערע פאר
ליטישע... איהר איז כיעהר אנגעזאגען, וואם וועלען זאגען אנדערע
וועגען איהר זיצען, איידער דאס, וואם טאמיער וועט זי דארפען
אפזיצען דא א קורצע צייט. דאם איז געווען א צייט פון מילחמה,
די גאנצע לופט איז געווען פול מיט „קאסף“, און ס׳איז געווען
כמעט א בזיון, א מיידעל זאל זיצען אין פעטערבורג, אין זינען
האבען גאר לערנען תורה לשמה און טהון זאל זי גאר ניט... וואס
וויטער האט איהר אבער דאם זיצען אנגעהויבען זיך צועטצן,
אין כיעהר פון אלסדינג דאם, וואם זי ווייסט ניט, אייגענטליך,
פאר וואם זי זיצט... און זי האט געמוזען טרעפען, איבערלעגען אין
זכרון, וועז אזן אויף וואם פאר א פערמאמלונג זי איז געווען? אזן
געווען איז זי אויף א סך פערזאמלונגען. יענעם ווינטער איז ניט
אוועקגעגאנגען א טאג אהן א פערזאמלונג... דאם איינציגע, פון וואם

זי האָט יסורים געהאַט, איז געווען — טאָמער זיצט זי איבער איהר נאָהענטער בעקאַנטשאַפט מיט ראָמאַנענקע'ן, און ווער וויסט, וואו ער איז און וואָס מיט איהם איז?...

נאָר אָט האָט מען זי ארויסגערופען און אויסגעפרעגט, וואָס וויסט זי וועגען מרים גיטעל באשעוויטש? טאָמאַרא האָט דערוויף געענטפערט, אז וועגען מאשא באשעוויטש קאָן זי זאָגען נאָר דאָס, אז זי איז מיט איהר פון איין שטאָדט, האָט געענדיגט מיט איהר איין גימנאזיע, געוואָהנט כיט איהר די לעצטע צייט אינאיינעם אויף איין קוואַרטיר, — און וויטער וויסט זי גאָרנישט ניט. דערנאָך האָט מען זי ארויסגערופען נאָך א מאָל און נאָך א מאָל — און אלץ וועגען מרים גיטעל באשעוויטש; און סוף כל סוף האָט מען זי ארויסגעלאָזט.

ווי אייגער, וואָס שטעהט אויף פון א לאַנגען שלאָף אָדער א שלאָפקייט, אזוי האָט זיך געפיהלט טאָמאַרא שאָסטעפאָל, אז זי איז געשטאַנען אויף דער פרייער לופט, אונטער'ן פרייען הימעל, בעפרייעט פון דער נעדיכטער געשטיקטער טורמע־אָטמאָספערע. א נייע וועלט! א נייער הימעל! נייע לופט! א נייע הויט אויף איהר! זי איז פריי! פריי! פריי!

טאָמאַרא שאָסטעפאָל האָט זיך ארויפגעזעצט אויף דער ערש־טער דראָזשקע, וואָס זי האָט דערזעהען פאָהרען, און האָט זיך געהייסען פיהרען. די רעזידענץ־שטאָדט האָט נאָך אויסגעזעהן, ווי א שלאָכט־פעלד, וואָס דער פיינד האָט דאָס איבערגעלאָזט און איז אוועקגעגאַנגען וווייטער... אויף דער „מאיקע", אויף „יעקאַטערינאָסקי קאַנאַל" און ערטער־וויז אויף „ניעווסקי פראָספעקט" האָט מען געקאָנט זעהען וואו־ניט־וואו שפאַציערען פאַטרולען און קאָזאקען, צופוס און אויף פערד. עס איז שוין געווען ניט פריה, און קיין עלעקטריע האָט מען נאָך נישט געזעהען אין ערגיץ. די פרעכטיגע שטאָדט פעטערבורג איז געווען ווי איינגעטונקען אין א פינסטערניש און בעדעקט מיט א טרויער. טאָמאַרא האָט געוואוסט נאָך

אין אוטשאַסטאָק, אז אין שטאָדט טהוט זיך עפּים; זי האָט נאָר נישט געקאָנט וויסען, ו ו א ס עס טהוט זיך... אַלע מאָל האָט זי געזעהען דורכ'ן קלייענעם אייניגען פענסטערעל, ווי עס ווערען געבראַכט פּאַרטיעסווייז אַרבייטער און סטודענטען. זי האָט געראַכענט, אז ס'איז פּאַרגעקומען אַיין אויסערגעווענליכע דעמאָנסטראַציע, און עס האָט איהר שטאַרק באַנג געטהאָן, וואָס זי האָט נישט געקאָנט זיין אויף דער שמחה... וואָס ווייטער האָט זי אָבער אַרויסגעזעהן אַלץ מעהר סימנים פון א געשלעג, און זי האָט זיך אַריינגעלאָזט אין א שמועס מיט'ן איזוואָזטשיק, נאָך נאָר א יונגעל פון א יאָהר זיעבעצעהן־אַכטצעהן, מיט א היטשקעלע און מיט א צו גרויס היטעל, וואָס פּאַלט איהם אַלע מאָל אויף די אויגען, אַווי אז ער מוז דאָס אַלע מינוט געבען א רוק־אַרויף.

— וואָס איז דאָ פּאַרגעקומען? — פרעגט זי ביי'ם איזוואָזטשיק.

— גאָרנישט, באַרישני, איז פּאַרגעקומען! — ענטפערט ער איהר מיט א שאַרפער קינדערשער שטימע און טהוט א רוק־אַרויף דאָס גרויסע היטעל. — מע האָט נאָר דורכגעבויקערט אַביסעל אונזערע ברידער, דורכגעבראַכען די ביינער. — לעגט ער צו מיט א שמייכעל.

— פאַר וואָס?

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? מע זאָגט, אז דערפאַר, וואָס מענשען זענען געגאַנגען בעטען.

— נו?

— נו, האָט מען זיי ניט געלאָזט.

— נו?

— נו, האָט מען אַנגעשיקט אויף זיי קאָזאַקען מיט דראַגונער...

— נו?

— האָבען זיי געמומען לעגען און לעגען, לעגען און לעגען!...— דער איזוואָזטשיק בעווייזט מיט דער האַנד, ווי אזוי מע האָט געמומען לעגען.

— אַ סך האָט מען אויסגעלעגט? — פרעגט איהם טאַמאַרא.
— נישקשה'דיג! — ענטפערט ער איהר און טהוט אַ רוק־ארויף דאָם היטעל.
— וויפיעל? — פרעגט איהם טאַמאַרא. — צעהן מענשען? צוואַנציג? פופציג? הונדערט?...
— נעם העכער! — ענטפערט ער מיט זיין שארפער קינדער־שער שטימע.
— צוויי הונדערט? פינף הונדערט?
— נעם העכער!
— טויזענד?
— נעם העכער!
— צוויי טויזענד?
— נאָך העכער!

טאַמאַרא מיינט, אַז זי האָט צו טהון מיט אַזעלכען, וואָם קאָן נישט צעהלען מעהר פון צעהן. הערט זי אויף מיט איהם צו שמועסען און פאָהרט־צו צו איהר קוואַרטיר, צעצאָהלט זיך מיט'ן איז־וואָזטשיק, קלינגט־אָן ביי זיך אויף דער טהיר, און עס קומט ארויס דאָם קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען, נאָר אָהן אַ געלעב־טער אויפ'ן פנים, ווי תמיד, און מיט שטארק פערווייניגטע אויגען.
— וואָם האָט זיך געטראָפען? — פרעגט זי טאַמאַרא אונרוהיג.
— אונזער פאַניטשעל!... — ענטפערט איהר דאָם קליינע שיקסעל און קאָן מעהר נישט רעדען.

און אַז טאַמאַרא איז אַרייַנגעקומען און געטראָפען אַבראָם מארקאָוויטש מיט ראָזע'ן מיט אַלע קינדער זיצען אין די זאָקען מיט די טוידטע פנימ'ער אויף דער ערד, האָט זי שוין פערשטאַנען, וואָם דאָ איז, און זיי האָבען איהר שוין איבערגעגעבען אַלס־דינג, אַלסדינג...

* * *

שפעטער איז זי געוואָהרע געוואָרען, אַז ראָמאַנענקא איז פער־שוואונדען געוואָרען — מע וויים ניט וואוהין... אייניגע האָבען

געזאגט — ארעסטירט, אייניגע האבען געזאגט — אוועקגעפאהרען...

קאפיטעל יב.

פון צער און צארן.

עלענד, פערזארגט, צעשרויפט, צערודערט און פערטראגען איז טאמארא שאסטעפאל געגאנגען איבער פעטערבורג, דורכגעוואנדערט אין די גרעסטע גאסען, ווי אן אומגליקלעכע פרוי, וואס זי האט איבערגעלעבט אין דער דאזיגער גרויסער טומעלדיגער שטאדט פון זינט זי איז אהער גקומען ביז היינטיגען טאג, — אלע פאסירונגען, אלע בילדער, אלע בעגענישען, אלע פארשוינען: זיוזיא, ראמאנענקא, מאשא... נאר איין בילד, נאר איין פארשוין איז איהר ארויסגעפלויגען פון'ם קאפ, גלייך ווי ער וואלט גאר קיינמאל אויף דער וועלט ניט געווען. און דער דאזיגער פארשוין האט פון טאמארא'ן געטראכט, עס קאן זיין, מעהר פון אלע אנדערע. דאס איז געווען דער סטודענט סאשא סאפראנאוויטש, — און ער איז דאס איהר איצט געקומען אקעגען מיט א פרוינדליך שמייכעל אויף די ליפען און מיט א רויטליכען פארב אויף די בעקלעך, וואס האבען, אפנים, געוואלט קאנקורירען מיט די רויטע האר פון'ם קאפ און מיט'ן רויטען בערדעל, וואס סאשא האט זיך די לעצטע צייט פערלאזט.

פון סאשא'ס פנים איז געווען ארויסצוזעהען, ווי ווייט צופריעדען און גליקליך דער מענש איז, וואס ער האט זיך בעגעגענט מיט דער, וואס ער זוכט, וואס ער ווייל און וואס ער בעגעהרט.

— קיינמאל טרעפט מען אייך ניט אין דערהיים!...

אזוי זאגט צו איהר סאשא, און טאמארא איז איצטיגם מאל צופריעדען, וואס זי האט זיך בעגעגענט מיט סאשא'ן, און זי דערצעהלט איהם אויס, ווי א גוטען פרוינד, אלסדינג, וואס זי האט איבערגעלעבט פאר דער צייט: די געשיכטע מיט מאשא באשטוויטש, וואס איז זעפאנגען געווארען, און די געשיכטע פון איהר אייגענעם ארעסט דערצעהלט זי איהם מיט אלע איינצעלהייטען

און מיט אַלע קלייניקייטען און מיט אַלע בענעגנישען און טרע־
פענישען, און די גרויסע טראַגעריע פונ׳ם קליינעם זיוזיא דערצעהלט
איהם טאַמאַרא. זי קאָן ניט צוזעהען דעם צע׳ פון דער מוטער.
יעדער טאָג זיין דאָרטען אין שטוב קאָסט זי געווּנדן...

דאָס איז אָבער נישט אמת: נישט דאָס איז די הויפט־סבה
פון איהר דערשׂאָגענקייט. די הויפט־סבה בעדאַרף מען זוכען ער־
גיץ אַנדערש... טיעפער... סאשא סאָפראַנאָוויטש דערדט איהר אויס
דאָס האַרץ, טרייסט זי, אז קרבנות כּוזען זיין. אָהן קרבנות קאָן
מען צו קיין אידעאַל נישט גרויכען... און ער ברענט איהר טוי־
זענד ראיות, ווי אַלע מאָל, פון דער אידישער נעשיכטע, און ער
לייענט איהר פאָר א גאַנצע לעקציע פון דער אַלטער אידישער היס־
טאָריע און לאָזט אויס מיט די ווערטער: די אידעע פון יושר,
פרייהייט, גלייכהייט און גערעכטיגקייט — דאָס אַלץ שטעהט ביי
אונז אַזוי הויך, אז אָפילו אין די תפלות ווילען די אידען איינרע־
דען גאָט, אז ער פיהרט זיין וועלט מיט יושר און מיט גערעכטיג־
קייט; און וואָס פאָר א געטלעכע גערעכטיגקייט וואָלט דאָס געווען,
ווען ניט אַלע מענשען זאָלען זיין גלייך?

ווי בוימעהל האָט זיך סאשא סאָפראַנאָוויטש צענאָכען אין
זיין רעדען מיט פרייליין שאָסטעפאָל. עס האָט זיך איהם אויסגע־
דאַכט, אז שוין לאַנג האָט זי נישט אויסגעהערט איהם מיט אזא
אינטערעס, ווי הייַנט. טאַמאַרא האָט איהם דוקא איצטיגס מאָל
געהערט א סך ווינציגער ווי אַלע מאָל; אַצינד איז איהר קאָפ גע־
ווען דוקא ווייט פון דאַנען... מיט איין אויהער האָט זי אויסגעהערט
דעם דאָזיגען סטודענט, דעם פערברענטען אידישען נאַציאַנאַליסט—
און האָט איהם מקנא געווען, אַזוי ווי זי האָט מקנא געווען איהר
חבר׳טע מאשא באשעוויטש, וואָס יענע איז א טהוערין, און זי
נישט...

אין דער גאַנצער צייט, וואָס די יונגע לייט האָבען זיך געפונען
אין פעטערבורג, האָבען זיי זיך זעלטען־ווען בענעגנט, און אז זיי
האָבען זיך בענעגנט, האָט טאַמאַרא קיין צייט ניט געהאַט צו

פערבערנגען מיט סאשא'ן מעהר אלס א האלבע שעה. און אלע מאל האט זיך סאפראנאוויטש אומגעקעהרט צו זיין טעמע: אידענטום, די אידישע היסטאריע, די אידישע שפראך. דערהויפט פלעגט ער איהר שטענדיג פירהאלטען, למאי זי לערנט ניט קיין אידיש. „פאר וואס לערנען מיר אלע פרעמדע שפראכען, — פלעגט ער צו איהר טענה'ען — נאר מיט אונזער אייגען לשון שעמען מיך זיך?"... טאמאראַ פלעגט איהם דערויף ענטפערען מעהר ניט נאר אויף אפטשפען זיך: וואו קען זי דאָ, אין פעטערבורג, לערנען אידיש? וואר וועט זיך אונטערנעמען?... „לאז זי נאר זאגען — ענטפערט איהר דערויף סאפראנאוויטש — לאז זי נאר זאגען, אז זי ווילְ לערנען די שפראך, וועט זיך שוין געפינען אזעלכער, וואס וועט מיט איהר לערנען"...

קוים וואס מע שטויסט זיך, אז דאס מיינט ער זיך! איז אבער טאמארא שטענדיג פערנומען... ניטא קיין צייט... געשעפטען... „פ ר ע מ ד ע ג ע ש ע פ ט ע ן" — רופט עס אן סאפראנאוויטש און ברענגט איהר א פסוק פון שיר־השירים:

שמוני נוטרה את הכרמים —
כרמי שלי לא נטרתי...

„מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין איבער ווייגערט־נער — מיין אייגענעם ווייגנארטען האב איך ניט פערהיט"...

דעם דאזיגען פסוק האט ער איהר איבערגע'חור'ט עטליכע מאל, אזוי אז זי האט דאס שוין אויסגעלערנט אויסוועניג.

טאמארא האט ליעב געהאט אפשפעטען פון דעם רויטען סטו־דענט, דעם פערברענטען נאציאנאליסט. זאגט זי צו איהם אויך איצט מיט א געלעכטער:

— ווי אזוי זאגט איהר דארט? „מע האט מיך געמאכט פאר א היטערין אויף פרעמדע גערטנער — מיין אייגענעם גארטען האב איך פערלאזט"...

— ניט איך זאג, — ענטפערט איהר סאפראנאוויטש — דאס האט געזאגט אמאל שלמה המלך אין זיין שיר־השירים. אך,

פרייליין שאסטעפאל! עס וואלט שוין צייט געווען, איהר זאלט אביסעל בעסער וויסען אונזערע אייגענע ליטעראריש ווערטהען... ווילט איהר, וועל איך אייך עפּיס וווייזען א זאך, וואם וועט אייך געפעלען. דאס איז א פּאעמע, א בלוטיג געזאנג, נו, א פּאגראם־ליעד פון... פון איינעם א בעריהמטען אידישען דיכטער... איך וועל עם אייך לייענען אין אונזער אלטער קלינגענדיגער שפּראך — און טאקי באלד איבערוועצען עם אייך, איהר זאלט עם פערשטעהן.

און סאשא סאפּראנאוויטש וואנדט ניט ביז מע וועט איהם שטארק בעטען, נעמט ארויס פון בוזעם־קעשענע עטליכע בלעט־לעך, אויסגעריסען פון א ביכעל, און לייענט הויך, אויף א קול, די שטארקע מעכטיגע סטראפען פון שטארקען מעכטיגען ליעד, וואס האבען ניט (אזוי מיינט סאפּראנאוויטש) קיין גלייכען אין דער וועלט־פּאעזיע, אין דער שענער קלינגענדיגער שפּראך, וואס האט ניט (אזוי מיינט סאפּראנאוויטש) איהר גלייכען אין דער וועלט־ליטעראטור! און ער שפּריצט בשעת ער לייענט, און ער זעצט־אויבער איטליכס וואנדט צוליעב טאמאר'ן, און ער מאכט מיט די הענד, אפּנים, זי זאל בעסער פערשטעהן, און ניט איין פער־בייגעהער שטעלט זיך אף אויפ'ן טראטואר בעטראכטען דאס פּארעל.

...פון שטאהל און אייזען, קאלט און הארט און שטום,
שמיער־אוים א הארץ פאר זיך, דו מענש, און קום!
קום געה אין שחיטה־שטאדט, זאלסט זעהען מיט דיינע אויגען,
זאלסט אנטאפּען מיט דיינע אייגענע הענד,
אויף צוימען, סלופעס, טויערען און וועגד,
אויף שטייגער פון דער גאס, אויף אלע העלצער,
דאס שוואדרע־פערטריקענט בלוט מיט די געהירען
פון דיינע ברידער'ס קעפ און העלזער.
און אומבלאנזען זאלסט דו צווישען חורבות,
דורך וועגד צעבראכענע מיט אויסגעקרימטע טהירען,
פערביי צעשטירצטע אוווענס, האלבע קוימענס,

ענטבלויזטע שווארצע שטיינער, האלב־פערברענטע ציגעל,
וואו פייער, האק און אייזען האבען נעבטען
אויף דער בלוט־חתונה א ווילדען טאנץ געשפיעלט...

טאמארא שאסטעפאל הערט זיך איין אין די ווערטער. איהרע שענע גרויסע שווארצע אויגען זענען ערנסט. און סאשא מישט־אי־בער א בלעטל פון דער בלוטיגער פאעמא און לייענט ווייטער מיט דעם זעלבען נוסח און מיט נאך מעהר היטץ:

... אנטלויפסט? אנטלויף!
בעהאלט זיך אין א הויף!
אומזיסט!...
אט איז א בערגל מיסט!
דא האט מען צווויי געטוידט: א אידען מיט א הונד...
אין מיטען הויף האט נעבטען זיי איין האק געקאפט,
און היינט האט זיי אהער איין שווויין פערשלעפט,
געשנארכט, געגריבעלט זיך אין זייער אויסגעמישטען בלוט...
שא, מארגען וועט א פרישער רעגען קומען
און אפשווייגקען דאס בלוט אין רינשטאק, ס'זאל ניט שרייען
צום הימל „גוואלד!" פון מיסט ארויס; און אפשר
איז שוין דאס איינגעזונקען אין דעם תהום דעם שטומען
און זויגט די דערנער אן ביי א פלויט א קרומען,
און מארגען וועט די זונן, ווי היינט, ווי נעבטען,
ווי אלע טאג, א ליכטיגע ארויסגעהן
פון מזרח זייט, געמינערט ניט א האר נישט,
און שא, און שטיל, און גלייך ווי גאר נישט...

און טאכיארא'ס שענע שווארצע גרויסע אויגען ווערען נאך גרעסער און נאך שענער, און זי דערמאנט זיך אינ'ם „זונטאג", וואס דא אין פעטערבורג, וואס זי אליין האט איהם ניט בייגעוואהנט, נאר אנגעהערט זיך פון אנדערע, און זי רופט זיך אן צו סאשא'ן:

— ווי אזוי היסט ער, אייער פאעט?

— מ י י ן פּאָעט — ענטפערט איהר סאשא מיט א ביטער שמייכעלע — הייסט ביאַליק, חיים נחמן ביאַליק.

— אָט דער ביאַליק איז א פּאָעט! א דיכטער!... אנו, לייענט נאָך אַביסעל.

אודאי דאַרף מען סאשא סאפראַנאָוויטש בעטען, ער זאָל לייענען ביאַליקען נאָך אַביסעל! סאשא טהוט איהר די טובה, מישט נאָך א בלעטעל פון דער דאָזיגער בלוטיגער פּאָעמא און לייענט ווייטער:

און דו פעררייסט דעם קאָפּ — ניטאָ קיין היטעל!
א דאָך, א שטומער דאָך מיט שווארצע שינדלען;
אָט הענגט א שפּין — געה פרעג דעם גרינעם שפּין,
ער האָט אַלסדינג געזעהען, ער איז איין עדות,
איין לעבעדיגער עדות אויף דעם בוידעם.
לאָז ער זשע דיר דערצעהלען אַלע מעשיות:
א מעשה פון א בויך מיט פעדערען געפילט,
פון נעזלעכער מיט נעגעל, קעפּ מיט האָמערס,
פון מענשען נאָכ'ן קוילען, קאָפּ אַראָפּ, ווי גענג,
צום באַלקען פונ'ם בוידעם אויפגעהאָנגען,
און פון א קינד איין איינגעשלאָפענעם מיט זיין מאַמעס
צעשפּאָלטענער און טוידטער ברוסט אין מייַלכען,
און נאָך א קינד א לעבעדיגם צעריסען
אין איינעם מיט זיין לעצטען שריי אויף צווייען —
א האַלבער מא...!

און טאַמאַרא דערמאָנט זיך אין זיוויא'ס טוידט, וואָס די אַלטע ניאַניא האָט איהר דערצעהלט, און עס שטעלען זיך איהר טרערען אין די אויגען. און סאשא מישט איבער נאָך א בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמא און לייענט ווייטער:

אַרויס־קריך, מענש, קום ווייטער, כ'וועל דיר ווייזען
בעהאַלטענישען — שטאַלען פון חזירים,
און זעה מיט דיינע אויגען אַלע מיסטען,

וואו דיינע ברידער, חשמונאים'ס יורשים,
די אייניקלעך פון אייביגע קדושים,
אין יעדער לאָך צו דריי מיניט האָבען
אין יענעם שחיטה־טאָג זיך אויסבעהאלטען...
איצט גיבט אַראָפּ אין טהאל, דאָרט גרינט א גאָרטען.
אין גאָרטען שטעהט א שטאל, די טוידטע שטאל, —
עס לייגען דאָ אין שטאל צעווואָרפען רעדער,
צעבראָכענע, מיט בלוט און מארך פערשפּריצט,
מיט שפּיצען אָפּענע און אויסגעשטרעקטע,
ווי פינגער מערדערישע צו עמיצעמס א האלז.
וואָרט־אויס, פּאַרנאַכט, ווען פייערדיג און בלוטיג
וועט אונטערגעהן אין מערב־זייט די זונן —
זאלסט דו זיך שטיל אַריינ'גנב'ענען אין שטאל
און ווער פּאַרפּאלען דאָרט אין תהום פון שרעק...
— נו, און ווייטער? קיין אייניציגער ליבטיגער שטראהל? קיין אייניציגער פרייליכער אקקאָרד? קיין ברעקעל האָפענונג אויף מאָר־גען?...

אזוי זאָגט מאכאַראַ שאָסטעפּאל צו סאשא כאפראַנאָוויטש. אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך א פּאָר בלעט־לעך פון דער בלוטיגער פּאָעמא און לייענט ווייטער:

און מאָרגען גיבט ארוים אין גאָס, בן־אדם,
און זעה א מאַרק, א כאַרק פון לעבעריגען בראָכוואָרג!
דערשלאָגענע, האלב־טוידטע כיינישען־ווערים,
צעבראָכענע און אויסגעקרימטע רוקענס,
פערוויקעלטע אין שמאטעס הויט און בייגער,
מיט קינדער וויסטע קאליקעס, מיט ווייבער,
צום טוידט פערמאטערטע און איינגעדארטע,
א היישעריק, סוף־זומערדיגע פליגען,
בעפאלען טיר און טויער, אלע פענסטער,
בעלאגערען די שוועלען פון הייזער

און שטרעקען־אויס, געלערנטע־צו־בעטלען, קרומע הענד
מיט אויפגעדעקטע רינענדיגע וואונדען,
און יערערער שרייט־אויס זיין פּעקל סחורה,
פּעררייסענדיג די לויזע אויגען צו די פּענסטער,
ווי קנעכט, ווי הינד געשלאָגענע צום בעל־הבית:
א גראָשען פּאַר א וואונד! א גראָשען פּאַר א וואונד!
א גראָשען פּאַר א טאָכטער א געשענדטע!...
— אָט דאָס איז דער טרייסט? א שענע פּערספּעקטיווע! א
גלענצענדע צוקונפט פּאַר א פּאָלק! — זאָגט טאמארא, און סאשא
לייענט ווייטער:
צום בית הקברות מיט די טאָרבעס, שלעפּער!
אהינצו געהט, גראָבט־אויס די ווייסע ביינער
פון אייערע קדושים'ס פּרישע קברים.
שטאָפּט אָן די טאָרבעס, יערערער זיין טאָרבע,
און לאָזט זיך אין דער וועלט אַריין, און שלעפּט זיך
פון שטאָדט צו שטאָדט, וואו ערגיץ א יריד,
און אונטער אַלע פּרעמדע הויבט פּענסטער
זינגט הייזעריגע בעטלערשע ניגונים — — —
— שוין זשע קיין שום האָפנונג אויף שפּעטער, אויף אמאָל?
שוין זשע קיין שום וואונק אויף נקמה?
אזוי זאָגט טאמארא שאָסטעפּאָל, און די נרויסע שענע אויגען
איהרע ברענען... און סאשא, אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט
ער איבער נאָך א בלעטל פון דער בלוטיגער פּאָעמא ביאליק'ס און
לייענט ווייטער:
...א וויסטער מדבר איז זיין הארץ געוואָרען;
קיין איינציג גרעזעל האָס, קיין קערנדעל נקמה!
דו הערסט? זיי קלאָפען זיך אין ברוסט „אשמנו"!
זיי בעטען, א י ך זאָל ז י י די זינד פּערגעבען...
צי זינדיגט דען א שאָטען אויף די וועגע —
א שארבען א צעבראָכענער, א טויטער וואָרעם? —

וואָס בעטען זיי? וואָס שטרעקען זיי די הענד?
א פויסט וואו איז? וואו איז א גרויסער דוננער,
וואָס זאָל זיך אָפרעכענען פאַר אַלע דורות,
און אייגלעגען די וועלט, צעריסען הימלען,
מיין שטוהל, מיין כסא־כבוד איבערקעהרען!...

— א? דאָס איז ווערטער!—רופט אויס טאמארא מיט בעגייסטערונג. — אייער ביאליק איז א דיכטער! א גרויסער דיכטער!!

— מיין ביאליק איז אויך א ייער ביאליק! — זאָגט איהר סאשא. און דאָ ציהט זיך אַוועק ביי זיי א שמועס, וועגען דאָס אידישע פאָלק און וועגען זיינע האָפנונגען, און וועגען זיינע אויסזיכטען, און וועגען זיינע נביאים, און וועגען משיח'ן.

— גלויבט איהר אין משיח'ן אויך? — פרעגט איהם טאמארא.

— געווים! — ענטפערט איהר סאשא און איז גליקליך, וואָס ער האָט א טהעמא צו דיסקוטירען מיט טאמארא'ן, און ער גיט איהר צו פערשטעהן, וואָס ער מיינט משיח, און ערקלעהרט איהר, פאַר וואָס משיח קאָן נישט קומען. ער וויל זי איבערצייגען, אז אין אזא צייט, וועו אין א פאָלק קומען פאַר אזוי פיעל שפאלטונגען, קאָן נישט קומען משיח. משיח קאָן קומען נאָר דעמאָלט, וועו אַלע זאָלען איהם וועלען הערען און אַלע זאָלען איהם וועלען פערשטעהן... משה רבינו, צום ביישפיעל, קאָן איצט ביי אידען נישט אויסנעמען דערפאַר, וויל עס עקזיסטירט ניט קיין גאַנץ אידיש פאָלק, וואָס זאָל זיין פעראייניגט און וואָס זאָל פערשטעהן, אז נאָר אין דער פעראייניגונג איז זיין קראפט...

און סאשא איז צופריעדען מיט זיך אַליין און מיט זיין גלענצענדער רעדע, און ער איז זיכער, אז איצטיגם מאָל האָט איהם נעגאָלטען מעהר ווי אַלע מאָל, און ער איז איבערצייגט, אז טאַכאָט האָט איהם נעהערט און ער האָט אויף איהר נעווירקט, און ער פיהלט נישט קיין פראסט, און ער שפירט ניט, אז עס האָט זיך אויפגעהויבען א ווינד פון דער „ניעוא", וואָס ברענט דאָס פנים, סמאָלעט די נאָז און קריכט אין די ביינער אריין, און ער בעמערקט

נישט, אז זיי ביידע שטעהען ביי דער טהיר פון טאמארא׳ס קוואר־
טיר, און ער זעהט זיך ארום ערשט דעמאלט, וועז טאמארא טהוט
א ציה ביי׳ם גלעקעל.

— קומט אריין, איהר זענט איין איבערגעפרוירענער! — זאגט
צו איהם טאמארא און בעשענקט איהם מיט א קוק פון איהרע שע־
נע שוואַרצע אויגען, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אז א ז ו י
האט נאך אויף איהם טאמארא קיינמאל ניט געקוקט...

* * *

עס איז שוין געווען ניט פריה, אז סאשא סאפראנאוויטש האט
זיך געשלעפט אהיים איבער׳ן סקריפעדיגען גלאנצענדיגען שניי,
אויף די שען־בעלייכטע גאסען פון פעטערבורג. פון דער „ניעווא"
האט געבלאזען א קאלט שניידענדיג ווינטעל, וואס האט דעקוטשעט
מעהר ווי דער ברענענדיגער פראסט, צו וועלכען די מענשען זענען
דארטען געוואהנט געווארען. סאשא׳ס רויט פנים איז געווארען
בלוי און די אויהערען האבען נעסמאלעט. די נאז האט אויך געגוג
געלייטען פון קעלט, און עס האט נישט געהאלפען קיין רייבען און
קיין פערשטעלען זיך און קיין הילען זיך אינ׳ם וואַרעמען שמויסען
קעלנערעל פונ׳ם וואַרעמען ווינטערדיגען פאלטא. נאר וואס פאר
א ווערטה האט דאס אלץ געהאט ביי דעם גליקליכען מענשען אקע־
גען איין וואַרעמען גוטען קוק פון טאמארא׳ס שענע גרויסע שוואַרצע
אויגען, וואס איז געווען געגוג אויף צו פערטרייבען דעם שארפס־
טען ווינד, אויף אפצושוואכען דעם גרעסטען פראסט?... סאשא
האט איבערגע׳חזר׳ט ביי זיך נאך א מאל און נאך א מאל איטליכס
ווארט, וואס טאמארא האט איהם היינט געזאגט, דערמאנט יעדע
בעווענונג איהרע, יעדען קוק, — און עס האט זיך איהם אויסגעווי־
זען, אדער ער האט זיך געוואלט איינרעדען, אז קיינמאל איז נאך
צו איהם טאמארא נישט געווען אזוי גוט, אזוי פריינדליך און אזוי
צוגעלאזט און נאהענט, ווי אצינד, און ער האט אוועקגעפיהרט פון
דארט איצטינם מאל אזוי פיעל האפנונג, ווי נאך קיין מאל נישט
ביז אהער!...

סוף פונ׳ם ערשטען טייל.

צוויטער טייל.

קאפיטעל א.

טאטעס און קינדער.

אינ׳ם סאמע אנהויב פון אונזער ראמאן, אין קאפיטאל א, האבען מיר אויסגעלאזט איציקעל שאסטעפאל און זיין ווייב שיווקע, און אויך דעם אפטייקער סאלאמאן סאפראנאוויטש, ארויסקוקען אויף זייערע קינדער, אויף טאמארא׳ן און אויף סאשא׳ן, וואס זענען געפאהרען אויף פסח אהיים.

— טאמער וואלסט דו זיך דורכגעפאהרען אויפ׳ן וואקזאל?... אזוי זאגט שיווקע צו איהר מאן איציקעל שאסטעפאל און קוקט אויפ׳ן זייגער.

— ס׳א משל! נו, וואס זשע וועט זיין? וועט די טאכטער, הייסט דאס, פריהער קומען? וואו איז דער שכל? — אזוי ענטפערט איהר אף דער מאן מיט א היבשער פארציע ביטערניש, ווי געווהנליך א מאן, בשעת ס׳איז איהם נישט גוט אויפ׳ן הארצען. און טאקי באלד לענט ער זיך איבער ביי זיך אין קאפ, אז אפשר איז דאס א פלאן, ער זאל זיך טאקי דורכפאהרען צו דער באהן. וואס וועט ער אנווערען? און ער נעמט אויף זיך דעם אויבערראק מיט׳ן שירם און לאזט זיך נעהן.

— וואוהין איז? — פרענט איהם שיווקע.

— אין ערגיץ ניט. — ענטפערט איהר דער מאן. — איך רעכען זיך דורכפאהרען אויף א ווייל צו דער באהן, זעהען וואס איז די מעשה, וואס אזוי שפעט...

— האָב איך דאָך דיר נאָך פריהער געזאָגט דאָס אייגענע!
— ס'אַ משל! נו, אם כן, אז דו האָסט געזאָגט, איז וואָס? וואָס האָב איך דאָ פאַרשפּעטינט?
און איציקעל שאָסטעפּאל חאָפּט א דראָשקע און לויפט צו דער באַהן.
דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אָפּטייקער סאָפּראַנאָוויטש, נאָר אָהן ישוב הדעת מיט'ן ווייב, פּשוט מחמת דעם, וואָס ער איז שוין פּופּצעהן יאָהר אַיין אלמן. אונזער אָפּטייקער, ווי ער אליין זאָגט אויף זיך, איז ניט פון די אידעלעך, וואָס לויפּען חתונה האָבען דאָס צווייטע מאל: ערשטענס, האָט ער קיין צייט ניט; צווייטענס, איז דאָ אין שטאָדט נישטאָ פּאַר איהם קיין גלייכען; און דריטענס, אויף וועמען וועט ער לאָזען די אָפּטייק?
אז איציקעל שאָסטעפּאל איז געקומען אויפ'ן וואָקזאל, האָט ער שוין נעטראָפען דעם אָפּטייקער אַרומשפּאַציערען מיט'ן שטעקעלע אין די הענד און מיט די בלויע ברילען אויף די אויגען, נאָר ער האָט זיך געמאַכט, ווי ער בעמערקט איהם ניט, און האָט זיך נעגומען אויסגלייכען זיין זייגער מיט'ן גרויסען זייגער וואָס אויפ'ן וואָקזאל. דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אָפּטייקער; ער האָט אויך אַרויסגענומען זיין גאָלדענעם זייגער און האָט זיך אַוועקגעשטעלט אָקענען דעם וואָקזאל־זייגער, נעקוקט דורך די בלויע בריללען אַרויף און אַראָפּ, בעמערקט, אז זיין גאָלדענער זייגער לויפט כמעט אויף אָנדערטהאַלבען מינוט. דאָס אייגענע האָט בעמערקט אויך שאָסטעפּאל אויף זיין זייגער, אז ער לויפט אויף כמעט פינף מינוט. די עטליכע מינוט אונטערשיעד האָבען אַרויסגערופען צווישען אונזערע צוויי שכנים אַיין אומגעריכטען געשפּרעך, וועלכען מיר נעבען איבער פּינקטליך, נאָר מיר קאָנען נישט זאָגען נענוי, וועל פון די צוויי האָט אָנגעהויבען צו רעדען דער ערשטער.
— קיינמאל נישט געגלויבט, אז מיין זייגער לויפט.
— איך אודאי נישט!
— א חידוש, מיין זייגער גאָהט ריכטיג נאָכ'ן שטאָדט־זייגער.

— אפנים, פערשפעטיגט דער פאיעזד?
— ווי קומט דאס, דער שנעל־צוג זאל פערשפעטיגען?
— עס מאכט זיך... איהר וואלט אויף עמיצען?
— און איהר?...

און ביידע פאטערס לענגען אריין די זייגערס אין די טאשען, צענגעהען זיך, איינער אהער און דער אנדערער אהין, געפינען נישט מעהר קיין שמועס־מאטעריאל.

מאהלט אייך, עס רעדט זיך נאר אזוי. זיי זאלען וועלען, זיי זאלען ניט זיין קיין גדלנים און קיין עקשנים, וואלטען זיי שוין געפונען מאטעריאל אויף צו רעדען. יעדער פון זיי וואלט שוין געהאט וואס צו דערצעהלען און צו דערצעהלען. יעדער פון זיי האט געהאט א הארץ פול מיט וועהטיגען, וואס האבען זיך געבעטען ארויסגערעדט צו וועלען, אויסניסען זיך, נאר יעדען פון זיי איז ניט אננעשטאנען דאס צו טהון פריהער פאר'ן צווייטען.

„וואס פאר א מחותן איז מיט מיר אט דער ארעמער אפטייקער?" — האט זיך געטראכט שאסטעפאל און געמאכט מיט'ן שירם.

„איך האב פיינט אט דעם אידאש מיט'ן שירם און מיט די שוואַרצע אויגען, וואס קוקען גלייך אין דער נשמה ארין!" — האט זיך געטראכט סאפראנאוויטש דער אפטייקער, און ביידע האבען זיי שפאציערט איבער ברייטען וואקזאל, דער אהער און דער אהין, איטליבער מיט זיין „פעקעל", פערבארגען טיעף ביי זיך אין האר־צען.

אין וואס, אשטייגער, האט געקאנט בעשטעהן איציקעל שאס־טעפאל'ס „פעקעל", אז די נעשעפטען זיינע, ברוך־השם, געהען גוט? ער האט היינטיגען ווינטער געהאט א וואהלע טורמע, דאס הייסט, ער איז, חס ושלום, ניט נעזעסען אין טורמע, ער האט נאר צוגעשטעלט אהין פראוויאנט, און האט אננעטראפען אויף א גוטען סמאטריטל, א „גוי וואס נעמט א קערבל"... היינט האט ער צו־נעשטעלט האלץ אין די קאזארמעס, דאס איז אויך געווען קיין מעשה ניט פון א „פאררישאד". איז אבער „קאזנא" — צופיעל הענד און

אלע נעמען: דער „אונטער" נעמט, דער „אבער" נעמט, דער קא־פּיטאן נעמט, דער קאמאנדיר נעמט, דער אדיוטאנט נעמט, דער גענעראל נעמט - נעמען זאל זיי די חלירע, וואהרום לא די זיי נע־מען צו דאם געלה, נעמען זיי נאך ארויס דאם געוונד, — „קאזנא"... היינט האט ער נעהאט א פּאר עסקים׳לעך, לאדענישען. איציקעל שאסטעפּאל, דאדפט איהר וויסען, איז א איה, וואם האט ליעב זיך לאדען מיט דער וועלט. בעת ער מאכט א געשעפט, מאכט ער דאם לכתחילה אזוי, אז ער זאל קאנען נאכדעם לאדען זיך. אז ער שרייבט א קאנטראקט, פערדרעהט ער איהם און פערפּלאנטעט זיך אליין טאקי, נאר אזוי, אז קיין צעהן אדוואקאטען קאנען איהם נאכדעם ניט ארויספּלאנטען. איין אדוואקאט האט איהם אמאל נע־פרענט: — „פּאני שאסטעפּאל! דאדפט איהר שרייבען אליין דעם קאנטראקט און קומען נאכדעם צו מיר, איך זאל אייך אויספּלאנטען, אמעהר, קומט מען לכתחילה צו איין אדוואקאט, וועט ער אייך שרייב־בען דעם קאנטראקט אזוי, אז איהר וועט פערשפּארען נאכדעם לאדען זיך!"

דערוויף ענטפערט איהם שאסטעפּאל נאנץ ערנסט:

— שרייבען א קאנטראקט ביי איין אדוואקאט קאסט געלט.

— און לאדען זיך קאסט קיין געלט ניט?

— וואם זאל איך טהון? איך מוז דאך ראטעווען מיין געלט!

אזוי ענטפערט איציקעל שאסטעפּאל און „ראטעווט" זיין געלד, דאם הייסט, עס קאסט איהם אפּ דריי מאל אזוי פיעל, ער וועדט אפּט בדיל הדל, פערלירט טויזענדער, לאדט זיך אפּ יאהרען־לאנג, קוילעט זיך אויף מעסערם, אום צו געווינען א פּראצעס, און דאם פערשאפט איהם חיות אויף לאנג! נצחון, אמביציע — איז א נרויסע זאך! פּאר זיין אמביציע וועט אייך איציקעל שאסטעפּאל נעהן ביז׳ן האלז אין בלוט! זיינם זאל איבערגעהן — דאם איז נישטא. איציקעל קאן זיך בעריהמען, אז איהם האט נאך קיין מענש נישט נובר נעווען. דער איינציגער מענש אויף דער וועלט, וואם האט איהר נובר נעווען, איז טאמארא!... נאר וואם זאל מען טהון?

א טאַכטער און א בת יחידה, און נאָך א גערַאטענע דערצו, און ליעב האָט ער זי דאָס חיות מיט דער נשמה, ממש עד כלות הנפש! ווי־פיעל מאָל האָט ער זיך שוין אויפגעחאַפט אין דער פריה פון׳ם שלאָף כלא נזלן און געהייסען פאַקעווען דעם טשעמאָדאַן.

— וואוהין איז? — פרענט איהם שיווקע.

— קיין פעטערבורג!... וואָס פאַר א זיצען דאָרט? וואָס פאַר שטודירערן? וואָס פאַר קורסען? וואָס פאַר מעדיצין? וואָס פאַר דאָקטוירים? נאָ דיר שוין מיידלעך דאָקטוירים! טאָמער איז קאַרג!?

אזוי טענה׳ט איציקעל שאַסטעפאָל צו זיין ווייב שיווקע, גלייך ווי זי וואָלט דאָ געווען דער גאַנצער חייב, און ער היצט זיך און ער שמיצט זיך אזוי לאַנג, ביז ער זעצט זיך צוועק שרייבען איהר א בריעף, אויס׳לומר׳ן אזוי, אז זי זאָל איהם האָבען צו געדענקען. און נעמט ער נאָר די פּען אין האַנד, און שטעלט ער נאָר צוועק די ערשטע צוויי ווערטער: „בתי היקרה — טייערע טאָכטער", אזוי געהט איהם אָפּ דער כעס, און ער דערצעהלט איהר, ווי ליעב און טייער זי איז איהם, ווי שטאַרק ער בענגט נאָך איהר, און זי זאָל איהם, למען השם, שרייבען פון איהר געזונד, און וואָס איהר פעהלט, און טאָמער דאַרף זי געלד... און עס ציהט זיך ביי איהם אזוי ווי האָניג, און עס גיסט זיך ביי איהם אזוי ווי בוימעהל, און די גע־פיהלען פונ׳ם הארצען פליסען, פליסען — א מאַרנער פאַטער אָט דער איציקעל שאַסטעפאָל!

יאָ, א מאַרנער פאַטער! עס ברענט אין איהם אודאי א פייער, וואָס ער, איציקעל שאַסטעפאָל, דאַרף זיין איצט אויפן וואָקזאָל גלייך מיט דעם אפּטייקער און ארויסקוקען אויף זיין קינד, וואָס פאַהרט אודאי אינאיינעם מיט׳ן אפּטייקער׳ס קינד פון איין שטאָדט, זיצען אודאי אין איין וואַגאָן און שמועסען!... פון וואָס קאָנען זיי שמועסען? אפשר זענען זיי שוין אזוי שטאַרק בעקאַנט, אז מע שמועסט שוין נאָר וועגען א שדוך?... א קשיא אויף היינטיגע קינ־דער!... און עס בעשלאָגט איהם אוש א שוויים פון דעם גערַאנק,

און ער הויבט אָן שפּאַנען נאָך גיכער און מאַכען מיט'ן שירם נאָך שטאַרקער, און ער מראַכט זיך:

— ווי קומט צו מיר אזא טאַכטער?...

* * *

די זעלבע קשיא, וואָס איציקעל שאָסטעפּאָל האָט נעפרעגט אויף זיין קינד, האָט סאָלאָמאָן סאפראנאוויטש נעפרענט אויף זיין קינד:

— ווי קומט צו מיר אזא זוהן?

דעם אפטיקער'ס נעשעפטען נעהען אויך ניט שלעכט. די אפּטייק האָט זיך איהם שוין לאַנג אויסגעצאָהלט, און ער קאָן שוין אפּלענגען אמאָל איין איבעריג קערבעל אין באַנק, און ער קלערט שוין וועגען א הייזעל איין איינענם, טאקי ניט ווייט, אויף דער זעלבער וואסילטשיקאָווער גאס. דאָם הייזעל נעהערט צו איין אלטער מויד א כריסטין, וואָס קומט אריין צו איהם אין אפטייק כמעט אלע טאָג מיט א גרויסען הונד („העקטאָר" רופט מען דעם הונד), קויפט א נארישקייט פאר פינף גראשען און רעדט־אפּ א האַלבע שעה און אמאָל נאָך מעהר. זי רעדט איהם צו, ער זאָל קויפען איהר שטוב מיט'ן גאָרטען, זעהר א טייערער גאָרטען, — וואו איז נאָך דאָ אזא גאָרטען מיט אזעלכע ווייגשעל און מיט אזעלכע בארען, מיט אזא קעלער, מיט אזעלכע שטאהלען, ווי ביי איהר?

סאָלאָמאָן סאפראנאוויטש האָט ליעב סאשא'ן און האַלט זיך מיט איהם גרויס, פערגעטערט איהם און פערשטעהט איהם ניט... ער שרייבט זיך איבער מיט זיין זוהן וועגען אלסרינג און האָט פון איהם זעהר אפּטע בריעף, זעהר שענע בריעף, אבער אזעלכע מאדנע בריעף, וואָס ער פערשטעהט זיי ניט. סאפראנאוויטש פערשטעהט ניט זיין זוהן. ער האָט שוין לאַנג געוואָלט ארויסבעקומען פון איהם, וואָס איז דאָס, וואָס ער האַלט זיך אזוי פעסט אין אידישקייט? וואָס איז דאָס? צי איז דאָס ביי איהם א רעליגיעזע איבערצייגונג? צי איז ער פרום געוואָרען? אויב אזוי, איז דאָס נישט מעהר ווי א פּסי־

כאָ (ער האָט נישט געוואָלט אַנרופען דאָס מיט'ן נאָמען „משוגעת"). האָט איהם דערויף סאָשא בערוהיגט, אַז עס האָט ניט צו טהון מיט רעליגיע, נאָר מיט נאַציאָנאַל־געפיהל, מיט ליעבע צום פאָלק, מיט אמת'ען ריינעם פאַטריאָטיזם...

א פערקעהרטע וועלט געוואָרען! סאָלאָמאָן סאָפראָנאָוויטש, וועלכער האָט זיך אַזוי פיעל געפאָנט איבער בילדונג, געלענען ער־גיץ ביי זיינע פינסטערע פאַנאַטישע עלטערען אויף א בוידעם און געשטודיערט לאָטיין, אַנטלאָפען פון דער היים א באָרוויסער, געהונ־גערט און אָפגענעבען עקזאמען אויף פארמאציע, קוים דערלעבט וועלען א פראָווינזאָר, פריהער גוט פערשוואַרצט געוואָרען איידער מע האָט איהם צוגעלאָזט צום עקזאמען, און איצט, אַז נאָט האָט איהם געהאָלפען, ער איז שוין איין אפטייקער, מיט א נאָמען, מיט א רענאָמע, פערקעהרט צווישען כריסטען (פון אידען אַנטלויפט ער), דאַרף ער, סאָפראָנאָוויטש, האָבען א זוהן, וואָס שרייבט איהם אַזעלכע בריוולעך:

„ליעבער פאָטער! — שרייבט סאָשא אין איינעם פון זיינע בריוולעך צום פאָטער. — דו מוזט אַננעמען, אַז די צייטען בייטען זיך. די ראָלע פון זינגען „מה יפית" פאַר'ן פּריץ איז אַריבער! די מאָדע פון קריכען אויף די קניע פאַר אלץ, וואָס איז ניט אידיש, איז אוים מאָדע"...

אין איין אַנדער בריעף צום טאָטען שרייבט סאָשא כמעט אַזוי:

„ליעבער פאָטער! וויליען מיר באמת געווינען די סימפאָטיע פונ'ם רוסישען פאָלק, דאַרפען מיר זיי ניט ווייזען, אַז מיר זענען בעסער אַדער ערגער פון זיי; מיר דאַרפען זיי נאָר ווייזען, אַז מיר זענען אַזוי גוט, אַזוי ווי זיי... און דעמאָלט בין איך איבערצייגט, אַז אויב דער קאמף, וואָס דאָס פאָלק פיהרט, וועט נעראָטען, וועלען מיר ניט דאַרפען קיין זכות אבות מיט קיין רחמנות מיט קיין טובות"...

אין א דריטען בריעף שרייבט סאָשא צום טאָטען נאָר אַזוי:

„לייבער פאָטער! עס איז, כלומר, א שאנדע, וואָס איך בין דאָרף זיך איבערשרייבן מיט דיר נישט אויף אידיש. דו ווייסט גאַנץ גוט, אז איך האָב ליעב די רוסישע שפראַך מיט דער רוסישער ליטעראַטור. נאָר למאי זאָלען מיר נישט בענוצען זיך מיט אונזער אייגענער נאַציאָנאַל־שפראַך, אז מיר האָבען זי? פאַר וואָס זאָלען צוויי דייטשען, פראַנצויזען אָדער פוילען יא קאָנען זיך צענויפרעדען מיט זייערע אייגענע, וועו זיי קומען זיך צענויף ערגיץ אין אַמעריקא, אָדער וויים איך וואו, אין עק וועלט, — און מיר נישט? מיר, וואָס זענען מעהר עמינראַנטען פון אַלע עמיגראַנטען אין דער וועלט, מיר, וועלכע עמינרירען פון אברהם אבינו'ן אָן, דאַרפען אונזער נאַציאָנאַל־שפראַך האָבען א כך נויטיגער פון אַלע אַנדערע פעלקער! שטעל דיר פאָר, לייבער פאָטער, אז איך וואָלט געוואָכסען פון קינדוויי אויף ערגיץ אין אַיין אַנדער לאַנד און זאָל איצטער קומען צו פאָהרען אהיים, וואָלטען מיר ביידע, א זוהן מיט א פאָטער, נישט געקאָנט זיך אויפרעדען! איך בין א בעלן געווען זיך אָנפרענען ביי מיינע דייטשע און פוילישע חברים, אויף וואָס פאַר א לשון זיי שרייבען זיך איבער מיט זייערע עלטערען, האָבען זיי מיך אויסגעלאַכט און האָבען מיר געענטפערט צוריק מיט א פראַגע: אָט ביזט דו א איד, ווי אזוי שרייבסט דו צו דיין פאָטער, נישט אויף אידיש?... דו פערשטעהסט דאָך שוין, לייבער פאָטער, אז איך בין געוואָרען נאָך רויטער, ווי איך בין"...

דער אפטייקער קאָן ניט פערשטעהן: ווי קומט צו איהם אזא זוהן?... און ער בעשולדיגט זיך אַליין, וואָס ער זיצט פופצעהן יאָהר איין אלמן, וואָס איבער דעם איז סאשא געוואכסען אָהן א מוטער, זיך צענויפגעקומען וועו ווייסט מיט וואָסערע חברים אין גימנאַזיע... און ער דערמאָנט זיך, אז צו סאשא'ן פלעגען קומען די אָרעמסטע שילער, יונגלעך אָפּגערישענע, וואָס האָבען געלערענט פריהער אין דער „תלמוד־תורה", צווישען זיי איינער דעם שוחט'ס אָדער דעם רב'ס א זוהנדעל, קאָטלער אָדער קעסלער איז זיין נאָמען — ער האָט שוין פערגעסען. ער געדענקט נאָר, אז די גימנאזיאַלע אוני־

פֿאַרם האָט זיך צו דעם קאָטלער'ען אָדער קעסלער'ען אַווי געפּאַסט, ווי צו א חזיר א נאָזבאַנד, אז בסך־הכל זענען די הערעלעך ביי איהם געווען געגרייזעלט, דער רוקען איינגעבויגען, דאָם היטעלע פלעגט ער טראָגען תמיד אַרויף, און רעדען האָט דאָם געהערט מיט „דער חית", אונטערגעחאַרחעלט: „סאָפּחאַנאָוויטש".. חוסקאַיא היסטאָריא"...

„א חרפה און א בושה פאַר גויים! — אַווי פלעגט זיך טראַכטען דער אַפּטייקער און רויט ווערען ביז אויף יענער זייט אויהערען! — אַלעמען, אַלע „אידלאַקעס", גלוסט זיך שטודיערען!... אַלע קבצנים קריכען אין גימנאַזיע!"...

און אונזער אַפּטייקער איז בייז סכנות אויף די „אידלאַקעס־קבצנים", וואָס קריכען אין גימנאַזיע און ווילען שטודיערען... ער האָט נאָר פערגעסען, אז ער איז אליין א „אידלאַק", אליין געווען איין אָרעמאַנס א קינד, אליין געשטודיערט לאַטיין אויף א בוידעם...

* * *

ביי'ם אָנקומען פון אונזערע יונגע העלדען איז דאָם בעגעגנעניש געווען ניט אַזוי, ווי עס וואָלט בעדאַרפט צו זיין. עפּים האָט דאָ געפעהלט, אז אַלע, כאי די טאַטעס, סאי די קינדער, זאָלען זיך פיהלען פאָלשטענדיג גוט אוו באמת גליקליך. טאַמאַרא שאָסטע־פאל איז דוקא אַרויפגעפאַלען אויפ'ן פאָטער'ס האַלז און האָט מיט איהם צעקושט זיך. סאשא סאָפראַנאָוויטש האָט זיך דוקא אויך אַרומגענומען מיט'ן אַפּטייקער, ווי א זוהן בעדאַרף זיך אַרומנעמען מיט א פאָטער, — אָבער עס האָט ביי די ביידע געפעהלט די אמת'ע פריינדליכקייט, די גליקליכע שמחה, די ניט־געמאכטע התפּעלות, דאָם נאַטירליכע אויפגערעגט־זיין, אז אַלע און אַלעס זאל זיך דרעהען פאַר די אויגען, דער קאָפּ זאל זיין צעטומלט, דאָם האַרץ זאל זיין איבערפילט און עס זאל זיך אוש גלוסטען ווייגען פאַר פרייד...

בייד טאַטעס האָבען בעטראַכט זייערע קינדער. איציקעל שאָסטעפאל האָט בעטראַכט זיין טאַכטער מיט'ן קליינעם שוואַר־

צען איינפאך־ביליגען היטעלע (אהן פעדערען) אויף די שענע גע־
דיכטע שוואַרצע געגרייזעלטע האָר, מיט ן קליינעם שוואַרצען רייי־
זענטאשעל, מעשה מאנסביל, אָנגעטהאָן איבער דער הויכער ברוסט,
און מיט איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען, וועלכע זענען איצט
געווען איבערגעצויגען מיט א מאַדנע מעלאַנכאָליישען טרויעריגען
ערנסט, און אויסגעוואַכסען איז זי, אויסגעוואַכסען !... און ער האָט
זיך געטראַכט:

— אָט דאָס איז מיין טאַכטער?...

דאָס זעלבע האָט געטראַכט אויך דער אַפטייקער, בעקוקט דורך
די בלויע ברילען זיין סאַשא'ן, ווי ער איז דאָס אַביסעל אויסגע־
וואַכסען, ווי שען ער איז געוואָרען. מערקווירדיג: געלע האָר, א
שפיצעדיג גע̈ל בערדעל, איין אויסגעבויגענע נאָז, איין אמת'ע אי־
דישע נאָז !... דער אַפטייקער וויל נעמען ביי'ם זוהן דאָס געלע
טשעמאָדאַנטשיקעל; סאַשא לאָזט נישט, ער קאָן אַליין.

— דו קענסט זיך ניט מיט אונזער שכנ'ס טאַכטער, פריילין
שאַסטעפאַל? — מאַכט סאַשא צום פאָטער און שטעלט איהם פאָר
מאַמאַרא'ן, וועלכע שטעלט־פאָר סאַשא סאַפראַנאָוויטש פאָר איהר
פאָטער און זי זאָגט צו איהם:

— דאָס איז דעם אַפטייקער'ס זוהן. מיט'ן פאָטער ביזט דו
דאָך בעקאַנט פון לאַנג?

און אַלע פיער וויסען ניט וואָס צו טהון, ווער און וואוהין
עמיצער זאָל גיהן פריהער. און אַלע פיער זאָגען איינס צו דאָס
אַנדערע:

— נו? פאָהרען מיר?

און אַלע פיער ענטפערען איינס דעם אַנדערען:

— פאָהרען מיר.

און קיינער פון די פיער וויסט נאָך נישט, ווי אַזוי מע וועט
פאָהרען, און אַז מע קומט ארוים פונ'ם וואָקזאַל, און די טרעפער
חאַפען די פעקלעך אונטער די הענד, און די עקיפאַזשען־פיהרערס
מיט די איזוואָזטשיקעס גוואַלדעווען, און די פאַליציסטען קאָ־

מאנדעווען, פאהרט צו א פאטאן, און איידער מע קוקט זיך ארום, לויגען שוין די פעקלעך פון אויבען אויפ'ן פאטאן. מע דארף מעהר ניט ווי איין פאטאן — מע זיצט אין איין הויף, צו וואס זאל מען אויסברענגען אומזיסט געלר?

אין פאטאן גאנץ אויבען זיצען איציקעל שאסטעפאל און סא־לאמאן סאפראנאוויטש, און אקענען זיי, אויף א בענקעלע — זייערע קינדער: טאמארא און סאשא. און דער פאטאן קאטשעט זיך אי־בער די נאר־וואס אפגעדעקטע שטיינער, און די רעדער שפריצען די נאך ניט צוגעטריקענטע ערב־פסח'דיגע בלאטע, און דאס ווינ־טעל, וואס בלאזט, איז א מילד וואהרעם ווינטעל, איין ערב־פסח'־דיגם, און די לופט שמעקט מיט ערב פסח, מיט דעם בעקאנטען לויבען ריח פונ'ם לויבסטען טייערסטען יום־טוב, וואס איז לויב יעדען אידען מיט זיין היסטארישער בעדייטונג, מיט זיין בעפריי־אונגם־גייסט און מיט זיין צוזאמענקומען זיך מיט דער צייט פון בענייאונג אין דער נאטור.

— אין דרויסען שמעקט שוין מיט פסח, — בעמערקט איצי־קעל שאבטעפאל, נישט געפינענדיג קיין אנדער טהעמא אויף צו מאבען א רעד מיט זיין ניט־איינגענעמענעם שכן.

— עם וועט שוין באלד אנהויבען גרינען, — וואהרפט אריין דער אפטייקער א וואהרט, אום ניט צו זיצען, ווי א ברוגז'ער מחותן.

— לעבען זאל דער אידישער פסח! — רופט אוים כאשא מיט בעגייסטע,ונג.

— לעבען זאל דער פריהלינג! — פערריכט איהם טאמארא.

— לעבען זאל דער יום־טוב פון בעפרייאונג! — זאגט ווי־טער סאשא.

— לעבען זאל די פרייהייט אליין! — פערריכט איהם וויעדער טאמארא. און עם פערקייטעלט זיך א שמועס צווישען די קינדער. די עלטערען זיצען און הערען זיך איין, און בעוואונדערען זיי, יע־דער לויט זיין השגה, און יעדער פון זיי טראכט ביי זיך אין הארצען איין אנדער מחשבה.

— א קלוגע וועלט נעוואָרען! — זאָגט האלב אירָאָניש, האלב מיט גרלות איציקע׳ל שאָסטעפּאָל׳, און קוקט אויפ׳ן הענטע׳ל פון׳ם שירם מיט איין אפּיקורסיש שמייכעלע.

— א פערקעהרטע וועלט! — ענטפערט איהם דער אפּטייקער און קוקט דורך די בלויע ברילען ארויף, אויף די הייזער.

און דער פּאָעטאָן מיט די פיער פּאַרשוינען פּאָהרט־צו מיט׳ן קנאַק גלייך צום הויז נומער 13, וואָם אויף דער וואָסילטשיקאָווער נאָם.

* * *

אָנזאָגען א בשורה — איז איינע פון די גרעסטע מצוות ביי אידען: עס טהוט הנאה, קיינעם שאָדט עס ניט און קיין געלד קאָסט דאָם ניט.

אז דער פּאָעטאָן מיט די פיער פּאַרשוינען: איציקע׳ל שאָסטע־פּאָל׳ מיט זיין שכן דעם אפּטייקער, מיט זייערע קינדער טאָמאַראַ און סאַשאַ, איז צוגעפּאָהרען צום הויז נומער 13, וואָם אויף דער וואָסילטשיקאָווער נאָם, האָט דאָם די ערשטע דערזעהען נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב זיסע׳ל, וואָם זיצט אינ׳ם זע׳לבען הויז נומער דרייצעהן.

זע׳לבסטפערשטענדליך, אז דעם שוסטער׳ס דירה איז אונטען, אינ׳ם סאָמע קע׳לער; און מחמת די פענסטער נעהען ארויס גלייך אויפ׳ן טראָטואַר, דערפּאַר האָט דער שוסטער א גרויסען שאָנם צו זעהען יעדען דורכגעהער און יעדען דורכפּאָהרער פריהער און נעהענטער פון אַלע אַנדערע איינוואָהנער וואָם אין הויז.

— זעה נאָר, וועד איז דאָם צוגעפּאָהרען צו אונז אַווי בריים? — רופט זיך אָן נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב זיסע׳ל און פליהט ארויס אין דרויסען, בשעת נחמיה דער שוסטער מיט זיינע צוויי בנים זענען פערטיגעפט אין דער ארבייט, שלאָגען פלעקלעך אין די נייע באָטינקעס, וואָם שיווקע שאָסטעפּאָל׳ האָט זיך בע־שטעלט לכבוד פסח. און ביידע בנים, חיים און בעני, בויגען זיך גלייך מיט דער ערד און קוקען זיך איין אינ׳ם פּאָעטאָן, פון וועלכען

סאשא איז אראָפגעשפּרונגען דער ערשטער, נאָך איהם טאָמארא, און נאָך טאָמארא'ן שוין ביידע שכנים: דער אפּטייקער מיט'ן שטעקעלע און איציקל שאָסטעפּאל מיט'ן שירם.

— מיר האָבען געסט! — זאָגט חיים, און בעני האָפּט איהם אונטער:

— ציוניזם, סאָציאָליזם, בורזשואזיע און פּראָלעטאריאט!

— וואָם הייסט דאָס? — פרענט דער פּאָטער, און זיינע ביידע זיהן געבען איהם צו פערשטעהן, אז דאָס זענען נעקומען פיער פּאָרשטעהער פון פיער פערשיעדענע פראקציעס. און צווישען פּאָטער מיט די קינדער נעהט אוועק א שמועס וועגען ציוניזם, סאָציאָליזם, קאָפּיטאָל און פּראָלעטאריאט, און נחמיה דער שוסטער קאָן ניט פערשטעהן, וואָם פאר א פּראָלעטאריער איז סאָפּראָנאָוויטש דער אפּטייקער? א פּראָלעטאריער ווערד אָנגערופען ביי'ם שוסטער איין אָרעמאָן, און איין אָרעמאָן קאָן זיין נאָר דער, וואָם האָט ניט אויף פּסח. ענטפערט איהם דערויף דער עלטערער זוהן חיים, אז מע קאָן האָבען אויף פּסח און דאָך זיין א פּראָלעטאריער.

— א פּראָלעטאריער ווערד אָנגערופען יעדער, וואָם אַרבייט פאר געלט צוליעב דער בעקוועמליכקייט פון דער בורזשואזיע, אזוי, אז א פּראָוויזאָר איז אלץ איינס, וואָם א שוסטער.

— להבדיל! — זאָגט דער פּאָטער און קלאָפּט־אַריין א צוויפּק אין איין אָבצאָם פון א שטיוועל, און פונקט צו דעם וואָרט „להבדיל" קומט אָן אונזער אלטער בעקאָנטער, דאָס פרייליכע שניידערעל יודעל קטנתי, מיט א פּאָרטינען פּסוק און מיט א קלעה נאָך אויף דער שוועל:

— ע ל י ש ר א ל ו ע ל ר ב נ ן — ס'זאָל א רוח אין זייער טאָטען אריין, אונזערע אידעלעך מיט אונזערע רבנים, די קאָזיאָנע מיין איך,—דאָס געה איך פון איהם טאקי, פונ'ם ראָבינער,—דערפאר וואָם מע טיילט ניט קיין מעות־חטים, ווי ס'געהערט צו זיין; דעם, וואָם מע דארף, דעם גיט מען ניט, און וועד עם האָט א צד אין באָד, און וועד ס'איז א שטיקעל שמעלקע, דער נעמט, נעמען

זאָל זיי אַ חלירע! וואָס טויג אייך? איך האָב איהם געגעבען מ כ ל ה ב א ב י ד י — וואָס ס'איז מיר נעקומען אין מוי אַריין, האָב איך איהם געזאָגט, דעם שענעם רב: „מיה נפשך, זאָג איך, האָבען מיר אייך אויסגעקלויבען, זאָג איך, פאַר ראָבינער אין שטאָדט, דאַרפט איהר, זאָג איך, אין זינען האָבען אַרעמע לייט, אלא ניט, זאָג איך, איז דאָך למה זה אנכי, זאָג איך, כאָכט רש"י: שא מיני מיקיטא זא טשולאָוויק? !"...

דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל איז געלאָפען אַרויף צו דער נגידית שיווקע שאָסטעפאָל אָנזאָגען איהר א בשורה, אז איהר טאָכטער איז געקומען, ניט מהמת זיסעל די שוסטערין איז אזא גוטע פריינדין מיט דער נגידית'טע, נאָר פשוט וויל ס'איז א מצוה ב"י אידען אָנזאָגען יענעם א גוטע בשורה: „גאָט לויעב אייך מיט אייער גאָסט, אייער טאָכטער איז געקומען!" — האָט זי אָבער פערשפּעטיגט (דער קבצן האָט קיין גלויק ניט!). די מצוה האָט אויכגעהאָפט חוה די אידינע, וואָס איז געלאָפען צוריק פון די טרעפ אַראָפּ.

— שוין, שוין, אומזיסט אייער טרחה! מע ווייכט שוין!...

און אז די שוסטערין איז געגאַנגען צוריק, האָט זיך טאַמאַרא שוין געקושט מיט דער מוטער, און די מוטער האָט געווויינט אויף דער טאָכטער'ס האַלז, זהר שטאַרק געווויינט! זי האָט, אַפּנים, געוואָלט אויסווויינען אויף דער טאָכטער'ס האַלז איהרע אַלע צרות, וואָס זי האָט דאָ איבערגעטראָגען פון דער צייט, וואָס די טאָכטער איז אַוועקגעפאָרען. צרות פון בענגען, צרות פון בזיונות פאַר לייטען, צרות פון עלענד, צרות פונ'ם מאַן, וואָס לאָזט אוים זיין בי־טער האַרץ אַלע מאָל צו איהר — און א קשיא וואָס א כאַמע קאָן ווייגען!...

שיווקע שאָסטעפאָל האָט זיך נאָך נישט אָנגעקוקט זאָט אין איהר טאָכטער, איז שוין געקומען חאָסקע דאָס שטוב־מיידל מיט א נייעס:

— דער איד פונ'ם האַלץ איז דא, ער ווי זיך זעהען מיט טאַמאַראַן.

— אָט האָסט דו דיר די אַנערע טעג יום־טוב! אין דער ערד אריין! — זאָגט שיווקע.

— רוף איהם אריין! — זאָגט טאמאראַ און עס קומט אריין ליפּא באשעוויטש מיט'ן בעזעם־באָרד אָפּגעמען פון טאמאראַ'ן א גרוס פון זיין טאָכטער מאשא, און טאמאראַ נעמט איהם אויף זעהר פריינדלעך, פיהרט איהם אריין בעזונדער אין א חדר, און זעצט זיך אַוועק מיט איהם שמועסען וועגען זיין טאָכטער מאשא. און איציקעל שאָסטעפּאָל בלייבט־איבער מיט זיין פרוי שיווקע אינ־צווייען, קוקען זיך איבער אָהן ווערטער, און יעדער פון זיי לאָזט ארויס א זיפץ פונ'ם טיעפּען, טיעפּען הארצען...

קאַפּיטעל ב.

פּסח צום סדר.

ווער איז אָט דער שענער קעניג מיט די גרויסע שוואַרצע אויי־גען, מיט דעם שענעם שוואַרצען געקרייזעלטען באָרד, אין די ווייי־סע זיידענע קלייַדער, מיט'ן ווייסען זיידענעם היטעלע און מיט די ווייסע זיידענע שיכלעך, וואָס זיצט אויבען־אָן אָנגעלעהנט אויף דעם עסעבעט אזוי רוהיג, און אזוי מילד, און אזוי גוט, און אזוי פריינדלעך צו יעדען? זאָל דאָס זיין איציקעל שאָסטעפּאָל, דער שטענדיג פערטראָגענער, צעטראָגענער, פערהאוועטער, פערטאָרע־ראָמטער איציקעל שאָסטעפּאָל? וואו איז אהינגעקומען זיין אונרו־היג פּנים, זיין אייַלעניש, זיין לויפּעניש, זיינע געשעפּטען מיט זיינע דרעהענישען, פערדרעהענישען און לאָדענישען מיט „קאזנא", מיט מענשען און מיט דער גאנצער וועלט?

ווער איז אָט די פרעכטיגע קעניגין, וואָס זיצט איהם ביי דער רעכטער האנד מיט אזא גדלות, אויסגעציערט מיט פערעל און מיט ברילאַנטען, וואָס בלישטשען און פינקלען קעגען דעם פינקעלדיגען ווייַן, וואָס אין די גלאַנצענדיגע פּלעשער, און געבען־צו איהר אמא־לעדיג שען פּנים אזוי פיעל חן און גדלות, אז ס'איז גאָר נישט צו

דערקענען אין איהר די שטענדיג פערזאָרגטע און פערצאָרעגדיגטע שיווקע שאָסטעפּאָל, וואָס ווערד פערשוואַרצט ביי איהר מאַן דעם דעספּאָט אין עושר און כבוד?...

ווער איז אָט די גלענצענדע, מאיעסטעטיש שענע פרינצעסין, מיט די גרויסע שענע שוואַרצע אויגען און מיט די גלענצענדע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, וואָס פּאַסען זיך אַזוי צו דעם ווייסען קלייד, וואָס די מוטער האָט מיט טרערען גע׳פּועל׳ט ביי איהר, זי זאָל דאָס אָנטהון חאָטש איין מאָל צוליעב איהר און צוליעב דעם הייליגען יום־טוב, און זי האָט איהר צוליעב געטהאָן, נישט געקאָנט צוזעהען דער מאַמע טרערען?...

דאָס איז געשעהן באַלד נאָך ליכטבענשען. דער פּאָטער איז נאָך נעוואָן אין שוהל, די מוטער איז געשטאַנען איין אויסגעציערטע אין זייד, אין פּערעל און אין ברילאַנטען, אקענען א האַלב טוץ גרויסע שענע זילבערנע לייכטער, מיט איין אַלטען זיעבענרעהרינגען קאַנדעלאַבר אין מיטען, מיט אויפּגעהויבענע הענד צו די צוגעמאַכטע אויגען, געבענשט ליכט און שטילערהייד געווייגט, אַזוי שטיל און פערבאָרגען, אז נאָר ע ר אַליין, נאָט ברוך־הוא, זאָל הערען... און טאַמאַרא איז זיך נעזעסען ביי׳ם טישעל אָן א זייט אין איהר געוועהנליך שוואַרץ וואַכעדיג קלייד איבער א ביכעל און האָט נעלייענט, און אפשר איז זי נעזעסען אַזוי און האָט נעטראַכט...

אָפּגעבענשט ליכט, איז די מוטער צוגענאַנגען צו דער טאַכטער, אויסגעקנאַקט זיך אַלע פינגער און אַוועקגעזעצט זיך נעבען איהר און ענומען רעדען איבער איהר, חלילה ניט נעשטראָפּט, נאָר אַזוי מיט גוטען אויסגערעדט זיך דאָס האַרץ פּאָר איהר קינד, איהר אייניציגער טרייסט אויף דער נאַנצער וועלט, איבערגעגעבען אין האַלבע וועלטער און מעהר אויפ׳ן וואונק אַלץ, וואָס זי שטעהט־אויס פון איהר מאַן... זי בעשולדיגט איהם חלילה ניט און בעקלאָגט זיך ניט אויף איהם, הלואי זאָל איהר קינד ניט האָבען קיין ערגער לעבען, ווי זי האָט ביי איהר מאַן, נאָר א מאַן איז דאָך נישט מעהר ווי א מאַן, ובפרט נאָך אַזא פערטראָגענער בעשעפּטיגטער

מענש ווי ער, וואָס לעבט אַליין נישט אויף דער וועלט, אחוץ שבת און א חוץ יום־טוב, און וואָס לאָזט אוים תמיד זיין ביטער האַרץ צו איהר, צו דער מוטער, פאַר אַלסדינג: פאַר דעם, וואָס דער סאַמאָוואַר איז ניט אַזוי גיך פאַרטיג, און פאַר דעם, וואָס דאָס לאָדעניש האָט זיך ניט איינגעגעבען, און פאַר דעם, וואָס די מאָכ־טער איז אין פּעטערבורג, — פאַר אַלסדינג, פאַר אַלסדינג קומט־אָפּ זי, די מוטער, און אַלסדינג נעמט זי אָן פאַר ליעב, וואָרום מסתמא הייסט גאָט אַזוי, און אַקעגען גאָט קאָן מען ניט געהן...

אַזוי קלאָגט זיך שיווקע פאַר איהר טאָכטער און ווישט די אויגען, און די אויגען ווילען ניט אויפהערען צו ווייגען. און טאָ־מאַרא ווי׳ איהר ערקלערען, אז ניט גאָט, זי אַליין איז שולדיג, וואָס זי לאָזט זיך טרעטען מיט די פים... און די מוטער הערט נישט אויף אויסצוגיסען איהר פערביטערט האַרץ פאַר איהר טאָכ־טער, וועלכע זי וואָלט וועלען זעהען גליקליך, ווייסט זי ניט ווי אזוי... זי וואָלט זיך וועלען מפקיר זיין פאַר איהר, אַוועקגעבען אָט די נאַנצע ציערונג איהרע, אָט די פּערל׳ מיט די דימענטען, מיט די בריליאַנטען, מיט׳ן נאַנצען לעבען איהרס, אויב עס זאָל זיין נאָר אין דעם די מניעה... צוליעב איהר קינד וואָלט זי, שיווקע שאָסטע־פאָל׳, איציקל׳ שאָסטעפאָל׳ס ווייב, זיך געשטעלט דיענען...

אזוי זאָגט די מוטער, און טאַמאַרא׳ס האַרץ איז געריהרט און די נשמה איז צעווייקט, און זי ווי׳ בערוהיגען איהר מוטער און זי קאָן דאָס ניט טהון. זי ווייסט ניט, ווי אזוי. זי איז אזוי ווייט, אזוי אָפּגערישען פון איהר מוטער!... און די מוטער הערט ניט אויף צו בעקלאָגען זיך אויף איהר פינסטער מזל, וואָס זי האָט נישט פערדיענט ביי גאָט, אז איהר איינציג קינד, איהר אויג אין קאָפּ, זאָל ניט קאָנען ברענגען פאַר איהר מאַמע א קליינעם קרבן, איהר צוליעב טהון אויף אָט אזוי פיעל׳, פערשאָפען איהר מוטער האָטש א קאָפּל׳ פערגעניגען, חאָטש אויף א פּאָר שעה נישט מעהר... זי פּועל׳ט ביי איהר טאָכטער, זי זאָל זיך אָנטהון אין א ווייס קליד, „צוליעב איהר און צוליעב׳ן היליגען יום־טוב" — און ס׳איז נישטאָ

אין דער גאַנצער וועלט קיין גלויבערע מוטער, ווי שיווקע שאָם־טעפּאָל, די פּרעכטיגע קעניגין אין דער דאָזיגער נאַכט!... און אז דער פּאָטער קומט פון שוהל מיט'ן בריטעלע „גוט יום־טוב!" און דערזעהט טאַמאַראָ'ן אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, ווערד זיין קייזערלי־כע מאַיעסטעט נאָך מעהר מאַיעסטעטיש און זיין פּאָטערליך האַרץ נאָך מעהר גלויבליך, און ער איז איהר מוחל אָלע יסורים מיט אָלע בזיונות מיט אָלע ניט־דערשלאָפענע נעכט מיט אָלע צרות, וואָס ער איז איבער איהר אויסגעשטאַנען ביז היינטיגער נאַכט!...

— ווער וועט ביי מיר פּרענען די פּיער קשיות? — זאָגט אי־ציקל שאָמטעפּאָל אין א שפּאָס צו דער טאָכטער, און בעקומט פון איהר אזא מין ענטפער:

— די פּיער קשיות, וואָס איך וועל ביי דיר פּרענען, וועסט דו מיר נישט קאָנען פּאַרענטפערען...

— נוט, מיר וועלען זעהן! — זאָגט דער גלויבליכער פּאָטער און גרייט זיך צו צום סדר, לענט־אַוועק פּאַר איטליכען א הגדה, אָפּילו פּאַר חוה די אידינע און פּאַר חאָסקע דעם שטובמיידעל, וואָס זיצען, נאָך דעם אָלטען אידישען מנהג, ביי'ם סדר גלייך מיט אָלעמען, ווייל פּסח צום סדר זענען אָלע גלייך, נישטאָ קיין בעל־הבית, נישטאָ קיין דיענסט, נישטאָ קיין האר, נישטאָ קיין קנעכט — פּרעי איז מען, פּרעי, ווי בשעת מען איז אַרויסגענאַנגען פון מצרים!... און איציקל שאָמטעפּאָל זעצט זיך אַוועק אָפּריכטען דעם סדר מיט דעם גאַנצען פּראַכט און גלאַנץ, ווי זיין טאַטע האָט געטהאָן, און ער מאַכט דעם שענעם ברייטען יום־טוב'דיגען קידוש, ווי זיין טאַטע האָט געמאַכט, און ער זינגט די הגדה מיט דעם זעל־בען ניגון, ווי זיין טאַטע האָט געזונגען, און אז ער זאָגט שוין אָפּ אָלץ, וואָס וועדר געזאָגט פּאַר'ן עסען, און אז ער וואַשט זיך צו דער סעודה און מאַכט די ברכה „על אכילת מצה", און עס האָלט שוין ביי די פּיש, ביי די זיסע פּעפּערדינע געפּאָפּריצירטע צוקערדינע שמעקעדינע פּיש מיט דער אונטערגעוויקטער מצה, רופט זיך אָן איציקל שאָמטעפּאָל צו טאַמאַראָ'ן מיט א שפּאָס:

— נו, אַצינד קאַנסט דו מיך פרעגען די פיער קשיות.

— משוגע מיינע שונאים! — זאָגט שיווקע צום מאַן. — דאָס קינד ווי׳ עסען, הייסט ער איהר נאָר פרעגען די פיער קשיות.

— נישקשה, מאַמע, עס מאַכט ניט אויס, איך קאָן עסען און צו גלייבער צייט פרעגען דעם טאַטען די פיער קשיות.

אַווי זאָגט טאַמאַראַ צו דער מוטער מיט א שמייכע׳ און וועגדט זיך צום פאָטער, אַווי צו זאָגען:

— טאַטע, איך וועל׳ דיך פרעגען פיער קשיות — אַווי, דאַכט זיך, דאַרף מען פרעגען די פיער קשיות?

— אַווי, אַווי, טאַכטער, — ענטפערט איהר דער גליקליכער פאָטער. און די מוטער קוועלט, וועדט בריטער ווי׳ לענגער. און טאַמאַראַ זאָגט:

— אָט ריכטען מיר אָפ דעם סדר — אויף וויפיע׳ איך פערשטעה פון מיין רוסישער הגדה, וואָס דו האָסט מיר צוגעגרייט, פייערען מיר א יום־טוב פון בעפרייאונג, און מיר האָפען וויעדער א כּא׳ בעפרייעט צו ווערען פון דעם גלות, אין וועלכען מיר געפינען זיך איצט, און מיר ווינשען זיך, איבער א יאָהר זאָלען מיר אַלע זיין זעלבסטשטענדיג ביי זיך אין אונזער לאַנד, אין אונזער ירושלים. אַווי, דאַכט זיך? נו, וועל׳ איך דיך פרעגען: ע ר ש ־ ט ע נ ס, זאָג מיר, וואָס האָבען מיר געטהאָן ביז אַהער צוליעב דער דאָזיגער בעפרייאונג? איך מיין, איך און דו, און דיינע עלטערען, און אונזערע אור־אור־עלטערען פון יענער צייט אָן ביז היינטיגען טאָג? צ ו ו י ט ע נ ס, וואָלט איך וועלען וויסען, צי אַלע אידען פון דער גאַנצער וועלט ווילען, אז ס׳וא׳ קומען משיח און זאָל׳ אונז פיהרען אַהין, אינ׳ם געבענשטען לאַנד? אָדער עס געפינען זיך אזעלכע, און אפשר נאָך א סך אזעלכע, וואָס האָבען נישט חשק, קיין קאָפּ חשק ניט, אז ס׳זא׳ קומען משיח און זא׳ זיי צונעמען פון א ציוויליזירט לאַנד, פון שענע הייזער, פון רייכע גיטער, און אַוועקפאָהרען אין אַוא מדינה, וואָס שטעהט נאָך נישט

דעריגער פון אונזער מדינה, און אונטער אזא רעזשים, אזא רעגיע־רונג, וואָס איז נאָך ווילדער פון אונזער רעגיערונג?... שלאָג מיך ניט איבער, טאַטע, איך האָב דיך ערשט געפרעגט צוויי קשיות, און פרעגען דאַרף איך דיך פיער? אַלזאָ, איז געבליבען נאָך צוויי קשיות. ד ר י ט ע נ ס, ווי אַזוי איך וויסען, זאָלסט מיר זאָגען, אָבער אויפריכטיג, צי איז די געשיכטע מיט משה'ן און מיט ירושלים נישט מעהר ווי איין אַלטע תפילה פון איין אַלטען סדור, וואָס מע האָט אמאָל, פאַרצייטען, אָננעשריבען פאַר אונזערע אור־אור־עלטערען? און, פ י ע ר ט ע נ ס, אויב ס'איז יאָ אזוי, היינט צו וואָס נוצט אונז די גאַנצע קאָמעדיע? האָב קיין פאַראיבעל ניט, טאַמער האָב איך דיר מיט מיינע נאַרישע קשיות נעשטעהרט דעם יום־טוב, און, אויב דו קאַנסט, געב מיר אויף זיי א תירוץ.

* * *

זאָגען, אז דער פאַטער האָט נישט געהאַט וואָס צו ענטפערען דער טאַכטער אויף איהרע פיער קשיות, וואָלט געווען ניט ריכטיג. איציקעל שאָסטעפאָל האָט דוקא יאָ געענטפערט, און דוקא א סך געענטפערט, און שטאַרק געהיצט זיך, און שטאַרק געמאַכט מיט די הענד, ווי זיין שטייגער איז, און געגעבען אגב דער טאַכטער א פסק, פאַר וואָס זי רופט אַן דעם הייליגען סדר פונ'ם הייליגען יום־טוב מיט'ן נאָמען "קאָמעדיע"... ער האָט געפיערט, געשפרונגען פון איין וואַרט איבער'ן אַנדערען, אָננעהויבען איינס, נישט ענ־ענדיגט און אַריבער צום אַנדערען, — מיט איינעם וואַרט, איציקעל שאָסטעפאָל האָט זיך פערענטפערט, ווי ווייט ער האָט געקאָנט, אָהן א סיסטעם, ווי א מענש, וואָס איז ניט געוואָהנט צו דיס־קוסיעס, צו שלאָגען זיך; אזא מענש טהוט דאָס בעסטע, וואָס ער קאָן: ער שפרינגט, ער דרעהט זיך, דערלאַנגט א זעץ פון הינטען, צעלאָזט זיך און פאַלט פון זיך אליין, חאַפט זיך אויף און שפרינגט ווייטער — אזא מענש קאָן נישט געווינען דעם "קריג", אזא מענש, ווי ער זאָל ניט זיין געזונד און קרעפטיג, מוז געשלאָגען ווערען...

טאמארא האט געלאזט דעם פאטער רעדען, געקוקט אויף איהם מיט איהרע גרויסע שענע קלוגע אויגען, ווי ער פלאנטעט זיך, און א גרינג שמייכעלע איז געשטאנען אויף איהר שען פערזאמטע פנים, וואס די מוטער האט זיך נישט געקאנט זאט אנקוקען אן דעם, געוואלרען בריטער ווי לענגער, און שיווקע האט געטראכט מיט א געפיהל פון נקמה:

„אט אזוי א!... זאל ער ווייסען!... זאל ער זיך פערענטפערען פאר זיין אייגען קינד!... ער מיינט, ס'איז איהם איך!... א, זאל זי מיר נאר זיין געזונד און זאל זי שוין נאר זיין אין דערהיים, וועט זי זיך שוין רעכענען מיט איהם פאר מיר אויך!"...

איציקל שאר־טעפאל האט געהאפט א קוק אויף שיווקע'ס פנים, האט פערשטאנען, אז זי האט אין איהם א נקמה, האט ער פלוצים איבערגעריסען און א זאג געטהאן:

— טא! מילא, מע קאן אזוי אוועקזיצען און אוועקפלאפלען ביז טאג... מע דארף זיך נעמען צו דער הגדה, אפריכטען דעם אנ־דערען האלבען סדר!...

* * *

סאשא סאפראנאוויטש האט פיינט געהאט רוהען, זיצען לע־דיג. ער איז נאר ארא פון דער פוהר, האט ער געלאזט ווייסען זיינע חברים, אז ער איז דא, — האבען אנגעהויבען זיך שיטען צו איהם אלטע חברים, פרייגד און בעקאנטע, ציוניסטען, מאדערנע משכילים, „אינטעליגענטען", לעהרערם און גלאט יונגע־לייט, מיים־טענטיל קבצנים.

זעלבסטפערשטענדליך, אז דער אפטייקער האט דערפון גע־האט ווינציג־וואס נחת, האט אבער מורא געהאט צו פראטעסטי־רען, עם זאל נישט ארויס קיין קאנפליקט צווישען איהם און צווי־שען זיין זוהן. א קליינער קאנפליקט איז שוין ארויסגעקומען צווי־שען זיי, בעת סאשא האט זיך איבערגעטהאן צום יום־טוב. דער פאטער האט זיך נעוואלט אויספיינען פאר זיין זוהן, אז ער איז ניט קיין פראווינציאל, און אז ער לייענט אלע פעטערבורגער בלע־

טער, און אז ער נעמט אנטיי! אין דער בעפרייאונגס־בעוועגונג, דאס הייסט, ער אליין טהוט גאר ניט, וואו האט ער צייט? נאר ער סימפאטיזירט...

— סימפאטיזירסט דו אויך מיט דער בעפרייאונג פון אונזער פאלק? — האט איהם סאשא נעפרענט, פערקעמענדיג ארויף זיינע גלעזע האר.

— פון וואסער פאלק? — פרעגט איהם דער פאטער, און דער זוהן ענטפערט איהם:

— פון אונזער אייגען אידישען פאלק.

— זענען מיר דען אויך א פאלק? — פרעגט דער פאטער נאיוו, און דער זוהן שטעלט אוועק אויף איהם פערוואונדערטע אויגען:

— וואס דען זענען מיר?

— איך וויים וואס מיר זענען? מיר זענען אידען...

און ביידע, דער פאטער מיט'ן זוהן, צעלאכען זיך.

— וועסט ניט האבען קיין פאראיבעל, טאטע, וואס איך וועל דיר זאגען? — מאכט סאשא צום פאטער.

— זאג, זאג, דו קענסט דאך מיך, איך בין ניט פון די, וואס בעלעדיגען זיך! קאנסט זאגען וואס דו ווילסט. וועסט אודאי זאגען, אז... וואס וועסט דו זאגען?

— איך וועל זאגען, אז ביי קיין אומה ולשון, ביי קיין פאלק וועט זיך ניט געפינען אזעלכע, וואס זאלען אפליקענען זיך אליין, זאגען אויף זייער אייגען פאלק, אז ס'איז קיין פאלק נישט.

— נו, יא! — שרייט־אוים דער אפטייקער טריומפירענד און מיט א קוויטש. — ווייסט דו, פאר וואס? וויל אט אזא פאלק זענען מיר!

— אט אזוי דענקען נאר שקלאפען! — זאגט סאשא מיט פערדראס. — שקלאפען, קנעכט, וועלכע האבען אונטער דער אייזער־נער רוט פון זייערע פערפאלגער פערלארען אינגאנצען זייער זעלבסטבעוואוסטזיין, אינגאנצען זייער עהרע צו זיך אליין.

און עס ציהט זיך ביי זיי א דעבאטע אויף א גאנצע שעה, פון וועלכער דער פאטער זאהט ארויס, אז ער איז צו שוואך, ער זאל קאנען בייקומען זיין זוהן, און עס מאהלט זיך איהם אויס, אז זיין זוהן זאהט זיין שוואכקייט, און ער פיהלט זיך, ווי עס דארף זיך פיהלען א גרויסער מענש, וואס ליגט פון אונטען צוגעקוועטשט מיט'ן פוס פון א פיעל קלענערען פון איהם...

פסח אויף דער נאכט, צום ערשטען סדר, אז דער אפטייקער איז געקומען פון דער אפטייק אהיים, האט ער געטראפען ביי זיין זוהן א יונגענמאנטשיק מיט אויסגעריבענע עלענבויגענס. נאך די גע־קרייזעלטע שווארצע הערלעך מיט'ן אויסגעבויגענעם רוקען האט ער דערקענט סאשא'ס חבר פון גימנאזיע.

— מיין חבר שמעון קעסלער.

אזוי האט איהם סאשא פארגעשטעלט פאר זיין פאטער, און דער אפטייקער האט דערלאנגט קעסלער'ען א פאר פינגער פון זיין קאלטער אפטייקערשער האנד און א זאג געטהאן:

— עס פרייהט מיך זעהר...

סאשא האט נאכ'ן פאטער'ס זויערע מינע ארויסגעזעהען, אז דער קעסלער איז עפעס נישט אזא אנגעלענטער גאסט, האט ער זיך צוגעאיילט איהם פארצושטעלען נאך א מאל:

— קעסלער, דארפסט דו ווייסען, איז א אינזשינער (קעסלער האט געוואונען ביי'ם אפטייקער אין די אויגען גוטע פופציג פראצענט!), און א בעריהמטער מאטעמאטיקער (קעסלער'ס אקציעס האבען זיך אויפגעהויבען מיט נאך פערציג פראצענט!), און נאך מעהר — א בעריהמטער ציוניסט! (דא האבען קעסלער'ס אקציעס געגעבען צוריק א פאל־אראפ ביי'ם אפטייקער אין די אויגען אויף אלע נייענציג פראצענט מיט א מאל). איך רעכען, פאפא, אז דו וועסט ניט האבען גארניט קענען דעם, וואס מיין חבר שמעון וועט בלייבען ביי מיר איבער פסח.

נאטירליך, האט דער אפטייקער געזאגט, אז עס וועט איהם זעהר פרייהען, וואס זיין זוהנ'ס חבר וועט ביי זיי האלטען פסח,

און אזוי איז אונזער נייער בעקאנטער שמעון קעסלער נעבליבען א תושב, א היימישער מענש ביי׳ם אפטייקער אין שטוב.

סאשא האָט גע׳פועל׳ט ביי זיין פאָטער, געוועהנלעך, נאָך א לאַנגער דעבאַטע אין בריף הין און צוריק, ער זאָל היינטיגען פסח מאַכען ביי זיך א אידישען פסח, מיט מצות, מיט כשר געפעס, מיט א סדר און מיט אַלע זיעבעצעהן זאַכען. ביז אַהער פלענט ער יוצא זיין נאָר מיט מצות אַליין, דאָס הייסט, ער האָט צולייעב געטהאָן דעם בעקער, וואָס איז זיינער א קונה אין דער אפטייק און וואָס דעקוטשעט זעהר, אז עס קומט ערב פסח, מע זאָל בעשטעלען מצות ביי איהם, ניט ביי קיין אַנדערען. דערפאַר אָבער אויף זייער „פאַסחא" איז שוין נעווען ביי איהם צום טיש א הויכער א שענער פאַסחא־קוילעטש, אויך נאָר פון יוצא וועגען, צוליעב דער דייטשקע דער כריסטין, וואָס דרעהט זיך אַרום אין שטוב. אָט דאָס ווערד אָנגערופען א מענש, וואָס וויל זיך ניט קריגען מיט דער וועלט!

מע האָט זיך אַוועקגעזעצט די ערשטע נאַכט צום כדר זאַלבעדריט: דער אפטייקער, זיין זוהן סאשא און זיין חבר שמעון קעסלער. דער פאָטער האָט אויסגעזעהען ביי זיך אין שטוב ווי א פרעמדער, ווי א גאַסט; ער האָט זיך אָנגעטהאָן אין א שוואַרצען ראָק, פערשפילעט פון אויבען ביז אַראָפּ, צוגעמאַכט אַלע קאַדען פון די פענסטער, מע זאָל חלילה ניט דערזעהען פון דרויסען, אז ביי סאפראַנאָוויטש דעם אפטייקער ריכט מען אָפּ דעם סדר, האָט געהויבען אַלע מינוט דעם ציליגדערהוט און געווישט זיך דעם שוויים, געזאָגט, אז ער איז ניט נעוואָהנט צו זיצען אין שטוב מיט א צוגעדעקטען קאָפּ, און האָט זיך בערוהיגט ערשט דעמאָלט, אז ער האָט אַרויסבענליייט זיין „דייטשקע" די כריסטין, וואָס איז געווען די בעל־הבית־טע ביי איהם אויף דער שטוב. ער האָט זיך נאָר ניט געקאָנט פאַרשטעלען, אז זיין „דייטשקע" זאָל זעהען איהם, דעם אינטעליגענט סאפראַנאָוויטש, איבער א אידישען סדר...

קאפיטעל ג.

דעם שוסטער׳ס אורח.

אויב דער ליעבער גוטער יום־טוב פסח איז פאר די נגידים א תענוג, איז ער פאר ארעמע לייט א גן־עדן.

אין ארעמער בעל־מלאכה, א מלמד, א קרעמער, א הענדלער, א טענדלער איז איינגעשפאנט א נאנץ קיילעכיג יאהר אין דעם יאך, ווייסט ניט פון קיין שום פערגעניגען אין דער וועלט, אחוץ דעם איינציגען טאג שבת, וואם ער קאן זיך פערגינען אפשלאפען דעם נאנצען טאג, ווייסט נישט, ווי אזוי נאט צו דאנקען, אז עם קומט דער גוטער ליעבער פסח, וואם מע וועט קאנען רוהען נאנצע אכט טאג דורכאיינאנד, נישט טראנען אויפ׳ן קאפ קיין שום דאגות פרנסה, וואהרום וואם — וואם, מיט מצה איז מען בעוואהרענט אויף א נאנצע וואך. און וועד שמועסט, אז צו דער מצה העלפט נאך נאט א זעקעל קארטאפלים מיט א דייזשקעלע פסח׳יגען באהשט, — דעמאלט מעג שוין רויטשילד זיצען אין פאריז, קיינער וועט זיך מיט איהם ניט בייטען, און נחמיה דער שוסטער אודאי ניט.

נחמיה דער שוסטער האט דעם טאג וואם פאר ערב פסח אפ־נעטראגען די ארבייט צו שיווקע שאסטעפאל, און זיינע צוויי בנים האבען אפגעטראגען ארבייט צו די איבעריגע נגידים, און אלע דריי האבען נעבראכט צו טראגען אהיים נעלד א פולען היטעל. עס איז נעווען איבער נענוג סאי אויף ארבע כוסות, סאי אויף אויסצוליזען די יום־טוב׳דיגע מלבושים פונ׳ם לאמבארד, און ס׳איז נאך נעבליבען א פאר גראשענען אין קעשעני אויך — אנו, זאל איצ־טער פרובען רויטשילד זאגען, אז ער וויל זיך בייטען מיט נחמיה דעם שוסטער!

— קינדער! צו דער ארבייט!—האט א זאג נעטהאן נחמיה צו זיינע צוויי בנים אזו האט אוועקנעלעגט דאם נאנצע שוסטער־נע־צייג אויף א זייט.

נחמיה'ס צוויי זיהן, חיים און בעני, ארבייטען מיהר אויפ'ן פאָטער, ווי אויף זיך. „דער אלטער" — אזוי הייסט ער ביי זיי. אויף זיך געבען זיי אויס ווינציג; וואָס דאַרפען אזעלכע בחורים? גאַרנישט מיט גאַרנישט. איין אנצוג, א פּאָר שטיוועל, א פּאפּיע־רענעם קאַלנער מיט א מאנישקע — און פּאַרטיג. סיידען א פּער־זאמלונג, א ביכעל, א חבר — דאָס איז דאָך זעלבסטפערשטענדליך... ביכלעך (פערבאָטענע) האָבען זיי ביידע ליעב. חברה־לייט צווישען „חברה" זענען זיי ביידע, נאָר דער עלטערער איז צו דער „אידעע" איבערגעגעבען מיהר אלס דער יונגערער. דער יונגערער, בעני, איז נאָר מיט ווערטער. דער עלטערער אָבער, חיים, איז צווישען די ארבייטער איינער פון די בעסטע. אמאל מאכט זיך, אז חיים ווערד פערפאלען אויף א טאג, אדער אויף צווויי; קיינער ווייסט ניט, וואו ער איז געווען, און מיט וועמען ער האָט זיך געזעהען, און וואָס ער האָט געטהאן... די ערשטע צייט פלעגט די מוטער עסען דעם פאָטער, פרעגען איהם: „שלים־מזל! וואָס פּאר א טאָטע ביזט דו?"... דער פאָטער האָט א פּאָר מאל געפרובט זיך בעקלאָגען פאָר זיין גוטען פריינד יודל קטנתי: „וואָס טהוט מען, ברודער?" דערויף האָט יודל קטנתי געענטפערט מיט א לשון־קודש־ווארט, ווי געווהנליך: „יעלה ויצמח — זאל ער געהן, זאל ער לויפען, נחמיה, דו וועסט גאַרנישט טהון דערצו, ס׳איז היינט אזא וועלט געווארען, וואָס די אייער זענען קליגער פון די היהנער... ס׳איז ביי מיר די אייגענע מכה מיט מיין בנימ'טשיקען; איך בעט זיך ביי איהם, ווי מע בעט זיך ביי א גזלן: „בנימין, זאג איך איהם, לאז צורה, א רחמנות, זאג איך, אויף דיר!"... הערט ער מיך, ווי המן דעם גראָגער... ברודער נחמיה, ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — פּתח שין שא"...

און יודל קטנתי לעגט־צו צווויי פיננער צום מויל, אז נחמיה זאל שווייגען, און נחמיה פלעגט איהם און שווייגט. ער בעט נאָר גאָט פאר צווויי זאכען: אז חיים זאל ניט אריינפאלען, און אז ער זאל חאטש ניט קאלי מאכען דעם יונגערען ברודער — בעני.

בעני, ווייל ער איז דער קלענסטער, איז ער ביי'ם פאטער טייער, און ביי דער מוטער איז ער דאס אויג אין קאפ, ציטעריג, ווי א בן־יחיד'ל. חיים מאכט פון איהם חוזק, חאטש ער האט איהם ליעב. ער רופט איהם מיט א מיידעלשען נאמען „בונצי". בעני, געווהנליך, ווייל דאס נישט ליידען, איז ברוגז פאר'ן מיידעל־שען נאמען „בונצי" און איז גרייט זיך לאזען אפשניידען ביידע הענד פאר זיין ברודער חיים.

אט אזא מין געזינדעל איז דאס.

— קינדער, צו דער ארבייט!

אזוי האט אויסגעקאמאנדעוועט נחמיה דער שוסטער, און דאס האט בעדארפט בעדייטען, מע זאל זיך גרייטען צום סדר. און אלע האבען זיך געמומען גרייטען צום סדר: נחמיה, זיסעל, חיים, בעני און דער אורח, א געזונדער יונג א שווארצער, א בעוואכסענער ווי א בער, מיט א באסאוועד שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק. דעם „אורח" האט געבראכט צו פיהרען חיים פון גאס, דאס הייסט, ניט פון גאס, נאר פון א „חבר", וואס האט איהם א זאג געטהאן אויפ'ן אויהער:

— ער איז אזיין „אנטלאפענער"... נעם איהם, זאל ער זיין ביי אייך א בעל־מלאכה...

חיים האט בעטראכט דעם פארשוין, און ער איז איהם געפע־לען. ווי אזוי ער הייסט — האט ער איהם נישט געפרעגט; ער האט איהם נאר א פרעג געטהאן:

— ווי אזוי זאל מען אייך רופען?

— רופט מיך מישא נייריטש, — האט דער אנטלאפענער אויס־געהודיעט אויף זיין באס־שטימע.

נחמיה דער שוסטער האט דאס נישט געקאנט אריבערטרא־גען: וואס הייסט, ער הייסט זיך רופען מישא נייריטש?... האט ער איהם געמומען צום עקזאמען: „פון וואנען איז א איד? וואס איז אייער טהועצע? צי זענט איהר א באווייבטער?" און אזוי

וויטער, ווי נעוועהנליך. האָט איהם אָבער דער זוהן, חיים, אי־
בערגעהאקט אין מיטען:

— דאָם איז ניט דיין באַבע'ס דאגה, אַלטער! דו פרעג איהם
בעסער, צי ווי׳ל ער עסען, אָדער אפשר וועלען מיר נעהן פריהער
אין באָד אריין?

און ס'איז נעבליבען, מע זאָל נעהן פריהער אין באָד אריין.
און אַלע פיער, דער פאָטער מיט ביידע בנים מיט'ן אורח, האָבען
זיך נעלאָזט אין באָד אריין.

דערנאָך איז מען נעקומען און מע האָט זיך אוועקנעזעצט צום
סדר זאָגען די הגדה. נעזאָגט האָט נאָר דער אַלטער, און די אי־
בערינע האָבען נעהערט, אריינגעקוקט איטליכער אין זיין הגדה.

* * *

— טאָמער וואָלט נעווען נענוג זאָגען סליחות? — האָט א
זאָג נעטהאָן חיים דעם שוסטער'ס עלטערער זוהן און האָט צוגע־
מאכט די הגדה. אויף איהם קוקענדיג, האָבען צוגעמאכט די הגדות
אויך דער יונגערער ברודער בעני און דער אורח, און אויף זיי קו־
קענדיג — שוין דער פאָטער אויך, נחמיה דער שוסטער אַליין, ווא־
רום דער עולם האָט זיך נעפיהלט שטאַרק אויסגעהונגערט נאָך דעם
לאַנגען תענית און נאָכ'ן הייסען באָד, און אַנב האָט זיך פונ'ם
פריפעטשיק נעלאָזט הערען א נעשמאַקער ריח: דאָם האָבען נע־
ריסען די נאָז די הייסע שמעקעדיגע נעפילטע פיש מיט א סך פע־
פער, און די פרישע קניידלעך מיט שמאַלץ, און נאָך אזעלכע גוטע
זאכען, וואָם נאָר פסח האָבען זיי דעם אמת'ען טעם גן־ערן. און
עם האָט לאַנג נישט נענומען, און עם האָט זיך נעלאָזט הערען א
טרישטשען פון טרוקענע מצה אונטער נעזונדע שטאַרקע צייהן, און
אז מע האָט איבערגעהאפט דעם ערשטען הונגער, און אז מע האָט
פערזוכט א פאָר פון די ארבע כוסות, האָט זיך דער שווייגענדיגער
אורח אַנגערופען, אז ער האָט שוין לאַנג ניט פערזוכט דעם טעם
פון פסח'ינער משקה מיט פסח'ינע פיש מיט פסח'ינע קניידלעך,

וויל דעם גרעסטען טייל פון זיין לעבען האָט ער פערבראַכט אין די טורמעס און אָסטראָגען.

— וויפיעל טורמעס זענט איהר דאָס אויסגעוועזען? — פרעגט איהם נחמיה דער שוסטער, וועלכער איז נאָך ניט אזוי שטאַרק מלא פון די ארבע כוסות, נאָר פרייליכער פיהלט ער זיך.

— איך האָב שוין פאַרגעסען דעם חשבון, — ענטפערט דער אורח מיט זיין גראָבער שטימע, און נחמיה דער שוסטער חאַפּט איהם אונטער:

— פונקט אזוי ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. גדליה־לייב פלעגט זאָגען אויף זיך אַליין: „אז מע זעצט מיך אין אָסטראָג, וויין איך ניט — איך וויים, אז איך וועל ארויס, און אז מע לאָזט מיך ארויס, טאַנץ איך אויך ניט — איך וויים, אז מע וועט מיך אינזעצען נאָך א מאָל“...

— שלים־מזל! — רופט זיך אָפּ די שוסטערין זיסל צום מאַן מיט א טאָן פון א קאָמפּלימענט. — דו וואָלסט בעסער זעהען, אז דער אורח זאָל עפּעס נעמען אין מויל אַריין.

דער אורח האָט שוין אָבער געוונ „גענומען אין מויל אַריין“, איבערגעקאַהרט די פינפטע פון די ארבע כוסות אויך, און ער האָט זיך געפיהלט אזוי גוט און וואַרעם, אז עם האָט זיך איהם אויפגעבונדען די צונג און ער האָט אויסגעהודיעט אויף זיין באַסאַוועד שטימע:

— אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען די געשיכטע פון מיין לעצטען אנטלויפען פון אָסטראָג.

— איז די משמעות, אז לויפען פון אָסטראָג איז ביי אייך נאָר קיין נאַוויגע ניט? קומט דאָך אוים וויעדער אמאָל, וווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, האָט געזאָגט...

אזוי בעמערקט נחמיה דער שוסטער, און זיין ווייב זיסל האָקט איהם איבער:

— שלים־מזל! טאָמער וואָלסט דו איינגענומען א ביסל שטו־מעניש?...

— איך שווייג, ווי א פיש! — מאכט צו איהר דער שוסטער. און אלע גרייטען זיך צו האַרכען די געשיכטע פון׳ם אורח, ווי אזוי ער איז דעם לעצטען מאל אנטלאפען פון דער טירמע.

* * *

— אנטלויפען פון א טורמע איז ביי מיר, מיינע לייבע פרוינד, נאפליעוואט!

אזוי האט אנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע דער אורח, דער בעוואכסענער האריגער נפש מישא נוידיטש, אויף זיין נראָ־בער באסאוור שטימע, וואס הודיעט ווי א גלאק.

— איך בין שוין געלאפען, מיינע לייבע פרוינד, ניט פון איין טורמע, איך בין שוין געלאפען פון סיביר אויך. נישט איין מאל, נאר צוויי מאל. שוין געלעגען אין א וואגען מיט פלייש, אויבען דאם פלייש, אונטען איך. געגאנגען מיט באגאמאלצים טויזענד ווערסט צופוס. פגר׳ען דריי טאג דורכאנאנד פון הונגער, פון קעלט, אהן שטיוועל — נאפליעוואט. צום געזונד וועט דאס מיר ניט שאדטען. פארשטעלען זיך, אז מע דארף, קאן איך אויך. ביטער איז נאר מיט דער שטימע. אביסעל א צו גראב קול ביי מיר. דאס איז אבער אלץ געוועדט פון פראווינציאלנע טורמעס. קיי און שפיי. ניט אזוי איז אין דער רעזידענץ. דארט אז מע חאפט זיך אריין — איז האלט זיך! איהר מעגט זיך שוין געזעגענען. אז איך בין אריין, האב איך געפלאנעוועט, זיך צענויפגעוועדט מיט א פאר חברה־לייט — א נעכטיגער טאג. מע לאזט ניט זעהען זיך. רעדען — אונמעגליך, סיידען מיט סימנים דורך דער וואנט. מע האט מיר געגעבען צו וויסען, אז צוואמען מיט מיר, א וואנט נעבען א וואנט, זיצט מיינע א באקאנטע. מאשא הייסט זי, א טהורין, א פיהרע־רין און זעהר־זעהר א וויכטיגע פערזאן. געווארט זי זאל ארויס, ווי מע וויל לעבען. שוין געהאט א פלאן פאר איהר. זיך אויפגעוועדט מיט איהר דורך דער וואנט. פלוצים קומט מען צו געהן און מע פיהרט מיך איבער אין איין אנדערע טורמע. ביטער! עס נעהט

אוועק א טאָג דרויי. איך וואר געוואָהר פון חברים, אז מאשא איז אויך מיט אונז. בראווא! איך הויב מיך אָן דערשלאָגען — א צרה: זי איז אין דער „אָרינאָטשנע". ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט? פיער הויל'ע וועגט, נישטאָ אפילו וואו זיך אויפצוהענגען. אָפגע־שניטען פון דער גאַנצער וועלט. ביטער! אַליין בין איך אויך אויף צרות. א טאָג איבער א טאָג שלעפט מען מיך צום פאַרהער. זיי וויל'ען דערגרעהן, וואר איך בין. זיי וויל'ען וויסען, וואָס איך האָב געטהאָן. ביי מיר צייהט מען ניט קיין וואַרטער. א גשלאָגענער הונט. איהר האָט געזעהען אין באָד ביי מיר א לייב? איהר זעהט אַיין איבערגעבראָכענעם פינגער? איהר זעהט אָט דאָ א דריי אויס־גשלאָגענע צייהן? נאָפליעוואט! יאָ, מיינע ליעבע פרוינד! ס'איז א וואויל'ע דיענסט, נאָר נישט קיין גרינגע. דער גערואַנק פון אַנטלויפען לאָזט מיך נישט אָפּ. וואו עסען? וואר שלאָפען? אַנט־לויפען דארף מען! און נישט אַליין. מיט איהר, מיט מאשא'ן! נאָר ווי אזוי? איך וואר משוגע. וואו זענען אהינגעקומען אַלע חברים? גוטע בירדער? פרוינד? א סך צעשטעקט אין די טור־מעס, א סך פארשיקט קיין סיביר. וואר שמועסט — נאָכ'ן רויטען זונטאג! אז מע הענגט אַלע פאַרטאָג דאָ ביי אונז טאקי אין טור־מע — דאָס וויסען מיר. אַלע טאָג וואַרטן מיר געוואָהר שוין נאָכ־דעם, אז איינער אָדער צוויי פון אונזערע חברים זענען גהאַנגען געוואָרטן. מע פרעגט נישט: ו ו ע ר? יעדער איינציגער פון אונז פרעגט נאָר: ו ו ע ן ו ו ע ל א י ך?... א קלאַפ אין טהיר — א קלאַפ אין האַרצען. א קלונג מיט די שליסעל — א קעלט אין בלוט. טפו — דער רוח זאָל דאָס וויסען! איך בין נאָך קיינמאָל ניט געווען אזוי צעשרויפט, ווי אצינד. נערוועז! קיינמאָל ניט גע־וואוסט פון קיין נערוועז. איינמאָל, ס'איז געווען נאָך האַלבע נאכט. פינסטער. שטיל. לאָנגזאם לאָזט זיך הערען דער טיק־טאק אין הויף. דאָס איז דער פאַטרול, וואָס מעסט די טריט איבער די שטיי־נער. פלוצים הער איך א רעש פון טריט. א סך טריט. וואָס קאָן דאָס זיין? עס קלינגען שליסלען. עס הערען זיך קולות. א פייערל

פון א לאנטערנע טהוט א שיין־אריין צו מיר אין קעמערל און ווערד פארשוואונדען. סקריפ־סקראפ! עס רינעלט זיך אפ דער לאנגער אייזען. מיט א קרעכץ עפענט זיך די טהיר. אויפ'ן שוועל דערזעה איך אונזער אויפזעהער. דאס פייערל פון לאנטערנע באלייכט זיין פארקיהלט פנים. הינטער איהם — דער פאטרול־סאל־דאט, עטליכע וועכטער.

— נעמט צענויף די זאכען און קומט.

איך טראכט מיר: דאס איז א גרום פונ'ם מלאך־המות... איך טהו־אן די שטיוועל. מיר געהען. פרעגען ביי די לייט איז נישטא וואס, זיי זענען שטום. א לאננער שפאציער איבער'ן קארידאר. מיר זענען אין הויף. א קאלטער שטראם פון פרישע לופט. איך באד מיך אין דער קיהלער לופט, ווי אין א ביטל. מיר נעהען דורך דעם טורמע־הויף. די וועכטער שפאנען, קוקען אויף אונז קאלט, מיט אויסגעלאשענע אויגען. זיי טראכטען ניט וועגען מענשען, וואס מע פיהרט זיי צו דער תליה. זיי טראכטען וועגען זיסען שלאף. מיר זענען שוין אין צווייטען הויף. דארט איז די „קאנצעלאריע" און דארט וואוינט דער אויפזעהער. ער האט א פרוי, איך האב זי געזעהען. איהר פנים זאגט, אז זי נעפינט זיך ניט אין טורמע. די טורמע איז ביי איהר א גרויסע שטייג. די ארעסטאנטען זענען גענוג. אלע טאג קומען צו פרישע נענג. די נענג האדעווועט מען און מע טראגט זיי אפ צום שוחט. וועט קימערט זיך פון דעם? וועט האט רחמנות אויף א נאנג? וועט האט טענות צו א שוחט? דערויף זענען זיי גענג, מע זאל זיי שעכטען. דערויף איז א שוחט, ער זאל שעכטען... זי האט א קינד, א יונגעלע פון א יאהר פינף. מע רופט איהם „וואניא". איך האב דאס געהערט פון דער באננע. די באננע שיינט צו זיין א פוילישע. נאך די האר און נאך די אויגען האב איך דאס דערקענט. שענע האר, בלויע אויגען. א קול ביי איהר ווי א פיערל. אז זי זאגט „וואניא" — זינגט זי און אביסעל אונטער דער נאז. וואס טראכט וואניא'ס קעפעל וועגען די מענשען־גענג, וואס זיצען דא? וויסט ער, אז דא זיצען מענשען,

ניט קיין געזנ? וואָס זאָגט איהם די באָננע? זי מוז דאָס וויסען; זי זעהט דאָך אמאָל טרערען. זי הערט דאָך אמאָל געשריען. און דאָס קלינגען פון די שווערע קייטען, — וואָס פאַר וועלטער זאָגט דאָס איהר? וואר וווייסט, אפשר האָט זי אַליין א ברודער, וואָס זיצט ערגיץ אין א טורמע, וואָס ס'וואַרט אויף איהם א תליה? וואר וווייסט?... איצטער שלאָפט זי דאָ אין שטוב אויף א ווייך נעלעגער. וואניא — נעבען איהר אין א וויעגעל. ער וועט אויסוואכסען אמאָל, מע וועט איהם דערצעהלען, אז זיין פאָטער איז נעוען א תלין. וואָס וועט זאָגען דעמאָלט „וואניא" ? און אפשר וועט ער אויך זיין דאָס זעלבע, וואָס דער פאָטער?...

איך האָב אביסעל אָפגעקערעוועט אן א זייט. וואו האלט איך? ביי'ם אויפזעהער אין שטוב. ס'איז ליכטיג אין צוויי פענסטער נאָר. דורכ'ן פענסטער זעהר איך א הויבע פיגור אין זשאנדארמסקי קלייד־ער. — גרויסע וואָנסעס, גאלדענע בריליען. נאָך די עפאָלעטען שיינט דאָס צו זיין א קאפיטאן אדער א דאטמיסטער. זיצט א פוס איבער א פוס, רויכערט א פאפיראָס. אקעגען איהם — א שרייבער, אָנגעבוינען איבער א פאפיער. אויפ'ן גאנעקעל זיצען פינף סאלדאטען פרעמדע אין פארשיעדענע פאזען. איינער ציהט א פאפיראָס פון'ם ארבעל. שלינגט דעם רויך, מע זאל ניט זעהען. רעדען זיך איבער שטיל. עס הערט זיך א סכאָצקען מיט די ליפען, און באלד נאָך דעם — א טאפען פון פערד. עס קאטשען זיך רעדער. דאָס איז צוגעפאָהרען די באקאנטע גרויסע קארעטע גלייך צום גאנעק. אויפ'ן קוטשער־זיץ האָב איך דערקענט סעלוואן דעם קוטשער. א געוועזענער ארעסטאנט, א באוואוסטער רשע. פון דערווייטען זעה איך נעהן אונזער אויפזעהער מיט די וועכטער. די שלעסעל קלינגען. די פינף פרעמדע סאלדאטען טהוען זיך א חאפ־אויף פון די ערטער: סמירנא!!! מע פיהרט־צו צו דער קארעטע נאָך פארשוינען. איך קוק מיך איין — צוויי באקאנטע פיגורען: איינע מאשא... די אנדערע פיגור — א יונגער בחור פון א יאהר נייענצעהן מיט רויטע פוכקע בעקלעך, בלוט און מילך, אוו־

רוטים רופט מען איהם. נאָך איינער — אַיין אומבאַקאַנטער אַרעם־טאַנט. אַוורוטים האָט ערשט פריהער מיט אַ טאָג צוויי באַקומען אַ ידיעה, אַז מע באַשולדיגט איהם אין אַ שווערען פאַרברעך, דאָם שמעקט אפשר מיט יענער וועלט... ער איז אַ וואויל־ער בחור. ער האַלט זיך, ווי מע דאַרף. אַביסעל נאָר האָט ער זיך אין די צוויי טעג אויסגעבלייכט. אַוועק די פאַרב פון די פוכקע בעקלעך. און עפּים הילט ער זיך מיר צו־שטאַרק אין די קליידער. אפשר — וויל ס'איז קיהל אין דרויסען? און אפשר געזעגענט ער זיך איצט במחשבה מיט דער מאַמע. ער האָט אַ מאַמע, וואָס האָט איהם זעהר ליעב. איך האָב אַמאָל געזעהן איהרע ליעבע־בריפֿ צו איהם. אַ ים פון מוטער־ליעבע, אַ וועלט מיט געפיהל. אַ מבול פון טרערען. ער פלעגט כלומרשט לאַכען פון איהרע בריפֿ. אַליין אַבער, אַז ער האָט זיך אַוועקגעזעצט איהר שרייבען, האָט מען איהם ניט גע־קאָנט אָפּרויסען. אין גראַמען האָט ער צו איהר געשריבען. ער איז אַ פּאָעט. שרייבט ניט שלעכט. ער איז אין דער מינוט אַזוי געווען פאַרטיעפט אין זיך, אַז ער האָט מיך ניט באַמערקט. מאַשאַ אַבער — די האָט מיך באַלד דערזעהן. זי האָט זיך געגעבען אַ ציה צו מיר. איך קוק אויף מאַשאַ'ן, איך ווייל זעהען, וואָס זי טהוט. קוים וואָס איך זעה איהר פּנים. רוהיג — נאָפליעוואָט!... „כּטראַי־סיא!" — הערט זיך אַ קול פון „אונטער". אַלע פרעמדע כאַל־דאַטען ציהען זיך אוים. זיי רינגלען אונז אַרום. אונזער אויפועהער געהט אַרויס מיט'ן זשאַנדאַרמסקי קאַפּיטאַן אויפ'ן גאַנעקעל. דער שרייבער לייבט זיי צו. דער קאַפּיטאַן ציהט אוים די האַנד דעם אויפועהער. דער אויפועהער טרייסעלט איהם די האַנד. ער בויגט זיך אונטערטעניג, זעהר אונטערטעניג. ער בעט זיך ביי'ם קאַפּי־טאַן, ער זאָל איהם מוחל זיין, וואָס סע האָט אַזוי געדויערט, און זאָל איהם פאַרענטפערען. דער קאַפּיטאַן איז שטרענג. ער זאָגט איהם אָן, אַז דאָס אַנדערע מאָל זאָל ער זיין פאַרזיכטיגער: „יעווא וויסאָקאָפּרעוואָסחאָדיטעלסטווא האָט פיינט אַזעלכע זאַכען!"... דער אויפועהער פאַרענטפערט זיך. ער געזעגענט זיך מיט'ן קאַפּי־

טאן דאָס לעצטע מאָל. ער זאָגט איהם, ער זאָל זיין זעהר, זעהר פאָרזיכטיג מיט דער חברה, וואָס ער פיהרט, און באַזונדער מיט דעם „בער". דאָס מיינט ער מיך. דער קאָפיטאַן ענטפערט איהם, ער זאָל זיין רוהיג: פאַר אַ בער האָט ער קיין מורא ניט, און ביי איהם אַנטלויפט מען ניט...

מיר זיצען שוין אין קאַרעטע. מיר מיט פיער סאָלדאַטען מיט בלויזע שוואַרדען אויף די בענק אינוועניג, פון פאָרענט. אין דער צווייטער אָפטיילונג פון דער קאַרעטע דער קאָפיטאַן. אויפ'ן קוטשער־זיץ סעלוואַן מיט אַ סאָלדאַט. עס ווערען פאַרהאָקט די אייזערנע טהירלעך. עס הערט זיך דאָס לעצטע מאָל „סמירנאָ!" סעלוואַן טהוט אַ סמאָצקע מיט די ליפען. עס הערט זיך אַ טאָפּען פון פערד, פיער פאָר פיס. די רעדער קאָטשען זיך לאַנגזאַם איבער די שטיינער. אויף יענער זייט טורמע צעלאָזט סעלוואַן די פערד. די רעדער קאָטשען זיך גיכער. די קאַרעטע פליהט מיט אַ רעש איבער די שטיינער.

מיר זיצען אויף לאַנגע בענקלעך אין דער לענג פון דער קאַרעטע איינס קעגען דאָס אַנדערע. נעבען יעדען אַ סאָלדאַט מיט אַ בלויזען שוועדר. איך קוק אויף כאַשאַן. קוים וואָס מע זעהט איהר פנים. זי לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דעם יונגען אוורוטים. רעדען טאָר מען נישט. וואוהין מיר פאָהרען — ווייסט קיינער ניט פון אונז, נאָר איטלעכער פיהלט עפּעס, אַז ס'איז ניט צום גוטען. אַזוי פיהרט מען קעלבלעך אין אַ וואָגען צו דער יאַטקע. פיהלען זיי עפּעס?... וויפיעל צייט מיר פאָהרען — ווייס איך אויך ניט. אָט דאַכט זיך אַ מינוט, און אָט דאַכט זיך אַ גאַנצע נאַכט. אַ נאַכט — אַ יאָהר.

פלוצים — סטאָפּ! די קאַרעטע האָט זיך אָפּגעשטעלט. ס'איז שטיל. מע הערט די פערד פּאַרשקאָקען, שמייסען מיט די עקען. עס הערט זיך דעם קאָפיטאַן'ס קול. ער איז אַרויסגעשפרונגען פון דער קאַרעטע. ער איז הינטער אונז. ער בייזערט זיך אויפ'ן קוטשער. סעלוואַן קריכט אַראָפּ מיט אַ מי־שברך פונ'ם קוטשער־זיץ און

פרעגט, וואָס איז דאָ? „זעהסט ניט וואָס דאָ איז? די אויגען זענען דיר אַרוים? בויג זיך איין. טהו א קוק אהער!" — אזוי קאָמאַנדעוועט דער קאָפּיטאַן. וואָס האָט זיך דאָרט געקאָנט טרעפען, אשטייגער? און עס קומט אזא מחשבה אין קאָפּ: אך, וועז עס פּלאַצט, למשל, איין אכם! אָדער אזוי עפּיס א צרה זאָל זיך טרעפען: עס זאָל ווערען א בהלה, א שטיקעל מהומה. עך, באַפאַלט מען דעמאָלט די סאָלדאַטעלעך, מע ווערנט זיי אויס איינציגווייז. איך אַליין נעם זיך אונטער דריי דערשטיקען, ווי די קעצלעך... די סאָלדאַטעלעך אָבער זענען באַקאַנט, אָפּנים, אונזערע מחשבות. זיי זיצען שטרענג מיט די בלויזע שווערדען. זיי לאָזען נישט אַראָפּ קיין אויג פון אונז. מיט א מאָל הערט זיך א פּאָל אויף דער ערד. נאָכ'ן פּאָל הערט זיך א חראָפּען. עמיצער רעדט: „בינד איהם צענויף!... אָט אזוי... דעם זאָק פון אויבען... אָט אזוי, אָט אזוי... לאָמיר איהם נעמען... חברה, אין קאַרעטע אריין... אָט אזוי, אזוי"... אייַדער מיר קוקען זיך אַרום, עפּענט זיך אויף דאָס אייזערנע טהיר־רעל פון דער קאַרעטע. עס ווערד אַריינגעוואָרפען עפּיס א שווערע זאַך אין אונזער אָפּטייל־ונג פון דער קאַרעטע. אין א מינוט זיצען שוין אויפ'ן זאָק דריי סאָלדאַטען. דער קאָפּיטאַן שפּרינגט אריין צו אונז. ער טהוט א ריס פון זיך די גרויסע וואָנסים מיט די גאָל־דענע בריל־ען. ער רופט זיך אָן צו אונז:

— חברים! איך בעגריס אייך, איהר זייט פריי!

— גרישאַ! — שריי איך אויס.

— טפּס! — מאַכט ער צו מיר און ווייזט אויפ'ן זאָק.

* * *

נחמיה דער שוסטער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו די קינדער. די נאָז זיינע האָט געשיינט און געגלאַנצט. ער האָט א זעץ געטהאָן מיט'ן קולאַק אין טיש אריין און מיט גרויס התּפּעלות אויסגערופען:

— איך האָב געוואוסט, ווי איך בין א איד, אז ס'איז א פּאַר־שטעלטע זאַך!

— שלים־מזל! וואס־זשע האסט דו געשוויגען? — זאגט צו איהם זיין ווייב זיסעל, וואס איז אויך געווען אויסער זיך פון אויפ־רעגונג. חיים און בעני — די, קאן מען זאגען, זענען גאר נישט געווען בהאי עלמא; עס האט זיי געטראגען אין דער לופטען. עס האט זיך זיי אויסגעדאכט, אז זיי זענען דארטען צו־זאמען מיט דעם אורח מישא נייריטש, אין דער גוטער קא־רעטע, און זיי ברענען, ווילען שוין וויסען דעם סוף, ווער איז דער גרישא? און וואו איז די מאשא? און וואס האט זיך אויסגעלאזט מיט דעם יונגען אוורוטים און מיט די איבעריגע ארעס־טאנטען?

און דער אורח הוסט זיך אויס און דערצעהלט ווייטער.

— אלזא, וואו האלטען מיר? ביי גרישא. איך האב איהם דערקענט. איהר ווילט וויסען, ווער ער איז? ס'איז נישט וויכטיג, ס'איז מיינער א חבר. געגנג פאר אייך. דערווייל דארף איך אייך ענדיגען מיט דער קארעטע. די קארעטע איז געפאהרען ווייטער. געקוטשירט האט דער סאלדאט, אויך פון אונזערע לייט, געווען־נלייך. סעלוואן איז נעלעגען אין זאק א געבונדענער, ווי א בארג, מיט א טיכל אין מויל, ער זאל שטומען. צוויי סאלדאטען (אויך אונזערע לייט) זענען געזעסען אויף איהם רייטענדיג. עס איז נע־ווען א ישוב, וואס מע זאל מיט איהם טהון: הרג'ענען — פאר קיין געלט נישט! גרישא האט געזאגט: „אהן איין טראפען בלוט!" אייגער האט אפילו ארויסגעווארפען א חכמה: זאל מען איהם דערשטיקען, וועט ניט פארנאסען ווערען קיין בלוט. האט אויף איהם גרישא געגעבען א קוק, איז ער געווארען שטיל. פאר גרי־שא'ן האט מען דרך־ארץ.

נאר לאמיר זיך אומקעהרען צו אונזערע. ווער עס האט ניט געזעהען דעם יונגען אוורוטים, דער האט קיין פרייד נישט געזעהען. פרייד, גליק, הימעל, גן־ערן — דאס אלץ איז שוואכע ווערטער. ער האט געזונגען, געווויינט, ער האט געקושט זיך. מיט איטליכען בע־זונדער האט ער זיך געקושט. איין עק הימעל איז שוין געווען העל.

עס האָט שוין אָנגעהויבען טאָגען. מיר זענען נאָך אַלץ געפאָהרען. אויף אונז האָט מען געוואָרט אין א הויף הינטער דער שטאָרט. דאָרט זענען געווען „חברה". דאָרט איז געווען צוגעגרייט פאר אונז קלייַדער, עסענוואָרג, פעסער און געלט. פון דאָרטען וועלען מיר זיך אריבערחאָפען קיין פינלאַנד. און פון פינלאַנד איז שוין נאָפלעוואָט! אונזער קאָרעטע איז אריינגעפאָהרען אין א גרויסען הויף אריין. ווייט אין הויף, פארשטעלט מיט בוימער, זעהט זיך א ווייסע שטוב. הינטען א גרויסער גאָרטען. פאָרנט א שטאַל. דאָ האָבען מיר זיך אָפגעשטעלט. אקעגען אונז זענען ארויס „חברה", אַלע אונזערע.

ס'איז געווארען א קושעריי. גרישא האָט ניט געלאָזט לאַנג פרייהען זיך. מיר האָבען זיך אַלע איבערגעטהאָן. אַלע אונזערע ארעסטאַנטסקי, אויך די סאַלדאַטסקי קלייַדער אריין אין קאָרעטע אריין. סעלעוואַנ'ען האָט מען ארויפגעלאָזט גאָנץ אויבען אויף די קלייַדער. מע האָט איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל ניט דערוועגען זיך טהון א פיפס. דער אָנזאָג איז געווען איבעריג. ער איז געווען באַוואָהרענט, געבונדען העכט און פיס, דערצו אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפ א זאק און צוגעקרעמפעוועט צו דער קאָרעטע. ער וועט שוין שטומען, ווי א הונט.

עס איז אויף אונז אָנגעפאַלען א הונגער. פון וואַנען האָט זיך נענומען אזא אָפעטיט? בולקעס, סערדעלען, קאָלבאַסעס. דער עולם האָט געפאַקט. גרישא האָט ניט געלאָזט עסען. ער האָט געטריבען האַלז און נאָקען. ער האָט אונז ארויסגענעבען פעסער, געלט, מאַרשרוטען, איטליכען איין אַנדער מאַרשרוט. איך, מאשא און אַוורוטים אויף איין וועג. מיר האָבען זיך געזעגענט, געבימען מיט די אַדרעסען. איינציגווייז איז מען זיך צענאַנגען פונ'ם הויף. גריישא איז געבליבען דער לעצטער.

גיך האָט זיך באַוויזען די זונן. דער שניי האָט געבלישטשעט, געסקריפעט אונטער די פיס. מיר זענען געגאַנגען פאַוואָלי. אַנטהאָן זענען מיר געווען, ווי ארבייטער. איך בין געווען א פלאָט־

ניק מיט א האק אויף די פּלייצעס. אוורוטים — א מוליער, מיט אויסגעשמירטע קלייד׳ער אין קאלך. מאשא׳ן האט מען אננעטהאן, ווי א דאַרפשיקסע: קאַרעלען, רויטע שיך, א גרינע פעטשיילע און א האהן אונטער׳ן ארעם אויף צו פארקויפען. אויף איהר אנטהון זיך האט גרישא מעהר אכטונג געגעבען, ווי אויף אלעמען. ער האט זי באטראכט מיט דער גרינער פעטשיילע, מיט די רויטע שיך, מיט די קארעלען און מיט׳ן האהן און איז געווען צופריעדען.

מיר אלע דריי האבען באדארפט האלטען זיך אינאיינעם און באזונדער. דאס האט געהייסען, יעדער באזונדער געהט זיך אומ־באקאנט, נאר אלע אין איין וועג. מיר האבען באגעגענט ארבייטער. זיי האבען אונז געגריסט. עס זענען אנגעפאהרען דראזשקעס, איז־וואזשיקעס. דינגען א דראזשקע — האבען מיר נישט געטארט. ארבייטער פאהרען נישט אויף קיין דראזשקעס. מיר האבען גע־מוזט א גרויסע שטרעקע גיהן צופוס, ס׳איז אבער זיכער. קיין טראמוויי האט מען נאך נישט געזעהען.

עס לויפט אן דער טראמוויי. ער שטעלט זיך אפ. מיר אלע דריי קריכען ארויף גאנץ אויבען. פראלעטאריער פאהרען אויבען. אלע מאל שטעלט זיך אפ דער טראמוויי. עס קריכען ארא און עס געהען ארויף פאסאזשירען. ניט ווייט פון אכטינסקא־גאס איז ארויף א פארשוין, א גאנץ געוועהנליך מענטשעל. אויף די אויגען האט ער געטראגען אשקולירענע בריללען. ער האט זיך אוועקגעזעצט אקעגען אונז מיט א פאפיראס אין מויל, געוואַרפען אויף יעדען פון אונז א קאלטען בליק און פארקוקט זיך אן א זייט. פלוצים, איך טהו א קוק — מיין פארשוין׳ס אשקולירענע בריללען קוקען עפים צו שטארק אויף מאשא׳ן. מאשא אליין האט נישט באמערקט, אז מע קוקט אויף איהר. איך זאל דאס איהר זאגען — פאסט נישט. דער טראמוויי האט זיך אפגעשטעלט. דער פארשוין מיט די אש־קולירענע בריללען איז ארא־פגעקראכען. עס איז מיר ארא א שטיין פון הארצען. מיר זענען געפאהרען ווייטער. איך האב דערצעהלט מאשא׳ן פונ׳ם פארשוין מיט די אשקולירענע בריללען. מאשא האט

זיך אויסנעלאַכט. „נישט אויף מיר, זאָגט זי, האָט ער זיך פאַר־קוקט, נאָר אויפ'ן האָהן"... אין דער מינוט האָט זיך דער וואָגאָן אָפּגעשטעלט עפּים ווי מיט א מאָל. אין איין רגע איז שוין געווען פון אויבען וויעדער דער זעלבער פּאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. ס'איז מיר פאַרקיהלט געוואָרען דאָס בלוט. הינטער איהם זענען שוין נעשטאַנען זשאַנדאַרמען, פּאָליציאַנטען, סאָלדאַטען. אָלע האָבען זיך געגעבען א נעם צו מאַשאַ'ן... איך מיט אוורוטיס'ן זענען געזעסען פאַרהאַקט אין א ווינקעל. וואָס האָבען מיר געקאָנט טהון? חאָפּ איך זיך אויף — זענען מיר ביידע פאַרפאַלען!

קאָלט האָבען מיר געקוקט אויף דער סצענע, אזוי ווייט ווי מיר האָבען געקאָנט. און מאַשא? זי האָט אפילו קיין אייניציגען קוק נישט געטהאָן אויף אונז. זי האָט מורא געהאַט, מיט איהר קוק זאָל זי נישט פאַרויסגעבען אונז אויך. שטיל, פאַוואָלי, ווי אַיין אונטערטעניג שעפּעלע, האָט זי זיך אַראָפּגעלאָזט מיט זיי אַראָפּ פונ'ם וואָגאָן. דער טראַמווי איז אוועק זיין וועג. מיר ביידע זענען שוין געזעסען אין געהאַקטע וואונדען. נישט געטאַרט זיך אויס־דרעהען אפילו א קוק טהון אין יענער זייט, וואו די אומגליקליכע מאַשא איז פאַרשוואונדען געוואָרען. מיר האָבען נישט געריעדט קיין וואָרט. מיר האָבען אפילו נישט נעקוקט איינס אויף דאָס אנדערע. וואָס דער יונגער וועוועריק האָט זיך געטראַכט — וויים איך ניט. איך בין איהם נעווען איז דער מינוט א דם־שונא. נמאס איז ער מיר נעוואָרען! און זיך אליין בין איך געוואָרען נמאס און מאוס. סטייטש, ווי אזוי האָב איך נעקאָנט בלייבען זיצען אזוי רוהיג בשעת מאַשא'ס לעבען איז אין אזא געפאַהר?...

— פון וואָנען און ווער איז זי, אָט די מאַשא? — טהוט איהם א פרעג בעני.

— פון וואָנען זי איז — וויים איך ניט. — ענטפערט דער אורח. — איך וויים נאָר, אז זי הייסט „מאַשא" און איהר פאַמיליע איז באַשעוויטש.

— באַשעוויטש? ? — רופען אוים אָלע מיט א מאָל.

— באשעוויטש, וואָס איז דענן? — פרעגט דער אורח.

— א שענע מעשה נאָר א קורצע! — זאָגט נחמיה דער שום־טער. — סטייטש, דער פּאָטער איהרער איז מיינער א גוטער באַ־קאַנטער, לויפּא באשעוויטש הייסט ער, אָדער דער „הילצערנער איד". ערשט נעוואהן זיך מיט איהם ערב יום־טוב טאקי דאָ אויף די טרעפּ. ער איז געגאַנגען צו אונזער שכן אָפּנעמען א נערוס פון פּעטערבורג ביי אונזער נגיד׳ם טאַכטער טאַמאַרא.

— טאַמאַרא? — פרעגט שוין אַצינד דער אורח. — ווער איז די טאַמאַרא? ניט שאַסטעפּאל?

— נעווים שאַסטעפּאל. וואָס איז דענן?

— איהר קענט זי?

— אויב כּיר קענען זי? גוט געזאָגט! זי זיצט אָט דאָ אויבען!

— א נאַכט פון וואונדער! — זאָגט דער אורח, און דערצעהלט, ווי אזוי ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַרא שאַסטעפּאל, טאקי ביי מאַשא באשעוויטש, און ער זאָגט, אז ער וואָלט זיך זעהר וועַ־לען זעהען מיט טאַמאַרא שאַסטעפּאל.

און אזוי ווי אָלע ביי נחמיה דעם שוסטער האָבען זיך געפיהלט נאָך דעם זיעבעטען כוס פון די „ארבע כוסות" לעבעדיג, בגילופין, לכן איז געבליבען, מיט זאָל נישט וואַרטען ביז מאַרגען און מע זאָל נאָך היינט, טאקי באָלד, געבען צו וויסען טאַמאַרא׳ן, אז איין אָל־טער בעקאַנטער וויל זיך מיט איהר זעהען. און חיים מיט׳ן אורח לאָזען זיך אַרויף אויף די טרעפּ.

* * *

איציקע שאַסטעפּאל האָט געהאָלטען שוין לאַנג נאָך די „חד־גדיא׳ם" און נאָכ׳ן „שיר־השירים" און איז נאָך אָלץ נעזעסען ביי׳ם טיש נאָנץ בריידליך, מאיעסטעטיש, נערויכערט, געטרונקען טיי און געשמועסט פון א טרויעריגען ענין, פונ׳ם קישינעווער פּאַגראָם, וואָס די רשעים בעריהמען זיך, און די אַנטיסעמיטישע בלעטער שרייבען, אז אויך דאָ און אומעדום אין אָלע אידישע שטעדט וועַ־

לען זיי מאכען דאָס זעלבע שפּיעל, וואָס אין קישינעוו. זיי, די אַנ־טיסעמיטען, בעריהמען זיך, אז זיי וועלען זיך נוקם זיין אָן די אידען פּאַר דער רעוואָלוציע. וואָס וועלכע אָנגעפּיהרט כלומרשט נאָר פון אידען. די טאַכטער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און ענט־פערט־אָפּ דעם פּאָטער, אז אומזיסט בעריהמען זיי זיך; זיי וועל־לען גאָרנישט מאַכען, וואָרום אום צו מאַכען איין אַלגעמיינעם קי־שינעוו, מוז מען האָבען וועלכע ס'זאָל מאַכען.

— אודאי דאַרף מען געהן אויסשרייבען פון פּאַריז היצלים, חולִיגאַנעס, באָסיאַקעס און שכורים! — זאָגט דער פּאָטער.

— מיט חולִיגאַנעס און מיט באָסיאַקעס קאָן מען גאָרנישט מאַכען. מע דאַרף האָבען דערצו דאָס פּאָלק, די אַרבייטער, — בעמערקט די טאַכטער, און דער פּאָטער ענטפערט איהר:

— וואָסער פּאָלק? וואָסערע אַרבייטער? האָב קיין יכורים ניט, זאָל נאָר זיין א פּאָגראָם, וועלען די אַרבייטער העלפען „אַרבייטען"...

און איציקעל שאָסטעפּאָל קאָכט זיך. ער פיהלט, אז דאָ איז ע ר אויפ'ן פערד. אין די זאַכען איז ער מעהר געניט און פער־שטעהט מעהר פון דער טאַכטער... טאַמאַרא לאָזט איהם אָבער לאַנג נישט טריומפירען און זי ענטפערט איהם שניידענד, אז מע טאָר ניט זיין קורצזיכטיג און מע דאַרף קאָנען אונטערשיידען, וואָס וועלכע אָנגערופען „פּאָלק" און וואָס הייבען עטליכע צעהנדליג אָנ־געריצטע אָדער נערונגענע חולִיגאַנעס אין קישינעוו, וואָס האָבען בעפּאַלען א שטאָדט פון שוואָבע מענשען, טרוסען, וויבער און קיט־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט אויסשלאָכטען און געגאַנגען נאָכדעם וויינען אויף די קברים און אויס'טענהן זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, וויי עס וועלכע אַזוי שען בעשריבען ביי'ם גרעסטען אידישען דיכטער, ביי ביאַליק'ען.

— האָסט דאָך געלייענט ביאַליק'ען? — טהוט טאַמאַרא א פרעג ביי'ם פּאָטער, און בעקומט אזא מין ענטפער:

— וואָסער ביאַליק? פון דער מיהל?...

— דאָס לייער פון ביאַליק'ען. — זאָגט טאַמאַרא. — דו ווייסט ניט ביאַליק'ס לידער?

— וואָס בין איך א אידינע, וואָס איך זאָל לייענען לידלעך פון עפים א ביאַליק א לידעל־מאַכער? — מאַכט איציקעל שאָסטע־פאָל נאָנץ נאַאיוו און ערנסט.

און טאַמאַרא האָט שוין מעהר קיין מוט צו דיסקוטירען מיט'ן פאָטער, און זי בעוואונדערט די אומנאַטירליכע לאָגע, וואָס ביי אי־דען: א פאָלק פון סאָמע אינטעליגענטען, וואָס אלע קאָנען לעזען, אפילו ווייבער, א פאָלק, וואָס האָלט זיך קליגער פון אלע פעלקער, קליגער און בעסער און פרומער, קומט צו איין אייגענעם נאַציאָנא־לען דיכטער, הייסט ער ביי איהר בעל־הבית'ישען פאָטער „א ליע־דעל־מאַכער". און ווען נישט דעם אפטייקער'ס זוהן סאשא, וואָלט זי, טאַמאַרא, גארנישט געוואוסט, אז עם עקזיסטירט אונטער אידען א פאָעט מיט'ן נאָמען ביאַליק. און וואָס עפּים נאָר זי? זי קען א סך אזעלכע, ווי זי, וואָס ווייסען נאָך עד היום ניט, ווער דער ביאַליק איז!... און זי קאָן זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, אז עם זאָל זיך גע־פינען אונטער רוסען אזעלכער, וואָס איז ניט קיין פראָסטער גוי, וואָס זאָל נישט וויסען ווער פושקין איז... אדער עם זאָל זיך גע־פינען אונטער פוילען, למשל, א מענש, וואָס זאָל נישט וויסען ווער מיצקעוויטש איז. און עם ווילט זיך איהר אַרויספיהרען דערפון איינס פון די צוויי: אדער ביאַליק איז קיין דיכטער, אדער מיר זענען קיין פאָלק... און אויב מיר זענען ניט קיין פאָלק, טא וואָס־זשע דען זענען מיר?...

— עס פרעגט זיך נאָך אויף אייך דעם שוסטער'ס זוהן מיט נאָך עפּים א מענשען.

אזוי ראַפּארטירט דאָס שטובמיידעל, און איידער מע טהוט זיך א קעהר, וואכסען־אוים אויף דער שוועל צוויי פּאַרשוינען, חיים דעם שוסטער'ס זוהן און דער בעוואכסענער האַריגער אורח, און אלע דריי ווערען ערשטוינט: איציקעל שאָסטעפאָל שטוינט, ווי קומט אהער דעם שכנ'ס בן פסח נאָכ'ן סדר? „איין עזות פון א

שוסטער־יונג!" שיווקע שאסטעפאל האט זיך גלאט דערשראקען פאר'ן בעוואכסענעם האריגען נפש; מען האט דא נאר־וואס נעשמורעסט פון חולי־גאנעם, א קשיא אויף א מעשה, אפשר איז דער איינער פון זיי?... און טאמארא האט באלד דערקענט אינ'ם בעוואכסענעם האריגען נפש — מישא בערעזניאק, דעם, וועלכען זי האט קענען גלערענט ביי מאלקינען אין דער „קאמונע".

זי האט אויפגענומען מישא בערעזניאק'ן אויף אזוי פיעל פריינדליך, ווי מע דארף אויפנעמען א נוטען בעקאנטן, — און ס'איז געווארען אין שטוב א גערודער, א שטיקל בהלה. צו דעם אלעמען איז נאך צוגעקומען א אינצידענט: חיים, דעם שוסטער'ס זוהן, מיט'ן בעוואכסענעם האריגען נפש בערעזניאק־נייידיטש האבען נישט אנגענפרענט זיך ביי קיינעם, נישט געווארט אויף קיין כבוד, געטומען און אוועקגעוועצט זיך, צעלעגט זיך, ווי ביי'ם טאטען אין ווייננארטען, פעררויכערט פאפירסאכן און גענומען שמועסען מיט טאמארא'ן, ווי מיט זייערען א גלייכען! — א פאטעפאלנאסט פון א שוסטערוק! איין עזות פון קבצנים! ארויסקריכען מיט די שטיוועל צו יענעם אין זאל ארין! וועה איז מיר, מע דארף אפטרעטען די שטוב! אז מע איז ביי זיך אין שטוב שוין גאר אויס בעל־הבית געווארען!...

איציקל שאסטעפאל האט געפייערט, און שיווקע האט גערעכענט די הענד: וועה איז איהר, וואס פאר א וועלט היינט איז געווארען! וואס פאר קינדער!... וואו איז דאס געהערט געווארען, אז יום־טוב, פסח נאכ'ן סדר, זאל קומען עפים א קבצן, א שלעפער, און בעזעצען זיך מיט זייער טאכטער בעוונדער אין א חדר און רעדען צווישען זיך עפים שטילערהייט?... איז דאך טאקי עק וועלט!...

„עק וועלט" איז געווען אויך ביי טאמארא'ן: זי איז פון איהר אלטען בעקאנטען געווארען א סך, א סך טרויעריגע נייעס — אז מאשא זיצט, אז דעם האט מען פערשיקט, אז יענעם וועט מען פערשיקען און אז ראמאנענקא'ן, איהר אידעאל ראמא־

נענקא'ן, האָט מען ערשט אָט דאָ די טעג נעהאפט און מע דארף איהם העננען...

. . . . . .

א שטילע פריהלינגס־נאכט איז נעווען די ערשטע נאכט פון פסח, א שטילע, א ווארעמע נאכט. שטיל, ווי פער'חלומ'ט, זענען געשטאנען די איינגעשלאפענע הייזער. ווי סאלדאטען אויף דער וואך, האבען זיך אויסגעצויגען די בוימער פון ביידע זייטען גאס, נאך נאקעטע, אהן בלעטלעך, נאר גרייט אויף אנצוקליידען זיך זייער גרינע זומערדיגע הלבשה. פונ'ם ווייטען אויסגעשטערענטען הימעל האָט אראפגעקוקט מיט א זילבערנעם שמייכעל די לבנה, לאנגזאם און מאיעסטעטיש געשפאציערט, ווען־ניט־ווען זיך אונטערגעטוקט און טובל געווען אין א פערביילויפענדיג רויביג וואלקענדעל, בעהאלטען זיך אויף א מינוט, און וויעדער ארויס אויפ'ן ברייטען פרייען הימעל, צווישען די פינקעלדיגע קליינע שטערענטלער, וואס קוקען זיך איבער, שעמעריהען און פינטלען און סוד'ען זיך צווישען זיך, רעדען פון גאט און פון זיינע אוצרות וועלטען, מיליארדען וועלטען! אלסדינג, אלסדינג שלאפט. אלע פענסטער זענען צו, אלע פייערס זענען אויסגעלאשען. אלץ, אלץ שלאפט אין דער דאזיגער פריהלינגס־נאכט, אין דער דאזיגער ערשטער נאכט פון פסח. נאר איין פענסטער אין איין הויז אויף וואסילטשיקאווער גאס איז אפען אין דער דאזיגער נאכט, און נאר איין וואכענדיגער מענש, טאכאראַ, שטעהט און קוקט־ארויס פונ'ם אייניגען אפענעם פענסטער אין דרויסען ארויס, שיקט איהר בליק צו דער העל־זילבערנער לבנה און צו די מיליארדען פינקעלדיגע וועלטען, וואס הייסען שטערען, און טרוקען זענען די אויגען, און פערשטיינערט איז דאס הארץ, און דער קאפ איז פערטוכעלט, און נישט ליעב איז איהר די שענע גרויסע וועלט, און פרעמד איז דער וויטער, טיעפער הימעל, און וויסט איז די ערד, און פוסט און לער איז אלץ ארום און ארום, און א שוידערהאפטער עלענד, און א מורא'דיגער צער,

און א קאלטער צאָרן נעמען ארום די נשמה, ווי מיט צוואַנגען, און עס ווילט זיך איהר שרייען, שרייען, שרייען...

קאפיטעל ד.

איציקעל שאָסטעפאל נעהט ארום אָהן א קאָפ.

פון דער ערשטער מינוט, וואָס מאכאַא איז נעקומען פון פע־טערבורג, האָט איציקעל שאָסטעפאל נאָך נישט געהאט קיין גוטע מינוט.

דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט נעקאָנט איבערקייען, וואָס דעם אפטייקער'ס זוהנדעל קומט אריין צו איהם אין שטוב אריין פראנק און פריי, אָלע מאָל אויסגעפוצט ווי א כלה, וואַרפט אראָפ די הענטשקעלעך, גיט איהם, איציקעל שאָסטעפאל'ען, די האַנד. און אויך שיווקע'ן גיט ער די האַנד, און האָלט זיך ביי איהם אין שטוב ווי „עפים א גאנצער רב שמעלקע"! און שענער פון אָלע איז דאָס, וואָס שיווקע אליין האָט שוין נאָר אָננעהויבען פערענט־פערען די טאָכטער, געפינען א זכות אויפ'ן אפטייקער'ס זוהנדעל, לויבען איהם, אז ער איז א גאנץ וואויל בחור'על. — מערקווירדיג! זינט די טאָכטער איז געקומען פון פעטערבורג, איז די שטוב ג־ווארען איין אַנדער שטוב, דאָס לעבען — איין אַנדער לעבען, און אפילו דאָס ווייב — איין אַנדער ווייב. ס'איז נאָר ניט די שיווקע, וואָס פריהער! אמאָל פלעגט זי האָבען דרך־ארץ, ציטערען, וויסען נאָר צובאמקען צו אלסדינג, וואָס ער, איציקעל, האָט נעזאָגט. איצט איז זי געוואָרען א גאנצער מענש! זי זאָגט שוין אויך מבינות אויף א מענשען: דעם אפטייקער'ס זוהן קומט־אוים ביי איהר א גאנץ וואויל בחור'על!

— אפשר וואָלסט דו געזאָגט, איך זאָל מיך משדך זיין מיט'ן טריפניאק דעם אפטייקער? — פרעגט איציקעל אין א שפאָס ביי

זיין ווייב שיווקע, און בעקומט פון איהר איין ענטפער דורך א פראגע, ווי געווענליך:

— פאר וואס ניט?

— אפשר איז שוין ביי זיי איין אפגעמאכטע זאך? — פרעגט ווייטער איציקע.

— פון וואנען וויים איך, אז ניין? — ענטפערט איהם שיווקע אלץ מיט דעם זעלבען שטייגער, מיט א פראגע אויף א פראגע.

— קאן זיין, אז אין גיכען זאל אונז קומען מזל־טוב?

— פאר וואס זאל דאס ניט קאנען זיין?

— דאס וואלט איך, דאכט מיר, געמענט וויסען פריהער פון דיר?

— וואו שטעהט דאס געשריבען?

— טפו זאל דאס ווערען!

קיין פאטער זאל נישט וויסען פון אזעלכע צרות, ווי אונזער אומגליקליכער פאטער שאסטעפאל, אז ער מוז זיך אוועקשטעלען רעדען מיט דעם געלען בחור'ע, דעם אפטייקער'ס זוהנדעל, פון אידישקייט, פון ציוניזם און פון נאך כדומה אזעלכע זאכען, וואס ער וואלט קיינמאל פון דעם מיט אזא שנעק ניט געוועדט!

סאשא כאפראנאוויטש אבער איז נאך פון די אומגליקען, וואס מע קאן זיי אריבערטראגען. א סך ערגער איז דאס, וואס אלע טאג ווערד די טאכטער פערפאלען אויף א שעה אדער אויף צוויי, דאס הייסט, זי טהוט זיך אן, גיהט אוועק און זאגט נישט, וואוהין. שוין פון א צייט, אז דער פאטער האט דאס בעמערקט. ער וויל זי פרעגען, און וויסט נישט, ווי אזוי ער זאל דאס טהון. ער האט איהר א פאר כאל אפילו א זאג געטהאן: „וואוהין איז?" און האט בעקומען איין ענטפער: „איך קום באלד צוריק". ער האט געפרובט דורכ'ן ווייב, טאמער ווען ער עפים נעווענהר ווערען, וויסט זי אויך ניט מעהר פון איהם.

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט א מאַמע, וואוהין די טאָכטער געהט? — פרעגט איציקעל ביי זיין פרוי און בעקומט באַלד אויסגאָב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ווי אזוי ווייסט דאָס ניט א טאַטע, וואוהין זיין טאָכטער געהט?

אויסלאָזען דעם כעס צום ווייב לאָזט ער שוין ניט אויס, אזוי ווי פריהער. זינט די טאָכטער איז א הינע, האָט די מוטער שטאַלץ און שטאַרקייט קענען איהם, און ביידע, די מוטער מיט דער טאָכטער, האָבען ווי געשלאָסען צווישען זיך א פערבאַנד קעגען איהם, און האָט ער געוואָלט פרובען אָפשפיעלען דעם ווייב א מזמור, מאַכען איהר א סקאַנדאַל, ווי ער איז געוואָהנט געווארען, אזוי האָט זיך ארויסגעשטעלט די טאָכטער, זיך אָנגענומען די קריוודע פון איהר מוטער, און דוקא מיט גוטע רעד...

איציקעל שאָסטעפאַל מוז אָבער אומבערינגט וויסען, וואָס איז דאָס מיט זיין טאָכטער געווארען? וואָס געהט זי אום אין שטוב, אזוי ווי א שאָטען? וואָס איז דאָס פאַר איין עובדה אַוועקגעהן אַלע טאָג אויף צוויי שעה און ניט זאָגען: וואוהין? מיט וועמען זעהט זי זיך? וואָס טראַכט זי זיך?

און דער פאָטער איז געווארען א שפיאָן. ער האָט געזומען נאָכקוקען דער טאָכטער, וואוהין זי געהט, און ער האָט זי געפאַקט. ער איז איינמאָל אומבעמערקט נאָכגעגאַנגען פון הינטען און האָט דערזעהען, ווי זי האָט זיך אַריינגעהאַפט צום לעהרער ראַמאַנענקאָ אין הויף אריין און איז פערשוואונדען געווארען.

איציקעל שאָסטעפאַל'ס קאָפ איז שיער ניט צעשפאַלטען געווארען קלערעניג: וואָס טהוט זיין טאָכטער ביי ראַמאַנענקאָן? אַלערלייי מיאוסע מחשבות, איינע מיאוסער פון דער אַנדערער, איז איהם דורכגעפלויגען אין קאָפ. אז זיין טאָכטער איז גוט בעקאַנט מיט'ן יונגען ראַמאַנענקאָ — דאָס וויסט ער. ער וויסט אָבער דאָס אויך, אז דער יונגער ראַמאַנענקאָ איז ניט היע, אז ער זיצט ערגיץ איינגעשפאַרט און אז ס'איז ניטאָ פון איהם קיין שום ידיעה.

צו וועמען זשע קאָן זי געהן? צו די עלטערען? ווייסט ער אָבער, אז ראָמאַנענקאָס פאָטער איז א צורר־היהודים — און אָט דאָ ערשט קומט דער מיאוסטער פון אַלע געדאַנקען: ווייל ער איז א צורר־היהודים, געהט אהין זיין טאָכטער!... ווייל ער איז איין אַנטיסעמיט, האָט ער איין אויג אויף זיין, איציקעל שאָסטעפאָל'ס, טאָכטער, — און דער דאָזיגער מיאוסער געדאַנק מאַכט דעם אומגליקלעכען פאָטער משוגע, און ער קאָן זיך גאָר קיין אָרט ניט געפינען!... ביז די טאָכטער קומט צו געהן. און אז די טאָכטער קומט צו געהן, רעדט ער מיט איהר פון פערשיעדענע זאכען, און מעהר — פון אידען, גויים, אונזער גלויבען, זייער גלויבען... פערקוקט איהר אין די אויגען אריין, טאָמער וועט ער עפּעס פון איהר אַרויסגעפינען, — אומזיסט די אַרבייט! טאָכטער איז די אייגענע, וואָס תמיד, סיידען נאָר דאָס, וואָס איהרע אויגען זענען מעהר פערטראָכט, ווי אַלע מאָל, און אַביסעל בלאַס איז דאָס פּנים, און אז מע פרעגט זי עפּעס, ענטפערט זי ניט באַלד, און אז עס קומט צו איהר צו געהן דעם אפּטייקער'ס זוהנדעל, היצט זי זיך נישט, ווי זי פלעגט זיך היצען ביז אהער; זי לאָזט איהם רעדען, און אַליין געהט זי אַרום מיט איבערגעלענטע הענד אויפ'ן האַרצען, אַדער זי קוקט אויף איהם מיט אזעלכע אויגען, וואָס ס'איז גרינג צו דערקענען, אז זי הערט איהם ניט, וואָרום איהרע מחשבות זענען ווייט פון דאָנען...

* * *

אויסמאָל איז איציקעל שאָסטעפאָל געקומען אהיים א פערטראָגענער, א צעריצטער פון זיינע פערפלאָנטעטע עסקים מיט „קאָזנא", פון די אדוואָקאטען, וואָס האָבען געצוינגען ביי איהם די עצמות, און פון די „טשינאָווניקעם", וואָס האָבען „געבראָקעוועט".

— וואו איז דאָס קינד? — פרעגט ער זיך נאָך ביי'ם ווייב.

— פון וואָנען זאָל איך וויסען? — ענטפערט זי איהם, ווי איהר שטייגער איז.

— וואָס הייסט, פון וואָנען זאָלסט דו וויסען?

— נו־יאָ, פון וואַנען זאָל איך וויסען?
— ביזט אַ מאַמע, צי ניין?
— און אַז איך בין אַ מאַמע, איז וואָס דערפון געדרונגען?
— וואו איז די „באַרישני" — פרעגט שאָסטעפּאָל ביי די מענ־שען.
— די „באַרישני" איז ביי זיך אין אַלקיר. — ענטפערען די מענשען.
— ביי זיך אין אַלקיר? — ער לאָזט זיך געהן צו דער טאָכטער אין אַלקיר אַריין.
אָנגעקלאָפּט אין טהיר, האָט זיך דערהערט אַ קול:
— ווער איז?
— ס'איז איך! — דער פּאָטער טרעט־אַריבער די שוועל און ער דערזעהט אויפֿן בעטל ליגען זיין טאָכטער מיט'ן פּנים אַרויף. די הענד פערוואָרפען אונטער'ן קאָפּ, אויפֿן האַרצען אַ בלאָט ציי־טונג. די אויגען רויטלעך, ווי פערווויינט. ער געהט־צו צו איהר נאָהענט, לעגט אַרויף די האַנד צו איהר אויפֿן קאָפּ.
— וואָס איז דיר, טאָכטער?
— גאָרנישט.
— ביזט עפּים נישט מיט אַלעמען?
— דער קאָפּ אַביסעל טהוט מיר וועה.
— אפשר, דעם דאָקטאָר?
— ניין, ניין! נאָר נישט קיין דאָקטאָר!
איציקעל שאָסטעפּאָל קען שוין זיין טאָכטער. אַז זי זאָגט ניין, איז ניין.

* * *

דעם זעלבען טאָג, פּאַרנאַכטלעך, אַז די זונן האָט געהאַלטען ביי זעצען זיך, פערפּאַרבט דעם אונטערשטען טייל הימעל מיט רויטען, האָט צום אַפּטייקער אין דער טהיר אָנגעקלונגען איציקעל שאָסטע־פּאָל. זינט זיי זענען שכנים איז עס דאָס ערשטע מאָל, וואָס שאָס־טעפּאָל האָט אָנגעקלונגען צו זיין שכן דעם אַפּטייקער. אויף זיין

קלונג האָט זיך בעוויזען א שוואַרץ בחור'ע מיט געקרייזעלטע הער־
לעך און מיט איין אויסגעבויגענער נאָז. דאָס איז געווען סאשא'ס
חבר, שמעון קעסלער.

— דעם אפטייקער'ס זוהנדעל איז אין דער היים? — פרעגט
איהם שאָסטעפאָל און האָט שוין חרטה, וואָס ער האָט אהער אָנגע־
קלונגען.

— סאשא? — מאכט צו איהם קעסלער. — ער איז דאָ. ער
לערענט. קומט אריין. סאשא! קום נאָר אהער.

אויף דעם אויסרוף קומט אָן דעם „אפטייקער'ס זוהנדעל", דער־
זעהט טאמארא'ס פאָטער פלוצים ביי זיך אין שטוב, ווערד מבולבל
און צינד זיך אָן, ווי א פייער.

— איך דאַרף דיך... איך דאַרף אייך עפּיס פרעגען. — מאכט
צו איהם שאָסטעפאָל און קוקט אויף סאשא'ס חבר קעסלער. סא־
שא שטויסט זיך, אז דער חבר קעסלער איז דאָ איבערויג.

— שמעון, געה ארויס אויף א ווייַלע. — זאָגט סאשא צו זיין
חבר קעסלער און בעט איציקל שאָסטעפאָל זיך זעצען.

איציקל שאָסטעפאָל קוקט זיך ארום אויף אַלע זייטען.

— האָט איהר נישט א באזונדערען חדר? — פרעגט ער ביי
סאשא'ן.

— קומט אריין צו מיר אין קאבינעט, — זאָגט צו איהם סאשא
זעהר פריינדליך און פיהרט איהם אריין צו זיך אין א קליין, ריין,
ליכטיג חדר'ל. איציקל שאָסטעפאָל בעטראכט דאָס חדר'ל,
וואָס איז פול מיט ספרים און ביכער און צייטונגען, אידישע צויי־
טונגען.

איציקל שאָסטעפאָל אָטעמט־אָפּ און רופט זיך אָן צו סאשא'ן:

— דאָס איז זעהר שען פון אייך, וואָס איהר זיצט ניט לעריג,
יונגע לייט, וואָס איהר טהוט עפּיס, וואָס איהר זאָרגט פאר'ן כלל
ישראל... מיר קאָנען נישט, מיר האָבען קיין צייט ניט, טאָג ווי
נאכט פארטאָרראמט, איהר זעהט דאָך, געשעפטען, פאָדריאדען,
עסקים...

— אָט דאָס איז טאַקי די צרה, — זאָגט צו איהם סאשא — וואָס איהר זענט פערטאַרעראָמט מיט א י י ע ר ע נעשעפטען, פֿאַרריאַדען, און מיר זענען פערטאַרעראָמט מיט א ו נ ז ע ר ע נעשעפטען. און דערווייל דאָס אידישע פֿאָלק געהט־אונטער...

— אָט־אָט־אָט! — מאַכט צו איהם דער נאָסט און ווייזט איהם מיט'ן פינגער, אז ער האָט געטראָפען אין רעכטען קאָרב אַריין. — נערעכט! לאָמיך האָבען אזא יאָהר, ווי איהר זענט נערעכט! די אייגענע טענות האָב איך מיט מיין טאַכטער: צו וואָס טויג אונז, זאָג איך, זיך פֿאַרנעמען מיט פֿאָליטיק, רעוואָלוציעם־שמוציעם? הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, זאָג איך, עס וועט זיך דאָך נעווינם אויסלאָזען, זאָג איך, צו אונזערע קעפּ, מיט א קעשינעוו, מיט א פֿאָגראָם און מיט אַרויסטרייבען, זאָג איך, אידען פון די דערפֿער און פון די שטעדט, זאָג איך. אָט האָב איך, זאָג איך, צו טהון מיט פֿריצים, טייטען זיי, זאָג איך, מיט די פינגער און ווייזען אָן אויף אונז, אז אומעדום זענען מיר שולדיג! איך זאָג, אז א איד טאָר זיך ניט מישען, א איד דאַרף וויסען, אז ער איז א איד...

— און קושען דעם פּריץ די האַנד און זינגען מה־יפית? אָדער זיצען און וואַרטען, ביז מע וועט קומען און מע וועט איהם צעריסען די קישעלעך, צעברעכען די בענקלעך, צעראַבעוועז דאָס פערמעגען, פֿיניגען דאָס ווייב, שענדען די טעכטער? — זאָגט סאשא צום נאָסט, און דער נאָסט ענטפערט איהם:

— טע־טע־טע! זענט איהר דאָך דער אייגענער פויגעל, וואָס זיי אַלע! וואָס איז דאָס פאַר ווערטער נעווארען: קעמפען? שלאָגען זיך? איך האָב געמיינט, איהר זענט א שטילינקער, צום סוף... מיין טאַכטער אויך אזוי...

— דער חלוק צווישען אונז איז, וואָס איך זאָג קעמפען פאַר אונזערע א י י נ ע נ ע אינטערעסען פון אונזער א י י נ ע ן פ א ל ק, וואָס מיר איז דאָס נעהענטער, און אייער טאַכטער איז אַוועק ווייטער...

— יא, מיין טאַכטער איז אַוועק ווייט, שוין צו ווייט!...

אזוי זאגט איציקע שאפטעפאל מיט א זיפץ און מיט א ביטער שמייכעלע, און זיינע גרויסע שוואַרצע אויגען דריקען־אוים זעהר פיעל פערשטעלטען טרויער, פערבאַרגענעם שמערץ, און ער הויבט אן מיט א טאַן נידעריגער:

— אט דאָס בין איך טאקי צו אייך אריינגעקומען. ערשטענס, זיך אויסרעדען אביסעל דאָס האַרץ. אייך האָב איך דערקענט פאר א וואויל מענטשעל, כלעבען, איהר זענט מיר געפעלען, דאָס הייסט, איהר הויבט מיר אן צו געפעלען. איהר האָט אין זיך חאָטש א קאפעל אידישקייט.

— א דאנק, — כאַכט צו איהם סאשא מיט א האלבען שמייכעל.

— ניטאָ פאר וואָס. — זאָגט איהם שאָסטעפאל גאנץ ערנסט.— און, צווייטענס, האָב איך נעוואָלט וווייזען עפּיס א זאך. איך וועל דאָס אייך באלד וווייזען. נאָר קודם דארף איך אייך זאָגען א הקדמה, אז איהר זאלט ניט מיינען חס ושלום, אז איך קלער עפּיס איבער אויף מיין טאַכטער. איך קען מיין טאַכטער זעהר גוט, מעגט איהר מיר גלויבען אויף נאמנות.

— איך גלויב אייך.

— אלזא, איז אפּגערעדט דערפון. — זאָגט שאָסטעפאל און פער'גנבה'ט זיך מיט א קוק צו סאשאַ'ן אין די אויגען אריין. — אלא וואָס דענן? איך פארשטעה זיי ניט! איך הויב זיי ניט אן צו פארשטעהן! נעווים דארפט איהר קענען מיין טאַכטער'ס לעהרער, דעם קריסט, דאמאנענקא'ס זוהנדעל, פון דער גימנאזיע דער לעה־רער, א וואויל גויעצעל, איין עהרליכער, נאָר א פארברענטער „חברה־מאן"! פון די ד א ז י ג ע ליט... מיין טאַכטער האלט פון איהם. איך האלט אפילו אויך פון איהם; נאָר זי — נאָר לעילא ולעילא! א נאנצער נאָט ביי איהר! איך אבער זאָג איהר: א מענטש איז ניט קיין נאָט. זאָגט זי: דו קענסט ניט דאמאנענקא'ן. זאָג איך: איך קען גרעסערע לייט פון איהם; איך קען דעם פראָ־קוראָר, איך קען דעם פרעדסעדאטעל, איך קען דעם גובערנאטאָר אליין... לאכט זי פון מיר. איהר וויסט דאָך, ביי די ד א ז י ג ע

איז דער גובערנאַטאָר טריפה... מילא, דאָס בין איך אייך ניט אויסען. א גאָט איז א גאָט... איז ער אָבער נישטאָ היע, דער גאָט, דער יונגער ראַמאַנענקאָ מיין איך. ער איז ערגיץ וויים איך וואו, אין סיביר מסתמא. מע וויסט ניט וואו... פרעגט זיך א קשיא: וויבאַלד אז ער איז נישטאָ, דער גאָט, דער יונגער ראַמאַנענקאָ מיין איך, היינט וואָס האָט מען אהין צו געהן?

— וואוהין? — פרעגט סאשא.

— איך וויים וואוהין? צו זיינע עלטערען, אפנים?... דעם פאָטער וויסט איהר דאָך, וואָס פאַר א צורר־היהודים ער איז... וואָס האָט זי דאָרט צו טהון אַלע טאָג?

— ווער? — פרעגט וויעדער סאשא.

— מיין טאָכטער, טעמע, טאַמאַרא הייסט דאָס! ביז איך בין געוואָהר געוואָהרען, וואוהין זי געהט! אַלע טאָג, אַלע טאָג ווערד זי פאַרפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, און איך האָב נישט געוואוסט וואוהין... וואָס הייסט, איך האָב נישט געוואוסט? נישט געוואוסט— און איין עק!... בקיצור, איך בין געוואָהר געוואָהרען, אז זי געהט אהין... ווי אזוי איך בין געוואָהר געוואָהרען? — אבי איך בין געוואָהר געוואָהרען... וואָס טהוט זי דאָרט?... איך וויים וואָס זי טהוט?... וואָס זאָל איך קלערען? וואָס קאָן איך אויף איהר קלערען? זי איז א אידישע טאָכטער, זיי זענען גויים, און דער פאָטער איז א רעש מרושע, א צורר־היהודים... און איך קען מיין טאָכטער און וויים, אז זי האָט פיינט דעם אַלטען ראַמאַנענקאָ גלייך מיט מיר. שייך זאָגען פיינט? מיר לעבען דאָך מיט איהם צוזאַמען. נאָר וואָס געהערט ער זיך אָן מיט אונז? איך וויים, אז ביי איהר איז ער טריפה, אזוי ווי ביי מיר. וואָס דאַרפט איהר? זי האָט מיר אַליין דערצעהלט א מעשה, איך גלעב אייך דאָס איבער בסוד, איהר זאָלט זיך נאָר ניט אויסרעדען פאַר מיין טאָכטער...

— קיין סודות פון אייער טאָכטער דאַרפט איהר, אייגענטליך, מיר ניט דערצעהלען. — זאָגט סאשא און קוקט מיט אומרוהיגקייט אויפ'ן גאַסט.

— מענטש! ס׳איז נישט קיין סוד! דאָס ווייסען אין פּעטערבורג אַלע, נאָנץ פּעטערבורג ווייסט! מילא, בין איך אייך דאָס אויך ניט אויסען... פּרעגט זיך אָבער אַ קשיא: וואָס פּאַר עסקים קאָן זי מיט זיי האָבען?...

— מיט וועמען?

— איך ווייס מיט וועמען? מיט זיינע עלטערען, אַפּנים? מאַהלט אייך, איך בין ניט געשלאָפען, איך האָב נאָכגעקוקט, נאָכגעשפּעקט, — איך ווייס נישט, איך ווייס נאָרנישט!... דאָס קינד, זעה איך, פון טאָג צו טאָג נעהט־אַיין, איך זעה, זי טראָגט יסורים, נאָר וואָס — ווייס איך ניט! איך ווייס ניט און קאָן נישט ווי־סען!... היינט, למשל, קום איך אַריין, טרעף איך זי פּאַרווויינט מיט אַ בלאַט־צייטונג אין די הענד... וואָס איז דיר, טאָכטער? גאָרנישט. איצט איז זי אַוועק אַהין און געלאָזט אָט דאָס בלאַט אונטערגעשטריכען מיט רויטען. דאָס בלאַט איז אַיין אויסלענדיש בלאַט, אַ סוד פּאַר מיר. איך וואָלט זעהר וועלען וויסען וואָס דאָ שטעהט... פּאַר קיין אַנדערען וואָלט איך נישט פּאַרגלויבט. צו אייך האָב איך עפּים מעהר צוטרויען...

— איך דאַנק אייך זעהר. — מאַכט צו איהם סאַשא צערודערט פּונים גאַנצען שמועס. — כּיר איז אָבער ניט אַנגענעהם אַרייַנצומישען זיך אין די פּערזענלעכע ענינים פון אַייער טאָטער... אינטימע, סעמיינע זאַכען...

— מענטש וואָס איהר זענט! — שרייט־אויס איציקל שאָמטאַפּל. — וועמען דען זאָל איך געהן דערצעהלען? וועמען דען זאָל איך געבען איבערלייענען? פּאַרגעסט נישט, אז ס׳איז מיין איין־און־אייניג קינד! זי איז ביי מיר אַ בת־יחידה, און איך האָב זי ליעב...

די לעצטע וועדטער זענען נעוואָגט געוואָרען מיט אזא פייער, אז סאַשא סאַפּראַנאָוויטש האָט רחמנות געהאַט אויף טאַמאַראַ׳ס פּאָטער, און אפשר וויל זיך איהם אליין אויך וויסען, וואָס שטעהט אין בלאַט? וועלכער מענש קאָן געהן פּאַרבייַ אַיין אָרט, וואו ער

וויסט, אז דאָרט איז א סוד, און נישט א קוק טהון חאָטש מיט איין אויג אויף דעם אַראָפגעלאָזטען פאָרהאַנג?... מע דאַרף נישט פערגעסען דאָס אויך, אז טאַמאַרא שאָסטעפאל האָט פאר סאשא'ן אויך א שטיקעל אינטערעס. אויב נאָך עמיצער איז פערליבט אין טאַמאַרא'ן, איז ער געווים ניט אזוי פערליבט, ווי סאשא, און געווים נישט פריהער פון סאשא'ן. און ער נעמט דאָס בלאָט ביי'ם פאָטער און לייענט:

„דעם 10־טען, 12 אזייגער האַלבען טאָג, איז אין דער קאַמער פון פעסטונג, דאָרט ווו אס האָט זיך אויפגעהאַלטען דער געווי־סער ראַמאַנאָנקא, נעקומען דער פּראָקוראָר און האָט מודיע געווען דעם אַרעסטירטען, אז צווי אזייגער וועט ער הינגעריכטעט ווערען דורך העגגען. אויף דעם פּנים פונ'ם פער'משפט'ען האָט אפילו איין מוסקול ניט א ריהר נעטהאָן זיך. דער פּראָקוראָר האָט איהם דער־לאַנגט א פּאַרטיגע בקשה וועגען בעגגאַדיגען, ער זאָל זיך אונטער־שרייבען. דער פער'משפט'ער אָבער האָט זיך קאָטעגאָריש אָפּגע־זאָגט און האָט געבעטען, מע זאָל איהם געבען טיי. דער פּראָקוראָר איז אַרויסגעגאַנגען און איז נאָכדעם צוריק אַריינגעגאַנגען און גע־בעטען ביי איהם, ער זאָל זיך חתם'ענען אויף דער ביטע. דאָן וועט מען איהם שענקען דאָס לעבען. דער פער'משפט'ער האָט איהם נאָך א מאָל געזאָגט, אז ער וועט אוא ביטע קיינמאָל נישט אונ־טערשרייבען. אז מע האָט איהם געפרעגט, אויב ער פערלאַנגט א גייסטליכען פאַ'ן טוידט, האָט ער געענטפערט, אז ער דאַרף נישט קיין גייסטליכען, קיין אפיציעלען פאַרשטעהער פון א גלויבען. זיין גלויבען, זיין רעליגיע איז א אינוועניגסטע, זיין געוויסען איז ריין, ער איז איבערצייגט, אז ער האָט קיין שלעכטס ניט געטהאָן. פון דער קאַמער איז דער פער'משפט'ער ארוים מיט שטאָלץ און רוהיג, גלייך ווי ער וואָלט געהן אויפ'ן שפּאַציער. אז מע האָט איהם צו־געפיהרט צום עשאפּאָט, האָט ער זיך לעבליך געווענדעט צו איין אָפיציער מיט פאָלגענדע ווערטער: „גיט איבער מיינע חברים, אז איך שטאַרב רוהיג און אז איך וועל אייביג זיין מיט זיי"... זיינע

לעצטע ווערטער זענען נעווען: „גריסט מיין מוטער!" אזא איבער־נאטירלעכע רוהיגקייט האט מען נאך קיינמאל ניט נעזעהען אין די וועגט פון פעסטונג.

אזוי שטארבט א רוסישער העלד".

קאפיטעל ה.

א שטילע טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף.

(ארויסגענומען פון די צייטונגען).

נומער איינס: „איבער א מיידעל, וואס האט זיך נע־האנגען היינט אין איינע פון די טורמעס, האבען אלע ארעסטאנטען דערקלערט א הונגער אויף דריי טאג און אויפגעהויבען א גרויסען סקאנדאל. מע האט נעמוזט אנקומען צו דער הילף פון מיליטער. דריי בונטאווישטשיקעס זענען גע'הרג'עט אויף טוידט. עלף פער־וואונדעט. אכט פון זיי טוידטליך".

נומער צוויי: „דאס מיידעל, איבער וועלכער עס האט אויסגעבראכען דער גרויסער אויפשטאנד פון די ארעסטאנטען אין די טורמעס, האט מען געפונען געהאנגען אויף די אייזערנע גראטעס פונ׳ם פענסטער אויף צענויפנערדעהטע פאסען פון א צעריסען העמד. די סיבה, וואס האט נעצוואונגען דאס מיידעל צו בעגעהן זעלבסטמארד אויף אזא מורא'דיגען, מאוימ'דיגען שטייגער אין טורמע, איז נאך מעהר מאוימ'דיג, ווי איהר טוידט".

נומער דריי: „אונז איז נעראטען ארויסצוקריגען אייניגע פרטים וועגען דעם געהאנגענעם מיידעל, וואס מע האט דא ניט לאנג געפונען אין אייגע פון די טורמעס. און אט ווי אזוי עס ווערד אונז געמעלדעט פון זעהר א זיכערער קוועלע: מיט א קור־צער צייט צוריק זענען אנטלאפען פון געפענגעניש עטליכע ארעס־טאנטען דורך א וואונדערליכען אופן, וואס איז כמעט אומגלויבליך: ארום האלבע נאכט האט מען אנגעקלונגען צום סמאטריטעל פון דער טורמע אין טעלעפאן מיט א געוויסען „פארא", אז באלד וועט

קומען צו פֿאַרען אין טורמע אַריין אַ ראַטמיסטער מיט עטלעכע סאָלדאַטן, צו פערנעמען און ברענגען צו פּיהרען צום פּראָקוראָר אין אַ בעזונדערער קאַרעטע אייניגע פּאָליטישע פערברעכער, צווישען זיי איינס אַ מיידל, אַ געוויסע פּאָליטישע, וואָס ווערד בעשולדיגט אין פּיעל פערברעכענס. און, ווירקלעך, אין עטלעכע מינוט אַרום איז אָנגעקומען דער ראַטמיסטער מיט די כאָלדאַטן, זיך געמעלדעט מיט אַ פער׳חתמ׳עטען פּאָקעט פון׳ם פּראָקוראָר. אין וועלכען עם זענען געווען ריכטיג אויסגערעכענט די זעלבע נעמען פון די פּאָליטישע פערברעכער, וואָס דער פּראָקוראָר האָט זיי אויפגעפּאַדערט דורכ׳ן טעלעפאָן.

אין פערלויף פון איין האַלבע שעה זענען אַלע פאַרמאַליטעטען אָפּגעטהאָן געוואָרען, און דער ראַטמיסטער מיט די ארעסטאַנטען זענען אָפּגעפאָהרען. ערשט אויפ׳ן אָנדערען טאָג אין דער פריה, נאָכדעם, אַז מע האָט זיך ניט געקאָנט דערוואַרטען צוריק אויף דער קאַרעטע, און נאָכדעם, ווי מע האָט זיך אָנגעפרעגט דורכ׳ן טעלעפאָן ביים פּראָקוראָר, האָט זיך ארויסגעוויזען, אַז דאָס איז געווען נישט מעהר ווי אַ פּאָקוס, אַ קונציגער שווינדעל פון רעוואָלוציאָנערען.

דעם זעלבען טאָג אין דערפריה איז אָבער ענדאָטען אויגעם פון די טיכטיגע פּאָליציע־שפיאָנען צו דערקענען אויגע פון די אָנטלאָפענע, און ער האָט זי ארעסטירט און אָפּגעפיהרט אין אוטשאָסטאָק. פון דאָרט האָט מען זי אָפּגעפיהרט אינ׳ם צווייטען אוטשאָסטאָק, פונ׳ם צווייטען אינ׳ם דריטען... אויף מאָרגען אַרום פאַרנאַכט האָט מען געפונען די אומגליקליכע אַ געהאָנגענע. דער נאָמען פון דער אומגליקליכער, ווי מיר האָבען ערפאָהרען, איז מאַניא, אַדער מאשא באשעוויטש".

נ ו מ ע ר פ י ע ר: „היינט זייגער 10 אין דער פריה האָבען זיך צענויפּגעקליבען עטליכע הונדערט סטודענטען און אַרבער צעהן טויזענד אַרבייטער און האָבען געוואָלט אָפּהאַלטען אַ פּאַניחידא פאַר דער געהאָנגענער באשעוויטש. גיך האָט זיך בע־

וויזען פאליציע און האָט צעטריבען דעם נאנצען עולם. קיין ערנס־טער צוזאמענשטויס איז ניט פארגעקומען. עטליכע און דרייסיג זענען אפגענפיהרט געוואָרען אין האספיטאל".

נומער פינף: „דעם זעלבען טאג, מיט צוויי שעה שפע־טער, איז אפגעהאלטען געוואָרען א פאניחידא פאר מאשא באשע־וויטש, און וויל דערביי זענען נעהאלטען געוואָרען אנצינדענדיגע רעדעם און ס'איז ארויסגעוואָרפען געוואָרען א רויטע פאהן, איז דער צוזאמענשטויס מיט דער פאליציע געווען א סך ערנסטער. מע צעהלט צוויי און צוואנציג נע'הרג'עטע און מעהר אלס הונדערט שווער פערוואונדעטע; אונטער זיי פיעל פרויען און קינדער. איצט איז רוהיג".

נומער זעכס: „אלס נאכוועהענדיש פונ'ם צוזאמען־שטויס איבער דער פאניחידא פאר דער נעהאנגענער באשעוויטש. האָט אין איינינג פאבריקען אויסגעבראכען א סטרייק, וועלכער פערשפרייט זיך אויך אין אנדערע שטעדט. עס וועלען נעפאנט איין אלגעמיינער באהן־סטרייק.

אין די הויפען איז אנגענרייט מיליטער, אויף די גאסעי אי רוהיג".

* * *

די לופט איז געוואָרען וואם א טאג נעריכטער און שטיקענדי־נער. שוועכע וואלקענס האבען בעציגען דעם הימעל. עס האָט זיך נעטראגען א ריח פון שוועבעל. דער שטורם האָט זיך נעדריקט אלץ נעהענטער און נעהענטער. יעדע מינוט האָט מען נעקאָנט ער־וואַרטען א וואלקענברוך, איין אויסגוס, א כיבול.

נאָר אויב די טרויעריגע נעשיכטע מיט מאשא באשעוויטש האָט אומעדום ארויסגערופען אזא שטורם, קאָן מען זיך שוין פארשטעלען וואם פאר א רעש זי האָט בעדארפט ארויסרופען אין דער שטאָדט, וואו די מאשא באשעוויטש איז געבאָרען, וואו כמיעט אלע האבען זי געקענט, וואו א מינדסטע קינד האָט געקאָנט אנווייזען אויף איהר

מיט'ן פינגער און זאגען: „אן געהט מאשא". די זעלבע שכנים פון ליפא באשעוויטש, וואס פלעגען פריהער אנטלויפען פון דעם האלץ־איר מיט זיינע חדושים ונפלאות פון זיין טאכטער מאשא, די זעל־בע גוטהערציגע לייט האבען מיט אמאל בעקומען רחמנות אויף דעם ארעמען פאטער אין זיין גרויסען טיעפען אומבעשרייבליכען טרויער און האבען בעקומען חשק צו טרייסטען מיט ווערטער דעם, וואס קאן ניט זיין געטרייסט, פערהיילען מיט א קרעכץ דעם גרוי־סען וועהטיג, וואס קאן ניט אויסגעהיילט ווערען קיינמאל. די גוט־הערציגע מענשען, וואס האבען זיך קיינמאל ניט אינטערעסירט מיט ליפא'ס טאכטער, האבען זיך מיט א מאל אנגעהויבען דערמאנען אן דעם ראזיגען מיידעל מיט די אונטערגעשארענע האר און אן איהרע אלע גוטע מעלות, און יעדער האט בעקומען חשק צו זאגען דעם אומגליקליכען פאטער חאטש א גוט וואָרט, און אגב זיך אויס־פרעגען ביי איהם, ווי אזוי און וואס און ווען, און צי האט ער עפים נעהאט פון איהר ברירה די לעצטע ציים, און וואס האט זי איהם געשריבען, און צי ס'איז אמת איהר אנטלויפען פון דער טורמע, ווי מע שרייבט, און ווי אזוי איז זי צו דערצו געקומען?

— דאכט זיך, אזוי איז זי געווען א מיידעל, גאָרנישט, גלייך מיט אלע... נעה זיי א נביא, אז פון דעם מיידעל וועט אמאל אויס־וואכסען אזא... אזא... וואס פון איהר וועט רעדען די גאנצע וועלט!

ליפא באשעוויטש, אין דער ערשטער מינוט, אז ער האט ער־פאהרען פונ'ם גרויסען אומגליק, האט ער זיך אויסגערעכנט א שטיק בארד, זיך געלאזט לויפען מיט אויסגעשטרעקטע הענד, אליין נישט צו וויסען, וואוהין ער לויפט. נאכדעם האט ער זיך אומגעקערט צוריק, אראפגעווארפען די שטיוועל פון די פיס, זיך אנגעריסען די לאץ פון דער סאי־ווי־סאי צעריסענער קאפאטע, געריסען קריעה אויף מיט ווייב און קינדער, און אלע האבען אוועקגעזעצט זיך „שבעה". נאר איין אליק (א בחור'ל פון אכצעהן יאהר) האט נישט נעוואלט זיך אוועקזעצען אויף דער ערד. ער האט נישט אריסגע־לאזט אפילו קיין טרער. עס האט זיך איהם נאר אנגעצונדען דאס

פנים, די אויגען זענען ביי איהם געוואָרען ווי איבערגעקערט, זיך א טאָפּ געטהאָן אין די הויזען־קעשענים און א זאָג געטהאָן:

— טאָטע! איך פּאָהר גלייך אהין. איך בעט אייך, איהר זאָלט מיך ניט צוהאַלטען.

און עס האָבען נישט געהאָלפען ניט דעם טאָטענ׳ס בייזערען זיך, ניט דער מאָמע׳ס טרערען, נישט דער נעוויין פון די קלענערע קינדער, — אלעס איז אַוועק און איז ווי אין וואַסער אַרײַן. וואו איז אהינגעקומען אלעס — ווייסט ניט ליפּא באַשעוויטש. לאָזט איהם צו־רוה — ער ווייסט נאָר אין זאָך: ער ווייסט, אז ער האָט גע־האָט א מאַשע, וואָס קיינער פערמאָגט נישט אזא מאַשע, און איצט איז זי נישטאָ! ליפּא ווייסט, אז די גאַנצע שטאָדט, די גאַנצע וועלט וויינט זיך מיט זיין מאַשע! אפילו איציקעל שאָסטעפּאָל, וואָס פלעגט פון איהם אַנטלויפען, שטעלט זיך אויך היינט אָפּ אלע מאָל, וועט ער דערזעהט איהם, און פרעגט זיך אוים אויף מאַשע׳ן. פון איציקעל׳ס טאַכטער שמועסט מען ניט! וועט ניט זי, וואָלט ער מיט זיין ווייב און קינדער שוין לאַנג אויסגעגאַנגען פון הונגער... אפילו גויים, כריסטען, סטודענטען האלטען אָפּ פאַניחידעס, אומעדום, אור־מעדום, דאָ אויך. עס וועט היינט זיין, זאָגט מען, אין דער גרויסער שוהל איין אסיפה, א מין הזכרת־נשמות. אהינצו דאַרף מען גאהן, חאָטש אפילו זיין ווייב שלאָגט איהם אָפּ דערפון. זי זאָגט: מע דאַרף נישט גאהן. נאָר וואָס ווייסט א אידינע? למאי זאָל מען ניט צולאָזען איהם דאָס שטיקעל פערנעניגען, האַרכען, וואָס לייטען וועלען זאָגען וועגען זיין מאַשע׳ן?... און ליפּא לאָזט זיך גאהן אין דער גרויסער שוהל, און טרעפט אין דרויסען שוין אזא איין עולם. וואָס ער האָט שוין לאַנג אזעלכען נישט געזעהען. דער גרעסטער מילי־אָנער זאָל שטאַרבען, וועט ער ניט צענויפּנעמען אזא איין עולם! און אינוועניג אין שוהל וואָס טהוט זיך! מע קאָן דען אהין אַריין? מע לאָזט דען? א גליק, וואָס מע האָט איהם דער־קענט.

— דאָס פּאָטער!... לאָזט אַריין דעם פּאָטער!...

און ליפא באשעוויטש געהט מיט גדלות, קוים וואָס מע שטופט איהם דורך, אהין ארויף, ארויף, דאָרט, וואו איציקעל שאָסטעפאל, וואו די בערנשטיינס מיט די הויפּטרינס מיט די אלע איבערינע גרויסע... ער זעהט פאר זיך א סך בעקאנטע פנימ'ער. דעם אפּטיי־קער סאפראנאוויטש, נחמיה דעם שוסטער מיט זיינע בנים, יודעל קטנתי און נאָך און נאָך... אלסדינג איז דעקאָרירט מיט טרויער, בעהאנגען מיט שווארצען... איין אומעט איז אויסגענאָסען אויף אלע פנימ'ער... מאנסביליען און ווייבער צוזאמען... אויף דער בימה שטעהט עפּים איין אומבעקאנט בחור'ל מיט נעלע האָר, שיינט איהם א סטודענטל צו זיין, אויב ניט דעם אפּטייקער־ס זוהנדל, און האלט זעהר א פייעריגע רעדע. ליפא פערשטעהט איהם ניט... רעדען רעדט ער אפילו זעהר שען, זיס, געשמאק, נאָר ער פער־שטעהט איהם ניט... פסוקים נאנצע ברענגט ער... פילגש בגבעה... סדום און עמורה... דור המבול... דער עולם ווישט די אויגען, און איהם, דעם פאטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אליין ניט, פאר וואָס איהם איז גאָרנישט... און אפילו נאכדעם, וועז עס קומט ארויף דער חזן מיט'ן כאָהר, און דער כאָהר הויבט אָן זינגען, און דער חזן פיסקעלט זיך, און עס לאָזט זיך הערען דער טרויעריגער וויינענדיגער נוסח אויסגעצויגען: „אל מלא רחמים"... און די שוהל ווערד פול מיט נעווין... עס וויינען יונגע קינדער... עס וויינען אלטע אידען... ווייבער חלש'ן... און ער, דער פאטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אליין ניט, פארוואָס איהם איז גאָרנישט... נאָר אז עס קומט צו די ווערטער: „את נשמת הבתולה מרים גיטל בת רב ליפא שהלכה לעולמה", — דערפיהלט דער אומגליקליכער פא־טער, ווי עפּים מיט א מאל האָט זיך נעגעבען א ריס־אָפּ ביי איהם אין האָרצען, א שטיק־ארויף אין גאָרגעל און א זעץ, ווי מיט א האָ־מער, איבער'ן מח, און עס רייסט זיך ארויס ביי איהם פונ'ם האלז, נישט ווי ביי א מענשען, נאָר ווי ביי א געקויעלטען אָכס, ארויף און אראָפּ, און ער אליין דערשרעקט זיך פאר זיין משונה'דיגען קול און צעלאכט זיך פון זיין אָכסען־שטימע שטיל צו זיך אין באָרד אריין...

און דער כאָהר הערט ניט אויף צו זינגען, און דער חזן הערט ניט אויף צו מאכען פּיסקעס, בעווייזען, וואָס ער קאָן... און דער אָרעמער ליפּא פּיהלט, אז ער האָט פּערגעסען אין דער מינוט, צו וואָס ער איז אהער געקומען, און וואָס טהוט דאָ דער עולם? און אז אויף דער ביכּה געהט ארויף א נייער פּאַרשוין, עפּים איין אומבעקאַנטער, א נעזונדער, א בעוואכסענער, א האָריגער, ווי א בער, מיט א שטימע פון א בער, און דונערט מיט זיין בערען־שטימע: „ווייסט איהר, וער איז נעווען מאשא באשעוויטש?" — דאָ דערמאָנט זיך ליפּא, צו וואָס ער איז אהער געקומען און וואָס עס טהוט דאָ דער עולם... נאָר ער קאָן ניט פערשטעהן איין זאָך: וואָס זאָגט עפּים אָט דער בעוואכסענער נפש אויף זיין מאשא, אז זי איז ג ע ו ו ע ן? וואָס הייסט, זי איז ג ע ו ו ע ן? נו, און א י צ ט וואו איז זי?... און בשום אופן קאָן זיך ליפּא באשעוויטש נישט דערמאָנען, וואו זיין טאָכטער מאשא איז?... און ליפּא באשעוויטש קאָן ניט פערשטעהן וואָס טהוען די סאָלדאטען אין שוהל? סאָלדאטען רייטענדיג אויף פערד? און וואָס לויפט אזוי דער עולם? וואָס שפּרינגט מען דורך די פענסטער? וואָס פאָר א מהומה אויף זיי? וואָס פאָר א בהלה? און א זעץ פון א „נאַגייקע" ניכטערט איהם אויס, און מע טרייבט איהם צוואמען מיט נאָך מענשען אין אור־טשאַסטאָק אַריין, און דאָרטען אין הויף שרייבט מען זיי איבער, און אז עס קומט צו איהם, גיט מען איהם האלז אין נאקען און מע וואַרפט איהם ארוים:

— איהר זעהט ניט, אז דער אלטער איז געריהרט?...

* * *

— דער רוח האָט מיך נעטראָגען אין שוהל אַריין! — האָט געזאָגט איציקל שאָסטעפּאל, נאָכדעם אז ער איז ארוים פון שוהל פריי, אָפּגעקומען סך הכל מיט אין נאַגייקע אין פּלייצע. — א גליק, וואָס איך בין א ריינער מענטש און בין נישט פּארמישט אין די „דאזיגע" זאכען...

— וואָס דו ביזט נישט פֿאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאכען איז פון די קלייניגקייטען; זעהסט דו, דאָס, וואָס אונזער טעכטע איז ארויס פון זייערע הענט ריין — דאָס איז יאָ א גליק!

אזוי ענטפערט איהם זיין פרוי שיווקע און דאנקט גאָט יעדען טאָג, יעדע שעה, יעדע מינוט, וואָס איהר טאכטער איז מיט איהר. איהר זאָגט דאָס הארץ, — א מוטער'ס הארץ פיהלט — אז נישט אויף לאַנג האָט איהר גאָט געשענקט די מתנה; איז ניט היינט — איז מאָרגען וועט חלילה קומען איין אויסחאפענישׂ אויף איהר קינד.

אזוי האָט זיך אביסעל דורכגערעדט דאָס הארץ שיווקע שאָס־טעפּל פאר איהר קעכין חוה די אידינע, און קיינער האָט זי נישט געקאָנט אזוי פערשטעהן און אזוי מיטפיהלען איהר, ווי הוה די אידינע, וואָס האָט אליין אויך נעהאָט איין „אומגליק".

חוה דער אידינע'ס „אומגליק" איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט נעהאָט א זוהן איין „אומגליק". נעהייסען האָט ער שמואליק, נאָר גערופען האָט זי איהם „דער אומגליק".

— גלאָט, מע טאָר ניט זינדיגען, נאָר דעם אמת פֿאַרלייקענען טאָר מען אויך ניט. גאָט האָט מיך געבענשט מיט איין אומגליק. אזוי א קוק טהון אויף דער מצבה, דאָכט זיך, א גאנץ פיינער בחור, א הויכער, א גלאָטער, א לעבעדיגער, און רערט מיט איהם — דאָכט זיך, נישט קיין נאָר אויך, און א שטיליער, א סטאָטשנער בחור, און איין ארבייט־יונג, גאָלדענע הענט! ער איז א זייגערמאכער; זיין בעל־הבית, יאָסי דער זייגערמאכער, קאָן זיך פון איהם נאָר נישט אפּלויבען. אז מע שמועסט, א נעראָטענער! איז אבער דער שווארץ־יאָהר זאָל איהם וויסען — זינט ער האָט זיך „זניוחעט" מיט'ן שוסטער'ס בנימ'לעך, פארחאפט זאָלען זיי אייך ווערען, איז דאָס קינד געווארען איין אנדער קינד! ערשטענס, וואָס פאר א מחותן ביזט דו גלאָט מיט א שוסטער'ס א יונגעל? דיין טאָטע איז ניט געווען קיין שוסטער, און דער זיידע דיינער אויך ניט... וואָלט דאָס נאָך ניט געווען אזא איין אומגליק, ווען ער זאָל ניט

לייענען קיין ביכלעך פון עקספרא...—טפו! איך האָב פֿאַרגעסען, ווי ס'הייסט! — און ער זאָל ניט מישען זיך אין פרעמדע געשעפטען, דאַרען דעם קאָפּ פֿאַר יענעמ'ס ארבייטער. וואָס געהט דיך אָן, צי יענעמ'ס ארבייטער וועלען ארבייטען צוועלף שעה, צי פערצעהן, צי אכצעהן שעה? פון מיינטוועגען מעגען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט די בעלי־בתים אינאיינעם אפילו זעכס־און־צוואַנציג שעה אין מעת־לעת. וואָס, אפשר ניט אזוי?...

— געווים אזוי! — זאָגט שיווקע און קוקט זיך ארום, צי טאַמאַראַ הערט ניט זייער שמועס. — ס'איז היינט מיט זיי אומערום צרות און צרות און צרות!

פריהער, איידער די טאַכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט זי געצעהלט די מינוטען, זי זאָל שוין קומען בשלום, און אז זי האָט דערהערט, אז עס זענען געשלאָסען אלע גימנאזיעס און אוניווערזיטעטען, האָט זיך שיווקע פשוט מחיה געווען.

איין עק, א סוף — מע וועט אויפהערען שטודירען, מע וועט שוין קאָנען א מאָל א שידוך טהון מיט א קינד, שוין צייט!...

צום סוף, געה זיי א נביא, אז מע וועט ניט לערנען, וועט זיין נאָך ערגער! וואַרום וואָס קאָן נאָך זיין ערגער פון דעם, ווי זעהען א קינד געהט ארום ווי א שאָטען, נודעט זיך, וועדר פערפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, מע וויייסט ניט וואו, גיט זיך אָפּ מיט פּוסטע זאַכען, פיהרט קענטשאפט מיט אזעלכע מענשלעך, ווי דעם שוסטער'ס קינדער, — אָסור אויב זי פערשטעהט, וואָס דאָס איז מיט איהר! היינט די שרעקען, וואָס מע הערט זיך אָן אַצינד! הרג'ענען, שיסען, אויפרייסען איז היינט געוואָרען א וואכערינער נאַנג, און דאָ רעדט מען ערשט פון אומגליקען, פון בלוטפערגיסונגען, וואָס וועלען זיין!... גוואַלד, וויי אזוי לעבט מען איבער אָט די אלע פחדים?!

* * *

דעם זעלבען טאָג, אויפדערנאכט, איז ביי טאַמאַראַ שאָסטע־פאל געווען א שטיקעל פערזאַמלונג. פון פאַרנאכט אָן האָט זי נע־

הייסען צומאכען די לאָדען און געבעטען מאכען טיי. ארום זיינער עלף האָבען זיך איינציגווייז אָננעהויבען צענויפקלויבען, און מיים־טענס אויף דער הינטערשטער טהיר, יונגע לייט, צווישען וועלכע עס זענען געווען דעם שוסטער׳ס צוויי בנים, יודעל קטנתי׳ס א זוהנדעל, היינט דער בעוואכסענער האריגער נפש, נייריטש, און צום לעצט (אחרון אחרון חביב) האָט זיך אַרייננעחאָפט אויך שמואליק, חוה דער אידינע׳ס יונגעל. די גאנצע צייט, וואָס די יונגע לייט זע־נען געגאנגען, האָט איציקל שאָסטעפאל נישט נערוהט, געקנייטשט מיט די פּלייצעס, אויפגעחאָפט זיך פונ׳ם אָרט און אַרומגעלאָפען איבער׳ן שטוב, פערלענט די הענד אַרונטער, און געפּייערט מיט די אויגען — מלא גזלן! נאָר אז ער האָט דערזעהן אַריינגעהן צו דער טאָכטער דער קעכינ׳ס בנ׳אָק, איז ער געוואָרען נעפּלעפּט, אַנידער־געפאלען אויף דער קאנאפע, זיך געחאפט מיט ביידע הענד ביי׳ם קאָפּ און געמומען שאָקלען זיך און שרייען:

— גוואלד! גוואלד! גוואלד!...

— איצי! נאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו איהם שיווקע, און איציקל מאכט צו איהר מיט די הענד און לענט־צו א פינגער צום מויל:

— שא! שטילער! שריי ניט! דו מאכסט אונז אומגליקליך!... אומגליקליך מאכסט דו אונז!... מיר הערען ניט! מיר זעהען ניט! מיר וויסען נאָר נישט! מיר זענען נישטאָ אין דער היים — ששש!!!...

קאפיטעל ו.

א בי׳טער שטיקעל ציים.

איציקל שאָסטעפאל איז פון דעסטוועגען ניט געשלאָפען. ער האָט געטהאָן וואָס ער האָט געקאָנט. אז מע האָט אזא טאָכטער, אזא געראָטענע טאָכטער, ווי ער האָט. בעדאַרף מען זעהען זי חתונה מאכען, איהר רעדען א שדוך. נאָר ווי אזוי? געווינטליך, אויפ׳ן

נייעם שטייגער, מאַדערן, נאָך דער צייט. די רעכטע האַנד טאָר ניט וויסען וואָס די לינקע טהוט. חתן־כלה אַליין דאַרפען ניט וויסען, אז זיי זענען חתן־כלה. דער שדכן דאַרף שטעהן אין א זייט, און דער בחור דאַרף זיך בעקענען מיט'ן מיידעל און אַרומטאַנצען אַרום איהר אזוי לאַנג, ביז די צייט וועט קומען, ביז די שעה וועט שלאָגען... נישטאָ קיין שענערע זאַך אויף דער וועלט, ווי זעהען א בחור, אַדער עטליכע בחורים טאַנצען אַרום א מיידעל, ווילען זיך אויספיינען פאַר איהר, איבערשטיינען אייגער דעם אַנדערען.

אַרום טאַמאַרא שאַכטעפאַל האָבען נעטאַנצט פיינע בחורים, די פיינסטע בחורים אין שטאַרט. און מחמת זיי האָבען געטאַנצט אַרום אזא רעוואָלוציאָנערקע, ווי שאַכטעפאַלים טאַכטער, זענען זיי געווארען, זעלבסטפערשטענדליך, ברענענדיגע אָנהענגער פון דער רעוואָלוציע, אַריינגעווארפען אַלע מאָל א הויך וואַרט, אַרויסגעווארפען א שענע פראזע. טאַמאַרא שאַכטעפאַל האָט אָבער געפֿאַרט פון די בורזשואזע רעוואָלוציאָנערען, אז זיי זאָלען אַרויסוויזען זייער סימפּאַטיע צו דער בעוועגונג ניט נאָר מיט שענע פראזען, ניט נאָר מיט הויכע וועכטער אַליין, נאָר מיט דעם, וואָס זיי פערמאָגען, — און וואָס קאָנען פערמאָגען אזעלכע „בורזשואזע פרינצען", אז ניט קיין געלד? און וואָס נאָך קאָן מען פאַדערען פון אזעלכע בורזשואזע רעוואָלוציאָנערען, אז ניט קיין געלד? און די בורזשואזע רעוואָלוציאָנערען האָבען געעפענט זייערע בייטעלעך און האָבען נענעבען געלד צוליעב דער „בעוועגונג", איינער איבער'ן אַנדערען, — און מעהר האָט טאַמאַרא פון זיי ניט פערלאַנגט, און איז געווען צופריעדען פון דער בעקאַנטשאפט, און זיי אודאי — אַלע זענען נעווען צופריעדען, און מעהר פון אַלעמען איז נעווען צופריעדען דער שדכן, וואָס האָט זיך נעדרעהט „הינטער די קוליסען". זיין נאַנצע ארבייט איז נעווען „הינטער די קוליסען". ער האָט זיך נאָר אריינגעהאַפט איין מאָל אין וואָך, צווישען טאָג און נאַכט, צו די שאַכטעפאַלס, נעהאַפט עטליכע וועכטער מיט איציקל'ען אַדער מיט שיווקע'ן, נאַכנעפרענט זיך:

— נו? וואו האלט דאָס?...

— דאנקען השם יתברך, דאכט זיך, עס גיהט אויף א גאנג...— האָט נעוואָגט איציקעל שאָסטעפאל, און שיווקע האָט צונעלענט:

— דער וואָס לעבט אייביג זאל וועלען העלפען, ס'וואל שוין זיין וואָס גיבער...

דער וואָס לעבט אייביג האָט זיך אבער נישט געחאפט העלפען וואָס גיבער. דער וואָס לעבט אייביג האָט צייט. און דער זומער איז זיך נעגאנגען מיט זיינע הייסע לאנגע טעג, און ס'איז געקומען א נאכט, א וואַרעמע, א שענע זומער־נאכט, איין אויסגעשטערענטע, מיט א טיעפען בלויען הימעל, מיט א זיננען פון פוינלען פונ'ם נישט־וווייטען גאָרטען. עס ליגט זיך ביי אָפענע פענסטער און עס שלאָפט זיך ניט, און עס דענקט זיך, און עס פלאָנטען זיך גאל־דענע מחשבות ביי אונזער איציקעל שאָסטעפאל אין קאָפ, גוטע, ליכטיגע, טייערע מחשבות: א קנס־מאל... א חופה... פאר אידען א חופה־וועטשערע... פאר כריסטען א באל... אויפ'ן באל פריצים א סך: דער „פּרעזעדאַטעל" פון „אינטענדאַנטסקע פראוולענין"... דער „סמאָטריטעל" פון דער טורמע... צוויי געגנראלען... און נאָך פריצים... זיי טרינקען געשמאק פון גרויסע כוסות, הייסען זיך צו־פיהרען צו דער כלה, לויבען זי אין טאָג אריין, לויבען אלע אידישע מיידלעך: „אלע אידישע מיידלעך, זאָגען זיי, זענען שען, זענען מלא חן, רייצענד, רייצענד!"...

פלוצים דערהערט איציקעל שאָסטעפאל א קלונג. ווער קאָן דאָס צו איהם קלינגען אזוי שפעט? די דיענסטען אלע שלאָפען שוין. ער הערט נאָך א קלונג און נאָך א קלונג. מע מוז זיך אליין מטריח זיין געהן עפענען.

און איציקעל שאָסטעפאל איז זיך מטריח בכבודו ובעצמו און גיהט אליין עפענען די טהיר, און ער דערזעהט... אנטאָן איוואנא־ווימש!

אנטאָן איוואנאָוויטש חאלאָדקאָוו איז שאָסטעפאל'ס איין אל־טער בעקאנטער. ער איז דאָ פריסטאָוו שוין פון כמה וכמה יאָהרען,

און איז א וואהלער גוי — ער נעמט א קערבעל... מיט איציקעל שאסטעפאל איז ער גאר א גוטער ברודער: ער זאגט שאסטעפאל'ען „דו" און פאטשט איהם אין די פלייצעס. אלע יום־טוב חאפט ער זיך ארײן צו שאכטעפאל'ען אויף א גלעזעל ווײן, לויבט די פיש און רעדט איהם אויס, למאי ער האט א גדלנ־טע א טאכטער. טא־כארא, אלע מאל ווען זי זעהט איהם, בעהאלט זי זיך, ווײל בשום אופן ניט ארויסקומען צו אנטאן אייואנאוויטש'ען. אנטאן אייוא־נאוויטש פערשטעהט דאס, ווינקט מיט איין אויג צום פאטער און זאגט: „דו באלעוועסט זי צופיעל! צופיעל איז זי ביי דיר נע־פעסטע! מע טאר א טאכטער אזוי ניט נאכגעבען!"... אזוי כוסר'ט איהם אנטאן אייואנאוויטש פאר דער טאכטער, און איצי־קעל שאסטעפאל קוועלט־אן, ווערד בריייטער ווי לענגער.

דערזעהען האלאדקאוו'ען, האט זיך איציקעל שאסטעפאל נע־נעבען א לאז צו איהם:

— אנטאן אייואנאוויטש! — און איז אבער באלד אפגעשפרונ־גען צוריק, ווארום ער האט דערזעהען הינטער חאלאדקאוו'ס פלייי־צעס איין אונבעקאנטען נאדזיראטעל מיט א זשאנדארמסקי אפי־ציער מיט עטליכע סאלדאטען א צוגאב...

א גליק, וואס איציקעל שאסטעפאל איז ניט קיין אידינע און האט נישט קיין טבע פון חלש'ען... ער לאזט־ארײן די פאליציע, בויגט זיך און נויגט זיך צו זיי און בעט זיי, זיי זאלען ארײנגעהן. מע פערשפארט זיי אבער בעטען, זיי נעהען אליין.

— ווא איז דיין טאכטער?

אודאי האט איציקעל שאסטעפאל געוואוסט, אז זיי וועלען זיך נאכפרעגען אויף דער טאכטער... צו ווען דען וועלען קומען אזעל־כע נעהויבענע נעסט?... ער בעט זיי צו־וארטען, ער וועט נעהן אויפוועקען די טאכטער און וועט זי ארײנרופען אהער... מע בע־דאנקט איהם. מע דארף ניט. זיי וועלען אליין... זיי לאזען זיך צו דער טאכטער'ס צימער... דער פאטער האלט אויסגעשטרעקט די הענד און ציטערט...

שיווקע האָט דערהערט אומבעקאַנטע קולות, איז זי א דער־שראָקענע אַרויסגעשפּרונגען פון בעט מיט א ליאַרם:

— איצי, וואָס איז?

— נאָר נישט, נאָר נישט, נעה צוריק! — זאָגט צו איהר דער מאַן און מאַכט אויף איהר מיט ביידע הענד, זי זאָל אַוועקגעהן... נאָר ווי קאָן זי אַוועקגעהן, וויסט איז איהר, אַז זי זעהט ביי זיך סאָלדאַטען אין שטוב, און דאָס האַרץ זאָגט איהר, אַז דאָס איז צו־ליעב דער מאַכטער?...

— איצי! זאָג מיר, וואָס טהוט זיך דא, איצי? — אַזוי בעט זיך נעבאָך די אַרעמע פרוי ביי איהר מאַן, ער זאָל איהר זאָגען, און איהר מאַן הערט נישט אויף צו מאַכען מיט די הענד, זי זאָל געהן.

שען און רוהיג ווי תמיד, גרויסאַרטיג ווי א פרינצעסין, קומט אַן טאַמאַרא פון איהר צימער. דאָס ווייסע שאָלכעל אויף די קוים־צענויפגענומענע האָר גיט־צו נאָך מעהר חן צו איהר שען ליכטיג פנים. מיט איין קוק פון איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען נעמט זי אַרום דאָס גאַנצע בילד. שטיל געהט זי צו צום פּאַטער און צו דער מוטער, וואָס שטעהען האַלב־טוידטע מענשען, רערט זיי אויס דאָס האַרץ:

— ס'איז גאָר נישט, האָט נישט קיין יסורים... עס וועט מיר גאָר ניט זיין... מע וועט מיך נישט קעפּען...

און טאַמאַרא נעמט־אַרום די מוטער, נאָכדעם דעם פּאַטער, און קושט זיי (דאָס ערשטע מאָל פּאַרן נאַנצען זומער), און עם מישט זיך אַריין פּאָליציע און זאָגט, אַז ניט איצט איז די צייט פון קושען זיך...

וואָס א קראַנקע אָננעשראָקענע פּאַנטאַזיע קאָן איבערטראַכ־טען אין איין מינוט, וועט דאָס א האַנד ניט בעשרייבען אין קיין טאָג... עס איז נישט געווען דער שרעק און די צרה אויף דער וועלט, וואָס דער אומגליקליכער פּאַטער האָט ניט איבערגעטראַכט וועגען דעם אין די מינוטען, וואָס די פּאָליציע מיט די זשאַנדאַרמען האָ־בען „געארבייט", און שרעקליכער פון אַלץ איז געווען דער נעדאַנק,

טאָמער האָט דאָס א שייכות מיט ראָמאַנעסקע'ן?... פון דער אייג־ צינער מחשבה אַליין איז איהם נעווארן קאַלט און היים, און וויע־ דער א מאָל קאַלט.

און אז טאַמאַרא איז אָפּגענאַנגען, און די רעדער פון איין עקי־ פּאָוש האָבען איציקע'ל שאָסטעפּאָל געגעבען צו וויסען, אז זיין טאָכטער איז אַוועקגעפּאָהרען, אַוועקגעפּאָהרען זיין אייגענע קינד, זיין אייגענע ליעבע, נוטע, טייערע טאַמאַרא, האָט דער אומגליק־ ליכער פּאָטער נעגומען ערשט ארומלויפען הין און צוריק איבער אַלע חדרים, אייקען און אָבקען, ברעכען די הענד, רייסען זיך ביי די האָר, שלאָגען זיך מיט'ן קאָפּ אָן וואַנד, און צום סוף איז ער אַנידערגעפּאַלען צו שיווקע'ן אויף די הענד און האָט זיך צעווויינט: „פּאַרפּאַלען! פּאַרשפּיעלט אונזער קינד!"...

* * *

דער ערשטער, צו וועלכען דער אומגליקליכער פּאָטער האָט זיך א וואַרף נעטהאָן, איז נעווען, זעלבסטפערשטענדליך, אַנטאָן איוואַ־ נאָוויטש. דער פּריסטאָוו אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאַלאַדקאָוו איז נאָך געשלאָפען, אז איציקע'ל שאָסטעפּאָל האָט פון דער גרינג, קוים־קוים, אָנגעקלונגען צו איהם אין דער טהיר. איהם איז ארויסגעגאַנגען אקענען א שרייבערע'ל מיט'ן נאָמען נעטשיפּאַרענקא, און א הונד סירקא. איציקע'ל שאָסטעפּאָל איז גוט בעקאַנט סאי מיט'ן שריי־ בערע'ל נעטשיפּאַרענקא, סאי מיט'ן הונד סירקא. ער האָט מיט א אונטערטעניג שמייכעלע זיך נאָכגעפרעגט ביים שרייבער אויף אַנ־ טאָן איוואַנאָוויטש'ן, און נעווּאָהר געווארן, אז אַנטאָן איוואַנא־ וויטש שלאָפט נאָך, איז ער אריינגעגאַנגען מיט שטילע־שטילע טריט צום שרייבערע'ל נעטשיפּאַרענקא אין קאַנצעלאַריע אריין. דאָרט האָט ער איהם אריינגעשמוגלט אין האַנד אריין א זילבערן קערבעל. נעטשיפּאַרענקא, א שווארצער בחור מיט א פּלאָטשיגען שטערן און מיט שטאַרק־אַנגעשמירטע האָר, האָט דאָס זילבערנע קערבעל שטיל אַראָפּגעלאָזט אין קעשענע, געגעבען א הוסט אין

האנד אריין און געבעטען שאסטעפאל'ען, ער זאל זיך זעצען נעהענ־
טער צום אפענעם פענסטער: ביי'ם פענסטער איז בעסער.

נעטשיפארענקא איז געווען נערעכט: ביי'ם פענסטער איז בע־
סער. א הייסער זומערדיגער פריהמארגען. גרין און פריש איז ביי
חאלאדקאוו'ען אונטער די פענסטער. א קליין נערטענדעל מיט א
צוויי־דריי יונגע בוימעלעך. אין גארטען שפראצען ארויס מיט
נדלות יונגע ציבעלקעס, גרינער סאלאט און שאר ירקות. א קיילע־
כיגע צעקודעלטע הוהן פיהרט זיך ארום מיט איהר חאליאסטרע און
פערהילכט דעם קאפ מיט איהר קוואקען און מיט זייער פישטשען.
נעטשיפארענקא שרייבט, און די פען ביי איהם סקריפעט. איציקעל
שאסטעפאל קוקט אין גארטען ארויס און טראכט וועגען עולם הזה,
וואס איז אינגאנצען אפגעגעבען נעווארען צו עשו'ען. „יעקב, וואס
האט אויסגענארט ביי עשו'ען די בכורה און ביי יצחק'ען די ברכה,
האט מכות, צרות האט ער מיט שלעק, מיט וועהטיגען מיט נעברא־
טענע לייד. אט איז ער, איציקעל שאסטעפאל, א איד א נגיד, מע
קאן זאגען א גביר, האט איין קינד סך־הכל, — וואס פאר א פער־
נעניגען האט ער נעהאט אין זיין לעבען? האט ער זיך פערנונען
וועז האבען אזא נערטענדעל? אזעלכע גרינע פרישע בוימלעך?
היהנער מיט קליינע היהנדעלעך?... וואס וויסט ער פון א לעבען
צו זאגען, א חוץ געשעפט און געשעפט און וויעדער א מאל נע־
שעפט? א חוץ פריץ און פריץ און וויעדער א מאל פריץ? שען
האט זיך אויסגעפיינט דער חכם יעקב אקעגען זיין פראסטען ברו־
דער עשו!"...

פון צווייטען צימער הערט זיך א בעקאנט קול: נע־טשי־פא־
רענ־קא!"... דאס איז אנטאן איוואנאוויטש אויפגעשטאנען פונ'ם
שלאף, רופט צו זיך דעם שרייבער. אין עטליכע מינוט ארום רופט
מען ארויין צו איהם שאסטעפאל'ען. איציקעל שאסטעפאל לענט־
אווען אנטאן איוואנאוויטש'ען אויפ'ן טיש א פער'חתמ'עטען פא־
קעט. אנטאן איוואנאוויטש חאפט א קוק מיט איין אויג אויפ'ן
פאקעט און טהוט א זאג צו שאסטעפאל'ען: „צו וואס?"... אי־

ציקל שאסטעפאל ענטפערט איהם ניט אויף דער פראגע און פרעגט איהם, צי איז ער גוט געשלאפען? א מינוט זיצען זיי ביידע שטיל. נאכדעם וועגדט זיך דער איד צום פריסטאוו מיט זעהר א אונטער־טעניג שמייכעלע:

— אנטאן איוואנאוויטש דארף זיך שטויסען, וואם איך בין געקומען... אנטאן איוואנאוויטש מוז וויסען, וואם דא איז... איך פאדער פון אנטאן איוואנאוויטש'ן קיין זאך ניט, נאר דאם איינ־צינע — ער זאל מיר זאגען, וואם דא איז?...

— ביזט א גרויסער נאר, שאסטעפאליץ! (אזוי רופט איהם דער פריסטאוו.) אויף דיר איז מיר א וואונדער. דו ביזט דאך עפים א איה, און אידען זענען אלע קלוג, — ווי קומט דאם, דו זאלסט מיך פרעגען אזא זאך? דו פערשטעהסט דען אליין ניט, אז איך וויים גלייך מיט דיר? וואם וויסט פאליציע? פאליציע איז א בע־זעם, א שטעקען אין די הענד פון דער העכערער מאכט. מע הייסט אונז געהן — געהען מיר, מע הייסט אונז נעמען — נעמען מיר...

— אנטאן איוואנאוויטש וועט מיר זאגען חאטש, וואו זי איז? וואו מיין טאכטער איז?...

— דיין טאכטער, שאסטעפאליץ, איז אין טורמע.

— אין טורמע?...

איציקל שאסטעפאל פיהלט, ווי מע האט איהם נענעבען מיט א פיסטויל אין האנד. עס בעשלאגט איהם א שוויים, און ער ווערד קלענער מיט א גאנצען קאפ.

— אנטאן איוואנאוויטש זאל זיין א גוטער, וואלט ער מיר גע־זאגט, צו וועמען איך זאל גהן, צו וועמען איך זאל מיך וועגדען?...

— צום סמאטריטעל פון דער טורמע פאר וואם גהסט דו ניט? — פרעט איהם דער פריסטאוו. — ביזט דאך מיט איהם א גאנץ קנאפל!... איהר מאכט דאך ביידע „חאפעם"... (אנטאן אי־וואנאוויטש בעווייזט איהם מיט דער האנד, ווי אזוי זיי ביידע מא־כען חאפעם.) נעה זיך דורך צו איהם, אפשר וועט ער דיר עפים קא־נען זאגען, פאר וואם מע האט זי פערנומען? חאטש איך גלויב

ניט אין דעם. ערשטענס, ווייסט ער גלייך מיט אונז ביידען. דאָס ווייסט נאָר די זשאנדאַרמעריע, ווייטער קיינער נישט... און, צוויי־טענס, איז ער אַ נרויסער הונד, דיין סמאָטריטעל. אי־אָ, ער איז אַ הונד?

— נאָך אַ מין הונד! אַ הונד שבהונד! — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאָל, שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס די ביינער, לאָזט־ארויס אַ טיעפּען זיפֿץ, און אַז ער שטעהט שוין ביי דער טהיר, בע־קומט ער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש־ען אַיין אויסרעד, למאי הָאט ער אַזוי פיעל נאָכגענעבען דער טאָכטער? אַנטאָן איוואַנאָוויטש האָט איהם וויפיעל מאָל געזאָגט, אַז אַ קינד טאָר מען אַזוי ניט נאָכגעבען, אַזוי פיעל באַלעוועז!...

— אַצינד זעהסט דו, שאָסטעפּאָליץ, אַז איך בין דיר אַ נוטער פּריינד?...

מיט אַ היץ אין קאָפּ און מיט אַ קעלט אין הארצען האָפּט זיך ארויס פון דאָנען איציקעל שאָסטעפּאָל און לאָזט זיך צום סמאָט־ריטעל פון דער טורמע.

די טורמע איז אַ טורמע — אַזוי ווי אַלע טורמעס. אַיין אומע־טיגע, אַ הויבע, אַ שטומע, מיט אַ סך קוימענס און מיט אַ סך פענס־טערלעך פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ מלאך־המות מיט אויגען. ווי־פיעל מאָל איציקעל שאָסטעפּאָל איז דאָ געווען, האָט ער קיינמאָל נישט קיין טראָכט נעטהאָן וועגען די נשמות, וואָס ריניגען זיך אינ'ם דאָזיגען גיהנם... און אַז ער האָט יאָ ווען אַ טראָכט געטהאָן, איז דאָס געווען אַ מחשבה אויף אַ רגע. ווען האָט ער צייט דע־רויף?... קיינמאָל האָט ער זיך ניט פאַרגעשטעלט, אַז פאַר איהם וועלען אַ מאָל האָבען אַ אינטערעס אָט די קלייניע פענסטערלעך, אָט די אייזערנע נראָטעס, אָט די שטומע וועגה, וואָס שוויגען, ווי־לען ניט זאָגען, וואָס דאָרטען, אינוועניג, טהוט זיך... שוין־זשע נעפּינט זיך דאָרטען איצטער זיין טאָכטער גלייך מיט אַלע די, פאַר וועלכע ער שטעלט־צו „פראָוויאַנט"? עס קאָן ניט זיין! עס איז אַ חלום! אַ בייזער חלום!...

ער פֿאהרט־צו צו דער טורמע, שפרינגט־אַראָפּ פון דער דראָט־קע און קלינגט־אָן צום סמאָטריטעל'ס טויער, וואָס פון דער רעכ־טער זייט פֿארקאָן. א קלײן, וויים שטיבעל מיט גרויסע טעפּ מיט בלומען אויף די פענסטער און מיט א גרינעם פֿאָפּוניי אין א נע־גילט שטייגעל.

דער סאָלדאָט וואָס בייַ דער טהיר קען שוין שאָסטעפּאָל דעם פֿאָדריאָדטשיק און ער וווייסט, אז אויף א טרונק ברענפען וועט שוין דאָ זיין נעווים. אָלע מאָל, וועו דער איד קומט אהער, רוקט ער איהם אריין א זילבערנע מטבע אין האַנד אריין. פֿאר וואָסערע מעשים טובים — וווייסט ער אָליין נישט...

— איהר דאַרפֿט צום פֿריז? זייט זיך מטריח אהער, אין קאַנצעלאַריע; דאַרטען זענען זיי...

אזוי זאָט צו איהם דער שומר, האָלט שוין גרייט די האַנד אויף צו מקבל זיין די מטבע, און לאָזט־אריין דעם סוחר שאָסטעפּאָל צום סמאָטריטעל אין קאַנצעלאַריע.

דער סמאָטריטעל פון דער טורמע, מירָן פֿאדייאיטש קאָבאָל־קין, איז א גוי א סוחר. איהם האָט נאָך קיין איד נישט אָפּגענארט; און דער איד, וואָס מיינט, אז ער האָט אָפּגענארט קאָבאָלקינ'ען, האָט זיך נאָכדעם געווים ארומגעקוקט, אז קאָבאָלקין האָט א י ה ם אָפּגענארט... איין אויגעל ביי איהם קוקט־אַרויס קיין צפון־זייט, און דאָס אַנדערע קוקט אייך גלייך אין דער נשמה אריין. ער האָט א טבע, אז ער רעדט מיט אייך, צעשפּילעט ער דעם מונדיר און פער־שפּילעט זיך, האָט צו טהון כסדר מיט די קנעפּ. און רעדען רעדט ער ניך, צו דער זאָך, האָט פיינט פּוסטע רעד. דערזעהען איציקעל שאָסטעפּאָל ביי זיך אין קאַנצעלאַריע, האָט ער צו איהם א מאָל געטהאָן מיט ביידע הענד, געקוקט מיט אויגעל:

— ניין, ברודערעל, ביי מיר פרעג ניט, איך וויים נאָרנישט ניט! נאָרנישט ניט! און בין פערנומען היינט! און איך האָב קיין צייט ניט! האָב קיין פֿאראיבעל ניט!...

און איציקעל שאָסטעפּאָל מוז נעבאָך נעהן צוריק און מיט א וויסט הארץ חאָפּען נאָך א מאָל א קוק אויף די שטומע וועגד פון דער הויכער טוידטער טורמע.

„וואוהין פּאָהרט מען?" — טראָכט זיך איציקעל שאָסטעפּאָל און הייסט זיך פיהרען אויף דער רייכסטער גאָס און שטעלט זיך אָפּ און קלינגט־אָן פּריהער צו יענע מחותנים, וואָס זייערע קינדער שרכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער. זיי וואָהנען ווי די „מאָנארכען" אין די שענסטע פּאָלאָצען, און דוקא אָקעגען גובערנאָטאָר... אידען זענען אויף זיי להרוג ולאבד, למאי זיי רייסען־אויף גויים די אויגען, און די גויים שמועסט מען ניט! זיי פרעגען: „ווער איז ביי וועמען אין גלות — די אידען ביי אונז, צי מיר ביי די אידען?"...

נעטראָפען א לאָקיי ביי דער טהיר מיט א שווארצען פּראָק און מיט א ווייסען שניפּס, און דוקא א גוי, און דוקא א רשע, וואָס לאָזט נישט צו קיין אידען אריבער דער שוועל: „אין קאָנטאָר אריין!" — איין ענטפער פּאָר אלעמען, — איז ער געפּאָלען אויף איין עצה: ער האָט אריינגעשמוגעלט דעם „גוויישען פּריץ" וואָס ביי דער טהיר א „חצי פויגעל" און האָט איהם געזאָגט, ער זאָל זאָגען דעם „אידישען פּריץ", אז איהם וויל זעהען איסאָק שאָסטעפּאָל... אזוי טאָקי מיט די וועטער: איסאָק שאָסטעפּאָל!... עס האָט געהאָלפען! בריוט זענען אויפגעפּענט געוואָרען פּאָר איהם די טהירען, אין א שענעם זאָל האָט מען איהם אריינגערופען, אויף א ווייכען שטוהל האָט מען איהם בעזעצט, און מיט זעהר א פּריינדליך שמייכעלע האָט מען איהם אויפגענומען, געוואָלט מכבד זיין מיט טיי, — האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. נאָר אז ס'איז געקומען צו דער זאָך, צו־ליעב וועלכער ער איז אהער געקומען, איז דאָס פּריינדליכע שמייכעלע פערשוואונדען געוואָרען, און עס האָט זיך בעוויזען אויף זייערע פּנימ'ער א שטיקעל בהלה.

— וואָס? אייער טאָכטער אין טורמע?... וואָס זאָל דאָס בעדייטען?... שרעקליך! שרעקליך! א קלאָפּ, פּשוט ווי מיט א קויל אין הארצען!... וואָס פּאָר איין עצה זאָל מען אייך געבען? לויידער

קאָן מען נישט העלפען דערצו נאָרנישט... נישט בעקאַנט מיט די „דאָזיגע" לייט...

אָט אזא מין וואַרעמען „ברוך־הבא" האָט נעהאַט איציקעל שאָסטעפּאָל ביי זיינע נעהויבענע מחותנים, וואָס זייערע זיהנדלעך שדכנ'ען זיך צו זיין טאַכטער.

* * *

דער איינציגער, וועלכער האָט באמת מיטגעפיהלט דעם אָרעמען פּאָטער אין זיין גרויסען אומגליק און וועלכען איציקעל שאָסטעפּאָל האָט נעפונען אין אמת'ען איבערגעבענסטען פרייַנד, איז נעווען, ווי דער לעזער קאָן זיך שטויסען, סאשא סאפראנאוויטש.

דעם אפּטייקער'ס זוהנדעל האָט נישט נעווארט, ביז שאָסטעפּאָל וועט קומען צו איהם און וועט איהם בעטען, ער זאָל עפּים טהון. סאשא, וויבאַלד ער האָט נאָר דערהערט, אז ביינאַכט האָט מען צונעמען טאַכטער'ן, איז ער גלייך ארויפגעלאָפען ארויף צו שאָסטעפּאָל'ען און האָט נעטראָפען די אומגליקליכע מוטער, שיווקע שאָסטעפּאָל. אין אזא לאָגע, וואָס מע האָט נעמוזט רופען באַלד א דאָקטאָר, מינטערען און ברענגען רפואות פון דער אפּטייק, און שפּעטער, אז דער פּאָטער איז נעקומען פון זיין גליקליכער רייזע איבער זיינע כריסטליכע און אידישע גוטע פריינד און איז אריינגעפאַלען אין שטוב אריין מיט אזא פּנים, וואָס מע האָט פערשפּארט וועטער, — האָט סאשא זיך אליין ארויסגעופען, אז טאַכטער דארף מען ערגיץ נעהן נעווּאָהר וועטן—נעהט ער; טאַכטער דארף מען אָנווענדען פּראָטעקציעס, אויסנוצען זכות־אבות, האָט ער א וועג דורך זיין פּאָטער. דער אפּטייקער האָט זעהר פיעל בעקאַנטע כריסטען, אפיציערען, וואָס ער שפּיעלט מיט זיי אין קאַרטען...

— שאָט! — האָט א זאָג נעטהאָן סאשא און האָט זיך נעגעבען א פּאָטש אין שטערן. — איך האָב! איך האָב! ביי מיין פּאָטער איז דא א בעקאַנטע פערזאָן, איין אלטע „בארישני", נאדיעזשדא אלעקסאַנדראָוונא הייסט זי, זי קומט צו אונז אלע טאָג אין דער

אפטייק. האָט די נאַריעשטע אַלעקסאַנדראָוונע א ברודער א זשאַנ־דאַרמסקי דאָטמיסטער, וואָס ער מוז וויסען אַלץ. אויב איהר וועט מיר ערלויבען, טהו איך שוין א געה צו דער נאַריעשטע אַלעקסאַנ־דראָוונע... איך בין ביי איהר א גאַנצער חשוב...

— אויב איך וועל אייך ערלויבן? — זאָגט איציקל שאָסטע־פאַל און קאָן מעהר נישט רעדען, און וועט ער זאָל זיך ניט שעמען פאַר'ן אַפטייקער'ס זוהנדעל, וואָלט ער איהם געפאַלען אויפ'ן האַלז קושען, וואָרום ער פיהלט, אז ער, סאַשא, איז איהם א פרייַנד, איין אמת'ער, איין איבערגענעבענער פרייַנד, דער אייניציגער צוויישען אַלע גוטע פרייַנד!...

סאַשא איז אַוועק צו דער „אַלטער באַרישני" און האָט זי נע־טראָפען ביי זיך אין נאַרטען איבערזעצען קוויטען. דערזעהען דעם יונגען סאַפראַנאָוויטש, האָט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר אר־בייט און איז איהם נענאַנגען אַקעגען מיט א שענעם „גוטמאָרגען", איהם אויסגערעדט, פאַר וואָס ער קומט ניט אָפט אַהער, אין דעם קלייניקען גן־עדן, וואָס זי אַליין מיט איהרע אייגענע הענד האָט בעשאַפען. דאָ האָט איהם נאַריעשטע אַלעקסאַנדראָוונע מיט איהר הענטל בעוויזען באמת א קליינעם גן־עדן פון פערשיידענע בלומען, וואָס שמעקען, יונגע בוימלעך, וואָס בליהען, סאַמעטען גראָז, וואָס בעט זיך. מע זאָל דאָס א גלעט מהון, און גלעט שמאַלע סטעזשקעלעך, מיט זאַמד אויסגעשיט, וואָס ציהען זיך, ווי גלעט סטיינעם אויף גרין זיידענצייג, מיט בלומען בעפוצט פון דער מיל־דער האַנד פון דער דאָזיגער פעע, אַדער פרינצעסין פון גן־עדן, נא־דיעשטע אַלעקסאַנדראָוונע. עס איז נאָר נעוואָן איין עבירה און א פערדראָס, וואָס די פעע, אַדער די פרינצעסין פון דעם גן־עדן, מיט די ברילען אויף דער נאָז, האָט מיט איהר גראַבליכער מאַנסביליאַשער שטימע נענומען אויסרעכענען, וואָס דאָס קאָסט, וואָס דאָס גאַנצע הויז קאָסט, און וואָס דאָס הויז ברענגט־איין, און וואָס דער נאַרטען ברענגט־איין, — „ס'איז נישט כראי, עס טראָגט ניט אפילו קיין פינף פראַצענט"... א פעע מיט ברילען... א פרינצעסין מיט פרא־

צענט... אך, ווי ווינציג דאָס שטימט מיט דעם קליינינקען גן־ערן!... און סאשא טרעט־צו צו זיין זאך, וואָס צוליעב דעם איז ער נע־קומען.

די גאנצע צייט, וואָס דער יונגער סאָפראנאָוויטש האָט נע־רעדט, איז די אלטע „באַרישני" נעשטאנען, די הענד פערלענט אהינטער, נעקוקט דורך די ברילען אַרויף אויפ'ן הימעל און געהערט מיט קאָפּ. און אז סאשא האָט געענדיגט, האָט זי אוועקגעשטעלט די ברילען אויף איהם און נעזאָגט מיט איהר גראָבליכער מאנסביל־שער שטימע:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, איך זאל דורך מיין ברודער אייך איבערגעבען אלץ, וואָס בעלאנגט צו דער נעפאנגענער, ווי אזוי הייסט זי? טאמארא? א פּאָעטישער נאָמען... זעהר א פּאָעטישער נאָמען!... אָבער, איך מוז אייך זאָגען, מיין ליעבער יונגער מאן, אז די אויפגאָבע איז ניט פאר מיר. איהר ווילט וויסען, פאר וואָס? איך ווייל נישט האנדלען מיט א שאנדארמסקי.

— אייער ברודער דער ראָטמיסטער... — ווייל איהר סאשא אָפּענטפערען.

— מיין ברודער איז דער זעלבער, וואָס זיי, דער זעלבער זשאנ־דאָרם. איך ווייל איהם נישט קענען! איך ווייל זיין פּנים נישט אָנקוקען!

אויף אזא קלאָפּ האָט זיך כאשא ניט געריכט. סאשא איז אָבער ניט פון די מענשען, וואָס פערלירען זיך ביי'ם ערשטען אָפּשטוים. ער האָט אָנגעוועגדט אלע קרעפטען. ער האָט אָנגעשיקט אויך זיין פאָטער אויף דער „אלטער מויד", און ער האָט נע'פּוען'ט, אז זי זאל זיך איבערבעטען צוליעב דעם מיט איהר ברודער דעם זשאנדארמסקי ראָטמיסטער. און עס איז ניט אוועקגעגאנגען קיין עטליכע טעג, האָט נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא געבראכט צו טראָגען אין דער אפּטייק אריין א גאנצען פּאק מיט נייעם, פער־דרעהטע, פערפלאָנטעטע, פערקריפּעלטע, דער רוח אליין קאָן דאָ ברעכען דעם קאָפּ: עפּים א מיידעל, וואָס האָט זיך אויפגעהאנגען

אין טורמע... און א בעקאנטשאפט מיט א מענשן, וואס האט אוועקגעשיקט אייגעם אויף יענער וועלט...

— דער שווארצער יאהר זאל זיי וויסען דאָרטען! זאלען זיי אייך אלע ברעכען די קעפ! און מיך זאלט איהר לאזען צורוה און נישט בעטען מעהר, איך זאל מיר שמוציען די הענד! און פאלגט מיך, יונגער מאן, טהוט א שפיי אויף דעם גאנצען עסק און קומט בעסער צו מיר אין גאָרטען היינט, וועל איך אייך מכבד זיין מיט „שפאנקעס", מיין אייגענע פלאנצונג, איהר האט נאך אזעלכע שפאנקעס ניט געגעסען! וועז איך האב אזעלכע בוימער א סך, וואלט איך געקאנט פערגרעסערען די הכנסה פונ׳ם גאָרטען אין צווייען, אויב ניט אין דרייען...

זעלבסטפערשטענדליך, אז סאשא סאפראנאוויטש האט איבער־גענעבען טאמארא׳ס פאטער די דאזיגע ידיעה אין זעהר א אירדע־לער פאָרם, אדער ווי זיין פאטער דער אפטייקער האט זיך אויס־גערדריקט אויף זיין אפטייק־לשון: „א ביטערע פיל אייגענוויקעלט אין גאלד". ער האט געמאכט די גאנצע געשיכטע צו קליין געלד, און אז איציקעל שאסטעפאל האט מיט שרעק און מיט האפנונג אויסגעהערט די דאזיגע בעפוצטע געשיכטע, האט איהם דאס פנים געשיינט, די אויגען גלויכטען, ווי ביי א קליין קינד, וואס מע האט נאר־וואס בעשטראפט און איבערגעבעטען מיט א שפיעלכעל: „ער וויסט שוין, ער פארשטעהט שוין — אלץ איבער אט דעם דאמאנענקא, ימח שמו וזכרו"...

פון יענעם טאג אן האט סאשא נישט נעוהט. ער האט דורכ־געשלאגען, ווי ער אליין האט זיך אויסגעדריקט, אייזערנע מויערען, און זיך בעקאנט מיט אזעלכע מענשען, וואס ער וואלט זיינע יאה־רען אויסגעלעבט און וואלט זיי נישט געקענט. ער איז נעוואהר נעוואָרען סודות... עס איז איהם נעראטען, נעוויינטליך, פאר געלד (שאסטעפאל האט ניט געוושאלעווט קיין געלד), צו לייענען א קאפיע פון טאמארא׳ס א בריף צו איינעם א חברה־מאן מיט׳ן נאמען מארטשענקא. א בריף א היסער, א פלאם־פייעריגער

בריעף... סאשא וואלט זיך נערעכענט גלייקליך, וועז טאמארא שרייבט צו איהם, צו סאשא'ן, אזא בריעף... ער האט נעבאך אלץ געמוזט ארבאשלינגען, נאר עם האט זיך נישט געהאנדעלט דא אום זיינע אייגענע נעפיהלען צו טאמארא'ן; דא איז געווען נויטיג ארויסצורייסען זי פון די אייזערנע נעגעל, ארויסשלעפען זי פונ'ם אפגרונד, אין וועלכען זי איז אריין און וועלכען זי האט וואס ווייטער אלץ מעהר געזונקען. עס האט זיך ביי זיי געווייקעלט איין ענין אינ'ם אנדערען: דער נאמען מארטשענקא איז געווען נעבונדען מיט ראמאנענקא. ראמאנענקא־מארטשענקא איז געווען איינגעפלאנטעט אין דער געשיכטע פון מאשא באשעוויטש, וואס האט אזוי טראגיש געמאכט א סוף צו איהר לעבען אין טורמע...

איין אפטער נאכט איז געווארען איציקעל שאכטעפאל ביי זיין שכן דעם אפטייקער אין הויז... ער האט זיך בעפריינדעט ניט נאר מיט'ן אפטייקער'ס זוהנדעל, נאר אויך מיט'ן אפטייקער אליין, און מיט סאשא'ס חבר, קעסלער. עס איז געווען צו זעהען אלע פארנאכט ביי'ם אפטייקער אין שטוב א קלייניע אסיפה פון היימישע מענשען: סאלאמאן סאפראנאוויטש, איציקעל שאכטעפאל, סאשא סאפראנאוויטש און זיין חבר שמעון קעסלער, און מע האט געוועדט נאר פון איין פערזאן — פון טאמארא'ן, און נאר פון איין זאך — פון איהר בעפרייאונג.

— דו ווייסט, וואס איך וועל דיר זאגען? — אזוי מאכט איציקעל שאכטעפאל צו זיין פרוי שיווקע. — אט דער סאפראנאוויטש (שוין אוים „אפטייקער") איז א גאנץ וואוי מענטשעל. מיר איז נעפעלען, ווי אזוי ער פיהרט זיך מיט זיין זוהן (שוין אוים „זוהנדעל", נאר „זוהן" !), ווי אזוי ער גיט איהם אף כבוד און ווי אזוי ער האט איהם ליעב — און ס'איז טאקי דא וועמען !...

אויך דער אפטייקער האט געביטען די מיינונג אויף זיין שכן שאכטעפאל. ער זאגט צו זיין זוהן:

— א רחמנות נעבאך אויף אונזער שאכטעפאל ! (שוין אוים „אידאש" !) ער איז גאר נישט אזא ווילדער מענש, כלעבען !

האפיטל ז.

א ל ס ד י נ ג ר ו ה ט.

מיט ריעזענטריט איז זיך די בעזעגונג געמאנגען איהר וועג איבער אלע שטעדט און שטעדטלעך אין איין גרויסען וויעדער־קול, אין וועלכען עס האט אפגעקלונגען דאס איינציגע וואָרט פ ר י י ־ ה י ט... אלע רעדער פון דער גרויסער לאנד־מאשין האבען זיך ווי דורך א בעפעל פון א גרויסען מעכאניק, אדער דורך א כשוף פון א צויבער־שטעקען, אפגעשטעלט, און אלץ איז ווי פערשטאָרבען געוואָרען, און א מאדנע רוה און א מערקווירדיגע שטילקייט איז אריינגעטראטען אין נאנצען לאנד, א מין נאטירליכער פייער־טאג, א גרויסער יום־טוב, נישט אזא יום־טוב, וואס ס'איז איבער־געגעבען געוואָרען צו די מענשען בירושה, נאר אזא מין יום־טוב, וואס מענשען אליין האבען איהם בעשאפען, וואס מענשען אליין האבען, נאך א סך יאהרען שווער ארבייטען און נאך א סך יאהרען זיך ארומרייסען אויפער מיטן אנדערען, מיט א מאל איהם, דעם יום־טוב, ארויסגערופען אין לעבען, האבען זיך פעראייניגט אונטער איין אידעע און זיך צענויפגעקלויבען אלע אין איין אָרט און נע־זאגט צו זיך אליין: היינט זאל זיין שבת וינפש — נערוהט און אויסנערוהט!...

— א גוט יום־טוב אייך! — האט נעזאגט יודעל קטנתי, אריינ־נעפאלען צו נחמיה דעם שוסטער מיט אזא יום־טוב'דיג אויסזעהען, ווי סיידען שמחת־תורה קאן א איד זיין אזוי בנילופין. אפשר איז דאס נעווען דערפאר, ווייל יודעל קטנתי איז שוין נעווען אין א פאר ערטלעך ביי בעקאנטע בעלי־מלאכות און געטרונקען לחיים לכבוד דעם גרויסען יום־טוב, וואס „מיר בעלי־מלאכות" האבען נע־מאכט? און אפשר איז דאס נעווען דערפאר, ווייל זיין „זוגתי" (אזוי האט ער זי נערופען: „מיין זוגתי") האט איהם ארויסגע־טריבען, ער זאל נעהן קריגען ערגיץ אויף שבת? און אפשר איז די פרייליכקייט איהם געקומען דערפון, וואס זיין „קדיש" איז אי־

בערגעפיהרט געוואָרען פון איין געפענגעניש אינ׳ם אַנדערען, און ס׳איז א סברה, אז מע זאָל איהם משפּט׳ען מיט פעלד־גערויכט, אָדער, ווי יודעל רופט דאָס אָן, „בחסר וברחמים — מיט יושר און מיט סאָוועסט, א שטריקעל אויפ׳ן האַלז און פּאָזשאַלויטע אוון קאָזנאו" ?...

— א מצוה, זאָל זיך א הונט ניט גלוסטען קיין המנטאַש, אז ער הערט ניט די מגילה!

אַזוי לאַזט אויס יודעל קטנתי מיט זיין בלומענשפּראַך און בעקומט א פּאַרציע פון נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב, זיסעל:

— א חרפּה און א בושה אין אייער ווייטען האַלז אַריין! ווי שעמט זיך דאָס ניט א איר היינטיגע צייטען רעדען אזעלכע ווערטער און מאַכען חוזק פון אַיין אייגענעם זוהן, ווען דאָס אייגענע־שטעלט זיין לעבען פאַר אייך און פאַר מיר און פאַר אונז אַלעמען? אייער גליק, ווען מיינע קינדער זענען איצט נישטאָ אין דער היים; מיין חיים וואָלט אייך געגעבען א פּעטשאַטעק, אז ס׳וואָלט אייך פינסטער געוואָרען אין ביידע אויגען!

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — זאָגט יודעל קטנתי, און נחמיה דער שוסטער זעצט דאָס איבער אויף אידיש:

— אָט האָסט דו דיר א חתונה!

— וואָס דען? זעצט זיך אוועק אזא איד אפּלאָכען פון זיין אייגען קינד, ווען איז זיך מפקיר פאַר דער וועלט...

— פאַר דער וועלט? — זאָגט יודעל. — די „וועלט" האָט, הייסט עס, אַרײַנגעשיקט א בריוועל צו מיין זוהן: „ידידי רב וועלוועל! הנה כפי כאשר אזוי ווי איך, „וועלט", בין פאַרביי, איך דאַרף האָבען פרייהייט, לכן בקשתי, זאָלסט זיך מטריח זיין צו מיר למען השם מיט נחמיה דעם שוסטער׳ס צוויי בנים און מיט חוה דער אידינע׳ס קדיש, און מיט נאָך אזעלכע אנשי־חיל פון אונזער פאָלק עמך... שא! ברוך הבא, א איד רב ליפּא!...

דאָס איז געווען ליפּא באַשעוויטש.

וועז יודעל קטנתי זאל נישט געבען צו וויסען, אז דאס איז ליפא באשעוויטש, וואלט מען איהם זיכער נישט דערקענט. אזוי שטארק האט זיך דער ארעמער „האלץ־איד" איבערגעביטען. זיין בעזעמדיגע באָרד איז געוואָרען וויים ווי שניי און צעשפרייט אין דער בריים איבער'ן גאנצען פנים. און דאס פנים אליין איז נע־ווארען מאדנע געל־גלאנצענדיג און געקנייטשט, ווי א צעקנייטשטע מגילה אויף דער לינקער זייט. דער שטערן האט זיך אַרויפגערוקט ארויף מיט צוויי גאנץ טיעפע ווינקלען. דאס היטעל טראגט ער איבער די אויגען, דאס הארץ ביי איהם איז צעהראסטעט, די קא־פאטע איז צעפליקט, איין ארבעל אויסגעריסען, און א גרויסען שטעקען אין האנד טראגט ער. און די אויגען ביי איהם ברענען ווי קויהלען, קוקען אין איין פינטעל אריין, און רעדען רעדט ער מיט א ניגון, אהן איין אפשטעל, שטעהט ניט אויף איין ארט, געהט פון איין שטוב אין דער אנדערער און וועקט דעם עולם, גרייט איהם צו צום גרויסען אומגליק, צום אויסגוס, צום שטורם, וואס קומט אויף דער וועלט.

— הערט־צו, פעלקער! — אזוי האט ליפא אנגעהויבען מיט א ניגון פון פסוק, אז ער איז אריינגעקומען צו נחמיה דעם שוסטער.— פארנעמט, איהר מענטשען פון דער וועלט, וואס מיין מויל טהוט צו אייך רעדען אצינד. וואכט־אויף פון אייער שלאף, הויבט־אויף אייערע אויגען ארויף און ארא־, ארום און ארום, און זעהט, ווי עס חמארעט זיך דער הימעל. שווארצע וואלקענס טראגען זיך אין דער לופטען, דער ווינט טהוט זיי טרייבען מיט א גרויס אייליגניש, און זיי פארדעקען דעם גאנצען הימעל. אט באלד ברעכט־אויס א שטורם, אט באלד קנאלט־אויס א דונער און עס טהוט א זעץ א רע־גען, א שלאגס־רעגען, אבער נישט קיין רעגען פון וואסער, נאר א רעגען פון בלוט. עס פליסען טייכען, טייכען פון בלוט לויפען באַרג־ארא־, פילען־אן די הייזער, טרייבען־ארויס די מענטשען אויף דער גאס, לויפען־ארום ווי משוגעים, שרייען און פילדערען, קוקען־ארויף, געהען ביז'ן האלז אין בלוט און רופען צו גאט, ער זאל זיי

העלפען. אבער ער הערט ניט, דער גאט, ער איז א גאט פון נקמה. ער קאן אייך ניט פארגעסען אייערע זינד און אייער שולד, וואס איהר טהוט פאלשען, נארען איינער דעם אנדערען, שווינדלען און לינגנערען און פארגיסען אומזיסטיג בלוט...

— אט וועט איהר באלד הערען, ווי ער וועט אויסלאזען מיט א כארנעם געזאנג! — אווי באמערקט יודעל קטנתי, און ער האט געטראפען: ליפא באשעוויטש פאלט־ארויף פונ׳ם פריהערינגען נוסח אינ׳ם נוסח פון קינות און לאזט־אויס זיין דרשה אזוי:

— זאמלט אייך צענויף אלע, איידער עס קומט דער בלוטינער מבול אויף דער וועלט, טהוט תשובה, זייט מתפלל און זאגט: אנא ד׳ הושיעה נא — ענערען, מאגערען, מאגדאדען! עעעעענערען, מאגערען, מאגדאאאדען!!!!...

— רב ליפא! אפשר וועט איהר עפים עסען? — פרעגט איהם נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב.

— עסען? — פרעגט ליפא און פאלט ארויף צוריק אין זיין פריהעריגען נביאות׳דיגען טאן ארויף. — אייער אייגען פלייש וועט איהר עסען, איינס דאס אנדערע לעבעדיגערהייד, א מוטער וועט אויפפרעסען איהר אייגען קינד, און קינדער וועלען מאכען א סעודה פון זייערע עלטערען, א ברודער וועט פארקויפען זיין אייגענע שוועסטער, א חתן — זיין כלה. עס וועט אויסגעמעקט ווערען דאס ווארט „רחמנות" פון דער וועלט, ביז גאט׳ס צארן וועט ניט אויסגענאסען ווערען אין א גרויס דערטרינקעניש, א מבול פון בלוט און כון טרערען. דאס זענען די טרערען פון אלמנות און יתומים, פון אלטע פאטער און מוטער, פון שוועסטער און ברידער, וואס האבען זיך געלאזט פייניגען פון די אומריינע רשעים און האבען נישט געוואלט רופען צו גאט און לויבען זיין נאמען און זינגען צו איהם אויף א קול: ענערען, מאגערען, מאגדאדען! עעגערען, מאגערען, מאגדאאדען!! עעעעענערען, מאגערען, מאגדאאאדען!!...

— וואו איך האָב ערגיץ א שונא און וואו איהר האָט א שונא און אויף אלע גוויישע שונאים נעוואָרען אזא סוף, רבונו של עולם!

אזוי זאָגט זיסעל די שוסטערין און ווישט די אויגען מיט'ן פארטוך. ליפא באשעוויטש הערט נישט אויף צו זאָגען נביאות אלץ מיט דעם זעלבען נוסח:

— זעהט איהר דען ניט, ווי עס פאלען שטיינער פונ'ם הימעל? פייעריגע שטיינער, פעך און שוועבעל, און פערערען, פערערען, פע־דערען אהן א שעור? הערט איהר דען ניט קיין נעשרייי פון נע־שענדעטע ווייבער, פון צעריסענע קינדער, און פון אלטע לייט מיט צוויעקעס אין מוח? זעהט איהר דען ניט קיין אויפנעשניטענע בייכער, אָנגעפילט מיט לעבעריגע קעץ?...

— זאָל שוין זיין נענוג, רב ליפא, געהט אייך נעזונטערהייד!— זאָגט צו איהם זיסעל און בענלייט איהם ארויס פון דער טהיר. און עס הערט זיך נאָך פון יענער זייט ליפא'ס נעזאנג אלץ מיט'ן אייגענעם טרויעריגען נוסח פון קינות: „עגערען, מאגערען, מאג־דאָרען!"...

קאפיטעל ח.

מזל טוב! גוט יום טוב!

. . . . . .

. . . . . .

וואָס האָט זיך אזעלבעס נעטראָפען? פון וואַנען האָבען זיך נענומען אזוי פיעל מענשען אויף דער נאס? וואָס לויפען דאָס ארום פון נאַנץ פריה אן סטודענטען מיט לאַנגע פאפיערען אין די הענד און טיילען יעדען אייניציגען, וועמען זיי בענעגענען, פראנק און פריי? וואָס נעמט מען זיך ארום אין מיטען נאס? וואָס קושט מען זיך? וואָס נראטולירט מען זיך? וואָס ניט מען אפ מזל־טוב? און וואו איז ערגיץ פאליציע? פאר וואָס זעהט מען ניט קיין סאלדאטען, קאזאקען, זשאנדארמען?...

די גאַסען ווערען אַלע מינוט פולער, מענשען — מעהרער. קיין טראַמווייַ, קיין דראָשקעס זעהט מען ניט פאָהרען. אַלץ בעווענט זיך, אַלסדינג געהט. ביידע זייטען טראָטוּאַרען און די גאַנצע גאַס אין מיטען זענען געפּאַקט מיט מענשען. און די פּנימ'ער פון די מענשען לייכטען. און אָנגעטהאָן איז מען יום־טוב'דיג. און רויטע בענדלעך האָט מען זיך צוגעשפּילעט אויפ'ן האַרצען. און רויטע פאָהנען האָט מען אויפגעהאָנגען אויף די טויערען פון די הייזער, רויטע טישטיכער האָט מען אויסגעהאָנגען אויף די באַלקאָנעס, רויטע קווייטען אויף די פענסטער. אָט האָט זיך אָפּגעשטעלט א מיידעל מיט א רויט זיידען טיכעל אויפ'ן קאָפּ. אין איין מאָמענט רייסט זי אַראָפּ פון קאָפּ דאָס רויטע טיכעל, צעררייסט דאָס אויף א סך קלייגע שטיקלעך, צעטיילט זיי צווישען די סטודענטען, וואָס רינגלען זי אַרום פון אַלע זייטען און רייסען די רויטע שטיקלעך ביי איהר פון די הענד. אַלע זענען יום־טוב'דיג, פרייליך, אָבער ערנסט. ס'איז פאַרגעקומען עפּיס א גרויסע, א מורא'דיג־גרויסע זאַך...

* * *

איציקעל שאָסטעפּאַל איז נאָך געשלאָפען, אז מע האָט אָנגעקלאָפט צו איהם אין דער טהיר אריין.

— ווער איז? — האָט זיך געלאָזט הערען איציקעל'ס קול.

— ס'איז איך, סאַפראַנאָוויטש.

— סאַשא? וואָס איז פאַרטען?

— מזל־טוב, קאָנסטיטוציע!

— וואָס?

— א קאָנסטיטוציע האָט מען אונז געשענקט... שטעהט אויף, עס קעהרט זיך די וועלט!

— שיווקע, דו הערסט?

— וועה איז מיר! וואָס האָט זיך געטראָפען?

— קאָנסטיטוציע!...

— איך בעט אייך, זאָלט איהר געזונט זיין, וואָס איז דאָס

אזעלכעם? — זאָגט שיווקע צו סאשא'ן, און איציקעל ווערד אין כעם, מאַכט מיט די הענד און ניט איהר צו פערשטעהן אויף די פינגער:

— וואָס פאַרשטעהסט דו ניט? קאָנסטיטוציע הייסט א קאָנסטיטוציע!

און איציקעל דרעהט־אויס דעם קאָפּ צו סאשא'ן, ווי אייגער דערד: „געהט טענה'ט מיט א אידינע!" סאשא סאפראַנאָוויטש אָבער האָט געדולד און גיט צו פערשטעהן דער מאַמע שאָסטע־פּאל, וואָס הייסט דאָס קאָנסטיטוציע, און ער ניט צו, אז ווי באלד מע האָט אונז נעגעבען א קאָנסטיטוציע, קאָנען מיר האָבען אויף אמעריקע.

— איהר פאַרשטעהט? אין א פּאָר שעה ארום וועלען מיר האָבען די זכיה צו זעהען טאַמאַראַ'ן פריי אָט־דאָ־א אין שטוב!

סאשא זאָגט דאָס מיט אזא איבערצייגונג, אז די פּאָטער־אונ־מוטער קוקען זיך איבער איינס מיט דאָס אנדערע, קאָנען זיך ניט איינהאלטען און צעווייכען זיך. ער נעזעגענט זיך אָפּ אויף ניך און לויפט־ארוים און בעגענט זיך אויף די טרעפּ מיט'ן פּאָטער.

— סאשא? פון וואַנען איז?

— פון די שאָסטעפּאלס.

— האָסט זיי אָננעזאָגט די בשורה?

— נו, נעווים.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

— וואָס האָסט דו מיר נעזאָגט?

— קאָנסטיטוציע!...

— וואַרט אויס, פּאָפּא, ביזט נאָך ניט פּאַרטיג.

— וואָס רעדסט דו, סאשא, נאָט איז מיט דיר! אָט איז די צייטונג, נא לייען!

— איך האָב שוין נעלייענט, נעלייענט...

— נו?

— נו — נו!...

קיין וועלטער האָט מען מעהר נישט בעדאַרפט. דער פּאָטער האָט פערשטאַנען, וואָס דער זוהן מיינט. ער קען איהם. דער אַפּטייקער איז אויסער זיך פון סאַשאַ׳ס ענטפער. ער האָט אויפגעשטעלט אויף איהם די בלויע ברילען און וויל איהם עפּיס זאָגען, קומט אָן די „אַלטע מויד" מיט׳ן הונד העקטאָר און פּאַלט־אַרויף דעם אַפּטייקער אויפ׳ן האַלז און קושט זיך מיט איהם און גראַטולירט איהם מיט דער קאָנסטיטוציע און זאָגט, אז איצטער זענען אַלע מענשען גליך... און וויל זיך צעקושען אויך מיט׳ן אַפּטייקער׳ס זוהן. קומט אָן פון דער אנדערער זייט קעסלער און שלעפּט איהם אַוועק, און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראַוונאַ בלייבט מיט׳ן אַפּטייקער אין צווייען, און זי קוקט אַרויף דורך איהרע ברילען, און עם לאָזט זיך הערען איהר מאַנסביליעש שטימע:

— זעהט נאָר וואָס דאָרטען טהוט זיך!

דאָס, וואָס זיי האָבען דערזעהען, לאָזט זיך ניט בעשרייבען אַזוי גרינג. דאָס איז געווען א מבול פון מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגענאָסען אינאיינעם מיט די גאַסען, און צוזאַמען מיט די גאַסען האָבען זיי געוואַכסען און בעוועגט זיך. ניט מענשען זענען געגאַנגען, נאָר גאַסען, גאַנצע גאַסען, און קעפּ, געריכט ווי זאַנגען אין פּעלץ, האָבען זיך געוויעגט קוים־קוים, ווי עם וויעגען זיך די זאַנגען פון א קליין לייכט ווינטעל, און פּאָהנען האָבען געפּלאַטערט איבער די קעפּ, און די באַלקאָנען פון די הייזער מיט די דעכער און מיט די פענסטער זענען געווען בעהאַנגען מיט רויטען און בעוועצט מיט מענשען, און אַלסדינג איז געווען צענויפגענאָסען אינאיינעם: מענער און פרויען און קינדער, און כריסטען און אידען. און שטיל איז געווען און רוהיג און יום־טוב׳דיג, ווי יום־טוב אין א מקום קדוש. און קיין זכר פון פּאָליציע איז נישט געווען. און חאָטש ס׳איז נעווען איין אָקטאָבער־טאָג, האָט די זונן געמאַכט שלום מיט דער ערד צוליעב דעם גרויסען יום־טוב אויף דעם דאָזיגען טאָג און האָט געלויכטען, געשיינט און נעווארעמט, ווי אינ׳ם שענסטען זומער־טאָג. און פון די זייטינע גאַסען זענען

אויסגעוואכסען נייע ימים פון מענשען מיט פאַהנען און האָבען זיך צענויפגענאָסען אינ׳ם גרויסען מבול פון קעפ, און אַלע אינ־איינעם האָבען שטורמדינ בענריסט דעם גרויסען יום־טוב, דעם ערשטען פרייהייטס־טאָג אינ׳ם גרויסען לאַנד. און עס האָבען זיך געהערט פערשיעדענע לידער און נעזאַנגען. און עס האָבען זיך ארויסגעריסען אַלע מאָל פערשיעדענע ווערטער און אויסגעשרייען. נאָר אָפטער פון אַלע ווערטער האָט מען געקאָנט הערען דאָס וואָרט: „קאָנסטיטוציע!" „קאָנסטיטוציע!"

טויזענדער קולות האָבען זיך ארויסגעריסען פון טויזענדער העלזער און האָבען אָננגעפילט די לופט מיט דעם איינציגען לידבען טייערען וואָרט: „קאָנסטיטוציע!"

עס האָט זיך אויסגעוויזען, אז ניט נאָר די מענשען — די הויזער, די דעכער, די נאַסען, די בוימער, די שטאַדט, די שטיינער האָבען נעשריגען „קאָנסטיטוציע!" עס האָט זיך נעראַכט, אז אויך די ערד ציטערט און שרייט: „קאָנ־סטי־טו־ציע!"

איינער פון דעם נאַנצען מבול מיט מענשען איז ארויפנעשפרונגען אויף איין איבערנעקעהרטען פאַס און האָט אויסגעדונערט מיט א גראָבער באַסאָווער שטימע, אין וועלכער ס׳איז נעווען צו הערקענען דעם בעואַכסענעם פּאַרשוין מישאַ בערעזניאַק־נייִדיטש.

— בירגער! דאָס ערשטע מאָל ווערד איהר אָננערופען מיט דעם דאָזיגען פריין נאָמען „בירגער"! ערלויבט מיר, איין אומ־בעקאַנטען, צו גראַטולירען אייך מיט דעם גרויסען יום־טוב, מיט דעם גרויסען טריומף. בירגער! מיר פייערען אונזער טריומף, מיר פרייען זיך מיט אונזער יום־טוב! פערגעסט אָבער נישט אונזערע קעמפער, די, וועלכע האָבען פערגאַסען זייער בלוט, די, וועלכע האָבען נעשענקט זייער לעבען, די, וועלכע האָבען אַוועקגענטראָגען זייערע קעפ אויפ׳ן עשאַפאָט פאַר אונז און פאַר אונזער פרייהייט. אויף די קניע זאָלט איהר פאַלען, אַלע ביז איינעם!

און דער גאַנצער מבול פון מענשען שטעלט זיך אַוועק, ווי איין מענש, אויף די קניע, און דער רעדנער טהוט דאָס אייגענע

אויף דעם איבערנעקאהרטען פאס, הויבט־אויף די האנד און לאזט־ארויס מיט זיין באסאוער שטימע דאס געוויסע טרויער־ליעד:

„ווי זשערטוואיו פאלי —
איהר זענט א קרבן געפאלען"...

און דער נאנצער מבול פון מענשען חאפט־אונטער, ווי איין מענש, דאס דאזיגע טרויער־ליעד, און עס לאזען זיך ארא̈פ די רויטע פאהנען, און אלע קעפ זענען אנגעבויגען, און אלע זינגען, און פיעלע־פיעלע וויינען, וואהרום פיעלע־פיעלע האבען אייגענע און בעקאנטע, וואס זענען געפאלען... און א הייליגע שטילקייט ווערד פערשפרייט איבער דעם מבול פון אפגעדעקטע קעפ פון די אלע מענשען, וואס האבען זיך דא צענויפגעזאמלט אינ׳ם נאמען פון דער פרייהייט...

און אז דער רעדנער שטעלט זיך אויף די פים, שטעהט אויף מיט איהם דער נאנצער מבול פון מענשען, און זיין באסאוע שטימע דונערט ווייטער:

— בירגער! מיר האבען אפגענעבען אונזער חוב צו די נעפאלענע קעמפער. איצט דארפען מיר זיך דערמאנען אן די קעמפער, וועלכע זענען נאך ניט נעפאלען. זיי לעבען נאך און מוטשען זיך אין די ענגע פינסטערע טורמעס. אן זיי דערמאנט אייך. זיי וויסען נאך ניט פון אונזער גרויסען יום־טוב, וואס זיי האבען אונז בעשאפען. צו זיי, צו זיי לאמיר געהן! צו די מארטערער פאר אונזער פרייהייט לאמיר קומען! אלע, ווי איין מענש, לאמיר זיך לאזען צו די טורמעס. קיין איינציגער זאל ניט בלייבען דא. אמנעסטיע לאמיר פארלאנגען פאר אונזערע שוועסטער און ברידער! בעפרייען זאל מען זיי באלד, די רגע, די טהירען עפענען און ארויסלאזען די אומשולדיגע. און זאל מען אונז בעגעגענען מיט פייער, וועלען מיר אלע פאלען. צו די טורמעס, בירגער, צו די טורמעס!

— הוררררא!!! — קאטשעט זיך א הילך פונ׳ם מבול מיט

מענשען פון איין עק שטאָדט ביז'ן אנדערען, און נאָנצע חוואַליעס קעפּ טראָגען זיך אהין, צו די טורמעס!

די ערד, וואָס טראָגט אויף זיך די דאָזיגע אַלטע שטאָדט, האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אזא הילך, פון וועלכע מויערען קאָנען צעשפּאַלטען ווערען. דער הימעל, וואָס דעקט־איבער די דאָזיגע ערד, האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אזא בעוועגונג פון מוראָש־קעס־מענשען. און די זונן האָט פערגעסען, אז עס איז אַיין אָקטאָבער־טאָג, און האָט א צופּריעדענע אראָפּגעקוקט מיט איהר פּייעריג פּנים אויף די צעהיצטע גליקליכע מענשען, און די נאָנצע נאָטור האָט נענומען אַנטייל אינ'ם דאָזיגען גרויסען ליכטיגען הייליגען פּרייהייטס־יום־טוב.

קאַפּיטעל ט.

פּערשטעהרט דעם יום־טוב.

חדושים ונפלאות! ווי אזוי האָבען זיך מענשען אינ'ם דאָזיגען ים, אינ'ם דאָזיגען מבול, געקאָנט געפינען איינס דאָם אַנדערע? אויף אזא בריה'שאפּט זענען געווען פּעהיג נאָר אזעלכע מזיקים, ווי סאשא סאפּראַנאָוויטש און זיין חבר קעסלער. די צוויי חברים האָבען מיט'ן כח פון זייערע עלענבויגענס זיך דורכגעשלאָגען א וועג און האָבען, נעהענדיג צו די טורמעס, זיך אָננעשלאָגען אויף איציקעל שאָסטעפּאָל, וואָס סע האָט איהם אַרויסגעטראָגען פון שטוב אייגעם אַליין מיט זיין שירם — ער ווייסט אַליין נים מיט וואָסער א כח.

ווי מע דערזעהט אַיין אייגען קינד, אזוי האָט זיך שאָסטעפּאָל דערפרייהט, אז ער האָט דערזעהען דעם אפּטייקער'ס זוהן. שוין זשע איז דאָם אַלץ אויף דער וואָהר? שוין זשע איז דאָם אַלץ אמת? קאָנסטיטוציע? אַלע זענען גלייך? און אפּילו אידען אויך?... מע וועט בעפריינען די פּאָליטישע? און אָט באָלד וועט ער זעהען זיין בעפרייעטע טאָכטער? זיין ליעבע, אויגציגע, טייערע טאָכטער? ער קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, בעטראַכט

די דאָזיגע אַלע „יונגלעך", דאַכט זיך, „גאָרנישטען", און דאָך האָבען טאַקי ז י י אויסגעפיהרט!... און בעקאַנטע אידען בעגענט ער, וואָס געבען איהם אָפּ מזל־טוב, קושען זיך מיט איהם: „מיר זענען היינט גלייך מיט אַלעמען!"... ניט שוין זשע טאַקי גלייך מיט אַלעמען?... און ניט נאָר אידען — כריסטען בעקאַנטע גריסען איהם, קושען זיך מיט איהם, געבען איהם אָפּ מזל־טוב. עפּים נאָר משיח'ס צייטען!... פּלוצים דערפיהלט ער א האַנד אויף זיין פּלייצע. ער דרעהט אויס דעם קאָפּ:

— סאַשא?...

און איציקע'ל נעמט סאַשא'ן אונטער דער האַנד און ער קוקט איהם אין די אויגען אַריין, ווי אייגער רערט: „איז דאָס ניט קיין חלום?"... און סאַשא סאַפראַנאָוויטש האָט ווי געטראָפען זיין מחשבה, און זאָגט צו איהם מיט א שמייכע'ל:

— יאָ. מיר געהען זיי בעפרייען. נאָך א האַלבע שעה און טאָמאַרא וועט דאָ זיין מיט אונז... מיט אונז!...

— אם ירצה השם! — זאָגט איהם איציקע'ל מיט א ירא־שמים־פּנים, האָט מורא זיך אַליין געבען א גוט אויג און קוועטשט סאַשא'ן די האַנד. — איז די משמעות, הייסט עס, אז איצטיגם מאָל האָבען מיר אויסגעפיהרט?

דאָס וואָרט „מיר" זאָגט איציקע'ל שאָסטעפּאַ'ל שוין מיט גדלות, מיינענדיג דערמיט נישט אזוי זיך, ווי די טאָכטער... און ער דערוואָהט אינ'ם מבול פון קאָפּ א בעקאַנט מיידע'ל מיט א בחור אונטער דער האַנד געהען ביידע זעהר יום־טוב'דיג. ער וואָלט געמעגט שווערען, אז דאָס איז זיין שטוב־מיידע'ל חאַסקע. יאָ, עס איז חאַסקע מיט איהר חתן דעם טרובאַטש... „א יום־טוב — טראַכט ער זיך — אַלע זענען גלייך". אַביסע'ל טהוט איהם הנאה, וואָס אַלע זענען גלייך, און אַביסע'ל אהרט דאָס איהם: ווי געשיקט זיך עס, אז זיין שטוב־מיידע'ל חאַסקע זאָל זיין גלייך מיט זיין טאָכטער טאָמאַרא?... און צוריק טהוט ער א טראַכט: „א שענע רייענע כפּרה, זאָלען זיי זיין גלייך, אבי ער זאָל שוין דערלעבען זעהען

די טאַכטער געוונדערהייד!"... און נאָך א בעקאַנט פּנים דערזעהט ער אינ'ם מבול פון קעפ; דאָס אַיז נעטשיפּאַרענקאָ, דעם פּרים־טאַוו'ס שרייבערעל. „וואָס טהוט דאָ דער גויעץ?" און ער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט א וואונק צו איהם און א מאָך מיט'ן שירם, און דעם קאָפּ האַלט ער הויך, מיט גדלות:

— וואו איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש? פּאַר וואָס זעהט מען איהם ניט אויף אונזער יום־טוב?

נעטשיפּאַרענקאָ לאָזט אַראָפּ די אויגען, טהוט א טרייסעל מיט'ן קאָפּ, ענטפערט נישט שאָסטעפּאַל'ען. מע וווייסט ניט, צי איז ער צופּריעדען, אָדער ניט?...

— עס איז דעם פּריסטאַוו'ס רעבטע האַנד. — זאָגט שאָסטע־פּאַל צו סאַשא'ן מיט גדלות. נאָר כאַשא האָט זיך פּערקוקט אין איין אַנדער זייט. דאָרט געהט זיין פּאָטער, סאַלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, געאָרעמט מיט זייער שכנה, נאדיעזשדא אַלעקסאַנדראָוונא, זעהען אוים גליקליך, ווי א פּאָר־פּאַלק נאָר־וואָס נאָך דער חתונה. אויף איטליכענם פּנים איז אָנגעצייכענט גליק, יום־טוב, יום־טוב, יום־טוב!

א געוואַלטיגער „הורא", א נייער שטראָם פון מענשען. איין אומבעשרייבליכער ענטוזיאזם חאפּט־אַרום די גאַנצע מאַסע. דאָס האָט געפּעפּנט די טויערען פון טורמע דער גובערנאַטאָר אַליין, און האָט נאָך געהאַלטען דערביי א רעדע און האָט בעפּרייעט אַלע פּאָ־ליטישע, וועלכע דער עולם האָט בעגענענט מיט דער גרעסטער התפּעלות. און עס איז נישטא קיין ברעג צו דער שמחה פון די מאַסען, און עס קויקעלט זיך דער הילך פון איין עק ביז'ן אַנדערען:

— לעבען זאָל די פּרייהייט! לעבען זאָלען די בעפּרייעטע!

זעלבסטפּערשטענדליך, אז יעדער איינציגער וויל זעהען די בע־פּרייעטע מיט זיינע אייגענע אויגען. אייניגע האָבען עס געוואַלט נאָר פון נייגיעריגקייט, אייניגע האָבען געהאָט א אינטערעס: איין אייגענער, א קרוב, א גוטער בעקאַנטער. און בכדי דער יום־טוב זאָל זיין נאָך פּולער און די גאַנצע שטאָדט זאָל וויסען פון דער

אמנעסטיע. האָט מען די בעפרייעטע געזומען פיהרען מיט מוזיק, מיט געזאַנג און מיט געשרייען „הורא" איבער די גרעסטע גאַסען פון שטאָרט. אַלע מאָל האָט מען אַוועקגעשטעלט אויף א אימפראָוויזירטער ביהנע איינעם פון די בעפרייעטע, ער זאָל זיך בעווייזען, ער זאָל עפּעס זאָגען, חאָטש עטליכע ווערטער — און א הוררא האָט פערהילכט זיינע רעד. נאר אָט איז געווארען מיט א מאָל א דערשטיקעניש. מע האָט זיך פּשוט געשטעלט איינער דעם אנדערען אויף די קעפּ. און אויף דער אימפראָוויזירטער ביהנע האָט זיך בעוויזען זעהר א שען מיידל מיט שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, מיט א אידישער נאָז און מיט שענע שוואַרצע גרויסע אויגען. איציקל שאָסטעפּאָל, וואָס האָט זיך געהאַלטען די גאַנצע צייט אָן זיין יונגען פריינד סאַשא סאָפראַנאָוויטש, האָט זיך געגעבען א וואַרף, אויסגעצויגען ביידע הענד ארויף:

— מיין טאָכטער! מיין קלוגע, טייערע טא...

מעהר האָט דער גליקליכער פאָטער נישט געקאָנט ארויסזאָגען. ער איז איבערגעהאַקט געוואָרען אין מיטען וואָרט. עס האָט זיך געטראָפען א מאָדנע זאַך, א זאַך, וואָס קיין מענש האָט נישט געקאָנט פאָראויסזעהען, א זאַך, וואָס קיינער האָט עס זיך ניט גקאָנט פאָרשטעלען ניט אויף וואָהר, ניט אין חלום, א זאַך, וואָס האָט פערשטעהרט דעם גליקליכסטען יום־טוב, פערשטעהרט, פערפינסטערט אויף לאַנג, אויף לאַנג, אויב ניט אויף שטענדיג... עס האָט זיך פלוצים נאָר אומגעריכט דערהערט א קנאַק פון א סך ביקסען, מע ווייסט ניט פון וואַנען, פון וועלכער זייט, און דער מבול פון קעפּ האָט זיך אַנגעהויבען ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, צו וויעגען, און אלץ האָט בעקומען א מאָדנע אויסזעהען.

ווי פון א זיסען שלאָף, ווי פון א גוטען חלום האָט מען זיך אויפגעהאַפּט, און א קאַלטער שרעק האָט ארומגענומען אַלעמען, און צוויישען דעם פערגליווערטען עולם איז מיט א מאָל אויסגעבראָכען א פּאניק, א בהלה, א לויפערי און א שפרינגעריי איבער קעפּ, א ערדטרעטעניש... ניט פערשטאַנען נאָך, וואָס דאָ איז גע־

שעהן, האָט יעדער איינציגער אינסטינקטיוו געגעבען א טראכט פון זיך, ווי אזוי ראטעוועט מען זיך פֿרויס פון דאנען א לעבעדיגער? — און מע האָט געגומען ראטעוועו איטליכער זיין אייגענעם נפש... סאשא סאפראנאוויטש'עס ערשטער געדאנק איז געווען — „טאמארא"... וואו איז טאמארא? ווי אזוי דערשלאָגט מען זיך צו איהר און מע שלעפט זי פֿרויס פון דער סאמע הושטשע? אנשטאָט דעם, ער זאָל לויפען אויף־צו־פֿריהער, ווי אלע וואָס פֿרום איהם, האָט ער זיך געגעבען א וואַרף צוריק, אהין, צום אויבען־אָן, דאָרט, וואו טאמארא איז נאָר־וואָס געשטאנען. ער האָט געגומען ארבייטען מיט'ן כח פון זיינע טרוקענע עלענבויגענס, שפּאנען אין־בער קעפּ, פערגעסען יעדע סכנה, און האָט זיך סוף־כל־סוף טאקי דערשלאָגען צו דער סאמע הושטשע, צו דער סאמע טריבונע. דערזעהען די צעטומעלטע פערלוירענע טאמארא צווישען א סך צעטומעלטע און פערלוירענע, געגעבען זי א נעם מיט גוואלד אונטער דער האנד, א שלעפּ־פֿרויס פון דער מסע און האָט זיך געלאָזט מיט דעם זעלבען כח פון זיינע דאָרע עלענבויגענס און מיט דעם זעלבען שפּאנען איבער קעפּ, איבער גע'הרג'עטע און איבער לעבעדיגע מענשען, און עס איז איהם גערָאטען פֿרויסצורייסען זיך פון דער ענגשאפט אויף א פּריי שטיקעל פּלאץ.

אין דער ערשטער מינוט האָט זיך טאמארא נישט געקאָנט אָפּגעבען קיין רעכענונג, וואָס זי טהוט און וואוהין זי גיהט און מיט וועמען זי גיהט. שפּעטער, אז זי האָט זיך פֿרויסגעמאכט פון דער ענגשאפט אויף דעם פּרייען פּלאץ און זי האָט זיך פֿרומגעקוקט צוריק און האָט דערזעהען בלוט, בלוט פון אונטערגעשאָסענע, צע'הרג'עטע, צעטראָטענע מענשען, — האָט זי זיך געגעבען א ריים־אויס פון סאשא'ס הענד און האָט זיך געוואָלט לאָזען לויפען צוריק. סאשא סאפראנאוויטש אבער האָט זיך בעשלאָסען, טאמארא'ן פון די הענד נישט פֿרויסצולאָזען, האָט ער זי א חאפּ געטהאָן צוריק מיט זיינע דאָרע, נאָר שטאַרקע הענד:

— צוריק וועט איהר נישט געהן!

איבעריגע וועלטער. סאי ווי סאי איז שוין אונמעגליך געווען געהן צוריק. געהן האָט מען געקאָנט נאָר וויטער, אי דאָס ניט געהן, נאָר לויפן, וואָרום א געדיכטע חוואַליע פון מענשען האָט זיך, ווי א שטראָם, געטראָגען און געטראָגען...

און פון הינטען האָט זיך געהערט א שיסעריי... און פערד האָבען געטראָטען איבער לעבעדיגע מענשען...

ערשט אז זיי זענען שוין געווען אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, ביי'ם הויז נומער 13, ביי דער אפטייק פון סאָלאָמאָן סאפראַנאָוויטש, האָט טאמארא בעמערקט, אז איהר בעגלייטער סאשא האָלט זיך מיט דער לינקער האַנד ביי דער רעכטער פּלייצע, און אז דאָס פּנים איז איהם בלאַס, ווי ביי א טוידטען.

— וואָס איז אייך? — האָט זי איהם געפרעגט, נעשעמט זיך קוקען איהם גלייך אין די אויגען.

— גאָר נישט, גאָר נישט, נישט געפעהרליך.

אזוי האָט איהר געענטפערט סאשא מיט א פרייִנדליך שמייכעלע, אָנווייזענדיג איהר אויף דער פּלייצע, און האָט אראָפגעלאָזט זיך פאָוואָלינקע אויף דער ערד. טאמארא האָט זיך אָנגעבויגען איבער איהם, אויפגעהויבען איהם מיט ביידע הענד, ווי מע הויבט אויף א קינד, און מיט אַלע כחות איז זי צוגעגאַנגען צו דער טהיר און האָט געמוטיגן קלינגען אזוי לאַנג, ביז עס זענען ארויסגעלאָפען חוה די אידינע, האָסיע דאָס מיידעל און דער סטאָראָוש דער גוי, און מע האָט דעם אונטערגעשאָפענעם סאשא ארויפגעטראָגען צו איציקעל שאָכטעפּאָל אין הויז אריין (דעם אפטייקער'ס וואָהנונג איז נעווען צוגעשלאָסען), און ערשט דאָרט, אז מע האָט איהם אוועקגעלעגט אויף א קאַנאַפּע, צעשפּילעט דעם ארבעל, האָט מען דערזעהען, אז ער גענהט־אָפּ מיט בלוט, און סאשא האָט אָנגעהויבען חלש'ען.

— דעם דאָקטאָר! וואָסער! אייז! דעם אפטייקער! — און אַלע האָבען זיך א וואַרף געטהאָן אויף אַלע זייטען, וויר נאָך וואָסער, וויר נאָך אייז, וויר נאָכ'ן דאָקטאָר. שיווקע, וואָס האָט

שוין געוואוסט, אז טאמארא איז פריי (נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב האָט פערדיענט די מצוה; זי איז געקומען צו לויפען אהיים איהר אָנזאָגען די בשורה פריהער פאר אלעמען), האָט זיך נעלאָזט לויפען מיט א גוואלד אין דער גאס ארויס און בעגעגנט זיך מיט׳ן כאן, וועלכער איז געלאָפען אהיים האלב א טוידטער. דערזעהען שיווקע׳ן לויפען, איז איציקע׳ל שאָסטעפאל שיער ניט געשטאָרבען פאר שרעק. ער האָט מיט׳ן שירם געוויזען נאָך פון דער ווייטען צו שיווקען, אז זי זאל געהן צוריק, וואָרום אין גאס טהוט זיך חושך, מע שיסט.

— מע שיסט! — שרייט צו איהר דער מאן.

— מע שיסט?

— מע שיסט! מע שיסט! נעה צוריק!

— דאָ אויך, — ענטפערט איהם שיווקע, — מע האָט שוין געשאָסען! דערשאָסען!

— וואו? וועמען? — שרייט איציקע׳ל און פאלט שיער חלשות.

— דעם אפטייקער׳ס זוהן האָט מען געשאָסען...

* * *

דעם פערוואונדעטען סאפראנאָוויטש׳ען האָט מען ארויסגענומען די קוי׳ל און איבערגעבונדען די וואונד. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אז עס איז ניטא קיין געפאהר, דער קראנקער וועט אין דריי־פיער טעג ארום קאָנען אויפשטעהן. ער האָט נאָר אָנגעזאָגט, מע זאל אכטונג געבען אויף דער טעמפעראטור, און ווייטער גארניט. דער קראנקער האָט גערעדט, געשפאָסט און געפיהלט זיך זעהר גוט. און ווי אזוי האָט ער זיך געקאָנט פיהלען ניט גוט, אז טאָמארא איז געזעסען נעבען איהם גלייך מיט אלע; זי האָט זיך אליין ארויסגערופען אויף צו זיצען נעבען קראנקען. איציקע׳ל שאָסטעפאל האָט געוואלט, אז זי זאל געהן רוהען נאָך א טאָג פון גרויסע שרעק, און אגב האָט די מאמע זי שוין אזא צייט ניט געזעהן... האָט אבער טאמארא געזאָגט, אז זי וועט פון דעם קראנקען נישט

אפטרעטען... זיצענדיג אט דא, האט טאמארא פערטראכט זיך, דאס ערשטע מאל פון זינט זי קען זיך מיט סאשא'ן, איבער אלץ, וואס צווישען זיי איז פארגעקומען ביז איצטיגען מאמענט. דאס ערשטע מאל, קאן מען זאגען, האט זיך טאמארא אפגענעבען אזוי נאהענט מיט דעם מענשען, און איהר גאנצע פערגאנגענהייט איז איהר דורכגעלאפען אין די נעראנקען, און זי האט זיך דערמאנט, ווי דער דאזיגער סאפראנאוויטש איז איהר נאך קינדווייז נאכגענאנגען, ווי א שאטען... און נאכדעם, אז ער איז אונטערגעוואכסען, געוואָרען א „בחור'על", איז ער איהר געווען כסדר פאר די אויגען, שטענדיג א רויטער, תמיד א שעמעווידיגער... און נאכדעם, ווי ער איז געפאהרען מיט איהר קיין פעטערבורג, מורא געהאט צוגעהן צו איהר נאהענט... נאכדעם אין פעטערבורג זייערע בעגעגענישען און געשפרעכען: „מע האט מיך געמאכט פאר איין אויפזעהרין אויף ווייניגערטנער, מיין אייגענעם גארטען האב איך פערלאזט"...

און טאמארא פערטראכט זיך אויף דעם פשט פונ'ם פסוק און אויף דעם אלעם, וואס זי איז דורכגעגאנגען און דורכגעמאכט אין דער לעצטער צייט: וואס איז זי, אייגענטליך, געווען פאר דער בעווענונג? נישט מעהר אלס א פאסיוום, א זייטיגע פערזאן... וואס האט זי אליין אויפגעטהאן? גאר נישט מיט גאר נישט! כיט וואס האט זי אין דער דאזיגער קאנסטיטוציע א גרעסערען חלק, למשל, פון איהר מוטער? א גאנצע רייהע פון אקטיוום פארשוינען געהען דורך פארבי איהר: ראמאנענקא, מאשא, בעראזניאק און נאך און נאך — וואס איז זי פאר זיי געווען, אז נישט קיין גוטע בעקאנטע און נישט מעהר? פאר וואס האבען אלע אנדערע געהאט מעהר אדער וועניגער ארבייט, און זי ניט? צוויי מאל איז זי אפגעוואסען אין טורמע, און ביידע מאל אלס א זייטיגע, א צוגעטשעפעטע, און קיינמאל ניט אלס איין אקטיוום מיטארבייטערין, ווי אנדערע. און וועהר האט זיך נאך אזוי פיעל גערייסען צו אקטיוער ארבייט, ווי זי? אט איז סאפראנאוויטש ניט קיין

רעוואלוציאנער, — פאר וואס האט ער שטענדיג אזוי פיעל צו טהון אלס נאציאנאליסט פאר זיין אייגען פאלק? איז דען ז י י ן פאלק ניט א י ה ר פאלק? איז זי דען ניט שולדיג, ווי סאשא זאגט, צו איהר פאלק מעהר אלס צו אלע אנדערע, פאר וועמען עס דארט איהר דער קאפ און עס טהוט איהר וועה דאס הארץ און זי איז גרייט אפילו זיך מוסר נפש צו זיין?...

— וואס מאכט ער? — פרעגט שאסטעפאל, צוגעהענדיג אויף די שפיץ פינגער צום בעטל, וואו סאשא ליגט און די טאכטער מיט סאשא'ס חבר קעסלער זיצען ביי די זייטען.

— ער שלאפט, — זאגט טאמארא שטיל.

— ששש... ער שלאפט! — זאגט איציקל שאסטעפאל צו שיווקען, וואס געהט איהם נאך פון הינטען.

אין דער מינוט רייסט זיך ארויז חוה די אידינע מיט א בשורה גלייך צום בעל־הבית, צו איציקל שאסטעפאל:

— בעל־הבית! אויף דער אידישער נאם, זאגט מען, איז פרייליך!

— ששש... וואס הייסט ס'איז פרייליך? — פרעגט איציקל.

— א פאגראם, זאגט מען.

אלע חאפען זיך אויף פון די ערטער.

— א וואס?

— א פאגראם ווייסט איהר ניט? א אידישער פאגראם, דאס אייגענע, וואס אין קעשינעוו...

דאס דאזיגע עכט־רוסישע ווארט „פאגראם", וואס קאן ניט איבערגעזעצט ווערען אויף קיין שפראך אין דער וועלט, רופט ארויס ביי אידען א געפיהל, וואס קיין אומה ולשון קאן עס ניט פער־שטעהן, אויסער א אידען. ווי ווילד דאס זאל ניט קלינגען, האט דאס אין דער מינוט, אין דעם דאזיגען מאג, געקלונגען נאך מעהר ווילד, ווי אלע מאל. היינט א פאגראם? ווי איז דאס מעגליך? !...

אין די וועהרטער קומען־אן נחמיה דער שוסטער מיט זיינע ביידע זיהן מיט שטארק איבערגעשראקענע פנימ'ער.

— מע שלאָגט, — זאָגט חיים, און בעני חוּר'ט איבער:

— מע שלאָגט... ס'איז א פּאָגראָם...

אלע זענען ווי פערגליווערט געוואָרען. סאָשא האָט זיך אויפּ־געזעצט, אָננעשפּאָרט אויפ'ן עלענבויגען און בעגעגענט זיך מיט טאָמאָרא'ס אויגען. אינ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך אויסגעדריקט אלסדינג, וואָס ס'איז ביז אהער צוויישען זיי נאָך ניט געזאָגט געוואָרען. נחמיה דער שוסטער האָט געפונען פּאַר נויטיג צו בע־רוהיגען די בעלי־בתים.

— שרעקט אייך ניט, עס איז מיט חסד: אַרעמע לייט שלאָגט מען... אויף דער אידישער גאָס איז א פּאָרמענע פּאָגראָם. נאָר־וואָס איז געווען ביי מיר מיינער א באקאַנטער שניידער, יודעל קטנתי...

— נעהט אייך געזונטערהייד מיט אייער שניידער קטנתי! — צעלאָזט זיך איציקעל שאָסטעפּאל מיט כעס אויפ'ן שוסטער, גלייך ווי דער שוסטער איז דאָ דער גאַנצער חייב, און טאָמאָרא שטעהט־אויף, גלייכט זיך אוים, דאָס פּנים פּלאָמט איהר, די אויגען ברע־נען:

— ס'אליגען! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!...

— פּאַר וואָס קאָן עס ניט זיין? עס קאָן זעהר זיין! — זאָגט סאָשא אין אויפרעגונג. — דאָס איז דער אמת'ער עפּילאָג, וואָס מע האָט בעדאַרפט ארויסזעהען...

— איהר זאָלט נאָר לויגען רוהיג! — שלאָגט איהם טאָמאָרא איבער מיט א ווייבען טאָן, וועלכען ער האָט נאָך פון איהר קיינ־מאָל ניט געהערט. — אייך האָט דער דאָקטאָר אָננעזאָגט, איהר זאָלט לויגען רוהיג... איך געה און קום באַלד צוריק... רוהיג זאָלט איהר לויגען!

סאָשא פּאָלגט זי, ווי א קינד, לעגט זיך אוועק צוריק, לויגט כלומרשט רוהיג און קוקט, ווי טאָמאָרא טהוט זיך אָן, קלויבט זיך געהן. ניט שוין זשע וועט זי אוועקגעהן, און ער וועט דאָ בלייבען אליין, אָהן איהר?... ער פיהלט, ווי עס טראָגט איהם פון דער קא־

נאפע. אט־אט, דאכט זיך, שפרינגט ער אראפ, טהוט זיך א וואָרף איהר פאר די פים: „ניין, דו וועסט ניט געהן אליין, טאמארא, מיט מיר וועסט דו גיין! מיט מיר! מיט מיר!"...

* * *

טאמארא איז שווער, און כאשא איז געבליבן ליגן אין א העלישׁ פייער.

די טעמפעראטור האָט זיך ביי איהם אויפגעהויבן.

קאפיטעל י.

וואָס טאמארא האָט געזעהן און געהערט.

עס איז נאָך געווען פריה, אז טאמארא האָט זיך געלאָזט איבער דער שטאָרט אראפ־צו, דארט, וואו די ארעמע לייט וואָהנען, אויף דער אידישער גאס. זי האָט בעגעגנט ארעמע וויבער מיט קינדער, מיט פעקלעך און שמאטעס א כך, פאָהרען אויף פוהרלעך, איין פוהרעל נאכ'ן אנדערן, מיט איבערגעשראָקענע פערשעהמטע פנימ׳ער, גלייך ווי זיי וואָלטען עפים אָפּגעטהאָן א מיאוסע מעשה, בעגאַנגען א פערברעכען... וואוהין פאָהרט מען? זיי וויסען אליין ניט וואוהין זיי פאָהרען. אין שטאָדט איז, זאָגט מען, א פאָגראָם, דאָרף מען פאָהרען ערגיץ זיך בעהאלטען; דער — צו א בעקאַנטען כריסט, דער — אין א האָטעל, און דער — צום באָהן... לאַנג האָבען אָבער די דאָזיגע ניט געקאָנט פאָהרען, וואָרום מע האָט זיי נישט געלאָזט; מע האָט זיי געוואלטען אָפּשטעלען, פערקערעווען די פערד־לעך און אָפּשיקען צוריק, צוריק. טאמארא איז צוגעגאַנגען צו א פאָליציאַנט און געפרעגט, ווי אזוי דערלאָזט ער אזא זאך? האָט זי בעקומען פון איהם א תשובה, אז די בארישני זאָל זיך בעסער אָפּטראָגען פון דאָנען בעצייטענס, וואָרום זי קאָן חאָפּען דעם אייגענעם פסק, וואָס עפים אידען?...

— וואָס עפים אידען? — פרעגט איהם טאמארא.

— וואָרום הײַנט איז אַזא טאָג... — ענטפערט איהר דער פּאָליציאַנט מיט אַזא טאָן, גלײַך ווי עס וואָלט זיך נערעדט פון בעגיסען די גאַסען וכדומה אַזעלכע געוועהנלעכע זאַכען.

טאַמאַרא געהט ווייטער און שלאָגט זיך אַן אויף אַזא סצענע: איין אָרעמע אידישע פרוי, נאָך א יונג ווייבעל, מיט צוויי קינדער, איינס ביי דער האַנד, דאָס אַנדערע אויף די הענד, לויפט מיט א קאָשיק, און איהר לויפען־נאָך צוויי גוי'עס. איינע האָט שוין דעם קאָשיק צוגענומען, און די אַנדערע רייסט ביי איהר די שאַל פון'ם קאָפּ. טאַמאַרא לויפט־צו און שטעלט זיי אָפּ.

— וואָס טהוט איהר דאָס? גאָט איז מיט אייך!

— הײַנט מעג מען! — ענטפערען איהר די גוי'עס מיט א געלעכטער און לאָזען־אָפּ דאָס ווייבעל. און טאַמאַרא ווערד נע־וואָהר פון איהר, אז דאָס לויפט זי פון דער אידישער נאָס, וואו מע שלאָגט אידען... וואוהין זי לויפט — ווייסט זי נאָך אַליין ניט, נאָר זי האָט נערעכענט, אז דאָ, צווישען די נגידים, און איבער־הויפט — צווישען כריסטען, וועט מען מן הסתם ניט שלאָגען, טאַמער וועט עמיצער אויף איהר רחמנות האָבען און אויף איהרע צוויי יתומה'לעך? זי וואָלט וועלען זיך בעהאַלטען ערגיץ ביי א גוטען כריסט, ביי א כריסט איז מען זיכערער...

טאַמאַרא'ן פאַלט איין א נעראַנק צו פערבאָרגען דאָס דאָזיגע ווייבעל ביי א כריסט. ביי וועמען? עס איז ניט ווייט פון דער נימנאַזיע — ביי דער פרוי ראַמאַנענקא! און זי זאָגט צום ווייבעל, אז זי וועט זי אָפּפיהרען צו א בעקאַנטען כריסט. „צו א כריסט? לאַנג לעבען זאָלט איהר!"... דאָס ווייבעל וויל זי אַרומהאָפּען קו־שען. און זי האָפּט זי פאר א האַנד און זי לויפט מיט איהר, און לויפענדיג דערצעהלט איהר דאָס ווייבעל טויזענדער שרעקליכע זאַכען, וואָס האָבען זיך אָפּגעטהאָן ביי זיי אויף דער אידישער גאַס: מע שלאָגט, מע הרג'עט, מע הרג'עט אויף טוידט. טאַמאַרא פערשטעלט זיך די אויהערען, און נישט ווילענדיג דערמאָנט זי זיך אין ביאַליק'ס בלוטיגע פּאָעמע, וואָס סאַשא האָט איהר אמאָל גע־

לייענט, און וואָס האָט דעמאָלט געמאַכט אויף איהר אין איינ־דרוק פון אַ שענער, הויכער פּאָזיע, נישט מעהר. איצטער קלינגען זיי איהר אין די אויהערען, ווי טראָמפייטען, ווי הונדערט קעסעל־פויקען:

אַ פויסט וואו איז?
וואו איז אַ גרויסער דוננער,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פאַר אַלע דורות?...

עס ציהט זי צוריק אין שטאָרט אַריין, האָפּען וואָס סיוועט איהר אַריינפאַלען אין די הענר אַריין, זיך נוקם זיין, זיך אָפּרע־כענען פאַר'ן אומזיסטינען בלוט. זי דערמאָנט זיך, אז זי האָט געגומען אָפּפיהרען דאָס דאָזיגע ווייבעל מיט די קינדער צו אַ כריסט. אָט איז שוין די גימנאַזיע. אָט דאָ זיצט איהרער אַ בע־קאַנטער כריסט...

— אָט דאָ וועט אייך זיין גוט! — זאָגט טאַמאַרא צום ווייבעל און זי קלינגט אָן ביי דער טיר איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל — מע ענטפערט ניט. קלינגט זי אָן אין טויער, בעווייזט זיך דער דוואָרניק. דערזעהען „אידען", ווערד ער מלא חמה: „דאָ איז ניט קיין אידישע סינאַגאָגע, טראָגט זיך אָפּ בעצייטענס, כל זמן מע האָט אייך ניט געבראָכען די בייגער!"...

— איהר קאָנט אייך גענהן, — זאָגט דאָס ווייבעל צו טאַמא־רא'ן. — איך בלייב זיצען דאָ, עס מעג זיך זיין וואָס עס וויל זיך, פּאָרט צווישען כריסטען, טאָמער וועט זיך עמיצער דערבאַרעמען. איך בין אַיין אַרעמע אלמנה מיט צוויי ברעקלעך קינדער יתומים. וואָס וועט מען ביי מיר נעמען?...

טאַמאַרא לאָזט זיך גענהן און דערזעהט פון דער ווייטען אַ פּראָצעסיע מיט נאַציאָנאַלע פאָהנען. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? און זי דערזעהט פון דער ווייטען שוין זעהר אַ שען בילד, ווי אזוי מע האָקט טירען, מע ברעכט פענסטער און מע ווארפט און מע שמיצט און מע שליידערט, און קליינע שקצים'לעך און גוי'עם און שיקסעס הויבען דאָס אויף, און מע שלאָגט עפּים עמיצען. און זי

זעהט, ווי מענשען פאלען און מע טרעט אויף זיי מיט די פערד... און טאמארא לויפט־צו, און זי דערזעהט, אז אט האט זיך פלוצים די פראצעסיע אפגעשטעלט נעבען דער גימנאזיע... אויפ'ן באלקאן שטעהט דער אלטער ראמאנענקא אהן א היטעל און בויגט זיך און נויגט זיך, און עס לאזט זיך הערען א מוראדיגער „הורא!"

— נידער מיט דער קאנסטיטוציע! א טוידט צו די אידן!!!

— הורא! א טוידט צו די אידן!!!...

. . . . . .

קאפיטעל יא.

דער שטורם פערשפריט זיך.

דעם אפטייקער סאלאמאן סאפראנאוויטש איז דאס אפגעראטען, ווי א מוצלח. איהם האט דאס נאכ'ן ערשטען שאס אפגעריסען פון זיין פרייגדין נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא און אוועקגעטראגען מיט'ן שטראם אין איין אנדער זייט שטאדט, אין די ווייטע נאכטן און געלעך, וואו ער איז שוין לאנג נישט געווען. ער האט דערהערט פון דארטען, פון אונטען ערגיץ, טראגען זיך מאדנע קולות; עס האט אויסגעזאכט, ווי מענשען שרייען, רופען צו הילף, און ס'איז איהם געווארען קלעמוטנע אויפ'ן הארצען, און ער האט געוואלט שוין אומקעהרען זיך צוריק. נאר דער גוטער יאהר האט איהם געטראגען, און ער האט זיך אייגעשטעלט און איז געגאנגען אביסעל אראפ־בארג, צו דער אידישער גאס צו. און האט אנגעהויבען צו בעגענענען מאדנע מינים נפשות, וואס ער האט שוין לאנג אויסלכע נישט געזעהען: בארוויסע, אפגעריסענע, מיט געשוואלענע פנימ'ער, מיט רויטע נעזער, מיט אונטערגעבלוי־טע אויגען. יעדער פון זיי האט עפעס געטראגען פולע הענד און האט זיך געאיילט מיט אזא אימפעט, ווי מען איילט זיך אויף יום־טוב, אדער מע דארף אפטראגען דאס און גיכער געהן נעמען נאך א מאל, וואהרום מע קאן פערשפעטיגען... צווישען דעם, וואס

די נפשות האָבען געטראָגען, זענען געווען נייע שטיוועל, אַלטע קאַ־לאָשען, נייע קאַלדערעס, אַלטע זעק, זילבערנע וואָזעס, פּאָפּיערענע פּודלען, אייזערנע טעפּ, פּעקלעך מיט טיי, פּאָרצעלייענע זייגערס מיט היטלעך צוקער, וכדומה אַזעלכע זאכען, וואָס פּאָרען זיך עפּעס ניט... נאָך נישט געווואוסט אקוראט וואָס דאָס איז, נאָר דער־פּיהלט, אז דאָ איז ניט פּרייליך, האָט ער חשק געהאַט שוין א נעם טהון זיך צוריק. נאָר א מאָדנער כח האָט איהם ווי נעצויגען אַלע מאָל וואָס ווייטער און ווייטער, ביז ער האָט בענגענט פון א צווייטער גאָס א חאַליאַסטרע יוננע שקצים מיט דובינקעס. האָבען זיי איהם אָפּגעשטעלט און א פּרעג נעטהאָן, וויפּיעל געלט האָט ער ביי זיך? נאָטירליך, האָט זיך דער אָפּטייקער אַרויסגעשטעלט אקעגען זיי מיט גרויסקייט: וואָס פּאר א העזה האָבען זיי אַוועק־שטעלען א רוהיגען מענשען אין מיטען גאָס, און נאָך אין אזא צייט, וואָס מע האָט אונז געשענקט קאָנסטיטוציע?...

— אהא? קאָנסטיטוציע? — האָבען די יוננע שקצים געענט־פערט דעם אָפּטייקער און מכבד געווען מיט א ברוך־הבא איבער'ן קאָפּ אזוי געשמאק, אז ער איז באַלד פּריטשמעלעט געוואָרען, פער־לאָרען דעם קאָפּעליש מיט די בלויע ברילען און איז אַנידערגע־פּאַלען אויף דער ערד. און חברה האָבען קודם אַראָפּגענומען ביי איהם דעם גאָלדענעם זייגער מיט דער קייט, אויסגעטרייסלט אַלע קעשענעס, און ערשט נאָכדעם איז ביי זיי אַרויס א סכסוך, צי איז דאָס א איד אדער א כריסט? זאָל ער זיין א כריסט? — למאי איז ער א געלער? איז ער א איד? — למאי איז ער נעגאָלט? און עס איז געבליבען בהסכם כולם, אז מע זאָל פרעגען ביי'ם אָפּטייקער אַליין. זעלבסטפערשטענדליך, אז דער אָפּטייקער האָט באַלד גע־זאָגט, אז ער איז א כריסט, איין אמת'ער כריסט.

— ווי באַלד ער איז א כריסט, זאָל ער אונז בעווייזען; זאָל ער זיך אָפּקערשט איבער'צלמ'ען דריי מאָל!

אזוי האָבען געפּאָדערט חברה, און דער אָפּטייקער, טוידט ווי אַלע טוידטע, האָט זיך נעבאָך געמוזט דריי מאָל איבער'צלמ'ען.

— צלמ'ען זיך קאָן א איד אויך! — האָט זיך אָנגערופען אייגער א חכם. — זאָל ער אונז ווייזען, אז ער טראָגט א צלם.

דאָ איז איהם געוואָרען שלעכט: טאָמער, א קשיא אויף א מעשה, וואָס חברה קאָנען טהון מיט איהם? איז ער געפאַלען אויף איין עצה (ניט אומזיסט האָבען אידען א שם פון א חיטרע פאָלק!) און האָט זיך כלומרשט מודה געווען פאר זיי, אז ער אליין קומט ארויס פון אידען, דאָס הייסט, ער איז אמאָל געווען א איד, נאָר איצט איז ער א כריסט. אי, וואו איז זיין צלם? —

— איך בין א פראָטעסטאַנט! — האָט זיך בעצייטענס פערענטפערט דער אפטייקער און געבעטען זיך ביי די חברה־לייט, זיי זאָלען אויף איהם רחמנות האָבען, ער האָט א קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך, מיט איין אלטער מאמע, מיט א בלינדען טאַטען (צוליעב פקוח־נפש און מחמת ער האָט שוין אָנגעהויבען זאָגען ליגען, האָט ער שוין נעהאָקט ווייטער).

און די חברה־לייט האָבען רחמנות געהאָט אויפ'ן ג'שמד'טען פראָטעסטאַנט, וואָס האָט א קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך מיט איין אלטער מאמע מיט א בלינדען טאַטען, און האָבען נאָר צוגענומען ביי איהם די מלבושים מיט די שטיוועל, איהם איבערגעלאָזט דאָס העמד מיט די זאָקען און געשענקט איהם א פאָר פעטש דערפאָר, וואָס ער איז א פראָטעסטאַנט, ניט קיין פראַוואָסלאַווענער.

— האָסט דו זיך נע'שמד'ט, האָסט דו שוין בעדאַרפט אָנגענעמען דעם ריכטיגען גלויבען פון א פראַוואָסלאַווענעם, ניט אזא גלויבען, ווי ביי די פראָטעסטאַנטען! דאָס אנדערע מאָל, אז דו וועסט זיך שמד'ען, זאָלסט דו זיך שוין שמד'ען ווי עס גהער צו זיין...

. . . . . .

דער על־פי־נס־גראָטעווועטער אפטייקער סאפראַנאָוויטש האָט ביי זיך אין הארצען געבענשט נומל, וואָס ער איז ניצל געוואָרען פונ'ם טוידט, וואָס ער האָט זיך מיט איהם געזעהען נאָר־וואָס

פנים אל פנים. ער האָט ניט געוואוסט, אז דאָרט, אין דער היים, איז פון זיין גאנצען גוטס, פון זיין אפטייק, נישט געבליבען קיין שריד ופליט. א גליק נאך, וואס זיין פריינדין נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא האָט איהם חאטש אפגעראטעוועט זיין שטוב און זיין זוהן סאשא'ן. וועו זי קומט מיט איין האלבע שעה פריהער, וואלט זי אפשר די אפטייק אויך אפגעראטעוועט. די גוטע נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא, ווי באלד ס'איז געווארען די גרויסע בהלה, געקומען אהיים און געוואהר געווארען, אז אין שטאדט איז ניט רוהיג, — אזוי איז זי אוועק גלייך צו איהר פריינד סאפראנא־וויטש'ען, זעהען וואס טהוט זיך דארטען, און אנגעקומען אקוראט צו דער רעכטער ארבייט. דערזעהען דעם חורבן פון דער אפטייק, איז זי פערציטערט געווארען. געטראפען הינטען ביי דער טהיר א באנדע חברה־לייט שוין גרייט אויף צו געהן ארויף אין שטוב ארויין זיך נעמען דארט אויך צו דער ארבייט. האָט זיך נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא צעשריגען אויף א קול, אז זיי זאלען זיך די רגע אפטראגען פון דאנען, וואהרום אט רופט זי ארויס א ראטע קא־זאקען! זי איז א ראטמיסטער'ס א שוועסטער, זי וועט ניט דער־לאזען, מע זאל זיך צוריהרען צו דעם דאזיגען הויז. דאס הויז איז איהרס! „עטא אוושאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!"...

— מיר דארפען ניט דיין הויז, מיר דארפען נאר די אידען, וואס זיצען דא! — האבען איהר געענטפערט די שוואַרצע חברה.

— דא איז נישטא קיין אידען! וואו, וואו פון דאנען!!! „עטא אוושאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!"...

און נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא האָט אויסגעזוהען שרעקליך אין איהר ניט־געמאכטען כעס. די שוואַרצע חברה האבען זיך מיישב געווען: אידען זענען דא נענוג אין שטאדט, דער טאג שטעהט ניט, — און זענען אפגעטראטען צום צווייטען הויז.

* * *

איציקעל שאסטעפאל און זיין ווייב שיווקע, וואס זענען גע־שטאנען ביי'ם פענסטער אין מוראַ'דיגע פחדים, נישט געוואוסט

וואוהין צו לויפען, האבען דערזעהען, ווי די שווארצע חברה האבען עפים מיט א מאל ווי אפגעטראטען פון זייער טהיר, און זיי האבען געראנקט גאט, וואם זיי זענען עפים על־פי־נם ניצל געווארען פון אזא סכנה, גאר אליין נישט געוואוסט וועמען זיי האבען צו פער־דאנקען מיט'ן דאזיגען נם...

אויך סאשא'ס חבר, קעסלער, איז געשטאנען ביי'ם פענסטער און האט אלע מינוט אפגענעבען דעם קראנקען סאשא'ן א ראפארט, וואם אין דרויסען טהוט זיך. סאשא האט נענעבען טאמארא'ן דאם וואסט, אז ער וועט זיך ניט ריהרען פונ'ם אָרט, — מעג זיך קעהרען די וועלט, וועט ער זיין וואסט האלטען. סיידען די שווארצע חברה וועלען אריינקומען אין שטוב אריין! קעסלער האט אפילו פערבא־ריקאדירט די טהיר מיט קאסטענם און מיט בענקלעך. איין אננע־לאדענעם רעוואלווער האט ער אויך. ער וועט שיסען יערען אייני־צינען, ווער עם וועט זיך ווייזען אויף דער טהיר, און וועט צו זיין קראנקען חבר נישט צולאזען קיינעם, סיידען מע וועט איהם, קעס־לער'ען, הרג'ענען...

— די באנדע האט אפנעקערעוועט פון אונזער שטוב און איז אוועק ווייטער, — אזוי ראפארטירט קעסלער פאר זיין חבר, דעם אונטערגעשאסענעם סאשא, און איציקעל שאסטעפאל טהוט זיך א וואסט צום פענסטער און דערזעהט דעם פריסטאוו, אנטאן אי־וואנאוויטש חאלאדקאוו, דורכפאהרעז פארבי רייטענדיג אויף א פערד, שאקעלט זיך אהין און אהער מיט דער גאנצער גראציע פון איין אפיציער, מאכט עפים מיט דער האנד, נאר ער הייסט ניט צעטרייבען די באסיאקעם. איציקעל שאסטעפאל ווי עפענען דאס פענסטער און אויסשרייען צו אנטאן איוואנאוויטש'ען, ער זאל זיך אננעמען זיין קריוודע, ער זאל צעטרייבען אט די שכורים. לאזט איהם ניט שיווקע. זי האלט איהם צו ביי דער האנד.

— איצי! עפען ניט דאס פענסטער! מיר זענען פארבי, איצי!

איציקע׳ שאָסטעפּאָ׳ פערהאַקטן דאָס פּענסטער, נאָר עס טראָגען זיך דורכ׳ן פערהאַקטען פּענסטער משונה־מאָדנע קולות, טויזענדער קולות, אַ מאָדנער הילך, אַ מיש־מאַש פון געשרייען, פון געווין, פון מענשען, וואָס בעטען זיך, מע זאָל זיי ראַטעווען, און פון מענשען, וואָס שרייען „ביי זשידאָוו", און אַ קאָמאַנדע הערט זיך, און אַ שיסערייַ פון ביקסען הערט זיך, און אַ קלונג פון צעבראָכענע שויבען הערט זיך, און אַ מורא׳דיגער „הוררא" פערהילכט די אַלע קולות — ס׳איז עק־וועלט, אַ פּנים?...

* * *

נאָר נחמיה דעם שוסטער׳ס קינדער, יודעל׳ קטנתי׳ס קדיש, חוה דער אידינע׳ס „אומגליק", בערעזניאַק־נייַדיטש און די איבעריגע חברים זייערע האָבען ניט געווארט ביז מע וועט קומען צו זיי גוט־יום־טוב ביטען... ווי באָלד זיי האָבען נאָר דערהערט, אז אויף דער אידישער גאַס איז „פריילעך", אזוי האָבען זיי אויסגעפּויקט צווישען אַלע חברים, מע זאָל זיין גרייט. זיי האָבען זיך אייניגעטיילט אין פערשיידענע פונקטען, ארויסגענעבען אַלעמען דאָס געווארה, און אַ סך האָבען זיך געלאָזט אַראָפּ צו דער אידישער גאַס, און אומעדום, וואו נאָר עס האָט זיך אָנגעהויבען ערגיץ וואו אַ חתונה, זענען זיי אונטערגעקומען און האָבען מיט זייערע רעוואָלווערען צעטריבען די חברה־לייט, אזוי ווי וואָראָנעס. אזוי איז דאָס געגאַנגען אויף איין גאַס, אויף דער אַנדערער גאַס; נאָר אז ס׳איז געקומען צו דער דריטער גאַס, האָט פון זיי מיט אַ מאָל דאָס גליק אָפּגעטראָטען. זיי האָבען בענעגענט צו אַ שטאַרקען וויעדערשטאַנד, און זיי האָבען אָנגעהויבען פאַלען אייניצינווייז, אזוי ווי שטרוי...

צווישען די ערשטע קרבנות איז געווען נחמיה דעם שוסטער׳ס יונגערער זוהן, בעני, וועלכער איז ארונטערגעפאַלען פון צוויי קויפלען, וואָס האָבען איהם דורכגעלעכערט די לונגען און דאָס הארץ.

ווי איין אונטערגעשאָסענעם הירש אויף דער אָחאָטע, האָבען איהם צוויי חברים אונטערגעחאַפּט אויף די הענד און האָבען איהם

אויף דער גיך אַוועקגעטראָגען אהיים, און האָבען געטראָפען אין דערהיים נאָר די מוטער. דער ברודער, חיים, איז געווען מיט זיינע חברים אויף אַיין אַנדער פונקט, און דער טאַטע נחמיה איז נאָך נאָכגעגאַנגען מיט זיין פרייַנד יודעל קטנתי געוואָהר ווערען, וואָס טהוט זיך.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז יודעל קטנתי איז געווען אויפגעלעגט ווי תמיד, ובפרט ער האָט דעם פריהמאָרגען לכבוד דעם נרויסען יום־טוב געמאַכט א פיינע כוסה, האָט ער געשאָטען מיט פסוקים און געלאַכט פון דער קאָנסטיטוציע, זיך געהאַלטען פֿשוט ביי די זייטען, זיך גערייצט מיט ש'ן שוסטער, זיך בעריהמט, אַז ער האָט געוואוסט פריהער, ער זאָל אזוי האָבען אַלדאָס גוטס אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אַז דאָס אלץ דאַרף זיך אָט אזוי ענדיגען, חא־חא־חא!...

לאַנג לאָבען האָט מען אָבער דעם דאָזיגען פרייַליכען שניידערעל נישט געלאָזט. דערהערט, אַז אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס הויבט שוין אויך אָן ווערען פרייַליך, האָבען זיי זיך אינצווייען מיט נחמיה דעם שוסטער געלאָזט ארויף אהיים, און ווי זיי זענען געקומען, האָבען זיי געטראָפען די גאַס שוין רעכט בעלאָגערט מיט מענשען... מע איז נאָר־וואָס צוגעטראָטען צו סאָפראַנאָוויטש'עס אָפּטייק.

— יודעל, מיר זענען אין דער אַרבייט! — זאָגט נחמיה דער שוסטער.

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — ענטפערט איהם יודעל דער שניידער.

ביי די ווערטער קומט אָן ליפא באשעוויטש אָהן א היטעל, די האָר צעלאָזט, דאָס האַרץ צעחראַסטעט, אין האַנד א שטעקען, און ער האָלט אין מיטען פֿרערידגען מיט'ן נוסח פון ישעיהו:

— און עס וועט קומען א בראָן' אויף אייערע לייבער, און איהר וועט זוכען הילף און וועט שרייען, און קיינער וועט אייך נית ענטפערען, וואָרום גרויס איז דער צאָרן פון גאָט, וואָס טהוט

ריכטען די וועלט מיט זיין גרויסען שטורם־ווינט, וואָס ער ברענגט אויף דער ערד, דערפאר וואָס איהר האָט ניט געוואָלט צוהערען זיין געבאָט... ענגדרען, מאַנגדרען, מאַגדראַאַדרען! עעגעגדרען, מאַנגדרען, מאַגדראַאַדרען!...

. . . . . .

טרויעריג, זעהר טרויעריג האָט זיך אויסגעלאָזט דער טאָג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אזוי גליקליך, אזוי פרייליך, און שטיל האָט זיך אַראָפגעלאָזט אויף דער ערד די טונקעלע נאַכט און האָט פער־שפרייט איהרע שוואַרצע פליגעל אויף דער כּרה־שחורה'דיגער וועלט. נאָך דעם צו־פריילִיכען און גליקליכען טאָג האָט די נאַכט אויסגעזעהן ווי אַיין אלמנה, אָנגעטהאָן אין שוואַרצען. שטיל איז געווען אַרום און אַרום. קיין דורכגעהער, קיין דורכפאָהרער. אַלע טהעאַטערען זענען געשלאָסען. אַלע רעסטאָראַנען זענען געשפּאַרט. אויסגעלאָשען זענען די ליכט אין די גאַס־לאָמפּען. עס איז חושך און שטיל. וועלכער פון אַ הייזעריגען „הוררא", אַ קול פון אַ געשלאָגענעם, אַ גוואַלד פון אַ סך מענשען, אַ געוואָנג פון אַ שכור, וואָס רייסט זיך דורך און וועדר פערשטאָרבען, און וויעדער וועדר שטיל... שטיל קוקט־אַראָפּ אויך דער כּרה־שחורה'דיגער הימעל מיט זיינע מיריאַ־דען פינקעלדיגע וועלטען אויף דער קליינער חושכ'דיגער ערד, וואָס מיינט און וויל אַיינרעדען אויך יענעם, אַז צוליעב איהר האָט דאָס גאָט בעשאַפען אָט די גרויסע רייכע מיליאַרדען־שטערענדיגע וועלט. שטיל, פינסטער, חושך! זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינ־סטערע חושכ'דיגע נאַכט, וואָס ס'איז פאַרגעקומען דאָרט, אין די חושכ־דיגע, אַרעמע, שמוציגע אידישע נאַסען און געסלעך, אין די חושכ'דיגע, אַרעמע, שמוציגע אידישע הייזער און הייזלעך, ביי די דערניդעריגסטע, אַרעמע, הונגעריגע, אומגליקליכע, נאַקעטע און באַרפיסע פערוואַרפענע, פערגעסענע און דערשלאָגע — — — ניין, זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ'דיגע נאַכט, וואָס איז פאַרגעקומען דאָרט! אויך שווייגט די שטילע פינ־

סטערע חושכ׳דיגע נאַכט פון די שטילע פינסטערע געהיימע פער־זאַמלונגען אין שטילע פינסטערע געהיימע קעלערס, וואו שטילע פינסטערע געהיימע מענשלעך האָבען אויסגעטיילט די ארבייט, זיי זאָלען זיין גרייט צו „מאָרגענדיגען טאָג"... און נאָך און נאָך א סך זאכען זענען אָפּגעטהאָן געוואָרען אין דער דאָזיגער שטילער, פינסטערער, חושכ׳דיגער נאכט. און זי שווייגט, די נאכט. זי וואַרט אויפ׳ן ליכטיגען פרישען פריהמאָרגען. ער וועט קומען, דער גע־ווינשטער ליכטיגער פריהמאָרגען. ער וועט קומען און מע וועט עס אלסדינג דערצעהלען — אין פרייהען.

קאפיטעל יב.

אייבינג וואנדערער.

עס איז געווען א נאסער, א קאלטער פריהמאָרגען, איינער פון יענע קאלטע נאסע אסיענדיגע טעג, וואָס מע זאָגט, אז עס איז „איין עבירה א הונד ארויסצולאָזען אויף דער גאס". דער וואקזאל, אויף וועלכען עס האָבען זיך אמאל געטראָפען שאָסטעפאל מיט כאפראנאָוויטש דעם אפטייקער, בשעת זייערע קינדער זענען אַנ־געקומען פון פעטערבורג אהיים אויף פסח, איז געווען פול געפאקט מיט מענשען, און איבערהויפט — די דריטע קלאס. עס איז ניט געווען א נאדעל דורכצוואַרפען. מעהרסטענס פאסאזשירען זענען געווען אחינו בני ישראל. מע קאָן זאָגען, כמעט לויטער אידען. נעזעסען און געשטאנען קעפ אויף קעפ וויבער מיט קינדער מיט טשעמאדאנעס, טאָרבעס, זעק און פעקלעך, און קישענס, קישענס, קישענס!... די פּניט׳ער ביי אלע אנגעשראקענע, קוקען זיך ארום אויף אלע זייטען, ציטערען פאר א נעשריי, פאר א פייף... נאָך די שמועסען פון די פאסאזשירען דארף מען רעכענען, אז דאס זענען עמיגראנטען, וואָרום עס לאזען זיך הערען די וועָרטער: „ליבוי"... „האמבורג"... „שיפסקארטען"... „אמעריקא"... דאס וואָרט „אמעריקא" — אפטער פון אלע. דאס וואָרט „אמעריקא" האט פאר זיי א בעזונדערע צויבערהונגס־קראפט, א מין כשוף. דאס איז א וואונש,

א אידעאל, וואָס א סך, א סך פון זיי האָבען לאַנג וועגען דעם גע'חלומ'ט. אַמעריקאַ שטעלט זיך זיי פאָר ווי א מין יענע וועלט, א מין גן־ערן. הלואי, רבונו של עולם, מע זאָל זיי חאָטש אַרײַנלאָזען, ניט אָפּשיקען חלילה צוריק...

דאָס געשריי איז גרויס, דער טומעל מיט'ן לויפען מיט'ן שטופען זיך איז נאָך גרעסער. צווישען די פֿאַרשוינען זעהט מען אײַניגע מיט איבערגעבונדענע קעפּ, מיט אונטערגעבליטע אויגען — סימנים פון'ם נאָך ניט פערהיילטען אומגליק, נאָך ניט אָפּגעקיהלטען פֿאַגראָם...

— מע וועט אײַך דען אַרײַנלאָזען אין אַמעריקאַ מיט אזא פּאַספּאָרט? — רייצט זיך א יונגל אײַן עוות־פּנים, די הענד אין די קעשענעס, קעגען א אידינע מיט אײַן אײַנגעקוועטשטען שטערן און מיט געלוכט אין פּנים.

— א מכה דער מאַמע דיינער! — ענטפערט איהם די אידינע. — אַבי איך האָב נעזונטע אויגען, האָב איך דיך אין דער ערד!

א יונג וווייבעל און זויגט א קינד און שלעפּט א אידען פֿאַר דער פּאָלע. זי ווײַל וויסען, צי מע לאָזט אַריין קיין אַמעריקאַ מיט זויגענדינע קינדער? דער איד דאַוונט, קאָן איהר נישט ענטפערען, טהוט ער איהר א מאַך מיט דער האַנד, ווי אייַנער רעדט: „דו ביזט נעבאַך א גרויסע בהמה!" און קוקט זיך אַרום בשעת מעשה, צי זעהט ניט דער זשאַנדאַרם, ווי ער דאַוונט.

בעוונדער אין א ווינקעל זיצט א נעזינדעל: א פּאָטער, א מוטער, זעכס קינדער; פּיער יונגלעך, — יונגלעך איז אין אַמעריקאַ, זאָגט מען, א גליק, זיי געהען אַרבייטען — צוויי מיידלעך, — מיידלעך, זאָגט מען, איז אויך א גליק אין אַמעריקאַ, זיי נעהען אַרבייטען, און א באַבע מיט א זיידען זענען אויך דאָ. די באַבע וואָלט אפשר אויך געפֿאָהרען מיט די קינדער קיין אַמעריקאַ, קאָן זי ניט איבער'ן זיידען, ווײַל ער איז א בלינדער. א בלינדען לאָזט מען קיין אַמעריקאַ ניט אַריין. מוז זי דאָ בלייבען מיט'ן אַלטען.

סיידען אמאל, איבער הונדערט און צוואנציג יאהר, וועלען זיי איהר צושיקען פון דאָרטען א שיפסקארטע... דערווייל זאל ער נאָך לעבען. נעמנס, אז נאָט האָט איהם געשטראָפט, מע האָט איהם בשעת פּאָג־ראָם אויסגעשטאָכען ביידע אויגען, דערפאַר, וואָם ער האָט ניט נעווואָלט זאָגען וואו איז די קינדער׳ס געלד, צוויי און צוואנציג קערבלעך... און דער אלטער זיידע גלעט די אייניקלעך איבער די קעפלעך, וויינט מיט זיינע בלינדע אויגען און זאָגט צו זיי:

— איך וועל אייך שוין מעהר, קינדערלעך, אפּנים, ניט זעהען קיינמאל! קיינמאל אייך ניט זעהען מעהר!...

צווישען די עמיגראַנטען קאָן מען דערקענען נחמיה דעם שוס־טער, זיין ווייב זיסעל און זייער עלטערען זוהן חיים. דער יונגע־רער, בעני, לויגט אויפן הייליגען ארט נאָך אָהן א מצבה. זיי האָבען אויסגעפערקויפט וואָם זיי האָבען געהאט און פאָהרען אין אזא לאנד, פון וואנען זיי וועלען שוין מסתמא קיינמאל צוריק נישט קומען.

— האָסט א טעות, אלטער, מיר וועלען נאָך קומען צוריק אלע, און איך אודאי...

אזוי זאָגט חיים צום פאָטער און ער וויל איהם איינרעדען, אז ער, חיים, פאָהרט ניט אהין אויף שטענדיג; און ניט צוליעב זיך פאָהרט ער, נאָר צוליעב זיי. און זאל זיך נאָר א ביסעל איבער־קאָכען אָט דא, וועלען אלע פאָהרען צוריק אהער, „צו אונז", אזוי ווי מע פאָהרט אצינד אהין, קיין אמעריקא...

— אם ירצה השם! — מישט זיך אריין א איד א ווילד־פרעמ־דער פון דער זייט, וואָם שניידט דינע ריפּטלעך ברויט מיט א קליין שארף מעסערל און בעשמירט דאָם מיט א געלבעל פון איין איי און בעט־אויס אביסעל זאלץ ביי א פרעמדער אידינע מיט א פער־וויינט פנים צו זיך אין הויפען אריין.

— אהין נעפאָהרען, אהער געפאָהרען — ישראליק פאָהרט!

אזוי רופט זיך אפ דער איד, וואָם האָט ביז אהער געדאוועט און איצט לעגט ער צענויף דעם טלית ותפלין, און די באקען פלא־

מען איהם. — אונזער פאָלק ישראל. פֿאַרשטעהט איהר מיך, איז מקיים דעם פּסוק, וואָס גאָט האָט אמאָל געזאָגט צו אברהם אבינו: לך־לך — זאָלסט אַרויסגעהן פון דיין לאַנד און פון דיין געבורטס־אָרט און פון דיין פאָטער'ס הויז...

— א גליק האָט אונז געטראָפֿען! — רופט זיך אָפּ נאָך א זיי־טיגער פֿאַרשוין מיט א גילקע אויף אויג, און איהם ענטפֿערט אָפּ א דריטער, אויך א ווילד־פֿרעמדער, נאָר א יונגערמאַן, ווייזט אויס, א שטיק אינטעליגענט, אָהן פֿאוּת און שטאַרק אונטערגע־האַקט דאָס בערדעל:

— געווייס א גליק, וואָרום וואַנדערען, גלות פֿראַוועז — דאָס איז אונזער געבאָט, אונזער מיסיאָן. האָט איהר פֿאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס? אין דעם טאָג, וואָס אידען וועלען אויפֿהערען אָפּ־ריכטען גלות, וועלען זיי חלילה אויפֿהערען צו זיין אידען...

דערזעהען, אז די צוהערער קוקען אויף איהם פער'חדוש'ט, פערענטפערט ער זיך:

— איהר מיינט, ס'איז מיינם? דאָס זאָגט איינער א גרויסער, נאָר א גרויסער מענטש (און ער דרעהט־אוים מיט'ן גראָבען פינגער און זאָגט מיט א ניגון): „מה־דאָך, זאָגט ער, אצינד, ווען מיר זענען צו שאַנד און צו שפּאָט, פֿאַדערט מען, זאָגט ער, פון אונז, מיר זאָלען זיין עהרליכער און אָרענטליכער און בעסער און פיינער פֿאַר אַלעמען, היינט לא כל שכן וואָס פֿאַר פֿרעטענזיעס וועלען שוין האָבען, זאָגט ער, צו אונז די פעלקער אין דער צייט, ווען מיר וועלען זיין, זאָגט ער, לייטען גלייך אויף אונזער אייגענער ערד?"... ניין, ברידער! אונזער מיסיאָן איז וואַנדערען, שטענדיג זיין צווישען פרעמדע פעלקער, זיין א מוסר, א ביישפּיעל פֿאַר אַלעמען... האָט איהר עס פֿאַרשטאַנען, צי ווער־וואָס?

דאָס רעדעל אָרום דעם יונגען מאָן, וואָס פֿרעדיגט, וועדר אַלע מינוט בריטער און גרעסער. אידען האָבען ליעב האָרכען א גוט וואָרט, עס מעג זיין וואו איהר ווילט און וועז איהר ווילט, אפילו „א מינוט פֿאַר'ן פֿאיעזד". מאַנסביל'ען, די וואָס האָבען פערשטא־

נען, האבען פערשטאנען, אז דער יונגערמאן בעראַרף זיין א ציוניסט, וואַרום ער רעדט נו שען און היצט זיך צו שטאַרק. און ווייבער, וואָס האבען ניט פערשטאנען גאָרנישט, האבען אויך צוגע־שאקעלט מיט די קעפ, אונטערגעהאלטען מיט א זיפץ און גרייט געווען אלע מינוט לאָזען א טרער — עלעהיי, לאָז זיך אייך דאכטען, א מגיד רעדט...

צווישען עולם, וואָס האָט ארומגערינגעלט דעם יונגען מאן דעם אינטעליגענט, איז געווען אויך סאשא סאפראנאָוויטש, וואָס איז ארויסגעקומען ארויסבעגלייטען זיין פאטער דעם אפטייקער — ער פאָהרט קיין ארץ־ישראל דאָרט ווערען איין אפטייקער. טאָמער וועט מען בעראַרפען האלטען עקזאכטן, וועט ער האלטען. אזא אומגעריכטע מעטאמאָרפאָזע האָט געקאָנט ארויסרופען ביי איהם נאָר דער שטורם מיט אלע רעזולטאטען פונ׳ם שטורם, וועלכע ער האָט איבערגעלעבט. פערשטעהט זיך, אז סאלאמאן סאפראנא־וויטש האָט געהאט איין אנדער מארשרוט — קיין אמעריקא. נאָר אויף עציגרירען קיין ארץ־ישראל האָט איהם ארויפגעפיהרט זיין זוהן סאשא. און אנדערש האָט דאָס ניט געקאָנט זיין — פאָרט איין איין־און־איינציגער זוהן. סאשא בלייבט דערווייל דאָ ביז ער וועט ענדיגען; אז ער וועט ענדיגען, וועט ער סאי ווי סאי אריבער־פאָהרען קיין ארץ־ישראל. ארץ־ישראל און אמעריקא — צו א גרויסער תהום! שענער פון אלץ איז געווען דאָס, וואָס דעם אפ־טייקער׳ס כריסטליכע פרייגדין, נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא, האָט צוגערדעט איהר פרייגד דעם אפטייקער, ער זאָל בעסער אריבערפאָהרען קיין ארץ־ישראל. „פאלעסטינא — האָט זי גע־זאגט, און טאקי גוט מכבד געווען איהם — פאלעסטינא — דאָס איז דאָך אייער באטקאָוושטשינא, אייער פאטערלאנד, ווי קאָנט איהר עס פערבייטען אויף א פרעמד לאנד, אויף אמעריקא?... עטא אוושאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!“...

א סך האָט אויך מיטגעהאלפען זיין שכן איציקעל שאסטעפאל, וואָס איז פון איצט אן נישט נאָר א שכן — א סברה, אז ער איז

שוין נאָר א מחותן. עס איז נאָך נישט אָפּיציעל, פערשטעהט זיך, עס איז נאָך דערווייל א סוד, נאָר אזא סוד, וואָס אלע וויסען עס און אלע רעדען, שושקען זיך, — היינט־מאָרגען קאָן עס ווערען א פאקט. די קינדער בעדאַרפען דערווייל ערשט ענדיגען זייער קורס. זיי פאָהרען ביידע וויעדער א מאל קיין פּעטערבורג, און זענען די לעצטע ציים אזוי בעפריינדעט, אז ס׳איז שוין נאָר ביי קיינעם קיין שום ספק נים, אז דאָס זענען חתן־כלה. א שטיקעל מניעה איז נאָר אין איין זאָך: דער חתן איז א ציונים, און א פערבראָנטער ציונים, און די כלה איז צום ציוניזם דערווייל קאלט, זעהר קאלט. נאָר „מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן" — זאָגט איציקל שאָסטעפאל מיט א פּסוק צו זיין האלב־אָפּיציעלען מחותן דעם אפּטייקער, וואָס חאָטש ער פערשטעהט נים קיין לשון־קודש, פון דעסטוועגען טהוט ער א גלאָנץ מיט די ברילען, מע זאל מיינען, אז ער האָט פערשטאָנען.

— אלעקסאַנדער סאלאָמאָנאָוויטש, וואו זענט איהר פערפאלען געוואָרען? עטאָ אוושאסנא! עטאָ וואָזמוטיטעלנא!

נאָריעושדא אלעקסאַנדראָוונא האָט דאָס אזוי אויסגערופען, א פלעסק געגעבען מיט די הענד, דערזעהען סאשא סאפראָנאָוויטש׳ען אין דריטער קלאס צווישען עולם, וואָס ארום דעם יונגען אינטעליגענט. נאָך איהר זענען באלד אָנגעקומען אויך דער אפּטייקער, וואָס האָט זיך שטאַרק אויסגעבלייבט, און טאָמאָרא און איציקל שאָסטעפאל, וואָס האָט זיך שטאַרק פערעלטערט אין דער לעצטער ציים: די אויגען זענען געוואָרען ווי אונטערגעשוואָלען, מיט קישעלעך. זיין טאָכטער טאָמאָרא האָט זיך אויך פערענדערט — זי איז שענער געוואָרען, נאָך שענער ווי פריהער.

— וואָס טהוט זיך דא? — האָט טאָמאָרא א פרעג געגעבען.

— אונזערע וואַנדערער — האָט איהר סאשא אָפּגעענטפערט, בעוויזען מיט די אויגען אויף דעם עולם עמיגראַנטען — אונזערע אייביגע וואַנדערער.

— די אייביגע וואנדערער! — האָט איהם, ווי אַ וויעדער־קול, מעלאנכאָליש נאכגעזאָגט נאדיעושדא אלעקסאנדראָוונא מיט אַ טראגישער אינטאָנאציע און איז אָבער באלד אָנגעפאלען אויף איהרע גוטע פרייגד: וואָס שטעהט מען? ס'איז שוין צייט זיך נעזעגענען! און אויסגעלאָזט האָט זי מיט איהר שטענדיגען אוים־רוף: „עטאָ אוושאסנא! עטאָ וואזמוטיטעלנא!"...

און דאָס נאנצע נעזינדעל לאָזט זיך נעהן אויפ'ן פערראָן, און דאָרט נעזעגענט מען זיך מיט'ן אפטייקער סאפראנאָוויטש, און מע קושט זיך און מע ווינשט איהם אלדאָס גוטס פונ'ם נאנצען האַרצען.

סוף פונ'ם צווייטען טהייל.

קאפיטלעך

ערשטער טייל.

קאפיטעל א. פסח, פסח און פסח 7
קאפיטעל ב. קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער 26
קאפיטעל ג. מאשא באשעוויטש 42
קאפיטעל ד. יאשקא וואראנא 47
קאפיטעל ה. די קלייניע קאמונע 50
קאפיטעל ו. נעשאכען דעם פוינעל און ניט געטראפען 55
קאפיטעל ז. מאשא זוכט א טעריטאריע 61
קאפיטעל ח. מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאכטעפאל 71
קאפיטעל ט. ער האט זיי נעפאקט! 78
קאפיטעל י. דער זונטאג 83
קאפיטעל יא. טאמארא בעפרייהט 87
קאפיטעל יב. פון צער און צארן 91

צווייטער טייל.

קאפיטעל א. טאטעם און קינדער 103
קאפיטעל ב. פסח צום סדר 117
קאפיטעל ג. דעם שוסטער'ס אורח 127
קאפיטעל ד. איציקעל שאכטעפאל נעהט ארום אהן א קאפ 148
קאפיטעל ה. א שטילע מראנעדיע מיט א רעש'דינען סוף 159
קאפיטעל ו. א ביטער שטיקעל צייט 168
קאפיטעל ז. אלסדינג רוהט 184
קאפיטעל ח. מזל טוב! גוט יום־טוב! 188
קאפיטעל ט. פערשטעהרט דעם יום־טוב 194
קאפיטעל י. ווער טאמארא האט נעזוהען און נעהערט 204
קאפיטעל יא. דער שטורם פערשפרייט זיך 207
קאפיטעל יב. אייבינע וואנדערער 215